
INCENDIU
LA
CADASTRU
CARLO MONTELLA

CARLO MONTELLA

INCENDIU LA CADASTRU

Coperta : *Harry Guttman*

Carlo Montella
INCENDIO AL CATASTO
© Vallecchi Editore
Firenze, 1957

CARLO MONTELLA

INCENDIU LA CADASTRU

În romînește de
DRAGOS VRÎNCEANU

București — 1963
EDITURA PENTRU LITERATURĂ UNIVERSALĂ

Slujbaşilor cadastrali din întreaga lume şi, într-o măsură, tuturor slujbaşilor din orice fel de instituţie cu stema statului deasupra intrării, fiindcă pretutindeni cadastrul e cadastru şi slujbaşii de stat seamănă între ei, înfrăţiţi într-acelaşi destin de Monitoare Oficiale, *circulare ministeriale, note calificative, state de vechime şi paltoane cîrpite, încă de pe vremea lui Akaki Akakievici Baskmaşkin.*

Partea Întîi

I

Birourile noastre se aflau într-un vechi palat care dădea spre fluviu. Faţada clădirii, cu ferestrele încadrate în piatră, avînd deasupra lor nişte timpane groase, dăinuia din secolul al şaisprezecelea. Chiar şi pentru a bate un cui în zidul acestei faţade erau necesare tot felul de aprobări şi autorizaţii. La un moment dat trebuiră vopsite din nou persianele. Demersurile de restaurare se plimbaseră luni de zile de la Biroul tehnic la Oficiul lucrărilor publice şi de acolo la Comisia pentru monumentele şi operele de artă din cauza culorii persianelor, care fuseseră la început verzi, dar, în urma ploilor şi a soarelui, verdele devenise cenuşiu, armonizîndu-se firesc cu restul faţadei. Privind ansamblul clădirii, părea că persianele existaseră încă de la construirea palatului, sau cam de pe atunci. Vopsindu-le din nou, această impresie ar fi fost nimicită, şi verdele lor de mazăre ar fi distonat cu vechimea clădirii. Pentru aceste motive Biroul tehnic, Oficiul lucrărilor publice şi Comisia pentru monumentele şi operele de artă îşi trecuseră timp de luni întregi, de la unul la altul dosarul restaurării, fără a izbuti să ajungă la vreo înţelegere. În cele din urmă persianele au fost înlăturate.

Fireşte că palatul, care preocupa atît de mult Comisia pentru monumentele şi operele de artă,

decăzuse mult față de vremea cînd fusese locuit de cine știe ce familie nobilă, dar în exterior își păstrase vechea-i demnitate. În interior, însă, din arhitectura de altădată nu mai rămăseseră decît niște pereți enormi și alcătuirea puternică a grinzilor și a bolților. Saloanele fuseseră transformate, prin despărțituri subțiri, în camere cam cît a treia sau a patra parte din ele; pereții fixați erau din lemn vopsit în alb, iar podelele, din cărămidă roșie.

La intrarea palatului stătea agățată firma serviciului nostru, cu stema republicii în mijloc, ca la debitele de sare și tutun sau ca la chioșcurile de loto. Birourile serviciului ocupau amîndouă etajele, cu excepția locuinței lui *cavalier* Cimino, alcătuită dintr-o parte a încăperilor disponibile. La parter era restaurantul „Fazanul de aur". Proprietarul „Fazanului de aur" avusese și el mult de furcă cu Comisia pentru monumentele și operele de artă, dar nu izbutise nici în ruptul capului să obțină autorizația de a instala o firmă luminoasă deasupra ușii restaurantului său. I se îngăduise numai să pună la ușă geamuri colorate și să scrie pe ele în semicerc: „La fazanul de aur". Din această cauză n-avea decît clienți obișnuiți. Străinii care umpleau vara orașul nu-i descopereau localul, și treburile nu-i mergeau prea bine. Bucătăria restaurantului dădea în curtea palatului, și către ora prînzului felurite arome de friptură se răspîndeau în văzduh, urcînd spre etajele de sus, unde pricinuiau funcționarilor un fel de leșin la stomac. Cînd vremea era bună, chiar și iarna, femeile de la bucătărie aduceau în curte mese și cratițe, pregătind în aer liber tot ce se putea face departe de mașinile încinse de gătit. Funcționarii ieșeau la ferestre, plini de curiozitate, admirînd tăvile cu aperitive, grămezile de biftecuri și de pește tăvălit prin făină și langustele încă vii. Într-o zi s-a petrecut un fapt grav. Unul dintre clienții „Fazanului de aur" găsise într-o foaie de varză gătită un muc de țigară. În curte, unde fusese preparată varza, nu dădeau decît ferestrele locuinței lui Cimino și ale

serviciului nostru. *Cavalier* Cimino nu fuma, după cum nu fumau nici soţia şi nici copilul acestuia. Prin urmare, mucul nu fusese aruncat decît de la una din ferestrele birourilor. Din simplă neglijenţă, ori cu rea intenţie ? Stăpînul „Fazanului de aur" făcuse un scandal nemaipomenit. Înconjurat de chelneri şi de femeile de la bucătărie, strigase timp de o jumătate de oră, din fundul curţii, tot felul de insulte către ferestrele de la etajul doi, ajungînd pînă la a ameninţa cu denunţul la poliţie. Se arătase la fereastră şi doamna Cimino, dînd dreptate stăpînului restaurantului, dar se retrăsese imediat, nevrînd să-i mai audă strigătele şi mai ales umilită de lumina defavorabilă în care era pus soţul ei ca şef de birou, şi ea însăşi. Cît despre funcţionari, la început făcură haz apoi însă se temură de eventualele consecinţe. Dar, din fericire, totul se redusese la atît, mulţumită firii apatice şi nepăsătoare a lui Cimino, care se mărginise să condamne cu indignare cele întîmplate abia a doua zi, în momentul cînd secretarul îi aduse corespondenţa la semnat, renunţînd însă la anchetă şi la descoperirea vinovatului. Multă vreme, însă, funcţionarii erau priviţi cu duşmănie de stăpînul „Fazanului de aur" cînd îl întîlneau dimineaţa în faţa porţii birourilor, iar cei care aveau obiceiul să-i adreseze cîte un salut se alegeau doar cu un răspuns morocănos, rostit printre dinţi.

Spre birourile noastre ducea o scară largă de piatră, pe care Martino, uşierul cel tînăr, o spăla o dată pe săptămînă, din porunca doamnei Cimino. În birouri o astfel de curăţenie se făcea numai de două ori pe an, cu prilejul carnavalului şi al petrecerilor costumate. Doamna Cimino invita atunci diverse doamne, prietene de-ale sale, neveste de şefi de birou şi ele, să privească de la ferestre spectacolul de pe cheiul fluviului. Copilul îşi aducea şi el colegii săi de şcoală. Curăţenia era o treabă foarte grea, herculeană, şi chiar Costante, uşierul cel bătrîn, deşi suferind de hernie, era nevoit să-i dea o mînă de ajutor lui Martino. Se freca podeaua cu

rumeguș umed, pînă ce acesta devenea negru, dar murdăria nu era niciodată complet îndepărtată. Pe cărămizi rămîneau mici coroane de spută, în care praful se cimentase în așa fel încît trebuia răzuit cu o bucată de fier pentru a i se șterge urmele. Încercau apoi să pună oarecare ordine în încăperi, și încă de dimineață oamenii de serviciu umblau încoace și încolo, certîndu-se cu funcționarii. Seara, după ce aceștia din urmă plecau, grămezile de hîrtii risipite pe mese erau strînse și înghesuite în dulapurile de pe coridor sau pur și simplu făcute pachete și duse în încăperea mohorîtă a arhivei pentru ca, în sfîrșit, atunci cînd dulapurile erau prea înțesate, să fie aruncate. Cu toată bunăvoința, birourile nu izbuteau niciodată să aibă o înfățișare mai ca lumea ; dimpotrivă, după ce erau adunate hîrtiile împrăștiate peste tot locul, făceau o impresie și mai dezolantă ca la început. Pe mobilierul alcătuit din mese mari, greoaie, vopseaua neagră sau cafenie se mai păstra numai în niște pete scorojite. Existau apoi clasoare și scaune de paie. Becurile, atîrnate de tavan cu niște sîrme lungi, pentru a lumina deasupra uneia sau alteia dintre mese, erau fixate cu ajutorul unor sfori prinse de perete cu cuie. În fiecare cameră se afla și cîte o sobă mare de pămînt, care servea în același timp și de coș de gunoi. Din ușa sobei ce se afla în camera noastră cădeau mai totdeauna cîte o hîrtie unsuroasă sau vreo coajă de ou, pe care „părintele“ [1] Zappata le arunca acolo după micile gustări pe care le lua în birou. Cînd soba era plină de tot, el dădea foc întregii grămezi de resturi, și prin crăpăturile lutului ieșea un fum dezgustător, năpădind camera și coridorul, unde se contopea cu fumul nu mai puțin înăbușitor al pipei lui Costante, ușierul cel bătrîn.

Unica odaie decentă din întregul serviciu era cea a lui *cavalier* Cimino, deși puținele mobile care o împodobeau, și ele vechi și deteriorate, emanau aceeași atmosferă birocratică, purtînd toate, lipite la

[1] *Părinte* : în original *padre*.

vedere, etichetele cu numărul de inventar. Între cele două ferestre se afla un divan mare, acoperit cu muşama neagră, apoi un birou, acoperit cu acelaşi fel de muşama, cîteva scaune, o sobă de majolică şi un dulap plin cu rechizite. Tot serviciul nu consuma în decursul unui an întreg mai mult de o duzină de creioane, o pereche de gume şi o cutie de peniţe. Cu toate acestea, conform regulamentului, *cavalier* Cimino adresa anual Direcţiunii generale o cerere pentru rechizite, şi de la Direcţiunea generală sosea atunci o ladă plină de accesorii, pe care funcţionarii n-ar fi izbutit să le consume în întregime nici chiar dacă le-ar fi mîncat. *Cavalier* Cimino punea portarul să deschidă lada, chema funcţionarii şi distribuia fiecăruia cîte un creion, o gumă, zece peniţe şi cinci foi de sugativă. Apoi aranja singur restul materialelor în dulapul cu geamuri şi încuia totul cu cheia. Nimănui nu-i trecea prin minte să întrebe ce se alegea de rechizitele rămase. Pentru că era un fapt cunoscut : în toate instituţiile se întîmpla acelaşi lucru. *Cavalier* Cimino ducea acasă cutiile pline de creioane, de gume, de peniţe, de sticluţe de tuş, de pachete de hîrtie de protocol şi altele, pentru fiul său, elev de şcoală, care, la rîndul lui, dăruia colegilor o parte din lucrurile acelea frumoase pe care le putea avea din belşug, fără a fi nevoit să le cumpere de la papetărie. De Crăciun, *cavalier* Cimino expedia numeroase pachete cu rechizite nepoţilor săi mai depărtaţi, copiii fraţilor şi surorilor lui, care nutreau din această pricină o mare admiraţie pentru unchiul lor, şef de birou. Dacă mai rămînea ceva la sfîrşitul anului, *cavalier* Cimino închidea prevăzător totul în biroul lui de acasă, pentru timpul cînd va ieşi la pensie şi cînd nu va mai fi el acela care să deschidă lăzile trimise de Direcţiunea generală ; sau poate pentru nepoţii săi care se vor duce şi ei la şcoală şi cărora, pentru a le cîştiga simpatia, le va dărui din cînd în cînd, scoţîndu-le din fundul unei casete, cîte un frumos

creion vopsit în roşu şi albastru, ori o gumă groasă, ori un toc sau un tampon nou de sugativă.

Pe biroul lui Cimino acoperit cu muşama neagră stăteau cîteva dosare pe care era scris : „Copii", „Protocol", „Contabilitate", ultimul număr din *Monitorul Oficial,* precum şi o călimară cu cerneală roşie şi neagră. În dosul biroului, atent şi absorbit, *cavalier* Cimino studia, articol cu articol, *Monitorul Oficial,* făcînd din cînd în cînd sublinieri cu creionul roşu ; desfăcea scrisorile şi cerceta cererile aflate în dosare ţinînd tocul în aer, semna apoi cu o mîzgălitură măruntă şi încurcată, sau chema portarul să-i aducă de la secretar o corectură ori să-i adauge o virgulă uitată. Stînd în dosul biroului acoperit cu muşama neagră, studiind articolele din *Monitorul Oficial* şi punîndu-şi semnătura măruntă pe hîrtiile din dosare, el era trup şi suflet cu dispoziţiile Direcţiunii generale. Făcea această muncă paşnică şi metodică două treimi din zi, calculînd orele suplimentare şi îndeplinindu-şi astfel cu conştiinciozitate rolul său de şef de birou.

În discuţiile lor, funcţionarii nu izbutiseră niciodată să hotărască dacă Cimino era un şef de birou bun sau rău şi nici nu-şi dădeau seama dacă ţineau la el sau nu. Era o natură nehotărîtă, apatică şi indiferentă, avînd totodată ceva închis şi nedefinit. Nu pedepsise niciodată pe nimeni, nici nu ajutase vreodată pe cineva să avanseze sau să primească vreun ajutor bănesc. În notele de apreciere pe care le trimitea anual Direcţiunii generale, nu acordase nimănui „foarte bine", nici măcar celor mai buni funcţionari, după cum nu înfierase niciodată cu vreun „mediocru" pe cei mai puţin merituoşi. Foarte rar se ridica de la masa lui pentru a intra prin birouri să supravegheze personalul. Urmărea activitatea serviciului numai prin „jurnalele de lucru", care îi erau predate la sfîrşitul fiecărei luni. Nu era exigent în ce priveşte orarul, şi, într-adevăr, serviciul nu cunoscuse niciodată o viaţă atît de liniştită ca din ziua cînd Cimino fusese numit şef. Este ade-

vărat că raporturile lui cu funcţionarii, încă din primul moment, nu fuseseră nişte raporturi — cum să spunem ? — normale. Totdeauna, în ciuda timpului care trecuse, apăsa asupra lor o umbră, amintirea unei întîmplări care-l făcea pe *cavalier* Cimino să încerce un complex de inferioritate în faţa subalternilor săi. Pare-se că acestui fapt trebuia să i se atribuie în parte — în afară de trăsăturile proprii caracterului său — obiceiul de a sta totdeauna închis în birou, de a se îngriji numai de la distanţă de mersul serviciului şi de a nu întreţine relaţii directe decît cu secretarul, care venea în fiecare dimineaţă să-i aducă corespondenţa la semnat.

Cînd *cavalier* Cimino, în urma unei avansări şi transferări, fusese desemnat să conducă serviciul nostru, găsise printre subordonaţii săi şi o femeie. Domnişoara Iris n-avea pe atunci mai mult de 30 de ani, nu era urîtă, avea un trup pîrguit, plin şi, la urma urmei, putea fi privită ca o femeie căreia merita să-i faci curte. Funcţionarii povesteau pe seama ei o mulţime de lucruri, în care amănuntele lascive mergeau pînă la grotesc, pentru că la domnişoara Iris instinctul erotic coincidea cu o înnăscută stupiditate, şi toţi puteau spune că i-au ridicat fusta şi că totdeauna, cînd treceau pe lîngă ea, o ciupeau de sîni ori o apucau de fesele-i enorme. La astfel de mîngîieri ea rîdea cu o candoare obscenă, răspunzînd glumelor printr-un cuvînt foarte aproximativ spiritual, rostit graseiat. Poate că tocmai acea neobişnuită graseiere îl impresionase la început pe *cavalier* Cimino. Din primul moment, de altfel, interesul său pentru domnişoara Iris luase înfăţişarea unei simpatii aprinse, a unei iubiri fulgerătoare şi intense. Şi aerul său închis şi tăcut se transformase brusc într-o pornire violentă, pe care nici sentimentul prestigiului său de şef de birou, nici pudoarea vîrstei ori respectul faţă de soţie şi copil nu putuseră s-o împiedice. Poate că era la mijloc şi puţină vanitate, vanitatea şi pretenţia celui căruia i se cuvine, oarecum de drept,

favoarea unei persoane în subordine. Fapt este că Cimino, după două săptămîni, o numise pe domnișoara Iris secretara sa, ceea ce-i îngăduia s-o cheme în fiecare moment, sub pretextul unei scrisori sau al unui interes de serviciu — fiindcă nu avusese curajul s-o instaleze chiar în propriul său birou — și să o rețină în preajmă-i sub diferite motive, adresîndu-i-se cu blîndețe și atingîndu-i mîinile cînd îi întindea vreo hîrtie.

Cum de ajunseseră lucrurile pînă acolo, funcționarii nu știau să spună. Domnișoara Iris stătea acum toată dimineața în camera șefului, și Costante, cînd sosea cu geanta cu corespondență, aștepta un timp în fața ușii înainte de a o deschide, după ce bătea tare și de mai multe ori. *Cavalier* Cimino avea scrupulul de a se înfățișa totdeauna în ochii lui Costante demn și absorbit de lucru, îndărătul biroului acoperit cu mușama neagră. Dar domnișoara Iris nici nu se sinchisea, continuînd să-și aranjeze rochia și părul chiar cînd ușierul era în cameră. De altfel, Costante se prefăcea că nu vede nimic și se retrăgea imediat după ce preda poșta. Lucrul era bine cunoscut, deși nimeni nu se uitase vreodată pe gaura cheii. Încet-încet, funcționarii încetară să mai glumească cu domnișoara Iris, ca în trecut, și exploatînd situația creată, recurgeau la ea ca mediatoare pentru a obține vreo concesie de la șef, iar uneori îi cereau chiar cîte o învoire de un ceas, pentru a-și rezolva diferite treburi personale. Lucrurile merseseră astfel mai bine de un an, și în întreg biroul domnea o atmosferă idilică. Funcționarii, dacă ar fi vrut, ar fi putut juca rișca de dimineață pînă seara. Erau însă oameni serioși și continuau să lucreze cît era nevoie, pe îndelete, și niciodată treaba nu mersese atît de bine. Cei doi se întîlneau probabil și în oraș, la vreun hotel, fiindcă de multe ori ieșeau împreună, lipsind ore întregi. O dată Martino, ușierul cel tînăr, pe care funcționarii îl trimiteau totdeauna încolo și încoace pentru diverse comisioane, îi văzuse ieșind de la o pensiune bine cunoscută în

oraş ca loc uşor accesibil de întîlnire pentru amanţi. Cît despre *cavalier* Cimino, el continua să-i spună „dumneavoastră" domnişoarei Iris cînd era nevoit să i se adreseze în prezenţa altora, dar nu izbutea să-şi ascundă o anumită jenă faţă de funcţionari, răspunzînd la saluturi încurcat şi plecîndu-şi ochii dacă îi chema în biroul lui pentru unele probleme de serviciu. Atunci se legăna în fotoliu, ţinîndu-l în echilibru pe picioarele dinapoi, şi în timp ce vorbea, învîrtea într-una în mînă un creion sau vreun alt obiect de la care nu-şi dezlipea ochii. În cele din urmă pierdea firul discuţiei, începea să repete ceea ce spusese mai înainte şi, cu cît dorea mai mult să scape de cel care sta în picioare în faţa mesei, cu atît era mai puţin în stare s-o facă. În cele din urmă funcţionarul respectiv spunea : „Bine, *cavaliere*, voi face cum mi-aţi spus..." Sau : „Am înţeles, *cavaliere*. Mai aveţi ceva de adăugat ?..." scoţîndu-l astfel din încurcătură şi părăsind respectuos camera. În timpul convorbirii, *cavalier* Cimino sublinia tot ce spunea cu un : „Ei, ei..." caraghios, în care erau cuprinse şi înţelesul şi concluzia vorbelor sale : „Dispoziţia ministerială, ei... ei... cel puţin aşa pare, ei... ei... vorbeşte clar, ei... ei... cel puţin aşa ar părea, ei... ei... de aceea interpretarea exactă, ei... ei... Nu sînteţi de aceeaşi părere ? Ei... ei..."

Uneori, sosind dimineaţa la birou, *cavalier* Cimino intra în secretariat să dea vreo dispoziţie, şi-i găsea pe funcţionari adunaţi la taclale, comentînd vreo ştire din presă sau discutînd despre politică. Funcţionarii îl salutau, şi cîte unul dintre ei îl întreba cu o respectuoasă încredere : „Dumneavoastră, *cavaliere*, ce părere aveţi despre asta ?..." Sau : „aţi auzit, *cavaliere*, ce-a declarat preşedintele Statelor Unite ?..." *Cavalier* Cimino ar fi putut răspunde poruncind cu severitate funcţionarilor să-şi vadă de lucru în loc să-şi piardă timpul cu vorbe de clacă. Cel puţin acesta ar fi fost modul cel mai simplu de a se sustrage conversaţiei. Fără îndoială, dacă ar fi procedat astfel o singură dată, pălăvrăgelile nu s-ar mai

fi repetat. În schimb, căutînd să răspundă într-un fel la întrebările care i se puneau, reţinut de jena lui obişnuită, se împotmolea în efortul de a găsi idei pe care nu le avea şi nu izbutea niciodată să exprime vreo părere exactă. Funcţionarii se trezeau astfel discutînd mai departe singuri, iar el stătea să-i asculte, rezemat de un colţ al mesei, fără a se putea decide să se retragă în biroul său, învîrtind totdeauna ceva în mînă, o ştampilă, un semn de carte sau firul de la telefon.

Cavalier Cimino avea un copil de 8 ani, în clasa a treia primară, care urca deseori în biroul tatălui său. Se amuza să scrie la maşină, să se joace cu ştampilele şi-i lua totdeauna vreun frumos creion nou. Funcţionarii îl alintau şi îi spuneau Robertino. Robertino cutreiera prin toate încăperile, şi numai faţă de Costante avea unele rezerve, din cauza pipei grozave a acestuia. Firește, cînd venea să-l vadă pe taică-său, nu bătea la uşă niciodată, ci o deschidea brusc, intrînd în fugă, ca un stăpîn. Astfel s-a întîmplat că într-o dimineaţă, cînd Robertino avusese o neaşteptată vacanţă de la şcoală, venind la birou să dea tatălui său această frumoasă veste, îl găsise, după ce, ca de obicei, deschisese uşa fără să bată, îmbrăţişat cu domnişoara Iris pe divanul acoperit cu muşama neagră. Domnişoara Iris ieşise imediat din cameră, şi puţin după aceea apăruseră şi Robertino cu tată-său. Copilul avea un aer morocănos, iar *cavalier* Cimino îl mîngîia pe cap, împingîndu-l înainte, avînd şi el o expresie preocupată şi dezorientată. Cine ştie dacă nu încercase, în momentul cînd rămăseseră singuri în cameră, să-l convingă pe Robertino să nu povestească mamei ceea ce văzuse ? După mai multe zile de neliniște, totul reîncepuse să meargă ca mai înainte cu domnişoara Iris, dar funcţionarii socoteau că lucrurile nu mai puteau să ţină mult. Într-adevăr, după aproape o lună, în timpul cărcia, umilită şi înjosită, se pregătise sufleteşte să-i ia prin surprindere, doamna Cimino urcase într-o dimineaţă în birou, cu ochii roşii de plîns.

Străbătuse aproape în fugă coridorul, cu paşii ei de femeie grasă şi greoaie, fără a răspunde la salutul lui Costante, şi deschisese fără să bată uşa de la biroul soţului ei. Funcţionarii auziră strigăte. Domnişoara Iris ieşi din cameră ciufulită şi cu un obraz roşu, ca şi cum ar fi fost pălmuită. Apoi ieşi şi doamna Cimino, sughiţînd, dar fără a mai prelungi scena făcută. Glasul lui *cavalier* Cimino nu se auzise de loc. În acea dimineaţă secretarul nu îndrăznise să-i ducă la semnat corespondenţa, iar Costante expediase doi domni care voiau să vorbească cu şeful. Timp de mai multe zile după aceea, funcţionarii nu mai ţinuseră nici şedinţa lor obişnuită de pălăvrăgeală de la secretariat. Cînd se întîlneau pe coridor, îşi făceau cu ochiul fără un cuvînt şi abia dacă se mai vizitau de la un birou la altul, prudenţi şi pe furiş, ca şi cum ar fi fost pe undeva pe aproape vreun inspector de la Direcţiunea generală.

Asupra lui *cavalier* Cimino întîmplarea avusese efectul unei anihilări, şi acum îşi dădea seama o dată cu neliniştea remuşcării, a ruşinii şi a disprețului pentru el însuşi, inutile toate, şi de motivele pentru care ar fi trebuit să fie mai prudent. Dar mai puternică decît astfel de sentimente de ruşine şi remuşcare era teama că tot ceea ce se întîmplase putea să se audă la Direcţiunea generală, la minister. La ideea unei admonestări, unei retrogradări, a unei transferări disciplinare, simţea că inima înceta să-i mai bată şi holba ochii, întinzînd mîinile pe biroul acoperit cu muşama neagră, în tăcerea încăperii. De cîte ori secretarul îi aducea o scrisoare de la Direcţiunea generală cu menţiunea „personal", socotea că sosise momentul pedepsei şi se gîndea ca imediat după deschiderea scrisorii să se sinucidă. Îi venea totdeauna în minte în acele momente povestea unui ofiţer — poveste pe care o auzise la Şcoala de război. în timpul primului război mondial — care îşi trăsese un glonte de revolver în tîmplă pentru că nu-şi ţinuse cuvîntul dat generalului de a nu mai juca niciodată cărţi. Tragicul gest al

ofiţerului îi impresionase pe toţi şi se povestea că generalul plînsese aflînd ştirea. *Cavalier* Cimino se gîndea la efectul gestului său — dacă l-ar fi săvîrşit — asupra inspectorilor de la minister, asupra ministrului însuşi, şi simţea o emoţie profundă şi eroică. Dar el nu putea să se sinucidă, să-şi lase fiul şi soţia numai cu biata pensie care le-ar fi rămas. Şi apoi, mai ales, n-ar fi avut niciodată curajul să-şi pună la tîmplă ţeava unui pistol... În ceea ce o privea pe domnişoara Iris, după aceste gînduri pline de o cumplită remuşcare, i se părea că o urăşte ca şi cum ea ar fi fost singura vinovată de tot ce se întîmplase. Îşi amintea de privirile şi surîsurile ei din primele clipe cînd intra în biroul său, de momelile ei perfide (lucru neadevărat, pentru că domnişoara Iris, cu candida ei lipsă de pudoare, arunca ocheade şi zîmbea oricui). Fata stătea acum tot timpul singură în birou, ca o sălbăticiune înfricoşată, şi dacă cineva, pentru a o mai consola, îi punea o mînă pe umăr sau pe ceafă, ori îi atingea sînul, ca în trecut, plîngea şi se ruga să fie lăsată în pace.

După trei sau patru luni, cînd de la Direcţiunea generală sosise adresa cu transferul domnişoarei Iris, funcţionarii şuşoteau între ei că acest lucru îl ceruse chiar *cavalier* Cimino, invocînd cine ştie ce motive. Dar *cavalier* Cimino nu era în stare de o asemenea perfidie şi, de altminteri, jocul ar fi fost periculos chiar pentru el. Cea care ştia însă ceva în legătură cu acest lucru era doamna Cimino, care mărturisise totul unui văr al ei, senator, cerîndu-i sfatul. Dar rolul pe care-l jucase în măsura luată era ignorat de către toţi cei de la birou, şi chiar *cavalier* Cimino, bănuind totuşi amestecul soţiei sale, nu îndrăznise, firește, s-o întrebe nimic. Astfel, domnişoara Iris îşi făcuse plîngînd bagajele, mutîndu-se la un alt birou. Funcţionarii discutaseră în taină dacă era sau nu cazul să se facă cu acest prilej tradiţionala masă de adio, dar, în cele din urmă, avînd în vedere caracterul aproape disciplinar al transferării, găsiseră mai nimerit să nu întreprindă nimic.

Cavalier Cimino scosese un adînc oftat de uşurare. După multe luni de nelinişte, începea să se simtă iarăşi în siguranţă. Cei de la Direcţiunea generală nu îndrăzniseră să se atingă de el. Rămăsese tot şef de birou, de gradul al şaselea, şi prestigiul lui era respectat de cei de sus, ca şi de cei de jos. Astfel, îşi recăpătase şi curajul de a intra la secretariat cînd funcţionarii se adunau să mai vorbească de una şi de alta, dimineaţa, fără a rămîne însă printre ei mai mult de un minut. Restul zilei îl petrecea în biroul său, îndeplinindu-şi funcţia de conducere numai de la masa acoperită cu muşama neagră, şi nearătîndu-se nici măcar atunci cînd auzea gălăgie pe coridor.

În locul rămas vacant după plecarea domnişoarei Iris, Costante manevrase cu îndemînare să fie numit fiul său, Gino, care tocmai îşi terminase studiile universitare şi, fiind un licenţiat şomer în căutarea unui salariu oarecare, era gata să intre în serviciu chiar unde lucra tatăl lui, într-un post de categoria a treia, în ciuda studiilor sale. Aceasta cel puţin pînă cînd urmau să i se prezinte ocazii mai bune.

II

Nu se putea spune că serviciul nostru avea să mai aibă o existenţă îndelungată. Mai era de lucru încă pentru patru sau cinci ani, după prevederile şi programele întocmite de *cavalier* Cimino şi de funcţionarii mai bătrîni. Apoi, toţi la un loc, funcţionarii cu actele complete şi puse la punct, trebuiau să treacă la alte birouri, spre „păstrare", după termenul birocratic. *Cavalier* Cimino urma să fie transferat, camera arhivelor, unde se găsea un vechi şemineu de marmură trebuia să devină, după restaurările necesare, un salon elegant şi astfel, cei care ar fi venit să locuiască acest frumos palat de pe cheiul fluviului nu ar mai fi simţit nevoia să-şi aducă aminte că în acele încăperi funcţionase cîndva serviciul nostru.

Ajunşi la acest punct, ar fi poate necesar să spunem cîte ceva despre cadastru în genere şi despre viaţa şi organizarea unui serviciu cadastral. Încă pe vremea romanilor, poporul cel mai înaintat în materie de administraţie publică, a existat un cadastru, deşi foarte rudimentar, care, la urma urmei, nu era altceva decît un mijloc de verificare a evaluărilor latifundiilor. Toate naţiunile bine organizate au avut un cadastru, care este punctul de plecare, cel puţin în ce priveşte proprietatea funciară, al unui sistem fiscal eficace. Pentru a putea fixa impozitul la care urmează să fie impuşi proprietarii de pămînt, este

necesar înainte de toate să se stabilească un criteriu de evaluare a pămîntului după fertilitatea lui, după culturi şi după starea acestora. Prima operaţie a cadastrului constă deci în aprecierea terenului. Topografii pleacă cu instrumentele, cu ajutoarele şi cu scribii lor pentru a face delimitarea trigonometrică a unei anumite suprafeţe. Este o treabă care cere mai mulţi ani. Întreg terenul unei regiuni trebuie măsurat palmă cu palmă şi fiecare element transpus pe hîrtie. Aşa ia naştere evidenţa cadastrală. În hîrtiile acestei evidenţe nu există indicaţii de înălţime, şi întreaga reprezentare grafică se face în plan orizontal. Sînt reprezentate rîurile, torentele, malurile, semnele de hotar între proprietăţi, lucrările în cărămidă, şoproanele, fîntînile, cuptoarele şi tot ce se află pe suprafaţa pămîntului, constituind caracteristicile sale. Această lucrare de apreciere este precedată de împărţirea şi clasarea culturilor, şi astfel harta apare divizată într-o mulţime de mici suprafeţe strîmbe şi neregulate, fiecare reprezentînd o „parcelă" şi corespunzînd pe teren unei culturi deosebite : un hectar de măslini, trei ari de semănături şi cu arbori, zece hectare de pădure, două hectare şi trei ari de vie. Fiecare parcelă are în ansamblul evidenţei, numărul său de ordine şi diferitele calităţi ale culturilor se împart la rîndul lor în clase : vie de prima clasă, pădure de a treia, semănătura pe care se află şi arbori de clasa a patra, livadă de măslini de a doua. Terenurile necultivate şi sterpe, păşunile şi cîmpiile nu au clasă.

Aprecierea se face în aşa-zisele „campanii cadastrale", care ţin din mai pînă în octombrie, lăsîndu-se pentru timpul iernii partea de lucru ce poate fi efectuată la birou. O dată terminată această operaţiune, începe faza aşa-zisei „transpuneri". Datele legate de teren sînt luate în consideraţie în raport cu proprietatea funciară. Fiecare proprietate constituie o „partidă cadastrală", şi este inventariată sub numele deţinătorului legal, împărţită în calităţi şi clase, cu trimiteri la evidenţa cadastrală originală.

Este o lucrare care cere mult timp, pentru că datele cadastrale, potrivit unor criterii deosebite, sînt transcrise şi raportate pe o infinitate de formulare diverse, numite în limbaj funcţionăresc, pe scurt, „modele". Fiecare calitate şi fiecare clasă au apoi un coeficient fix, în baza căruia se stabileşte venitul domenial. După ce şi „transpunerea" a fost dusă la bun sfîrşit, toate datele strînse, hîrtiile evidenţei cadastrale, dosarele partidelor şi alte nenumărate acte trec „în păstrare" la alte birouri, cărora le revine sarcina să le ţină totdeauna la zi. Operaţiunile cadastrale iau sfîrşit după douăzeci, treizeci, patruzeci de ani de lucru. În birourile de „păstrare", datele originale sînt modificate în fiecare zi, în raport cu vicisitudinile oamenilor şi ale pămîntului, cu variaţia culturilor sau cu moştenirile şi operaţiile de vînzări-cumpărări. Dar baza unor astfel de variaţii rămîne totdeauna operaţia iniţială, făcută de primii funcţionari ai cadastrului.

Încă şi astăzi în unele regiuni şi provincii se fac referiri la datele cadastrale din epoca Mariei Tereza, a Bourbonilor, a marilor duci de Toscana. Vechile hîrtii sînt îngălbenite şi aproape rupte iar cernelurile şterse ; dar ceea ce izbeşte la aceste documente vechi este caligrafia tremurată a cifrelor şi a cursivelor. S-ar zice că acele hîrtii au fost scrise de funcţionari foarte bătrîni, sau cărora le tremura în mînă condeiul din cauza frigului sau a vreunei alte suferinţe... Cine ştie ce impresie vor face într-o zi, peste un secol sau două, registrele şi formularele umplute de noi, în care va trăi anonimă, în întorsăturile şi preţiozităţile migăloase ale caligrafiilor, amintirea noastră.

La serviciul nostru lucrările de „transpunere" se apropiau de sfîrşit. Actele mai trebuiau încă completate doar pentru unele districte, astfel că personalul fusese treptat redus. Rămăsesem numai nouă inşi, cu *cavalier* Cimino şi cu cei doi uşieri. Cîndva, cînd funcţionarii fuseseră nouăzeci sau o sută, biroul trebuie să fi avut o cu totul altă viaţă, cel puţin

așa reieșea din poveștile pe care le spunea Costante, cînd lumea făcea cerc în jurul mesei din mica sală a ușierilor. Povestea cu originea biroului era cea mai veche, firește, și se referea la perioada de acum treizeci de ani.

Costante se socotea un pionier și aproape un întemeietor al serviciului, fiindcă fusese angajat printre cei dintîi, urmînd să pregătească încăperile, să așeze birourile și mesele de desen, să aranjeze în magazie lăzile cu imprimate încă neatinse și să lipească pe fiecare obiect numărul de inventar, înainte ca personalul să fie completat și munca să înceapă într-un ritm susținut. Funcționarii soseau de la alte birouri : diferiți șefi de serviciu foarte competenți, care aveau cadastrul la degetul cel mic, cunoscînd secretele și tehnica lucrărilor în amănunțime, contabili și scribi îndemînatici și experimentați în urma nenumăraților ani de serviciu. Urmau apoi elemente noi, la prima numire, stagiari și suplimentari ; aceștia din urmă erau, în majoritatea cazurilor, angajați pe loc, introduși și apoi inițiați în muncă de către ceilalți. Această activitate, după toate prevederile, nu trebuia să dureze mai puțin de douăzeci și cinci sau treizeci de ani : o viață de om, timpul necesar pînă să străbați toate treptele carierei și să atingi limita de vîrstă necesară pensionării.

Funcționarii noului birou, sosiți de la alte sedii, încă fără casă și familie, se aranjau cum puteau pe la pensiuni ieftine ori hoteluri modeste, stabileau conturi curente cu restaurantele și frizeriile, își duceau singuri lenjeria murdară la spălătorese, socotind fiecare bănuț și cutreierînd orașul în căutarea unui apartament sau a două camere mobilate pentru a-și aduce soțiile și copiii aflați departe. Patronii hotelurilor și ai birturilor, frizerii și spălătoresele, știind că au de-a face cu oameni de onoare, la început nu le făcuseră nici o dificultate în acordarea creditelor fără garanție, convinși că-și vor încasa datoriile la sfîrșitul lunii, după cum li se făgăduise. De altfel, toți comercianții erau obișnuiți cu acest

sistem în relațiile cu funcționarii. Tragedia izbucnise atunci cînd, din nenorocire, la sfîrșitul unei luni, salariile nu sosiră de la minister. Funcționarii îi rugară pe hotelieri și pe ceilalți creditori să aibă puțină răbdare ; apoi se adresară șefului de birou cerîndu-i să intervină la Direcțiunea generală. Șeful de birou făcuse toate demersurile necesare și primi asigurarea că salariile se găsesc la Curtea de Conturi pentru înregistrare. Trecu o săptămînă, două, douăzeci de zile de așteptare neliniștită ; trecu o lună, și salariile nu sosiră... Avîndu-se în vedere rutina procedeelor birocratice și fiind vorba de un serviciu abia creat, neajunsul acesta putea fi socotit un incident normal de administrație. Totuși, pentru funcționari, care chiar și în condiții normale ajungeau cu greu la sfîrșitul lunii și pentru care traiul departe de familie însemna o adevărată răsturnare a bugetului, întîrzierea luase proporțiile unui dezastru. Patronii hotelurilor și restaurantelor, bănuind că sînt victimele unei înșelăciuni, începură să-și piardă încrederea, să se încrunte și chiar să amenințe. Veneau să se informeze la șeful biroului asupra adevăratei stări de lucruri, plecau numai în parte liniștiți, și după puține zile se întorceau să-și prezinte cererile într-o formă mai stăruitoare. Pînă ce șeful de birou, care se mîndrea să-și angajeze cuvîntul făcîndu-se garant al funcționarilor pe care el însuși îi cunoștea numai de puțin timp, refuză să-i mai primească pe cei care veneau pentru datorii sau încurcături asemănătoare, dînd în această privință ordine precise ușierilor. Între timp mai trecuse o lună. Funcționarii duceau la „Muntele de pietate" ceasornice, butoane și lenjerie, haine, ghete și orice alt obiect în schimbul căruia puteau obține un împrumut cît de mic. Tot ceea ce cîștigau trimiteau familiilor, constrînse și ele să trăiască din datorii și expediente. Unul cîte unul fuseseră goniți din hoteluri și restaurante, și tot orașul vuia de scandal și nici un comerciant nu se mai arăta dispus să le acorde cel mai mic credit. Funcționarii colindau străzile cu valizele turtite, ca

niște fugari, cerînd adăpost colegilor localnici și ușierilor ; mîncau în birouri pîine cu ceapă și fructe uscate. A doua intervenție la Direcțiunea generală n-a avut un rezultat mai bun decît cea dintîi : salariile se găseau tot la Curtea de Conturi pentru înregistrare. Mai mult, sosind scadența trimestrului financiar, demersurile amenințau să se prelungească încă, pe o perioadă neprecizată, trecînd și la alte secții ale acelui complicat sistem de administrație.

Pînă ce într-o zi proprietarii hotelurilor și restaurantelor, mai convinși ca niciodată că fuseseră escrocați, văzînd că plîngerile lor nu serveau la nimic, hotărîră să treacă la acțiuni violente. Dacă întîlneau pe stradă un funcționar, se năpusteau asupra lui cu injurii și amenințări, îl înșfăcau de gulerul hainei și-l izbeau de ziduri. Funcționarii nu mai îndrăzneau să se plimbe și stăteau închiși în birou pînă spre seară, făcînd apoi ocoluri pe străzi pustii și pe ulicioare, cu pălăria trasă pe ochi. Dar creditorii veneau să-i aștepte dimineața, la ora sosirii, sub portalul birourilor, numai din plăcerea de a-i ocărî și de a-și potoli astfel mînia. Într-o zi, patronul unui hotel, postat la colțul străzii, văzînd că sosește un funcționar care îi datora trei sute de lire, se repezi la el și-i smulse țigara din gură. „Aha, fumați, va să zică ? Fumați ?... Bani pentru țigări găsiți, dar pentru cameră, nu ?!...“

Funcționarul, rușinat, mai întîi nu reacționase, dar cum celălalt continua să strige și să-i agite în față pumnii, se revoltase și se luase la trîntă cu creditorul în mijlocul străzii, în timp ce lumea vocifera, alergînd din toate părțile. Pînă la urmă funcționarul, cu hainele rupte, izbutise să se smulgă din încăierare și să fugă pe poarta biroului. În coridor, obosit și speriat, începuse să se plîngă și să înjure guvernul, ca ieșit din minți. Un bărbat cu părul cărunt, un tată de familie, un funcționar care timp de douăzeci de ani de carieră muncise cu onestitate, fără să greșească un număr sau o virgulă, ajunsese să se

vadă tratat ca un hoţ, ca un escroc şi insultat în faţa tuturor, în plină stradă ! Ieşiseră toţi colegii de prin celelalte birouri precum şi şeful serviciului, în timp ce el continua să se plîngă şi să acuze guvernul. Toţi încercau să-l liniştească.

De altminteri, scene asemănătoare se întîmplau în fiecare zi, şi locuitorii de pe strada respectivă, imediat ce auzeau strigăte, alergau la ferestre, ca şi cum ar fi asistat la o urmărire sau la o luptă. Cîţiva dintre funcţionari obţinură de la şef permisiunea de a-şi petrece noaptea în birouri, aranjîndu-se să doarmă pe mesele de desen sau pe podea. Dar înainte de a avea această îngăduinţă, au fost nevoiţi să semneze o declaraţie în care se menţiona că pentru orice obiect din patrimoniul serviciului care ar fi lipsit şi pentru orice incident petrecut în orele de noapte ei răspundeau în faţa administraţiei, cu toate consecinţele disciplinare şi chiar penale.

Lucrurile ajunseseră pînă acolo încît chiar prefectul socoti că era cazul să intervină. Chemă într-o dimineaţă pe şeful serviciului în cabinetul său şi-i făcu o scenă teribilă. Pentru Dumnezeu, îşi dădeau oare seama subordonaţii săi că prin conduita lor terfelesc în noroi prestigiul biroului şi al întregii administraţii ?... Aa, de patru luni nu primeau salariul ? Şi ce, credeau că guvernul voia să-i fure ?!... Şi pentru asta se considerau îndreptăţiţi să umple de datorii tot oraşul ?... În fine, toată povestea trebuia imediat curmată, altfel va face demersuri pe lîngă minister pentru măsurile de rigoare ! ! !

Şeful biroului suportase chelfăneala fără a îndrăzni să răspundă şi să-i justifice pe subalternii săi. În douăzeci de ani de carieră nu-l tratase în acest mod nici un superior al său direct, iar la Direcţiunea generală fusese totdeauna socotit un funcţionar model. Întors la Cadastru, convocase de îndată în biroul lui toţi funcţionarii şi le ţinuse o cuvîntare foarte agitată. El scrisese de două ori la minister pentru a cere plata salariilor. Salariile erau

la Curtea de Conturi și urmau să sosească atunci cînd vor sosi ! Personal făcuse tot ce era cu putință, dar nu era dispus să-și vadă cariera compromisă din pricina datoriilor funcționarilor ! Credeau oare că ministerul voia să-i fure ?... Nu-și dădeau seama că discreditau întreaga administrație ? Și nu se rușinau că au ajuns batjocura orașului ?...

De cîteva zile unul dintre ușieri, care locuia pe o străduță în apropierea biroului, descoperise că putea să ajungă la birou de la mansarda casei sale trecînd peste acoperișuri. Această descoperire îngăduise funcționarilor să vină dimineața la lucru și să plece la sfîrșitul zilei fără a cădea în cursa creditorilor postați la poarta din față sau în imediata ei apropiere. Desigur că ușierul, dînd ideea cu acoperișul, voise mai mult să se amuze pe spinarea bieților funcționari și poate că nici nu se gîndise că va fi luat în serios. Totuși, vreo zece dintre ei, cei mai sfioși, hotărîră să pună ideea în practică. Începuse astfel pelerinajul de necrezut al funcționarilor, călăuziți de ușier, pe acoperișuri și prin poduri, printre coșuri, de-a bușilea prin porțiunile mai periculoase. De la ferestrele caselor din față lumea privea, înmărmurită în primele zile, apoi amuzată și însuflețită, îndemnîndu-i pe curajoși cu strigăte din stradă. Din casele mai depărtate drumul acesta peste acoperișuri era urmărit cu binoclurile și în tot cartierul domnea o atmosferă de sărbătoare, iar faima întîmplării se răspîndise în tot orașul...

Ajunsă aici, povestirea lui Costante devenea fantastică, toți știau că exagera și că lucrurile nu puteau să se fi întîmplat chiar așa. Extraordinar era însă faptul că nimeni n-ar fi putut spune unde sfîrșea realitatea și unde începea fantezia. Întîmplarea părea adevărată tocmai fiindcă era povestită astfel. Fiecare vedea parcă funcționarii mergînd de-a bușilea pe acoperișuri și strada plină de lume, ca și cum totul s-ar fi petrecut aievea.

În toate dimineţile Costante intra în birou la ora 9, cu geanta de corespondenţă. În geantă se aflau din cînd în cînd cîte o scrisoare nefrancată, în plic galben, venind de la Direcţiunea generală, sau cîte o scrisoare verde, tot nefrancată, trimisă de comisia de impunere a vreunui birou comunal.

De obicei însă nu aducea nici o scrisoare, nici verde, nici galbenă, şi Costante depunea geanta goală în dulapul secretariatului. Obligaţia de a aduce de la poştă în fiecare dimineaţă corespondenţa adresată biroului îi revenea de drept, în calitatea lui de uşier-şef, şi apoi, fiind suferind de hernie, oricum n-ar fi putut îndeplini o muncă mai grea. Acesta era singurul lucru pe care-l avea de făcut la birou. Uneori, ca răspuns la scrisorile verzi sau galbene aduse dimineaţa, Costante ştampila cîte un plic care urma să fie expediat. Dacă tot el se ocupa şi de lucrul acesta se datora faptului că, aplicînd pentru prima oară, cu treizeci de ani în urmă, ştampila de aramă cu care se imprima emblema serviciului în ceara roşie înfierbîntată, se socotea că nimeni altul în afară de el n-ar mai fi în stare s-o facă.

În camera uşierilor se aflau un dulap mare cu mături, cîrpe şi rumeguş. Mai erau apoi o masă, un scaun şi o scuipătoare. Cheia de la sertarul mesei o ţinea Costante, care, imediat ce se aşeza pe scaunul său, îl deschidea, scoţînd o cutie de tinichea, pipa şi o pereche de foarfece. În cutie se aflau nişte mucuri mari de ţigară pe care el le întindea pe masă, pentru ca apoi, fără grabă, să le desfacă unul după altul şi să le taie cu foarfecele, pisîndu-le şi îndepărtînd firele de tutun mai tari. Cînd mucurile erau numeroase, munca dura mai mult, şi în timpul cît era ocupat astfel Costante nu dădea nici o importanţă celor ce se întîmplau în jurul mesei sale. Dacă-l suna şeful, îl chema pe Martino şi-i poruncea să se ducă el. După ce desfăcea şi ultimul muc de ţigară, aduna tutunul grămadă şi umplea, îndesînd-o, cutia

de tinichea, sosea și momentul să se ocupe de pipă. Sufla în ea de două-trei ori asigurîndu-se că trage, o umplea cu puțin tutun rămas pe masă, și o aprindea cu un chibrit. Punea la loc cutia de tinichea în sertar, și după un minut, mirosul groaznic al mucurilor ajungea pînă în cele mai depărtate camere ale biroului, pînă la depozitul de imprimate și în arhiva mohorîtă.

La serviciu Costante se bucura de prietenia și stima tuturor pentru humorul său, pentru cinstea sa și, în sfîrșit, pentru poziția sa economică, fiindcă își cumpărase cu banii adunați de-a lungul multor ani o prăvălie de fructe și legume și o trecuse pe numele soției. În afară de salariu, mai avea așadar și aceste venituri. În momente dificile îi împrumutase cu bani pe toți funcționarii și astfel ajunsese să-i tutuiască pe toți. În zilele mai calde de vară sau în cele viforoase de iarnă, renunța la orele suplimentare și rămînea acasă ca un domn, lux pe care nimeni altcineva nu putea să și-l permită. Cu banii încasați pentru orele suplimentare ceilalți funcționari își plăteau viciile : țigările, cafeaua, cinematograful, cînd ieșeau singuri, fără soții și copii ; și acel cîștig constituia un fel de venit personal, care nu intra în bugetul casei. A renunța la orele suplimentare însemna a te lipsi de fumat, și adesea se întîmpla ca unii dintre ei să ajungă la sfîrșitul anului fără a se fi putut bucura de luna de concediu la care aveau dreptul, tocmai din cauza acelor două sau trei mii de lire cît costau țigările și cafeaua la care nu puteau renunța. Lăsînd la o parte faptul că un impiegat n-are ce face cu concediul cînd nu-și poate îngădui luxul unei călătorii sau al unei vilegiaturi. Numai pentru a se scula cu două ore mai tîrziu, rămînînd în pat să caște și numai pentru a nu semna în condica de prezență a biroului ?... După mai puțin de o săptămînă, funcționarii sfîrșeau prin a se plictisi și a se întrista. În prima zi se duceau să vagabondeze pe străzi, privind vitrinele, femeile,

sau așezîndu-se la masa vreunui bar elegant, gîndindu-se că era mare lucru să poți trăi așa, fără să faci nimic. La dracu' cu biroul, cu orarul, cu *cavalier* Cimino și cu toate necazurile serviciului ! A doua zi începeau să simtă plictiseala inactivității, își dădeau seama că întorcîndu-se acasă nu aveau poftă de mîncare ca în zilele cînd veneau de la birou și, meditînd în sinea lor, își spuneau că era firesc ; și vitele, cînd nu mai lucrează, se plictisesc și sfîrșesc prin a se îmbolnăvi. Un funcționar e funcționar pentru că merge la birou în fiecare dimineață și semnează condica la intrare și la ieșire, acesta fiind pentru el unicul mod de a se simți viu, de a se simți om. Ce este un funcționar în afara biroului său ?... Unicul fel de a gusta libertatea concediului era acela de a se duce să-și revadă colegii în timp ce lucrau, să se învîrtească prin birouri amuzîndu-se să-i vadă aplecați peste hîrtiile lor și să stea de vorbă cu Costante în mica sală a ușierilor. Se mai întîmpla însă ca vreunul să intre și în biroul său, să se așeze la masă, și într-o doară, fiindcă nu avea nimic de făcut, să înceapă a mîzgăli numere pe un registru, numai să-și treacă timpul, să se distreze...

Pentru orele suplimentare funcționarii se întorceau la birou la 4 după-amiază și rămîneau pînă la 7. Orele suplimentare n-aveau în realitate nici o legătură cu nevoile muncii ci constituiau o tradiție, o uzanță, sau, mai simplu, un sistem de a rotunji salariul cu cîteva mii de lire. La toate instituțiile (se înțelege, de stat,) chiar dacă nu mai era nimic de făcut și dacă pentru rezolvarea lucrărilor ajungeau patru sau cinci funcționari în loc de douăzeci sau treizeci, acești douăzeci sau treizeci făceau și ore suplimentare. În biroul nostru, în care ar mai fi fost de copiat numere în registre numai pentru cîțiva ani încă, a grăbi ritmul lucrului prin ore suplimentare însemna a anticipa ziua lichidării serviciului. Toți ar fi trebuit să aibă, deci, interesul să întîrzie acea zi, lucrînd cu cel mai mare calm

cu putință și renunțînd la orele suplimentare. Dar cine putea să dea ascultare unor astfel de îndemnuri ? E adevărat că dacă dimineața, din cele șase ore ale serviciului neîntrerupt, funcționarii lucrau în total trei, din cele suplimentare lucrau una singură, și în acest fel erau totdeauna în cîștig față de administrație.

În timpul orelor suplimentare, seara, cu toate că toți erau prezenți, de la Martino la *cavalier* Cimino, biroul avea un aer tăcut, cu totul deosebit de cel din timpul dimineții. Poate că umbrele tavanelor înalte, ferestrele închise și, dincolo de ferestre, ceața fluviului dădeau această impresie de tăcere. În timpul iernii, la ora 5 trebuiau aprinse lămpile de pe birouri, și toate lucrurile din încăperi, dulapurile, rafturile, mesele pline de dosare, sobele stinse, luînd o înfățișare nocturnă, păreau că se pătrund, așa familiare cum erau, de un sens misterios. Cu adevărat, în acel sens misterios era o tristețe inexprimabilă ; toată tristețea lumii părea adunată în aspectul nocturn al biroului. Triste erau becurile fără abajururi și atîrnate de sîrme, triste erau hîrtiile risipite pe mese, triste călimările murdare și capetele de creioane, tristă cenușa din fața sobelor stinse, mucurile, flegmele de pe podea, mirosul urît al latrinei și reflexele felinarelor din stradă în geamurile ferestrelor. Dumnezeule, ce trist era biroul nostru seara !... Totuși, ridicînd deodată ochii de pe registrele pline de numere și plimbîndu-i prin încăpere cu tocul în aer, căutînd a înțelege cu cine vorbea Costante în fundul coridorului, funcționarii simțeau o mulțumire intimă, de nespus, în acea tăcere plină de reculegere a biroului. Fumul țigării sprijinite pe marginea mesei urca ușor în lumina becului, dispărînd în umbra întunecată a tavanului. Cîte un funcționar rămînea dus pe gînduri, privind lung umbra strîmbă a rafturilor din fundul biroului, ca și cum în dosul acelei umbre și al acelui perete nu mai exista nimic. Afară ploua, ceața se înălța pe fluviu

şi lumina felinarelor descria un cerc colorat pe geamurile aburite ; dincolo de acel joc de reflexe luminoase pe geamuri şi dincolo de pereţii şi umbrele camerei, erau oraşul şi tot restul oamenilor, lumea care se pierdea în noapte. Dar pentru cel care ridica ochii de pe registre privind îngîndurat împrejur, cu tocul suspendat în aer, în biroul cu umbre pe ziduri, părea că întreaga lume se sfîrşea acolo, într-un misterios sens de pace şi intimitate, şi într-adevăr aşa era...

III

Apartamentul lui *cavalier* Cimino ocupa numai jumătate din camerele de la primul etaj, anume odăile cele mai frumoase, care dădeau spre fluviu. *Cavalier* Cimino renovase o latrină, aranjînd în ea și o baie, și într-o cameră prin al cărei tavan trecea un coș construise un șemineu. În felul acesta își putea îngădui să locuiască confortabil în clădirea Cadastrului și economisea foarte mult cu chiria, pe care o plătea administrației numai de formă, constînd dintr-o sumă derizorie. Serviciul propriu-zis era îngrămădit tot la etajul doi, iar funcționarii, care rămăseseră destul de puțini, ședeau acolo comod, cîte unul sau doi în fiecare birou. Camerele pe care *cavalier* Cimino nu le socotise nimerite să facă parte din apartamentul său dădeau toate în curte, erau mai curînd întunecoase și sfîrșiseră prin a deveni un fel de debara, în care erau adunate și îngrămădite toate materialele scoase din uz ale biroului. Numai ușierii intrau din cînd în cînd acolo să ia cîte un scaun rupt sau altă mobilă, să facă surcele de foc, atunci cînd lemnele erau ude și nu ardeau bine. Geamurile ferestrelor erau acoperite cu pînze de păianjeni, iar pe jos se vedeau urme de șobolani și gîndaci morți. Lăzi de imprimate, goale, mese scoase din uz, sobe stricate și demontate și tot felul de alte obiecte zăceau unele peste altele pînă în tavan. Era

de ajuns să apuci din grămadă piciorul vreunui scaun stricat și să-l tragi cu putere, pentru a provoca o prăvălire dezastruoasă, din care se ridica un nor dens de praf și un zgomot de lemnărie sfărîmată. Erau acolo și trepieduri șchioape de tahimetre, panglici enorme și încurcate, care fuseseră întrebuințate la măsurătorile pămîntului, cutii de metal pentru dosare deformate și fără capac, scînduri de raft și lămpi de petrol, toate lucruri inventariate, ce nu puteau fi distruse și pentru care pînă la urmă trebuia să se dea socoteala administrației. Robertino, băiețașul lui *cavalier* Cimino, se temuse totdeauna de acele camere, și de tot ce se găsea înăuntrul lor, ca și cum ar fi fost locuite de spirite, iar dacă seara trebuia să străbată coridorul în care dădeau acele uși, din dosul cărora răzbătea mirosul de praf și de lucruri moarte, ținea totdeauna să fie însoțit de mama sau de tatăl lui.

În fundul coridorului care despărțea apartamentul lui *cavalier* Cimino de odăile nelocuite se afla magazia cu imprimate, o încăpere cu tavanul boltit, fără ferestre, cu o ușă grea, închisă cu lanț și lacăt. Camera aceea mare și întunecoasă fusese transformată în magazie pentru imprimate tocmai fiindcă nu avea ferestre, ca măsură de prevedere în caz de incendiu, iar podeaua ar fi trebuit la timpul său să fie întărită cu grinzi de fier pentru a susține fără riscuri greutatea chintalelor de hîrtie. Înăuntru nu existau nici mobile, nici rafturi, și imprimatele erau așezate de-a lungul pereților în pachete mari, pînă la înălțimea unui om. În mijlocul camerei zăceau alte pachete, alcătuind un fel de turn deasupra căruia atîrna un bec din tavan. Firește, imprimatele erau așezate în magazie după o anumită ordine, adică după tipuri de formulare sau modele. Turnul central era format de pachetele de registre ale partidelor și de repertoare, de registrul matricol al proprietarilor. Veneau apoi de-a lungul pereților toate celelalte imprimate, care se identificau grație unui număr : modelul unsprezece, modelul nouăsprezece, modelul treizeci și doi,

modelul şapte, modelul patruzeci şi unu... Părea cu neputinţă ca un serviciu să aibă nevoie de atîtea imprimate ! Desigur, pînă la urmă rămînea totdeauna cîte ceva neîntrebuinţat ; totuşi, nu rareori se întîmpla ca şeful biroului, *cavalier* Cimino, să fie nevoit a scrie în grabă la Direcţiunea generală cerînd să i se trimită alte pachete cu modelul unsprezece, de exemplu, sau cu modelul nouăsprezece, sau cu modelul douăzeci şi şapte. E adevărat că funcţionarii foloseau diferitele imprimate, variate ca dimensiuni şi tip de hîrtie, şi pentru uzul lor personal, cînd aveau ceva de împachetat sau chiar la toaletă. Cum era însă atîta belşug, întrebuinţau la toaletă foi întregi care astupau canalul, neajuns ce se repeta foarte des. De fapt, asta afecta prea puţin consumul de imprimate, şi numai cineva familiarizat îndeaproape cu munca biroului putea să înţeleagă cum se petreceau lucrurile. În fond, de vreme ce o anumită dată, o suprafaţă a unei parcele ori un coeficient de venit fuseseră transcrise, totul ar fi trebuit să sfîrşească acolo, să nu mai fie nevoie de atîtea imprimate diferite, şi toate operaţiile cadastrale s-ar fi putut îndeplini într-o singură zi. Ei, dar în felul acesta putea gîndi numai un ins care n-avea habar de serviciul cadastrului, care, de exemplu, nu auzise niciodată vorbindu-se despre *Instrucţiunea a nouăsprezecea,* conţinînd sute de paragrafe, pe care chiar şi funcţionarii bătrîni aveau nevoie s-o consulte dacă se prezenta vreun caz mai dificil de rezolvat.

Toate formularele sau modelele erau împărţite în coloane şi pătrăţele după un anumit criteriu şi fiecare model se referea la un altul, aşa încît — cunoscînd mecanismul — o aceeaşi dată, adică un acelaşi număr putea fi identificat sau urmărit în zeci de modele deosebite. În modelul şapte erau înscrise suprafeţele de calităţi diferite — semănături, livezi de măslini, vii ; în modelul trei erau trecute aceleaşi suprafeţe, dar după clasa culturilor : toate livezile de măslini de prima categorie, toate cele de a doua, de a treia, de a patra, de a cincea ; în modelul cincisprezece, supra-

feţele erau trecute după calităţi şi clase, şi astfel tabloul era complet. Apoi exista modelul douăzeci şi trei, în care suprafeţele erau notate după totalurile fiecărei foi de evidenţă cadastrală : în cutare foaie, atîtea hectare de vie, atîtea de livezi de măslini, atîtea de păşune ; în modelul nouăsprezece, suprafeţele apăreau în schimb după totalurile registrelor de partide, care, firește, trebuiau să corespundă cu totalurile foilor de evidenţă cadastrală. Dar înainte de a apărea pe modelul nouăsprezece, suprafeţele erau trecute pe modelul unsprezece cu trimiteri la foaia de dosar şi la pagina registrului de partide în care se găseau, iar totalurile diferitelor modele trebuiau să corespundă totdeauna. Apoi venea modelul treizeci şi şase, în care suprafeţele erau înmulţite cu coeficienţii veniturilor, modelul patruzeci şi doi, în care toate suprafeţele cu veniturile lor erau împărţite după calităţi şi clase. În sfîrşit, calculele veniturilor erau introduse în modelele treizeci şi şapte, patruzeci şi patru şi patruzeci şi nouă, din care erau scoase totalurile pe evidenţa cadastrală şi pe partidă şi trecute în modelele douăzeci şi patru şi treizeci şi cinci. Modelele şaisprezece şi nouăsprezece constituiau strîngerea la un loc, definitivă, a tuturor datelor şi a tuturor calculelor, dar pentru a ajunge aici trebuia mai întîi completat modelul douăzeci şi doi, cu totalurile parţiale ale suprafeţelor, şi modelul douăzeci şi doi bis, cu totalurile parţiale ale veniturilor... Pentru că existau şi modele bis, spre a nu da naştere la confuzii, seria infinită a numerelor părînd insuficientă la un moment dat pentru a indica toate tipurile de formulare. Existau apoi modele în care, pentru a fi siguri că nu se putea strecura nici o eroare, datele erau scrise pur şi simplu după o ordine deosebită, în coloană dublă, zece cîte zece, o sută cîte o sută : modelele cincizeci şi şase, patruzeci şi opt, şaptezeci şi doi, iar totalurile trebuiau totdeauna să corespundă. Cu zece sau douăzeci de mii de cifre erau umplute sute de modele, şi pe toate modelele erau totdeauna aceleaşi cifre, copiate după

diverse criterii, într-un mod sau altul. În această muncă nici chiar funcționarii care o cunoșteau de ani de zile nu izbuteau să se orienteze cu precizie și, adesea, ajunși la un anumit punct, nu mai știau la care model să se refere și căutau să repună în ordine toate formularele completate, le împărțeau și le grupau după un criteriu personal și descopereau, din fericire, că totul s-ar fi simplificat inventînd un alt model pentru orientare...

De cîte ori un formular era completat, iar toate cifrele privind suprafețele și veniturile erau transcrise în ordinea cuvenită, trebuia să se facă bilanțul. Bilanțul era proba finală. Atunci se întîmpla foarte rar ca un total să iasă exact de prima dată. Cînd un funcționar se ocupa de un bilanț, toți ceilalți începeau să urmărească operația, iar *cavalier* Cimino făcea un semn pe calendar. Timp de o săptămînă, în tot serviciul se auzea numai zgomotul mașinii de calculat, și la ultima întorsătură a manivelei, rezultatul dădea o diferență de patru centime. Putea să fie o eroare de mașină sau o eroare de transcriere, dar toate numerele trebuiau revăzute și făcută o confruntare între formulare și banda mașinii de calculat. Mesele din birou erau pline de foi răvășite și podeaua era acoperită de zeci de metri de bandă. În sfîrșit, se descoperea greșeala, dar în loc de patru centime, ieșeau douăsprezece. Atunci treaba începea de la capăt. Centimele deveneau șaptesprezece, dar după un alt control, ieșeau mai puțin cu nouă, deci greșeala era numai de opt... De cîte ori lucrurile se încurcau în acest chip, funcționarii rămîneau la birou pînă seara tîrziu, reluînd totul de la capăt de o sută de ori, cu benzile mașinii de calculat înfășurate în jurul gîtului, în mijlocul sutelor de formulare risipite peste tot. Cînd începeau să treacă săptămîni, *cavalier* Cimino se neliniștea și el : „Atunci ce facem cu bilanțul, ei ? !... E o greșeală, ei ?... Trebuie lucrat cu atenție, ei... ei... Au trecut două luni, ei..."

Trebuiau reluate și confruntate toate formularele, unul după altul, modelul douăzeci și șase, modelul

doisprezece, modelul patruzeci și doi, modelul cincizeci și șapte, modelul douăzeci și nouă, și totul părea învălmășit și cu neputință să-i dai de capăt. Totuși, cifrele erau cifre, greșeala trebuia găsită, iar bilanțul, încheiat la centimă. Unii funcționari aduceau la birou monede de cinci centime și le puneau pe mașina de calculat.

„Iată cele cinci centime ! spuneau. S-au găsit cele cinci centime !"

Ori puneau o hîrtie de o liră și spuneau că centimele care mai rămîneau urmau să servească cu un alt prilej.

Dacă pentru a duce la capăt bilanțul se cereau uneori luni de lucru, și numai după o îndelungată experiență de serviciu era posibil să te descurci în zecile de modele și să înțelegi cum fiecare se referea la un altul și după care criteriu erau transcrise numerele, părea cu neputință să imaginezi minunea conceperii acelui întreg mecanism din partea șefilor de birouri, inspectorilor, înalților funcționari ai Direcțiunii generale. Probabil că din această pricină, toți funcționarii, începînd cu *cavalier* Cimino, cînd îi pronunțau numele sau se gîndeau numai la Direcțiunea generală, simțeau un fior prin șira spinării. Dacă uneori stăteau nedumeriți în fața unui paragraf din *Instrucțiunea a nouăsprezecea,* pe care nu izbuteau să-l înțeleagă, nu îndrăzneau nici măcar să presupună că era o absurditate sau o complicație inutilă, iar dacă îi încercau asemenea gînduri, vorbeau de ele în șoaptă, ca și cum ar fi discutat despre o idee revoluționară.

La un moment dat un funcționar descoperise că, pentru rezultatul final, se putea foarte bine face abstracție de formularul nouăsprezece, ceea ce ar fi reprezentat o economie de timp și o ușurare a muncii serviciului. Explicase acest lucru colegilor săi, demonstrînd că datele formularului nouăsprezece, găsindu-se în modelul șaisprezece și trebuind apoi să fie reportate în modelele douăzeci și cinci și treizeci și șase, puteau foarte bine să fie deduse, tocmai

pentru acestea ultime, direct din modelul şaisprezece, păstrînd ca elemente de comparaţie modelele şapte şi patruzeci şi cinci. Colegii îl ascultaseră cu nedumerire, deşi raţionamentul li se părea just şi lor, dar cei mai bătrîni îl sfătuiseră să renunţe la aplicarea acestui nou sistem : se lucrase totdeauna cu formularul nouăsprezece, de ce să fie înlăturat aşa, fără nici un motiv, numai pentru că nu era indispensabil ?... Funcţionarul se adresase atunci şefului de birou. Era convins că făcuse o descoperire interesantă şi îşi spunea că toţi colegii săi sînt proşti. Dacă şeful biroului înţelesese sau nu în ce mod se putea renunţa la modelul nouăsprezece, numai el ar fi putut s-o spună ; de altminteri, probabil că de îndată ce ghicise despre ce era vorba nici nu-şi mai dăduse osteneală să priceapă.

„Să desfiinţăm formularul nouăsprezece ? Dumneata vrei să desfiinţăm formularul nouăsprezece ?... Dar cine eşti dumneata de-ţi închipui că poţi aranja totul după cum vrei, după ideile dumitale ? Şi ia spune-mi, la ce ar mai fi bună atuncea, după părerea dumitale, *Instrucţiunea a nouăsprezecea* ? Ori poate vrei să spui că cel care a făcut-o nu înţelege nimic ? Asta vrei să spui ? Deci n-ar înţelege nimic nici cei care au aplicat-o totdeauna, cu scrupulozitate, în toate birourile, în toată lumea ? ! ! !..."

Pentru că, evident, cadastrul era cadastru în toate ţările de pe pămînt şi nu putea fi într-un loc de un fel şi în alt loc de altul, iar *Instrucţiunea a nouăsprezecea* trebuia să fie şi ea, la rîndul ei, în mod necesar, un cod universal. Nu se putea face abstracţie de formularul nouăsprezece, nici de vreun alt formular, şi nimeni nu se putea gîndi să modifice, după cum avea chef, *Instrucţiunea a nouăsprezecea*. Afară de cazul cînd s-ar fi pus la un moment dat întrebarea la ce servesc acea instrucţiune, şi toate formularele de la primul pînă la ultimul, şi milioanele acelea de cifre transcrise de o sută de ori în o sută de moduri diferite, ca şi timpul pierdut pentru căutarea celor patru centime în totalul unui bilanţ.

La ce serveau toate astea? Adică ce legătură era între ele şi restul lumii, între ele şi ceea ce se întîmpla în lume în fiecare zi, în fiecare dimineaţă a fiecărei zi noi, în care umanitatea se trezea pentru a-şi relua de la capăt strădaniile şi lupta?

Uneori, printre hîrtiile pline de cifre, risipite pe mese, apărea cîte un ziar uitat acolo cu veştile şi cu titlurile lui. De sub un model nouăsprezece se ivea în litere mari reclama unei croaziere pe Mediterana şi alte lucruri ciudate, de necrezut, care se întîmplau în toate colţurile lumii: *Înspăimîntătoare inundaţie în valea fluviului Missouri, Masiva bombardare a bazelor de pe fluviul Yalu* [1], *Anul nou la Paris, Rita va divorţa de Ali?, Pierde cinci milioane la ruletă, Industria sovietică a produs într-un an o sută cincizeci de mii de tractoare...* Ce însemnau toate acelea, pe o foaie de jurnal, în mijlocul hîrtiilor răspîndite pe masă? Ce legătură aveau cu *Instrucţiunea a nouăsprezecea,* cu cele patru centime lipsă la bilanţ, cu notele de calificare ale lui *cavalier* Cimino?

În timpul războiului actele serviciului, hîrtiile din dosare, registrele de partide şi sutele de formulare pline cu cifre fuseseră transportate la ţară ca nişte lucruri preţioase, mai preţioase decît viaţa oamenilor. Şi odată sfîrşit războiul, se întorseseră neatinse, în lăzile legate cu fier-balot, şi umpluseră din nou sertarele şi dulapurile serviciului. Ce importanţă avea ceea ce se petrecea în lume? Serviciul trebuia să funcţioneze regulat şi nici o cifră să nu fie trecută greşit pe vreun formular. Iar cînd *cavalier* Cimino poruncea secretarului să dea funcţionarilor încă un pachet de imprimate şi uşierii deschideau magazia de la primul etaj, în camera aceea întunecoasă şi plină de praf şi în mijlocul acelor ziduri de hîrtie încă neatinse, pe care urmau să fie transcrise milioane de cifre, părea imposibil să-şi închipui că există şi o altă lume, un destin nou al umanităţii; părea de-a dreptul cu neputinţă

[1] *Yalu* sau *Ialutzian*: fluviu în Asia. În timpul războiului din Coreea (1950—1953) s-au dat lupte grele în regiunea acestui fluviu.

să concepi o realitate care să nu intre în paragrafele *Instrucţiunii a nouăsprezecea* şi să nu fie o cifră de transcris pe un formular.

Poate că în primele zile de slujbă, fiecare funcţionar se întrebase ce sens avea munca ce-i fusese încredinţată şi care părea uneori de-a dreptul absurdă şi de necrezut. În curînd însă renunţa să-şi mai pună astfel de întrebări, probabil fiindcă acel sens, care părea imposibil de găsit în vreun articol din *Instrucţiunea a nouăsprezecea*, stătea pur şi simplu în faptul că, recopiind cifrele pe formulare şi nepierzînd nici o centimă la bilanţ, un funcţionar trăia şi putea spune: „Copiii mei, familia mea, casa mea". Nu era, la urma urmei, acesta sensul esenţial al fiecărei picături de sudoare omenească şi ce rost avea deci să te întrebi ce reprezintă pentru restul lumii formularul nouăsprezece, şi bilanţurile, şi o centimă pierdută, şi paragrafele *Instrucţiunii a nouăsprezecea*? Desigur, tocmai pentru acest motiv, funcţionarii copiau cifrele cu mare sîrguinţă, iar dacă făceau vreo greşeală, se simţeau prost, se ruşinau faţă de ei înşişi, după cum erau mulţumiţi şi plini de mîndrie dacă izbuteau să totalizeze un bilanţ în cîteva zile. Astfel luau naştere uneori şi rivalităţi, mult mai profunde decît păreau în realitate; fiecare spunea că puţin îi pasă şi rîdea de ceilalţi cînd greşeau, dar dacă i se întîmpla lui să greşească, faptul îl rodea îngrozitor, şi dacă ar fi fost cu putinţă, şi-ar fi luat acasă toate formularele şi-ar fi lucrat şi noaptea pentru a descoperi greşeala.

În fond, a transcrie cifre referitoare la suprafeţe şi venituri de pe un formular pe altul nu era o treabă grea, o operaţie care să ceară o înzestrare deosebită. Uneori, pînă şi Martino, uşierul cel tînăr, încerca s-o facă, numai ca să se amuze, şi ar fi putut să pară că pentru a totaliza un bilanţ era destul să fii foarte atent, să pui degetul sub fiecare număr spre a nu sări nici unul şi să-l citeşti în minte cu precizie: douăzeci şi şapte şi cincizeci şi doi, două sute doisprezece şi treizeci şi patru, cinci-

sprezece şi optzeci şi nouă... În realitate lucrurile stăteau însă altfel ! Unul dintre funcţionari începea să copieze numerele pe formulare şi, pe măsură ce copia, tocul mergea mai repede, de la sine, pînă ce la un moment dat, în mijlocul numerelor care-i alergau sub ochi şi umpleau cu iuţeală coloanele, se năştea un gînd, cine ştie cum, un gînd mai ciudat şi neprevăzut. De exemplu : cineva se gîndea că în ziua aceea va avea la masă carne cu fasole, şi pentru o secundă, în locul hîrtiilor de pe birou, vedea farfuria cu mîncare, şi faţa de masă albă, şi nevasta care împărţea porţiile. Altul se gîndea că în acea iarnă va fi frig şi îşi amintea că flanelele din anul trecut se subţiaseră şi erau pline de găuri. Afară de cazul cînd se întîmpla să fie distrat din cauză că pleca urechea la ceea ce spunea Costante în fundul coridorului, vorbind cu cine ştie cine. Fără să-şi dea seama şi fără a putea face nimic pentru a evita acest lucru, în loc de o sută douăzeci şi şapte şi optzeci şi cinci scria, să zicem, o sută douăzeci şi şapte şi optzeci şi trei. Mergea astfel înainte, luînd un alt formular şi continuînd să copieze. Intervenise deci o greşeală de două centime. Două centime ! La bilanţ vor înnebuni toţi timp de o săptămînă căutîndu-le. Îşi aminteau numai de două sau trei cazuri în tot serviciul cînd bilanţul dăduse rezultatul cuvenit la ultima mişcare a maşinii de calculat, şi atunci toţi socotiseră că fusese vorba de o simplă întîmplare şi că tocmai acele bilanţuri nu erau de loc sigure pentru că, fără îndoială, existaseră compensări de erori de cifre.

O dată, cîţiva dintre funcţionari se înţeleseseră să-i facă o farsă calculatorului Chiapponi, care, dintre toţi, era cel mai puţin în stare să iasă din încurcătură cînd treaba mergea prost. Era în timpul unui faimos bilanţ care se lungise timp de luni întregi. De fiecare dată cînd Chiapponi găsea o greşeală, ceilalţi, imitîndu-i caligrafia, schimbau un număr într-un model : de exemplu făceau dintr-un opt un trei sau dintr-un şapte un unu, şi acest joc nu se sfîrşea niciodată. Chiapponi o lua

de o sută de ori de la capăt, cu faţa congestionată, şi ceilalţi veneau să-l vadă din birourile lor, se aşezau pe mese şi îl întrebau cîte litre băuse. Pentru că ideea acelei farse se născuse tocmai din faptul că lui Chiapponi îi plăcea să cam tragă la măsea, şi cînd se întorcea la birou după-amiază pentru orele suplimentare era totdeauna afumat, confunda formularele şi nu băga de seamă dacă îi puneau în faţă o lucrare care nu era a lui. Astfel, el era cel dintîi care credea că greşelile acelea care nu se mai sfîrşeau le făcuse chiar el şi se zbuciuma fără să bănuiască înşelăciunea.

Chiapponi era, după Costante, cel mai bătrîn din birou şi aştepta de multă vreme să fie înaintat la gradul al zecelea, totodată şi ultimul al carierei sale. Deşi avea numai 50 de ani, poate chiar 49 sau 48, arăta mai mult şi puteai să-i dai de-a dreptul 60 pentru că era gros şi cam obez, avea păr puţin şi alb, sau mai curînd bătînd în blond, şi umbla cu gîtul strîmb ca şi cînd ar fi avut reumatism. Desigur, îmbătrînise aşa de repede din cauza băuturii. Avea gura mare, cu buzele umflate şi încreţite, între care ţinea totdeauna un muc de ţigară al cărui scrum îi cădea pe gulerul hainei şi pe vestă, şi pentru a se scutura, trecea mîna peste haine, sfîrşind prin a le murdări şi mai rău. De fiecare dată cînd deschidea gura, spunea măscări, şi toată lumea lui, afară de formulare şi de promovarea la gradul zece, se compunea numai din prostituate, popi care se îmbrăţişau cu bigotele prin sacristie, soţi încornoraţi, soţii care înainte de a se căsători fuseseră prin bordeluri şi servitoare care se ţineau cu stăpînii. Dacă sosea vreo trupă de varietăţi, se ducea să vadă balerinele, aşezîndu-se în primele rînduri, şi se întorcea acasă cu gîtul şi mai strîmb ca de obicei şi cu ochii înceţoşaţi. Avea un băiat care-i semăna leit, cu gura totdeauna deschisă din cauza polipilor şi cu aerul puţin buimăcit. Se numea Giampaolo. Ieşind de la şcoală, trecea uneori pe la Cadastru, intra în birourile funcţionarilor fără

să dea bună ziua, punea mîna pe obiectele de pe birouri şi învîrtea manivelele maşinilor de calculat. Tatăl său îl întreba dacă fusese examinat şi ce note luase.

„Cînd o să fii mare, îl admonesta el, o să umbli cu fetele, dar acum trebuie să înveţi."

Băiatul rîdea cu un aer şiret, pentru că ştia, la vîrsta lui, tot ceea ce se spunea pe seama tatălui său. Uneori Chiapponi se arăta preocupat de el: „Aş putea să am un fiu de douăzeci de ani, spunea el. Dacă mor şi el nu şi-a făcut un rost, o să ajungă un proxenet, ca să poată trăi."

În adevăr, el însuşi se căsătorise tîrziu şi nici nevastă-sa nu era prea tînără. Venea şi ea pe la birou, în ultima zi a fiecărei luni, cînd funcţionarii îşi luau leafa. Îşi însoţea soţul la bancă şi supraveghea casierul în timp ce număra banii. După ce Chiapponi îşi punea în portmoneu salariul, ea mergea alături de el, plină de gravitate, şi imediat ce ieşeau în stradă, îl silea să-i dea toţi banii. Cînd doamna Clorinda venea la birou, funcţionarii o salutau serioşi şi o pofteau să ia loc. Ea se aşeza în faţa mesei soţului ei şi începea să vorbească. De la orice temă ar fi plecat, după două minute povestea că tatăl ei fusese şef de gară principal şi că se pensionase cu gradul de şef de gară superior. Ce credea lumea, ea era în fond o cucoană! Cînd tatăl ei murise, îi lăsase o casă şi un kilogram de aur!... Uneori spunea că avea două kilograme, dar nimeni, din politeţe, nu o corecta. Era în stare să vorbească ore întregi, fără întrerupere, povestind totdeauna numai despre bogăţii, despre cheltuieli mari. „Ah, spunea ea, salariul soţului meu ne ajunge numai pentru cheltuielile mărunte. Dacă n-am avea ceea ce ne-a lăsat tatăl meu!..."

Făcea socotelile în prezenţa tuturor, pentru a fi ascultată, amintind soţului că trebuia să meargă cu ea să vadă o stofă pentru un costum nou sau să cumpere un palton pentru Giampaolo. De ce mai aştepta şi nu arunca pălăria pe care o purta de

anul trecut? Putea s-o dăruiască unui uşier... Funcţionarii o lăsau să vorbească, şi fiecare îşi juca rolul său, făcînd pe naivul.

— Desigur, spunea cîte unul, aşa e cînd ai norocul să dispui de atîţia bani! Noi, în schimb, trebuie să facem ce putem... Slavă Domnului că luna trecută a fost premiul acela... cele zece mii de lire... e totuşi ceva...

Doamna Clorinda începea să se agite.

— Premiu? Care premiu? L-a luat şi soţul meu?

— Sigur, răspundeau ceilalţi.

— Ba soţul dumneavoastră a luat chiar mai mult, dat fiind gradul lui...

Chiapponi începea să se enerveze şi se certa cu soţia:

— Nu vezi, caraghioaso, că te iau la vale derbedeii ăştia? Nu e adevărat!

Dar doamna Clorinda nu se lăsa convinsă de loc, şi, cînd rămîneau singuri, pretindea să-i dea cele zece mii încasate ca premiu. De altminteri, lăsînd la o parte mania ei de grandoare, era tocmai soţia care îi trebuia lui Chiapponi. Ştia să conducă bine casa, îl ţinea din scurt şi avea grijă să-l îmbrace cu decenţă, pentru ca să se vadă că e un domn. Ea purta în schimb totdeauna ciorapi de bumbac şi un paltonaş negru cu un guler de castor jumulit. Soţului îi cumpăra haine de stofă bună, cravate de mătase şi pălării de calitate. Chiapponi putea să se considere de-a dreptul un funcţionar elegant dacă nu şi-ar fi scuturat scrumul ţigării pe haină şi pe vestă, dacă nu s-ar fi pătat cu vin pe la mesele birturilor şi nu s-ar fi umplut de praf ori de cîte ori trebuia să ia un pachet de formulare ducîndu-l de la un raft la altul. Era totdeauna murdar şi neglijent.

Cît despre bogăţiile rămase de la socru-său, era vorba, firește, de laude fără temei, cu excepţia casei. Casa exista în adevăr, o casă modernă, cu baie şi încălzire centrală. Singurul neajuns era

acela că, o dată cu casa, socrul său lăsase şi o fată nemăritată. Antipatia lui Chiapponi pentru cumnata lui era feroce şi, după cum spunea el însuşi, începuse încă din vremea logodnei cu doamna Clorinda. Cumnata, invidioasă şi rea, nu-l slăbea de loc din ochi cînd stătea cu sora ei şi o dată provocase scandal povestind că-l surprinsese cu bretelele desfăcute. Din cauza cumnatei, Chiapponi se întorcea acasă numai ca să mănînce şi să se culce, seara, după ce fusese la birou şi după ce jucase o partidă de cărţi cu prietenii săi în camera din fund a unui birt. La birou colegii îl stîrneau, spunîndu-i că trebuie să dea cumnatei o chiftea cu otravă, cum se face cu pisicile, şi îl sfătuiau să bage bine de seamă, ca ea să nu facă vreun testament lăsîndu-i preotului partea ei din casă, care într-o zi urma să fie toată a lui Giampaolo.

Afară de acest neajuns, Chiapponi păstra o amintire afectuoasă socrului său, care, la moarte, îi lăsase o colecţie de mai mult de două sute de sticle de vinuri de preţ: Porto, Malaga, Lacrima Christi, Barolo, Medoc, Vecchio Salento etc. Cînd Chiapponi vorbea despre colecţia de vinuri a socrului său, faţa îi devenea şi mai roşie şi îşi mişca braţele ca pentru a se ajuta să descrie un lucru extraordinar.

Încă din primii ani ai carierei sale la Căile Ferate, bătrînul şef de gară îşi închinase viaţa acelei preţioase colecţii. Unele sticle, judecînd după etichetă, aveau mai mult de un secol şi, oricum, din ziua cînd fuseseră cumpărate se aşezase pe ele un praf de treizeci sau patruzeci de ani. Cu amorul propriu al tuturor colecţionarilor, stăpînindu-şi toate tentaţiile, bătrînul nu se hotărîse niciodată să desfunde nici măcar una dintre sticle, chiar la ocaziile cele mai solemne, şi comandase pentru ele o mobilă specială, a cărei cheie o ţinea totdeauna la el. Era o vitrină masivă de cristal cu geamuri lungi, corespunzînd diferitelor rafturi, şi un fel de ghişeuri de lemn care se deschideau în dreptul gea-

murilor, astfel încît colecţia să poată fi admirată de la distanţă. Aceste ghişeuri erau însă de obicei închise, pentru ca vinurile să nu se altereze din cauza luminii. După ce Chiapponi se logodise cu doamna Clorinda, îl ruga mereu pe socrul său să ridice ghişeurile, şi în timp ce, pe de o parte, din această contemplaţie se năştea în el o sacră stimă pentru persoana acestuia, pe de altă parte, se gîndea în sinea lui cît de idiot trebuia să fie socrul său pentru a se încăpăţîna să păstreze, ca pe nişte relicve, toate acele delicii, fără să guste din ele nici măcar o picătură. Şi, în sfîrşit — acesta era gîndul lui cel mai profund şi obscur — îşi închipuia că într-o zi va fi el stăpînul vitrinei de cristal, cu toate cele două sute de sticle ale ei. Uneori se ruşina singur de un asemenea gînd, alteori în schimb ideea aceasta îi aprindea într-atît de mult fantezia, încît ar fi fost în stare să recurgă la farmecele vrăjitoarelor pentru a face ca socrul său să crape în cel mult un ceas. Dar la acest punct încolţea în el îndoiala că sticlele, ca şi casa şi mobilele şi tot ceea ce socrul său poseda lichid — o duzină de titluri de stat şi trei sau patru napoleoni, care erau modesta realitate a kilogramelor de aur ale doamnei Clorinda — ar fi putut să fie împărţite în cotepărţi de moştenire şi să treacă în parte la cumnata lui. Acest gînd îl obseda... Abia pe patul de moarte, cînd începuse să-l chinuie spaima agoniei, bătrînul şef de gară îl chemase lîngă el şi, în prezenţa fiicelor şi a celorlalte persoane care erau în cameră, îi spusese : „Colecţia mea... sticlele mele... ţi le las ţie, ţie, personal, fiul meu... Să le bei în amintirea mea... Dumnezeu să te binecuvînteze..." Şi îşi dăduse sufletul.

Înmormîntarea avusese loc în ziua următoare. Chiapponi ceruse o zi concediu de la birou pentru doliu în familie, şi aproape toţi colegii însoţiseră convoiul funebru. Cunoşteau povestea cu sticlele şi, imediat ce aflaseră despre moartea şefului de gară, în birou nu se mai vorbea de altceva decît

despre acea extraordinară moştenire şi despre urmările ei posibile. Nici unuia nu i-ar fi trăsnit însă prin minte ce avea să se întîmple în realitate.

Întors de la cimitir, profitînd de un moment în care femeile luau lenjeria de pe patul mortului, iar ultimii vizitatori plecau, Chiapponi deschisese vitrina de cristal din salon şi, fără a se uita măcar la etichete, luase la întîmplare două sticle şi le vîrîse în buzunarele pardesiului, făcînd în aşa fel încît gîturile sticlelor să intre în mîneci. Apoi strigase către soţia lui că ieşea să aranjeze treburile cu întreprinderea de pompe funebre, şi în acea tristă agitaţie care încă domnea în casă, o ştersese cu gîtul mai strîmb ca niciodată, fără să mai audă măcar ceea ce spunea în urma lui doamna Clorinda. Afară era întuneric. Strada de periferie, mărginită de casele feroviarilor, era pustie ca un drum de ţară, cu cîte un felinar la fiecare cincizeci de metri. Ajuns în dreptul cafenelei unde se ducea în fiecare seară să joace şi să bea cu prietenii, văzînd lumină prin geamuri, Chiapponi se oprise încurcat, şovăise cîteva clipe, după aceea se întorsese cîţiva paşi şi o luase pe strada Dei Condotti, care ducea afară din oraş, acolo unde nu mai erau felinare şi în jur se întindea numai cîmpul întins şi negru, iar pe cer se profilau arcadele apeductului, pe jumătate ruinate.

Cu cît înainta în întuneric, cu hainele lipite de trup din cauza umezelii nopţii, cu atît în mintea lui Chiapponi conştiinţa faptei pe care o săvîrşea lua forma unei halucinaţii confuze şi îndărătnice: socrul mort, funeraliile, colegii de birou care veniseră să-i strîngă mîna, aducîndu-i şi condoleanţele lui *cavalier* Cimino, toate erau ca nişte fantome în noapte, în timp ce mîinile lui atingeau şi strîngeau sticlele în fundul buzunarelor. Privea în întuneric umbrele arcadelor, care urmau acelaşi curs ca şi strada, şi îşi aminti deodată cum, cu zece ani în urmă, cînd era mai tînăr, venea vara pe-acolo cu doamna Clorinda, pe atunci logodnica lui, să facă

dragoste pe iarbă. Această amintire îl înviora deodată, gonind toate fantomele care îl urmăreau și îi tulburau adîncul conștiinței, și, plin de hotărîre, intră sub o arcadă, scoase din buzunar prima sticlă...

La acest punct al povestirii lui Chiapponi despre acea seară, relatată la birou, orice amănunt părea că dispăruse pe neașteptate din mintea lui, și istoria se încheia în cîteva cuvinte. Era ceva însă în cele ce se petrecuseră în acea noapte, după înmormîntarea șefului de gară, despre care el nu că nu-și amintea, dar nu voia să vorbească și care ar fi fost amuzant să poată fi ascultat în versiunea doamnei Clorinda, sau chiar a cumnatei lui. Cînd doamna Clorinda venea la birou în ultima zi a lunii și începea să vorbească despre marile avuții și kilogramele de aur lăsate de tatăl ei, se găsea totdeauna cîte cineva care la un moment dat să o întrerupă pentru a-i spune :

— Și, la urma urmei, doamnă, tatăl dumneavoastră v-a lăsat și o mulțime de sticle de vin, e adevărat ?

Doamna Clorinda se oprea un moment cu vorbele în gît.

— Ah, da... îngăima ea. Sticlele, da, sticlele acelea prețioase... Dar aurul contează mai mult, două chile de aur în monede și bijuterii ! și schimbînd astfel vorba, își agita brațul ca și cum ar fi înșfăcat o coadă de mătură, în timp ce Chiapponi continua să înscrie cifre pe formulare cu multă atenție, făcîndu-se că nu aude nimic.

Costante, care avea un prieten frînar la Calea Ferată, adunase cîteva amănunte de mîna a doua despre toată acea poveste cu sticlele. Chiar acel prieten al său, întorcîndu-se acasă în noaptea funeraliilor șefului de gară, o întîlnise pe doamna Clorinda, însoțită de sora ei, umblînd și întrebînd pe diferiți cunoscuți din cartier dacă nu-l văzuseră pe soțul ei. Un mecanic care se ducea la lucru la ora 3 îl întîlnise pe Chiapponi cu paltonul murdar

de noroi, sprijinindu-se la fiecare pas de zidurile caselor. De asemeni, un funcţionar de la debarcaderul de mărfuri, cam pe la aceeaşi oră, auzise urlete de femei venind dinspre casa răposatului şef de gară. Se oprise sub ferestre, gîndindu-se că toţi erau probabil disperaţi din cauza defunctului, dar părea că înăuntru se sfărîmau mobile şi alte lucruri cu un zgomot de necrezut...

Dar aceste amănunte nu ajungeau pentru a reconstitui toată povestea. O dată, cînd funcţionarii petrecuseră împreună cu prilejul încasării unor sume ce li se datorau mai de mult, şi pe care pierduseră orice speranţă să le mai primească, colegii încercaseră să-l facă pe Chiapponi să vorbească, profitînd de faptul că părea ceva mai cu chef şi închipuindu-şi că astfel adevărul va ieşi în sfîrşit la lumină. Dar nici atunci nu lăsase să-i scape nimic. Dimpotrivă, la un moment dat părea gata să izbucnească în plîns tot auzind vorbindu-se despre socrul lui. Apoi se rezemase cu fruntea de masă, ca şi cum ar fi adormit, şi nu mai scosese nici un cuvînt pînă cînd ceilalţi, luîndu-l de braţ, îl duseseră acasă, mergînd pe străzile cele mai singuratice şi prost luminate.

IV

A desea, sătui să tot copieze numere pe formulare şi să caute cele două centime care lipseau la bilanţ, funcţionarii, desfăcînd braţele ca şi cum ar fi voit să arunce toate hîrtiile de pe masă, pentru ca apoi să le lase să cadă cu zgomot, exclamau : „Ce timpuri, cînd ne puteam duce la ţară !"

Amintirea peisajelor de „ţară" era pentru toţi ca amintirea unei vîrste de aur, a unei epoci de aventuri şi fericire.

Echipele de topometri plecau toate către sfîrşitul lui mai şi rămîneau pe teren pînă către octombrie. Cu o lună înainte începea la birou agitaţia în vederea pregătirilor. Trebuia pregătit întregul material, foile albe de evidenţă cadastrală, hîrtia lucioasă pentru schiţe, caietele pentru calcule şi tuşurile. Trebuiau verificate instrumentele şi aşezate în lăzi. Apoi şefii de echipă luau în primire materialul, semnînd inventarul tuturor lucrurilor care li se încredinţau şi se certau pentru că fiecare voia să-şi ia cu el funcţionarii cei mai de ispravă, ca ajutoare şi ca scribi. Se certau şi pentru zonele în care echipa urma să facă măsurătorile, pentru că unii preferau litoralul, ca să-şi ia şi familia într-o vilegiatură cît mai puţin costisitoare, iar alţii, pentru alte motive, voiau să meargă în ţinuturile cu coline. Cei care aveau rude în vreun sat din

regiune făceau planul să economisească cheltuielile de întreţinere şi astfel să pună deoparte toată indemnizaţia pentru deplasare. Tot asta doreau şi cei care cunoşteau vreun proprietar de pămînt bogat sau erau prieteni cu vreun ţăran. Şeful biroului de pe acea vreme era însă un tip cu totul deosebit de *cavalier* Cimino, un om dintr-un alt aluat! Scorbutic şi răutăcios, suferea de hemoroizi şi îşi dădea toată silinţa să facă cît mai aspră munca funcţionarilor săi, care nu se încumetau să-i ceară nimic, de teamă că vor primi un refuz plin de răceală. De aceea, cînd se apropia „campania", între şefii de echipe şi între subalterni începea un continuu du-te-vino, o atmosferă de nesiguranţă şi o încercare permanentă de a căuta tot felul de stratageme; toţi se adresau cînd unuia, cînd altuia, şi erau nervoşi şi într-o stare de nelinişte ca într-un regiment care aşteaptă plecarea spre linia întîi a frontului.

Laborioase erau pregătirile pentru „campanie" şi în familiile funcţionarilor. Trebuia pus la punct întregul echipament, bocancii pentru drumurile lungi, raniţe, bidoane şi pachete cu mîncare; soţiile pregăteau îmbrăcămintea şi lenjeria, reparau flanelele şi făceau noi manşete la cămăşi. Întocmeau liste pentru toate lucrurile şi recomandau soţilor să nu se lase înşelaţi de spălătorese şi chiar, dacă era cu putinţă, să trimită acasă lenjeria murdară, ciorapii care trebuiau ţesuţi şi cămăşile pe care, la ţară, femeile aveau obiceiul să le spele pe pietrele fîntînilor, astfel că după două-trei spălături se subţiau şi se destrămau. Soţiile funcţionarilor acceptau cu sentimente diferite perspectiva acelor lungi luni de despărţire. Pe de o parte, se gîndeau la latura economică a lucrurilor: sigur că o „campanie" era o resursă bună, fiindcă indemnizaţia de deplasare se ridica la dublul salariului. Făceau proiecte de cheltuieli şi se informau dinainte în prăvălii cît costa o plapumă vătuită sau o mobilă de bucătărie lăcuită în albastru, sau chiar un fotoliu

din acelea care pot mobila singure un salon şi care, deschise, se transformă în pat. Pe de altă parte, vedeau cu ochi răi absenţa prelungită a soţilor, nu atît din plictiseala de a rămîne singure chiar în lunile de vară, în care se mai putea face cîte o plimbare şi lua cîte o îngheţată seara, la o masă de cofetărie, cît din cauza bănuielii că soţii lor, departe de casă, ar fi putut intra în cine ştie ce încurcături. În timp ce pregăteau lenjeria, femeile se arătau prost dispuse şi posomorîte ; unele aveau pretenţia să plece şi ele şi întrebau de ce nu era cu putinţă acest lucru : soţia nu trebuia oare să-şi urmeze întotdeauna bărbatul ? Şi apoi un bărbat nu putea să facă faţă singur la toate nevoile şi, fără o femeie alături, sfîrşea totdeauna prin a umbla cu cămaşa murdară şi cu ciorapii găuriţi. La acestea funcţionarii răspundeau că, luîndu-le şi pe ele, trebuiau să închirieze camere mai arătoase, şi atunci ce se alegea din toţi banii deplasării ? Lăsînd la o parte faptul că femeile s-ar fi plictisit cu siguranţă într-o regiune unde nu cunoşteau pe nimeni şi că după o săptămînă ar fi început să se plîngă şi să se enerveze. Motive foarte întemeiate, dar, cu toate acestea, gelozia soţiilor nu era cu totul nejustificată, întrucît nu exista funcţionar care, plecînd în „campanie", să nu se fi lăsat mîngîiat de ideea unei escapade, a unei aventuri rustice cu cine ştie ce hangiţă sau cu vreo ţărancă bine făcută. Şi, în realitate, burlaci sau căsătoriţi, tineri sau vîrstnici, într-un fel ori altul, în acele luni de libertate funcţionarii găseau totdeauna o modalitate de a-şi trece timpul cu astfel de isprăvi. Şi în unele gospodării din acele zone unde cu zece sau douăzeci de ani în urmă lucraseră echipele de măsurătoare erau cu siguranţă mulţi tineri în ale căror vine, fără ca nimeni să ştie, curgea sînge de impiegat.

Diferitele perspective care se deschideau celor ce porneau în „campanie" se schimbau după tipul de regiune unde în fiecare an soarta, adică dispo-

ziţia arbitrară a şefului biroului, îi destina să plece. Funcţionarii nu erau prea încîntaţi de localităţile mai mari, cu aspect de orăşel. Hotelurile în aceste locuri costau mai mult, iar cazarea şi hrana îi costau aproape jumătate din indemnizaţiile de deplasare. Şi apoi nici nu aveau posibilitatea de a se face remarcaţi. Într-un orăşel în care mai erau profesionişti, învăţători şi chiar profesori de liceu, un impiegat de la Cadastru rămînea un personaj pe care nimeni nu-l băga în seamă, iar calitatea lui de funcţionar public nu era suficientă pentru a-l înconjura de un nimb de importanţă. Pe de altă parte, localităţile prea mici, acelea care de obicei se numeau cătune, îi descurajau pentru motive contrarii. În acestea, primarul era ceva mai mult decît un analfabet, în locul unui plutonier sau brigadier se găsea cel mult un căprar cu o pereche de carabinieri amărîţi, iar farmacistului şi oficiantului poştal, dacă existau, puţin le păsa de cei de la Cadastru şi nu se oboseau de fel pentru a fi politicoşi sau a se arăta binevoitori faţă de străini. Singurul avantaj al acelor localităţi era că puteai găsi o locuinţă mai de Doamne-ajută, renunţînd la orice fel de prestigiu, într-un fînar sau într-o magazie, cinînd cu două roşii şi pîine şi punînd la o parte pînă şi ultimul bănuţ din indemnizaţie.

Idealul, pentru o echipă de topometri, era acela de a nimeri într-o localitate mijlocie, unde, în afară de primar, farmacist şi cîţiva învăţători, nu se mai aflau personalităţi însemnate şi unde, într-adevăr, funcţionarii se puteau bucura de mai multă trecere. Primarul se simţea obligat să pună la dispoziţia echipei, din motive de serviciu, două sau trei camere în clădirile comunei. Acolo se aşezau lăzile cu materiale, mesele pentru desenat şi tahimetrul, care avea aspectul unui telescop cu cercuri gradate, pe care se citeau unghiurile distanţelor, dar spre deosebire de un telescop obişnuit, imaginile apăreau răsturnate, şi mai ales acest lucru umplea de uimire pe localnici.

O dată sosiți în localitate, funcționarii începeau mai întîi să se numească singuri ingineri, și pînă și ultimul dintre scribi dobîndea dintr-o dată un aer de specialist, afară de cazul cînd se trăda apoi în chipul cel mai banal, făcînd de pildă gestul mecanic de a stinge un chiștoc de țigară și a-l băga în buzunar, în timp ce vorbea cu vreun mare proprietar de pămînt sau cu vreo altă personalitate din ținut, lucru pe care fără îndoială un inginer nu l-ar fi făcut niciodată. De altminteri, acei localnici atît de cumsecade nu luau în seamă asemenea amănunte. În prima plimbare pe care o făceau în sat funcționarii dădeau o raită pe la cafenea, priveau femeile și cereau informații despre familiile bogătașilor și despre gospodăriile cele mai avute și, fără a lăsa să se vadă, se interesau dacă era cu putință să fie găzduiți în vreo casă, arătîndu-se foarte îngrijorați de faptul că la han găseau ploșnițe în paturi, ei fiind obișnuiți cu curățenia din orașe. După ce se împrieteneau cu personalitățile cele mai importante din localitate, funcționarii deveneau la rîndul lor adevărate autorități. Cînd se întorceau seara de la operațiile de măsurătoare, părăsind tahimetrul, rigla și hîrtiile pe care erau notate datele cadastrului, lăsînd liberi călăuza și jalonatorii — tineri din partea locului, puși la dispoziția echipei de către primar — funcționarii se duceau să cineze la han, apoi mergeau într-o casă sau alta să joace cărți. Și întîlnirea avea loc cînd la primar, cînd la medicul de plasă, ba chiar și la preot. Toți se simțeau onorați să-i aibă ca oaspeți pe funcționari și le ofereau întotdeauna, în timpul partidelor de cărți, cîte o cafea sau un pahar de vin dulce. Cînd se angaja vreo discuție, subiectul principal îl constituiau întotdeauna problemele privind proprietatea funciară, culturile de pămînt, taxele și contractele de dijmă. Funcționarii, cu priceperea pe care o aveau în materie — se înțelege, din punct de vedere birocratic — dădeau sfaturi utile, arătînd cum trebuie ocolită o majorare a im-

pozitelor, în ce fel trebuie cerută o subvenţie de îmbunătăţire şi, în cazuri de moştenire sau de vînzări-cumpărări, îşi ofereau serviciile pentru înregistrarea tranzacţiilor sau de-a dreptul pentru a pune în practică pe teren o împărţire a cotelor-părţi.

Nimeni altcineva n-ar fi putut să dobîndească atîta credit şi stimă pe lîngă acei oameni care îşi petreceau întreaga viaţă în mijlocul naturii şi ale căror interese majore erau strîns legate de pămînt, ca un funcţionar de la Cadastru. Dacă se întîmpla ca discuţiile să atingă subiecte de altă natură, mai vaste şi grele, să se vorbească de cutare sau cutare lege recent aprobată de Cameră, de apropiatele alegeri sau de războiul din China [1], totul sfîrşea prin a-şi găsi soluţia într-o formulă în care se întîlneau în chip inevitabil, pe de-o parte, punctul de vedere al proprietarilor de pămînt şi, pe de alta, acela al funcţionarilor Cadastrului. Ele coincideau perfect. După ultimul tur la jocul de cărţi, oaspeţii plecau, ducînd mai departe discuţia pe străzile pustii şi pline de gropi ale tîrguşorului, în care felinarele se stingeau la ora 10, şi numai stelele luminau de sus acoperişurile caselor. Apoi funcţionarii, care a doua zi trebuiau să se scoale în zori, îşi luau rămas bun şi, reintrînd în camerele lor închiriate, adormeau mulţumiţi, în acea mare linişte care înconjura din toate părţile tîrguşorul, şi auzeau susurîndu-le în urechi, o dată cu cîntecul greierilor, cuvintele „domnule inginer", care le fuseseră adresate în timpul serii...

Măsurătoarea nu era un lucru uşor. Vechii funcţionari, care făcuseră zeci de „campanii" în cariera lor, aveau faţa şi mîinile arse de soare ca ţăranii, picioarele pline de varice şi enorme bătături la tălpi din cauza sutelor de kilometri străbătuţi cu tahimetrul în spinare de-a lungul drumurilor care duceau spre gospodăriile ţărăneşti, pe

[1] Este vorba de ultima fază a războiului civil din China, care a luat sfîrşit în 1949, cînd a fost proclamată Republica Populară Chineză.

poteci pieptişe şi înfierbîntate de soare, pe drumuri întortocheate, trecînd prin păduri şi tufărişuri. În această privinţă impiegatul de la cadastru se deosebea de toţi ceilalţi funcţionari din toate birourile cîte existau pe lume. El era de o altă rasă, de-a dreptul, de un alt sînge! Un funcţionar de la cadastru, în ciuda formularelor nouăsprezece, patruzeci şi şase, cincizeci şi doi, în ciuda paragrafelor *Instrucţiunii a nouăsprezecea,* n-avea nimic comun cu un arhivar ofticos, să zicem, de la prefectură sau de la administraţia financiară, sau cu acele tipuri de lipitoare care sînt funcţionarii de minister, care, după treizeci de ani de carieră, ajung cocoşaţi din pricina plecăciunilor făcute pe coridoare în faţa fiecărui inspector sau a fiecărui şef de secţie. Un funcţionar de la cadastru, chiar cînd îmbătrînea şi nu mai putea face altceva decît să copieze cifre pe formulare, îşi amintea de „campaniile" de altădată, şi în mijlocul imprimatelor îngălbenite de vreme şi al mirosului lucrurilor din birou, sub becul agăţat cu sfoară deasupra mesei, dacă scria: „Livadă de măslini de clasa întîi" sau: „Păşune cu tufişuri de clasa a treia", vedea în faţa ochilor o livadă de măslini sau o păşune plină de tufişuri, o vie sau un lan de grîu la şes, pe coasta unei coline înverzite, sub soarele de amiază, în unduirea umbroasă a unei văi, ca un marinar care priveşte la undele largi ale oceanului, stînd gînditor pe nisipul ţărmului. Ah, nimeni nu putea să-şi închipuie cît de deosebit era funcţionarul de la cadastru de toţi ceilalţi funcţionari din toate celelalte birouri care poartă stema republicii agăţată deasupra porţilor de intrare.

În fiecare dimineaţă, imediat ce se crăpa de ziuă, în timp ce primarul şi factorul şi toate celelalte personaje importante din localitate sforăiau încă în paturile lor, echipa completă, cu tahimetrul, rigla de măsurat şi legăturile cu bile albe şi roşii, o pornea către zona ce trebuia măsurată. Districtele erau foarte întinse şi adesea era nevoie de ore în-

tregi de marş pentru a ajunge la faţa locului. În urma călăuzei, echipa se avînta pe poteci şi scurtături. străbătînd tufărişuri, păşuni, cîmpuri întinse, unde grîul fusese secerat şi pămîntul era plin de ţepile paielor tăiate, sau prin livezile de măslini care coborau de-a lungul coastelor ori prin grădini unde cîinii lătrau furioşi, iar ţăranii bănuitori urmăreau cu coada ochiului acel grup de oameni pînă ce ieşea din hotarele ogoarelor lor. Între timp, soarele se ridica încet-încet ; la început era ca o bucată de jar pe marginea zării, şi tot cerul devenea roşietic şi albastru ; scobiturile şi ondulaţiile cîmpului căpătau relief, şi pămîntul se acoperea de culori, miriştea căpăta reflexe galbene foarte vii, colinele acoperite de măslini se colorau într-un verde-întunecat, iar grădinile aveau nenumărate alte nuanţe de verde. Cîmpurile străluceau de rouă, şi casele ţăranilor apăreau albe, în timp ce prin curţi se vedeau carele vopsite în roşu cu oiştea în aer, ghizdurile fîntînilor şi chiar roata scripetelui cu lanţul atîrnînd, parcă desenate cu negru în lumina limpede a aurorii. Echipa înainta cu nădejde, profitînd de aerul proaspăt şi de adierea vîntului care făcea plăcut mersul, acum ocolind o mică înălţime, acum privind un mic rîu, cu recomandarea topometrului să fie atenţi să nu le scape în apă instrumentele, ori străbătînd de-a curmezişul coasta unui mic deal pietros. Între timp soarele se ridicase tot, roşu şi rotund la orizont, din pămînt se înălţa un abur uşor şi începea să se simtă căldura, căldura arzătoare, înăbuşitoare, pe care o degaja pămîntul în luna august. Oamenii din echipă mergeau tăcuţi în şir indian, urmînd călăuza pe drumuri şi poteci, privind cum în fiecare minut se schimba înfăţişarea cîmpului şi gîndindu-se la munca zilei. Abia peste un ceas instrumentul avea să fie din nou instalat la sol. Atunci soarele va revărsa flăcări asupra pămîntului, instrumentul se va înfierbînta, scribului îi vor cădea picături mari de sudoare pe dosarul în care va transcrie unghiurile măsurătorii dictate

de topometru, care, la rîndul său, pentru a le citi pe tahimetru, va trebui să-şi pună pe cap o enormă pălărie de paie, strigînd între timp ordinele către ajutoarele care, la distanţă, aşezau bilele albe şi roşii, marcînd marginile suprafeţelor.

Nu era muncă uşoară măsurătoarea ! Dar plecînd în fiecare dimineaţă în zori cu tahimetrul la spinare, funcţionarii se gîndeau la birou, la mesele lor cu vopseaua crăpată şi la becul atîrnat deasupra cu o sfoară, se gîndeau la camerele cu flegmele pe podea, la coridorul întunecos, la pipa lui Costante, aşezat la masa lui în cămăruţa uşierilor, şi la mirosul urît care venea de la closet. În acele momente simţeau extraordinara beţie a libertăţii. Se simţeau pe neaşteptate de-a dreptul poeţi ! Cît era de frumos soarele cînd se dezlipea de orizontul încă întunecat sau de culoare estompată, cît era de frumoasă toată cîmpia în care nuanţele pămîntului, ale copacilor, ale caselor se aprindeau încet-încet în lumina zorilor, cît era de frumoasă acea floarea-soarelui galbenă, care se vedea departe, jos, lîngă mica coloană de piatră a unui semn de hotar, sau acea împletitură de lăstari cu clopoţei de un violet gingaş, sau acea picătură, o picătură rotundă de rouă pe firul de iarbă încovoiat ! Cît de frumoase apăreau toate acestea cînd se gîndeau la obiectele vechi şi urît mirositoare din birouri ! Echipa continua să meargă în şir indian, pe drumuri şi poteci, străbătînd ogoare şi crîmpeie de pajişti, de-a lungul coastelor şi văgăunilor micilor văi, şi toate acele gînduri estetice şi contemplative căpătau o adîncime intensă şi extatică. Ah, era frumoasă, frumoasă, cîmpia atît de verde şi încă aproape adormită sub primele raze ale soarelui, se gîndeau mai departe funcţionarii. Nu izbuteau să se gîndească la altceva, dar acele clipe erau pline de toată poezia pe care erau în stare s-o simtă ; funcţionarii celorlalte instituţii, care toată viaţa stăteau în dosul birourilor lor, fie ele proaspăt lustruite şi cu tăblia de nuc, n-ar fi putut nici-

odată măcar să-şi imagineze acea poezie şi acea frumuseţe.

În timpul acestor marşuri, echipa întîlnea din cînd în cînd grupuri de ţărani prinşi în cine ştie ce muncă a cîmpului. Ţăranii aveau o idee foarte vagă de ceea ce făceau acei oameni, cu obiectele acelea ciudate pe care le purtau cu ei, caseta tahimetrului, stadia, bilele, şi, văzîndu-i, le făceau adînci plecăciuni. Nu ştiau nici ce este măsurătoarea şi nici la ce servea, dar cine ştie cum învăţaseră şi ei să spună : „Domnule inginer", scoţîndu-şi pălăriile de pai şi sprijinindu-se cu o mînă în coada sapei, iar funcţionarii bine dispuşi le răspundeau din mers cu semne prietenoase. Micii proprietari ignoranţi, care îşi lucrau pămîntul cu braţele şi ţineau la el ca la ochii din cap, temîndu-se într-una de abuzurile fiscului, cînd vedeau echipa intrînd pe locurile lor, fixînd tahimetrul şi începînd să măsoare fiecare porţiune în lung şi în lat, deveneau bănuitori şi neliniştiţi. La început stăteau puţin să privească de departe, făcînd tot felul de supoziţii şi consultîndu-se între ei, apoi se apropiau încet-încet, ţinîndu-şi pălăriile în mînă, şi începeau să pună sute de întrebări. La ce slujea acel telescop ? Şi la ce slujeau acele bile albe şi roşii ? Nu cumva era vorba de impozite ? Veneau cu noi impozite ? Era ceva privitor la impozite ? Funcţionarii îi lămureau că tahimetrul servea la măsurarea pămîntului şi îi pofteau să privească şi ei prin el. Unul după altul, se apropiau să privească, scoţînd strigăte de mirare, fiindcă vedeau imaginile răsturnate : „Ia te uită, Giuseppe, cum se văd toate de-a-ndoaselea !... Drace ! Priveşte casa lui Chiappe, pare agăţată de cer..."

Funcţionarii se amuzau să-i înfricoşeze, spunîndu-le că, pe baza măsurătorilor şi ale delimitărilor făcute de ei, le vor fi adăugate noi cote de impozite. Atunci ţăranii începeau să protesteze că ajunseseră la foamete din cauza taxelor care trebuiau plătite, îşi puneau mîna pe piept, luînd pe Dumnezeu ca

martor, arătau ce sărac era pămîntul din care trebuiau să trăiască familii de cîte zece inşi, fără a mai socoti animalele ; în sfîrşit, ofereau funcţionarilor un pahar de vin, un coş cu fructe, o duzină de ouă proaspete. Se gîndeau că în felul acesta le cîştigau simpatia şi îi rugau să-i ajute. Era chiar foarte amuzantă şiretenia lor naivă. Uneori îi pofteau de-a dreptul pe funcţionari să mănînce la ei. Masa era pregătită sub o boltă de viţă, şi ca aperitiv le ofereau murături, măsline verzi, salam, felii de şuncă groase ca nişte tălpi de cizmă. Apoi restul... Funcţionarii devorau cu lăcomie macaroane la cuptor, pui, iepuri-de-casă, brînzeturi şi vin înfundat, lăsîndu-i pe ţărani uimiţi, căci ei credeau că oamenii de la oraş erau mofturoşi şi cu stomacul delicat. Tahimetrul, stadia şi legăturile cu bile, precum şi dosarele scribului rămîneau într-un colţ din ogradă, şi copiii le dădeau ocol, plini de curiozitate, împreună cu cîinii, care miroseau bănuitori toate acele lucruri ciudate. La sfîrşitul prînzului, stăpînul, cu mari ocolişuri, începea să întrebe cu prudenţă despre noile taxe... Da, la urma urmei... dacă n-ar fi cu putinţă... măslinii erau bătrîni, ogoarele pietroase şi în coastă. Da, să nu se creadă cine ştie ce, era curatul adevăr. Funcţionarii răspundeau afirmativ, asigurîndu-i din toată inima, făgăduindu-le tot ajutorul, şi apoi se culcau sub bolta de viţă, pe pămînt, şi sforăiau pînă la apusul soarelui. Ziua următoare, gospodarul îi plimba pentru a le arăta pămîntul, repetînd că era prost, că arborii erau bătrîni şi neproductivi, apoi îi chema din nou în casă şi le dădea două-trei sticle de ulei, un săculeţ de făină, o şuncă, un butoiaş cu vin. Funcţionarii aveau grijă să le repete că, în ce priveşte impozitele, nu trebuiau să aibă nici o teamă.

Nu făceau nimic rău, la urma urmei, dacă luau puţin ulei şi puţină făină de la acei stăpîni de pămînt care aveau, cu siguranţă, pachete de hîrtii de o mie de lire cusute în saltele ! Era tot ceea ce un funcţionar al cadastrului putea să cîştige, dîndu-şi

aerul că face o favoare, fără ca din această cauză să nu-şi facă datoria : pentru că, firește, o livadă de măslini de prima clasă rămînea o livadă de măslini de prima clasă, şi o vie de a treia, tot o vie de a treia, iar taxele rămîneau cele care erau. Ce însemna puţin ulei şi puţină făină faţă de bacşişurile care plouau în buzunarele funcţionarilor de la alte administraţii ? Parcă ei nu cunoşteau toate matrapazlîcurile care se întîmplau în celelalte birouri ! Un funcţionar al cadastrului s-ar fi îngrozit în faţa unor afaceri atît de grase ! Şi apoi, ce mare lucru ar fi putut face ? Să vîndă un dosar ? Un formular nouăsprezece ? Un registru ? Cui ? Ce să facă lumea cu ele ? Şi, totuşi, pentru o sticlă de ulei şi un săculeţ de făină puteau să-şi ruineze cariera !

Călăuza şi cele două ajutoare pe care primarul le punea la dispoziţia echipei, şi care îi urmau în toate operaţiile, la sfîrşitul „campaniei" ştiau şi ei cum se citeau unghiurile la tahimetru, cum se băteau jaloanele şi se închidea o suprafaţă, familiarizîndu-se cu treburile de cadastru. Nu rareori se întîmpla ca unul dintre acei băieţi, neavînd ce lucra, ori plictisindu-se de viaţa de la ţară, să se gîndească a deveni funcţionar şi să plece la oraş, dacă nu era chiar un analfabet şi avea hîrtiile în regulă pentru a fi primit la birou în calitate de funcţionar diurnist.

Părintele Zappata se născuse ţăran şi, în adevăr, nu s-ar fi gîndit niciodată, dacă n-ar fi fost silit s-o facă, să-şi schimbe felul lui de viaţă, chiar dacă n-avea un ogor al său şi era nevoit să ia în arendă cîte o bucată de pămînt. Dar într-o zi îi rămăsese mîna dreaptă prinsă în dinţii unei treierători şi, în afară de degetul cel mare, care scăpase nevătămat, tot ce chirurgul mai putuse recupera din celelalte degete fusese un fel de cîrlig strîmb şi încovoiat la capăt care părea că ţîşneşte din mijlocul palmei şi despre care nu se putea spune dacă era un arătător, un mijlociu sau un inelar. Chiar în acel an o echipă

de topometri cutreiera cîmpul pe care el ţinuse plugul de coarne şi aruncase seminţe în brazde. Părintele Zappata, care nu mai putea să muncească pămîntul, intrase în echipă drept călăuză, cunoscînd toate numele ţăranilor şi localităţilor din regiune. Se obişnuise cu tahimetrul şi cu tablele de logaritmi ; dacă scribul la un moment dat nu mai putea rezista la soare, el se apuca să transcrie datele măsurătorilor în locul lui ; dacă ajutorul suferea de diaree din cauza unui abuz de smochine şi nu se mai putea ţine pe picioare, el făcea munca acestuia. La sfîrşitul „campaniei" chiar şeful echipei îl sfătuise să facă o cerere pentru a fi primit în birourile lor, iar el îi va da recomandarea necesară şi va susţine că putea să fie un impiegat bun. Munca măsurătorilor era în toi, şi în fiecare an serviciul respectiv angaja sau concedia zeci de funcţionari diurnişti. Părintele Zappata făcuse cerere, trecuse peste perioada de probă şi, în adevăr, pe lîngă faptul că era isteţ şi gata să înveţe orice, avea multă tragere de inimă, căci dacă l-ar fi concediat din serviciu, cu mîna lui cu două degete nu s-ar mai fi putut niciodată întoarce la munca pămîntului. Părintele Zappata, care avea această poreclă din cauza originii lui ţărăneşti, nu avea nimic comun cu un călugăr, şi cu atît mai puţin cu un preot. Era în schimb ţăran în toate. Cînd vorbea, făcea : „Huuuuu... huuuuu...", ca ţăranii, obişnuiţi să vorbească tare. Era slab, uscăţiv, pocit ; mergea cu paşi mari şi greoi printre brazde, îşi ducea prînzul într-o traistă de pai şi îşi îndesa pe frunte o şapcă cu cozoroc, ca cei de la ţară. Pentru că părintele Zappata nu voise să se mute niciodată la oraş. De cincisprezece ani, în toate dimineţile, în toate zilele anului, în zorii de gheaţă ai iernii sau în aurorile de foc ale verii, părintele Zappata lua trenul pentru a veni la serviciu. Pleca din nou după-amiaza, fără a face ore suplimentare. Dar avea motivele lui să facă acel sacrificiu de a se scula în fiecare zi pe întuneric şi de a privi răsăritul soarelui de la ferestrele vagoanelor pline de mun-

citori înfrigurați și tăcuți, care se duceau și ei la lucru pe vreun șantier îndepărtat. La țară viața costa puțin. Costa puțin casa, vinul, ouăle, copiii, familia. Apoi la țară, cu priceperea pe care o avea în lucrările de birou, făcea o mulțime de mici afaceri, oferindu-se să împartă în cote-părți o moștenire, ori să copieze pe hîrtie lucioasă extrase din dosare, necesare actelor de notariat, sau să ceară hîrtii de la diferite servicii din capitală și diferite alte lucrări de același fel. Lăsînd însă la o parte toate acestea, părintele Zappata nu se hotărîse niciodată să se mute la oraș pentru că orașul nu era făcut pentru el. Orașul îl respingea și îl înfricoșa totdeauna și n-ar fi putut niciodată să i se adapteze. În sufletul său simplu, rudimentar și onest de țăran, nu-și găsea locul toate acele convenețe, acele gusturi și obiceiuri ale modului de viață citadin. Uneori colegii de birou îl ironizau, spunîndu-i :

— În satul vostru se știe ce-i aia cinematograf ?

— S-a arătat vreodată vreun aeroplan prin satul vostru ?

Părintele Zappata mormăia :

— La mine în sat mănînc pîine albă, și laptele face o smîntînă groasă de un deget. Aveți voi așa ceva la oraș ?

Și colegii îi spuneau din nou să se îmbrace europenește, făcînd aluzie la șapca și la traista lui de pai. De altminteri, părintele Zappata nu se supăra pentru aceste glume. Era singurul în întreg biroul care nu era ros de invidii, de mici ranchiune sau de mici îngîmfări, cum sînt de obicei funcționarii care vor să-și dea aere de domni, căutînd să ascundă cîrpiturile și cusăturile hainelor, care se duc să ia o cafea la o masă de bar numai pentru a ieși în lume și care merg cîteodată la teatru să vadă *Puterea destinului* sau *Elixirul dragostei,* pentru a continua apoi să povestească acest lucru timp de un an. Părintele Zappata nu fusese în viața lui la teatru, nu luase cafele la baruri, iar la cinema se ducea din cînd în cînd, duminica, pentru că în sat filme nu

rulau decît în acea zi, şi atunci toată lumea mergea să le vadă.

La prînz, părintele Zappata îşi scotea din traistă cutiile de aluminiu, sticluţa cu vin şi tacîmurile, după ce făcea loc pe masă, printre imprimate, şi după ce întindea un şerveţel. „Să vedem ce mi-a pregătit nevestica", spunea el deschizînd cutiile. Amesteca apoi conţinutul cu o furculiţă, scoţînd o bucăţică de friptură de iepure-de-casă cu cartofi în sos, sau un cîrnat cu legume, sau un picior de pui cu fasole. Tăia pîinea albă cu un cuţit cu mînerul gros şi cu vîrful pătrat şi bea vin din sticluţă. Apoi curăţa un măr, sau o portocală, sau o piersică, după anotimp, şi, făcînd un pacheţel din resturi şi firimituri, îl împingea cu putere în sobă. Cînd termina masa, îşi aprindea o ţigară şi citea ziarul, pe care-l cumpărase dimineaţa la gară. „Nevestica" părintelui Zappata era o fiinţă uscată şi urîtă, ca şi el. Uneori venea la oraş pentru cumpărături şi îl vizita la birou. Era cu totul altceva decît doamna Clorinda. Se aşeza într-un colţ, lîngă masa lui, stînd tăcută şi nemişcată ore întregi, cu mîinile în poală. Părintele Zappata nu-i dădea nici o atenţie, continuînd să scrie pe formulare, mulţumindu-se să o ştie acolo, pe scaun. Ea îl privea cum înşira cifrele pe acele hîrtii ciudate, cu o expresie umilă, plină de teamă şi respect în acelaşi timp, aproape cu admiraţie. Soţul ei era funcţionar, nu un ţăran, lucra într-un birou şi primea salariu în fiecare lună, iar la ţară toţi apelau la sfaturile lui şi îi acordau importanţa cuvenită. Uneori, cu „nevestica" venea la birou şi fiul părintelui Zappata, care se numea Mauro şi avea 10 ani. (Ca şi Robertino, al lui *cavalier* Cimino, şi Giampaolo, băiatul lui Chiapponi.) Era un copil ciudat Mauro. Stătea şi el tăcut şi nemişcat pe un scaun, ca mama lui, şi dacă umbla prin birou, o făcea cu bun-simţ, şi nu era de loc timid. Şi foarte serios. Un copil din aceia care de mici învaţă să plece cu trenul la şcoală şi au în portofel abonamentul, şi chiar o sută de lire, pe care

nu le cheltuiesc pe ciocolată sau bile de sticlă. Era blond, aşa cum sînt blonzi ţăranii, şi cu trăsături delicate, cum ştiu să fie uneori delicaţi ţăranii. Rîdea dacă vreunul glumea cu el, cu un surîs discret, deschis, şiret şi atrăgător totodată.

De cincisprezece ani părintele Zappata vedea cum răsare soarele din dosul ferestruicii vagonului, în fiecare zi, venind la birou în oraş. Era cel mai capabil impiegat. Nimeni nu era în stare să ducă la capăt ca el un bilanţ într-o săptămînă. Putea să scrie milioane de cifre pe formulare, fără să greşească unul singur. Numai în ce priveşte caligrafia lăsa de dorit şi nu izbutise niciodată să scrie numele firmelor în registrele de partide cu acele minunate majuscule umflate şi pline de arabescuri pe care le făceau ceilalţi. Din această cauză, *cavalier* Cimino, în notele de calificare, conţinînd aprecierea lui secretă, trimise la Direcţiunea generală, se lungea în explicaţii ca acestea : „...sus-numitul funcţionar nu ar putea fi întrebuinţat în lucrările care cer aptitudini caligrafice speciale din cauza unui beteşug fizic — provenit dintr-o mutilare — pentru care îi este cu neputinţă să ţină tocul în mînă, fiind lipsit de respectivele degete..." etc., etc. Părintele Zappata trebuia, cînd voia să scrie, să fixeze cu mîna stîngă tocul între degetul cel mare şi acel fel de cîrlig strîmb care era tot ce-i mai rămăsese din mîna dreaptă, şi nu se putea spune că scrisul lui era o frumuseţe. Pe mîna deformată purta totdeauna o mănuşă de lînă cafenie, strînsă la încheietură cu un elastic ; o mănuşă făcută cu croşeta de „nevestica" lui, şi nimeni nu observa cînd şi-o schimba cu alta, fiindcă toate erau din aceeaşi lînă cafenie, din ziua în care scrisese prima cifră pe un formular.

De cincisprezece ani părintele Zappata pleca dimineaţa în zori pentru a veni la birou, copiase milioane de cifre, dusese la capăt sute de bilanţuri şi era cel mai brav şi onest funcţionar. Şi de cincisprezece ani era tot diurnist, cu toate notele bune de calificare ale lui *cavalier* Cimino, pentru că nu avu-

sese noroc la concursuri. Noroc şi protecţie. Încercase de două ori. Cu cifrele se descurca binişor, ştia să aplice teorema lui Pitagora, regula de trei compusă, şi nu exista problemă pe care să nu o rezolve într-o jumătate de oră. Dar la compunerea în limba italiană... Întîia oară cînd se dusese la concurs a trebuit să dezvolte tema următoare: „În destinul nemuritor al patriei, misiunea imperială a Romei călăuzeşte cele mai tinere generaţii spre cucerirea unor noi şi nepieritoare glorii". În sală se aflau trei inspectori de la Direcţiunea generală, în uniformă, cu acvilele de aur la piept, cu cizme înalte, şi toţi funcţionarii care stăteau în bănci purtau cămăşi negre. Părintele Zappata, în faţa acelor cuvinte scrise la începutul paginii, rămăsese ca năuc. El era un simplu funcţionar diurnist de la cadastru şi se prezentase la concurs pentru a fi definitivat în post: ce legătură aveau toate acele lucruri cu cadastrul? Timp de trei ore căutase o idee, regretînd că nu citise niciodată în ziare tocmai acele articole în care se aflau înseşi cuvintele titlului temei. Ceilalţi din jurul lui umpleau pagini după pagini, iar el nu izbutea să pună pe hîrtie nici măcar un singur cuvînt. În fine, dăduse hîrtia albă şi plecase umilit şi amărît. A doua oară se dăduse o temă despre marile bătălii ale regimului. Şi de data aceasta erau de faţă inspectorii de la Direcţiunea generală, în cizme şi cu insigne aurite, reprezentînd acvile, iar funcţionarii stăteau în bănci, îmbrăcaţi în cămăşi negre. Părintele Zappata vorbise mai întîi despre bătălia recoltării grîului, şi apoi, cum tema vorbea de „bătălii", la plural, îşi luase capul în mîini şi stătuse un timp să se gîndească. Chiar în acea vară, în satul său, primarul începuse o energică campanie împotriva muştelor, cu dispoziţii categorice pentru adunarea gunoaielor, dezinfecţia closetelor publice etc. Părintele Zappata stătuse multă vreme nedumerit, dar, în fine, neizbutind să găsească altceva mai bun şi nevenindu-i în minte alte bătălii, scrisese despre cea împotriva muştelor...

Acesta era singurul chin, singura amărăciune a părintelui Zappata. Nu va putea oare niciodată să fie trecut şi el pe stat, angajat definitiv ? Nu ţinea la promovări, la grade şi nici măcar la sporurile de salariu ; dar dacă într-o zi se îmbolnăvea, avea un accident, îşi lăsa copilul, pe Mauro, şi „nevestica", care îi pregătea în toate dimineţile prînzul în cutiile de aluminiu, ca pe doi cîini rătăciţi, fără nici o pensie, fără nici un ajutor, fără nimic, după atîţia ani de muncă pentru guvern, pentru Cadastru şi după atîtea milioane de cifre copiate pe formulare ! Era oare drept ? Era drept ? se întreba părintele Zappata. Avea la tîmple puţin păr alb. În familia sa trăiau toţi pînă la o sută de ani din săpatul pămîntului. Dar un accident se poate întîmpla oricui, şi în acest caz guvernul te răsplătea lăsîndu-te să crăpi fără nici un ajutor, după cincisprezece ani de muncă, pentru că eşti numai un diurnist şi n-ai ştiut să faci temele concursurilor ! Nu era just, îşi spunea părintele Zappata. Şi cînd se gîndea la aceste lucruri, cu resemnata lui înţelepciune de ţăran, îşi dorea numai să nu-l lase puterile cel puţin pînă în ziua în care fiul său va ajunge un om şi pînă cînd nimeni nu va mai avea nevoie de el pe această lume. Cu acel gînd de fiecare zi sărea din pat imediat ce suna ceasul, cînd zorii nici nu se iviseră încă deasupra acoperişurilor satului, şi copia mii de numere pe modele, la birou, fără a greşi unul, ţinînd tocul în acel ciot de mînă, acoperit totdeauna cu aceeaşi mănuşă de lînă cafenie.

V

Ce grotescă era soarta funcţionarilor cadastrului ! Dacă unul privea în jurul lui, vedea cum toţi ceilalţi oameni se aranjau în mii de moduri pentru a trăi, pentru a scoate bani, pentru a reuşi în viaţă : unii se agitau de dimineaţă pînă seara în afaceri, unii erau profesori sau preoţi, alţii cutreierau oraşele şi satele cu mostre de mărfuri, iar alţii erau mecanici, gravori, electricieni sau vindeau cravate de două sute de lire în piaţă. Şi, nu se ştie cum, dar toţi izbuteau să facă ceea ce făceau şi să trăiască cum trăiau. Totuşi, nimeni n-ar fi putut să spună că fiecare dintre aceştia se născuse chiar cu vocaţia profesiei pe care o exercita şi că, în fine, era comerciant, meşteşugar sau vînzător de cravate tocmai pentru că îi plăcea să facă acest lucru şi că pentru nimic în lume nu şi-ar fi schimbat îndeletnicirea. Afară de cazul, bineînţeles, cînd şi-ar fi ales meseria de a nu face nimic, care este, pe de altă parte, cea mai grea dintre toate, şi, din această cauză, foarte puţini reuşesc în ea. Dar era cu neputinţă, era de-a dreptul ridicol să-ţi închipui că un om putea să se nască cu vocaţia de a deveni, într-o zi, impiegat la cadastru. De ce ? De ce, la urma urmei ? Nici acest lucru nu se putea imagina, adică explica, şi, de altminteri, era şi firesc să fie aşa. Cine putea să se gîndească la un om care, pus în

faţa a o mie de profesiuni, ar fi spus: „Iată, mie mai mult decît orice mi-ar plăcea să fac pe impiegatul de cadastru“ ?

Faccenda venise în birou cam în acelaşi timp cu Părintele Zappata. Venise în mare grabă, ca spre singura perspectivă care i se deschidea în faţă. Timp de doi ani, cu tot ce cîştigase, continuase să plătească poliţele falimentului unui negoţ cu obiecte de argilă, şi creditorii nu-l denunţaseră fiindcă erau încredinţaţi că-şi vor redobîndi în fiecare lună o rată din capitalul lor. Terminînd de plătit poliţele, Faccenda nu se mai gîndise să-şi încerce din nou norocul în vreo negustorie, nici cu obiecte de argilă, nici cu vreun alt fel de marfă, şi acum era hotărît: va rămîne funcţionar la cadastru. După ce trecuseră vreo cincisprezece ani, de cîte ori se gîndea la toată acea poveste, i se părea un lucru atît de caraghios şi de extraordinar încît se mira că se găseşte acolo, în acel birou, în mijlocul evidenţelor şi formularelor, ca şi cum l-ar fi adus cineva prin surprindere, cu un minut mai înainte. „Iată, spunea el, ce feste îţi mai joacă şi viaţa! Cine se putea gîndi că voi sfîrşi ca funcţionar aici... Habar n-aveam ce era cadastrul, şi cînd auzeam cuvîntul ăsta, îmi venea să rîd. Ah, ah, cadastru! Şi apoi, cine ştie de ce...“

De altminteri, Faccenda n-avea nici un motiv să se plîngă de soarta care îi deschisese, după falimentul comerţului de olărie, uşile biroului nostru. Deşi soarta, în întîmplările bune, ca şi în cele rele ale oamenilor în general şi ale funcţionarilor în special, contează numai într-o anumită măsură şi într-un sens destul de greu de definit. Şi e ciudat că cei care, pentru un motiv oarecare au a se plînge de întîmplările vieţii, dau totdeauna vina pe soartă, în timp ce alţii, care se simt destul de mulţumiţi de ceea ce au reuşit să obţină de la viaţă, îşi atribuie lor toate meritele şi, după ei, soarta n-a avut nici un rol. Pentru funcţionari — şi mai ales pentru funcţionarii de stat de toate felurile, din fisc, de la inspectorat, din administraţii etc. — soarta are o

semnificaţie deosebită şi priveşte totdeauna numai lucrurile care se pot întîmpla în afara biroului, într-un chip aventuros şi cu totul străin activităţii de fiecare zi. De exemplu, soarta înseamnă, pentru un funcţionar, să se însoare cu o femeie bogată, să cîştige milioane la loterie, ori să cunoască într-o zi pe fratele sau cumnatul unui ministru. „Ah, ar spune cumnatul ministrului, cum, dumneavoastră sînteţi deci funcţionar într-un asemenea serviciu ? Spuneţi-mi, ia spuneţi-mi, cum merg treburile, după părerea dumneavoastră..." Atunci funcţionarul va spune că serviciul e plin de nereguli, că toţi fură şi fac familiuţe şi că deci domnul ministru ar trebui să fie lămurit, informat de persoane de încredere, care să cunoască foarte bine lucrurile. Se ştie, miniştrii văd toate de la înălţime şi nu pot aşa, de unii singuri, să descopere ce este putred în problemele cele mai ascunse ale administraţiei. Şi iată că, la trei zile după acea întîlnire, soseşte o scrisoare a ministrului către şeful serviciului (şeful ar simţi că leşină văzînd acea scrisoare) şi funcţionarul respectiv devine secretar particular ori consilier de încredere al ministrului. Atunci ar face nişte inspecţii teribile în toate birourile şi, în afară de leafă, ar primi o indemnizaţie specială, provenind din fondurile secrete, de o sută de mii de lire pe lună. Cam în acest chip îşi imaginează funcţionarii soarta, şi cum nu au nici o altă resursă, cred în ea cu o voinţă încăpăţînată, în fiecare săptămînă cumpără un bilet de loterie, sperînd să cîştige milioane, şi se gîndesc să facă cunoştinţă, prin cine ştie ce împrejurare neobişnuită, cu fratele sau cumnatul ministrului. Şi nu le vine niciodată ideea să încerce a căuta soarta în dosarele care stau risipite pe mese, în plicurile de la arhivă, în numerele progresive ale protocolului, printre rîndurile *Instrucţiunii a nouăsprezecea.* Cum s-ar putea ascunde soarta printre astfel de lucruri ? ar întreba ei neîncrezători, dacă cineva le-ar sugera un asemenea lucru. Cine a văzut vreodată vreo hîrtie de zece mii de lire căzînd dintr-o circulară

şapirografiată de la Direcţiunea generală ? Sau cine a găsit vreodată un cec în alb, prins cu un ac la colţul unei foi de dosar ? Nu, nu poate fi nimic mai stupid decît să-ţi faci iluzii de acest fel ; şi, oricum, era mult mai probabil să cîştigi într-o zi zece milioane la o loterie sau să cunoşti pe fratele ori pe cumnatul unui ministru. Dacă aşa ceva nu se întîmpla, însemna că soarta n-avea nici o intenţie să ajute pe un biet funcţionar, care de-a lungul unei întregi cariere va continua să ducă în fiecare lună acasă salariul şi să facă ore suplimentare, pentru a-şi cumpăra ţigări şi pentru a se duce de două ori pe an la varieteu şi la teatru.

Cu siguranţă, una din numeroasele căi de a pătrunde în sufletul unui funcţionar — pentru că funcţionarii au toţi un suflet comun, care numai datorită unor neînsemnate deosebiri variază de la unul la altul — şi a descoperi în ce fel un funcţionar se deosebeşte de ceilalţi oameni, de un artist, de un negustor, de un liber-profesionist, de un vînzător de cravate — ar putea fi chiar această părere ciudată pe care un funcţionar o are despre soartă. Toţi se gîndesc să se însoare cu o femeie bogată ori să cîştige milioane la loterie, acestea sînt lucruri pe care nici unul nu le-ar refuza, dar în fond fiecare om, care se gîndeşte că trebuie să se descurce singur, vede soarta tocmai acolo unde-şi desfăşoară activitatea de zi cu zi şi, într-un cuvînt, încearcă să o apuce de păr acolo pe loc, unde lucrează, fără a porni să o caute prea departe. În schimb, un funcţionar, cînd intră dimineaţa în birou, îşi lasă soarta în stradă, sub portalul de la intrare, cu stema republicii pictată pe firma agăţată deasupra bolţii, şi nu se gîndeşte de loc că ea poate să urce scările cu el, să semneze condica şi să stea lîngă el cînd ia în mînă dosarele şi transcrie datele unui imprimat pe un alt imprimat. Tocmai aici e deosebirea. Cînd un funcţionar iese de la birou, după ce a semnat din nou condica de prezenţă în mica sală a uşierilor, îşi regăseşte soarta sub portal aşteptîndu-l, plictisită şi posomorîtă, şi pleacă împreună cu ea pe străzi,

imaginînd lucruri stranii şi imposibile. Străzile sînt totdeauna pline de atracţii pentru un impiegat. Se opreşte la o vitrină şi vede o stofă splendidă de zece mii de lire metrul. Se gîndeşte ce bine ar fi dacă soarta l-ar face să găsească în acel moment patruzeci de mii de lire acolo, pe jos, la marginea trotuarului, fiindcă atîta i-ar trebui pentru stofă şi pentru confecţionarea ei! Sau vede o jucărie frumoasă, care costă numai două mii de lire şi care i-ar face fericiţi pe copiii lui, un tren electric frumos, cu locomotivă şi trei vagoane... dar cum să facă pentru a putea arunca două mii de lire pentru o jucărie? Sau vede o femeie frumoasă cu mantou de blană şi-şi închipuie că acea femeie frumoasă s-ar întoarce către el, spunîndu-i: „Locuiesc la cutare hotel. Vino să mă vezi astă-seară." (Şi imaginîndu-şi acestea, funcţionarul se şi gîndeşte imediat cum să facă, acasă, pentru a-şi schimba ciorapii şi lenjeria fără ca nevasta să observe.) Dar soarta care-l însoţeşte pe străzi, oprindu-se cu el în faţa vitrinelor şi întorcîndu-se să privească femeile frumoase în blănuri, este încruntată, pentru că a fost lăsată să aştepte la poarta biroului, sub stema republicii pictată pe firmă, deasupra bolţii, şi nu se osteneşte, de fel, să-l ajute pe funcţionar să-şi realizeze măcar una din dorinţele sale. Da, tocmai în modul acesta ciudat de a-şi închipui soarta şi de a aştepta sprijinul ei constă deosebirea dintre un funcţionar şi ceilalţi oameni care se aranjează cum pot, folosind mii de sisteme diferite, pentru a obţine o cît de mică satisfacţie sau plăcere de la viaţă.

Tocmai sub acest aspect Faccenda era un funcţionar care se deosebea de colegii săi de la Cadastru. În primul rînd, nu se purta cum se poartă de obicei toţi funcţionarii care, dacă o persoană străină de birou cere o informaţie, pentru obţinerea unui document sau pentru o chestiune oarecare, se prefac mai întîi că nu aud, dîndu-şi aerul că sînt foarte ocupaţi să scrie ceva pe hîrtiile pe care le au în faţă, şi apoi, ridicînd capul deodată, spun: „Poftim? Ce?" cu un aer plictisit. „Adresaţi-vă la secretariat! Pe-

nultima uşă la dreapta, în fundul coridorului ! Da, penultima uşă, adresaţi-vă acolo..." şi, coborînd capul din nou, se prefac că reîncep să scrie în hîrtii. Faccenda, dimpotrivă, se arăta imediat plin de atenţie. Despre ce era vorba ? De un extras din dosar ? De înregistrarea vreunei tranzacţii ? Îi spunea cineva că avea nevoie de o cerere timbrată, dar că în mod excepţional, dată fiind urgenţa... da, în sfîrşit, se va ocupa el însuşi, îndată, de acest lucru, căutînd să-l rezolve rapid. Poftea persoana respectivă într-un birou unde lucra singur şi unde îşi adusese o masă de desen, putînd astfel să răscolească liniştit prin dosare şi registre fără ca nimeni să-şi bage nasul în ce făcea. „Să vedem mai întîi, pînă una-alta, ce spun actele..." Şi se ducea să aducă registre, cartoteci, pachete de dosare legate cu sfoară, pline de hîrtii şi de praf, depunîndu-le toate sub nasul celui interesat şi dîndu-i explicaţiile necesare. Era suficient să dea a înţelege că toate acele lucruri le făcea numai din gentileţe, pentru ca persoana respectivă, tratată aşa de amabil, să rămînă foarte încîntată ; înţelegea că Faccenda nu era unul dintre obişnuiţii funcţionari pedanţi şi somnoroşi, ci un tip vioi, cum ar fi trebuit să fie mulţi, în toate instituţiile de stat ; unul care nu se crampona de hîrtiile timbrate şi de formalităţi, un funcţionar ideal, care, pentru toată acea amabilitate, era firesc să fie răsplătit, fără a-l ofensa, cu un mic cadou. Şi cînd, după ce consulta toate registrele şi toate actele din dosare, acea persoană pleca, strîngînd cu căldură mîna lui Faccenda, îi cerea adresa de acasă, rugîndu-l să binevoiască a primi un mic semn de recunoştinţă.

După atîţia ani, din ziua cînd venise la birou, Faccenda îşi cîştigase în acest fel sute de prieteni, de la care primea sute de semne de recunoştinţă. Şi acum, toţi cei care aveau nevoie să rezolve o chestiune cadastrală îl căutau imediat, direct pe el. Şi avea atît de mult de lucru pentru a-şi mulţumi clienţii, încît se putea spune că venea la serviciu numai pentru acest lucru, ca un liber-profesionist care se

duce în fiecare zi la biroul său pentru a trata şi încheia diverse afaceri. Dacă era nevoie de un anumit document, fie pentru o moştenire, fie pentru o vînzare-cumpărare sau pentru un partaj, notarii telefonau îndată după el, Faccenda alerga la aparat, nota totul într-un carneţel şi imediat începea să scoată din sertare registre, dosare, pachete de cereri, ducîndu-le pe toate în camera lui şi punîndu-se pe lucru. Veneau la el ingineri, topometri, experţi agronomi şi doctori în ştiinţele comerciale, pentru orice chestiune privitoare la proprietatea funciară. Faccenda scotea mapele evidenţelor cadastrale din dulapuri şi copia, desena, pregătea extrase şi certificate. Rămînea la birou peste orele de lucru şi seara îşi prelungea serviciul pînă tîrziu. Dacă nu stătea închis în biroul său consultînd registre sau reproducînd pe bucăţi de hîrtie lucioasă părţi din conţinutul dosarelor, îl puteai întîlni pe coridoare, avînd totdeauna în mînă sau sub braţ dosare sau documente de arhivă, ori îl descopereai căţărat pe un raft, căutînd o cerere care numai el ştia la ce dracu era bună şi scoţînd-o apoi, însoţită de un norişor de praf care-l făcea să strănute aşa de tare, încît părea gata să cadă de pe scaunul unde era cocoţat.

O dată, Direcţiunea generală trimisese cîteva halate de pînză cenuşie pentru uşieri, iar Faccenda, pentru că Martino şi Costante nu le purtau, pusese stăpînire pe ele. Astfel că nu mai trebuia să se păzească atît de mult de prăfăria care îi strica hainele cînd se căţăra pe rafturi şi arunca pachetele de cereri şi de formulare peste care praful stătea de un deget. Halatele acelea cenuşii stăteau pe el într-un chip destul de comic, şi cînd îl vedeai umblînd prin birou, camuflat în acest fel, mic şi vioi, te făcea să te gîndeşti la un şobolan, la un şobolan şiret, care chiţăia prin arhivă, cu mustăcioara blondă şi cu capul mic, puţin chel şi cu ochii ce clipeau într-una şi care alerga de colo pînă colo, printre picioarele funcţionarilor ursuzi şi posomorîţi.

Pe ceilalţi funcţionari micile învîrteli ale lui Faccenda nu-i deranjau şi, de altminteri, la birou fiecare era preocupat numai de propria-i persoană, iar în afară de vreo ciorovăială sau de vreo mică neînţelegere, nu existau duşmănii serioase, izvorîte din invidie. În fond, celorlalţi nu le păsa că Faccenda îşi rezolva treburile lui particulare şi-şi primea clienţii în biroul său. Îi reproşau numai că izbutea totdeauna prin sute de tertipuri să evite perioadele de muncă mai intensă de la birou, bilanţurile de exemplu, şi că, prefăcîndu-se că-l ajută uneori pe secretar să copieze vreo scrisoare sau să ţină în ordine protocolul, nu era nici măcar obligat să prezinte la sfîrşitul lunii o evidenţă a lucrărilor. Din această cauză ceilalţi funcţionari mîrîiau din cînd în cînd şi îl numeau „Afacere“ [1], spunîndu-i că era de-a dreptul scandalos faptul că atîta lume venea la birou la el ca la un liber-profesionist, şi dacă în locul lui *cavalier* Cimino, care stătea toată ziua la masa sa, fără a mai vizita birourile, ca să supravegheze funcţionarii, ar fi fost un alt şef de serviciu, Faccenda n-ar mai fi putut face atîta pe şmecherul. Şi, la urma urmei, ce era rău în ceea ce făcea Faccenda ? Partea nostimă era că aceiaşi funcţionari care bombăneau împotriva lui trimiteau la el pe oricine venea la birou pentru o lucrare sau pentru un certificat. Pînă şi *cavalier* Cimino îl chema la el : „Ia vezi tu aici... îi spunea, prezentîndu-l unui distins profesionist, pe care îl poftise să ia loc în faţa biroului său acoperit cu muşama neagră. Ar fi nevoie de un certificat... Ia vezi, caută şi dă-i de urmă... aranjează chestiunea...“

Aproape totdeauna, duminica, Faccenda se ducea la ţară. Îşi lua cu el un vechi tahimetru, pe care îl reparase pe socoteala lui şi îl trecuse în inventar drept material inutilizabil, şi executa împărţiri, îmbucătăţiri, delimitări de proprietate pentru clienţii săi.

[1] În limba italiană *faccenda*, care, ca substantiv comun, are sensul de : *afacere*.

Ar fi fost greu de spus dacă se împrietenea cu toţi pentru că era foarte şiret, sau dimpotrivă ; iar dacă da, atunci avea un fel de viclenie firească şi deschisă, care consta în a plăcea altora, veghind la propriul său interes, fără a leza pe cel al altcuiva şi fără a trezi invidii şi ranchiune. Din această cauză Faccenda era simpatizat de toţi, iar cînd îl strigau : „Afacere", el rîdea cel dintîi. „Aşa e, aşa e ! spunea. În viaţă trebuie să te aranjezi", şi pleca repede, cu dosarul de cereri sub braţ.

Uneori îşi invita colegii să petreacă o seară la el acasă şi soţia le pregătea un tort şi le oferea vermut. Era o femeie mică şi slabă, cu părul roşu, ca şi Faccenda. Era cea de a doua soţie a lui. Vorbea totdeauna despre prima cu regretul tinereţii. „Dar cum ar putea, cum ar putea un om să rămînă singur toată viaţa, fără o femeie alături ?... O femeie e necesară ; este necesară chiar cînd nu e la mijloc dragostea"... Din dragoste te însori numai o dată, a doua oară este, cum se spune, o nevoie de afecţiune, chiar aşa, o nevoie de afecţiune... Să lucrezi pentru cineva, să trăieşti pentru cineva, altfel ce sens au toate ?..."

De la a doua soţie avea un copil roşcat şi slăbuţ, dar tare şiret şi strengar. Cunoştea după nume toţi funcţionarii, şi cînd venea la birou, Faccenda îl ducea să-l salute pe *cavalier* Cimino, care spunea : „Ei, ei, ei..." şi îi făcea cadou un creion frumos sau o ascuţitoare roşie. „Asta, pentru cînd o să te duci la şcoală, ei... Îţi place, ei ?" Faccenda spunea : „Hai, curaj, mulţumeşte lui *cavaliere*". Dar o dată acasă, copilul începuse să-l imite pe *cavalier* Cimino : „Ei, ei, ei..." rîzînd răutăcios, şi de atunci, de cîte ori venea la serviciu cu maică-sa, Faccenda îl închidea în biroul lui şi îi spunea că Cimino nu voia să mai vadă copii prin birouri şi că, dacă l-ar întîlni pe coridor, l-ar certa.

Putea să pară un lucru uşor să te aranjezi ca Faccenda, să faci, fără a comite nimic rău, atîtea afaceri mărunte, care îi permiteau un trai liniştit, ceea ce pentru un funcţionar constituia de-a dreptul un fel

de bunăstare, fiindcă în fiecare sezon Faccenda își cumpăra un costum, iar duminica avea la masă pui. Dar cu anumite înclinații trebuie să te naști, și, în viață, un funcționar devine funcționar și se ghemuiește îndărătul unui birou tocmai pentru că nu are aceste înclinații. Poate să aibă o sută de idei și să dorească să facă o sută de lucruri pentru a-și îmbunătăți existența, să nu aibă datorii, să nu poarte același palton timp de zece ani, dar nu izbutește, nu știe cum să procedeze. Știe să fie numai funcționar. Chiar dacă se încăpățînează să-și caute o altă activitate, diferită cu totul de munca de birou, va fi vorba totdeauna de ceva mizer și obositor, de exemplu de o mică contabilitate comercială sau de o reprezentanță fără perspective. Așa făcea Mariotti, care bătea orașul cărînd în geanta cusută cu sfoară, cataloage de cărți și chitanțiere.

Pentru a cîștiga într-o lună cinci mii de lire, trebuia să vîndă de o sută de mii : era numai un biet agent de mîna a doua, și reprezentantul direct își reținea cei zece la sută, lăsîndu-i lui numai a treia parte. Apoi Mariotti nu se pricepea la cărți. Spunea: „Avem această excelentă istorie a literaturii" sau : „Publicăm această minunată colecție de clasici", fără să aibă habar de ceea ce însemna o istorie a literaturii sau un clasic. Și era comic cum vorbea la plural, cu un aer plin de importanță, ca și cum ar fi fost editorul în persoană și ar fi întruchipat în el toată întreprinderea editorială : „Această operă e acum epuizată, dar sîntem pe cale de a o retipări... Observați ce legătură frumoasă am ales pentru ediția de lux... Nu, din această operă avem numai exemplare legate..."

Uneori aducea cărțile la birou, le scotea din geantă și le lăsa la vedere pe masă. Colegii le priveau, ridicînd coperta cu un deget.

— Ce e asta ? întrebau ei.

— Ei, o lucrare de literatură, răspundea Mariotti.

Putea fi vorba de un simplu studiu despre hormoni, pentru Mariotti însă toate cărțile erau litera-

tură. Era amuzant în ignoranța lui, literatura îi apărea probabil, cine știe pentru ce, ca partea cea mai nobilă și cea mai elevată a oricărei culturi. Firește, la birou nu vînduse niciodată nimic. În afară se mai aranja. Se ducea pe la școli și își procura de la intendenți adresele profesorilor (în studenți n-avea încredere), dar profesorii pretindeau rabat.

— Pot să vă fac un doi la sută, le spunea Mariotti.

— Doi la sută ? Toate librăriile fac rabat pînă la zece sau douăzeci la sută, îi răspundea cîte unul.

Mariotti insista, spunea că dacă vinde în rate nu le poate face rabat și că în bani peșin era altceva.

— E cîștigul meu. Altfel, cu ce m-aș alege ?

O dată, un client, după ce plătise trei sau patru rate dintr-un cont de mai mult de zece mii de lire, dispăruse fără urmă. Mariotti își smulsese părul din cap, se dusese și la poliție, dar pînă la urmă fusese nevoit să scoată din buzunar și să plătească datoria către editură.

Într-o zi, cînd, în timpul orelor suplimentare, intrase în cameră Robertino, copilul lui *cavalier* Cimino, lui Mariotti îi venise o idee. Se întîmplase tocmai să aibă în geantă o mostră, un volum dintr-o mare enciclopedie pentru copii, plină de ilustrații și explicații. Scosese volumul și-l deschisese sub ochii lui Robertino.

— Îți place ? Îți place cartea asta frumoasă ? Ia uite ce poze frumoase, un leu, un tigru, huu... Și omul ăsta cu barbă, cine e ? A, uite, e Moise, scrie dedesubt. Privește ce barbă are Moise, citește și el într-o carte...

Robertino rămăsese încîntat văzînd pozele, și în timp ce privea, răsucea nervos colțul paginii. Mariotti îi apucase cu delicatețe mîna, ținînd-o într-a lui, și stătea aplecat deasupra copilului, privind ilustrațiile împreună cu el. A doua zi se dusese la *cavalier* Cimino.

— *Cavaliere*, dați-mi voie... ieri, copilul dumneavoastră s-a amuzat grozav răsfoind un volum al enciclopediei noastre... E o operă foarte instructivă,

în douăsprezece volume. O vindem în rate. Ştiţi, eu mă interesez de aceste lucruri... Ar fi un cadou frumos pentru Robertino, care merge la şcoală. Conţine atîtea animale, plante, Garibaldi...

Cavalier Cimino aflase de la Robertino despre volumele cu numeroase ilustraţii pe care le avea Mariotti, dar nu se aşteptase la acea propunere şi începu să se legene în fotoliu.

— Ei, ei, ei... Plante, animale... Dar e ceva pentru copii mai măricei, ei... ei... este o istorie naturală, ei...

Adevărul e că dată fiind calitatea sa de şef de serviciu, i se părea nepotrivit să cumpere cărţi în rate de la Mariotti. Şi continua să se legene în fotoliu. „Ei, ei, ei..." altceva nu izbutea să mai spună. Mariotti îi lăsase volumul pe birou, spunîndu-i să se amuze răsfoindu-l şi să-l arate, pentru a-l admira, şi cucoanei sale. *Cavalier* Cimino dusese cartea acasă, deşi rămăsese în continuare nedumerit. Doamnei Cimino, cînd văzuse volumul, îi plăcuse foarte mult, dar şi ea se gîndea că soţul ei nu putea să cumpere o enciclopedie în rate de la un funcţionar ; cel mult putea să o primească cadou... Era atît de frumoasă, iar Robertino scîncea să i-o cumpere. Toată ziua copilul răsfoise volumul, şi la un moment dat cartea îi căzuse jos, stricîndu-se la colţurile copertelor legate. A doua zi, în timp ce i-o restituia lui Mariotti, *cavalier* Cimino spusese scuzîndu-se : „Vedeţi, ei, ei, ei... Copiii nu prea ştiu să umble cu cărţile, ei, ei, le strică imediat ei, ei... şi ar fi păcat, plantele, animalele, ei, ei..."

Dar Mariotti nu dezarmase de loc, continuînd timp de o lună să aducă volumul la birou. Cînd auzea vocea lui Robertino în coridor, îl chema, îi arăta cartea, şi-l îndemna să-l roage pe taică-său să i-o cumpere. Pînă cînd *cavalier* Cimino aproape că se mîniase, şi într-o dimineaţă, chemîndu-l pe Mariotti, îi spusese pe nerăsuflate : „Ei, ei, ei, ei... ajunge cu enciclopedia asta, dumneata... ei, ei, ei, ei... ca funcţionar, n-ar trebui nici măcar să te ocupi de cărţi

şi de rate... Regulamentul nu îngăduie acest lucru... ei, ei, ei... legalmente, ei, ei, ei..."

Cu acea aluzie la regulament, deşi nu-i interzisese pe faţă lui Mariotti să continue a vinde cărţi, tocmai fiindcă nu putuse, ca de obicei, să se hotărască la un asemenea lucru, *cavalier* Cimino avea impresia că îi făcuse un reproş serios, şi de atunci avea faţă de el o atitudine plină de răceală. Pentru nimic în lume nu ar fi consimţit ca un funcţionar al său să desfăşoare o activitate străină muncii de birou. Administraţia îi garanta funcţionarului salariul, dreptul la pensie — pentru cei angajaţi definitiv — şi indemnizaţiile de scumpire a vieţii pentru soţie şi copii ; iar funcţionarul nu se cuvenea să aibă alt stăpîn decît administraţia şi să desfăşoare — în vederea unui cîştig — o altă activitate decît cea în serviciul şi în interesul administraţiei. Un portar care cînta la acordeon în mici orchestre primise o dată un sever avertisment de la Direcţiunea generală, şi în timp de doi ani fusese exclus de la orice premiere.

Mariotti bătea drumurile cu geanta sa cusută cu sfoară şi plină de cataloage, de chitanţiere şi de cîte un volum drept mostră. Se ducea pe la casele clienţilor, iar la începutul fiecărei luni devenea totdeauna nervos, pentru că trebuia să încaseze ratele. Dacă omenirea ar fi citit mai mult, Mariotti şi-ar fi putut cumpăra o geantă nouă prezentîndu-se în faţa clienţilor asemeni unuia dintre acei eleganţi reprezentanţi de brînzeturi ori creme de înfrumuseţare. Ei da, dar atunci ar fi existat alţii mai şmecheri ca el în a vinde frumoasele opere literare, iar el, poate, ar fi dus în geantă perii de dinţi sau săpunurile unei firme necunoscute. Totuşi, Mariotti era mîndru de acea activitate care îi aducea un cîştig atît de mic. E şi asta o vanitate : să vinzi cărţi, opere literare. Cu volumele noi şi frumos legate în geantă, se simţea un om deosebit de ceilalţi, superior, şi dacă întîlnea un prieten pe stradă, găsea un pretext să deschidă geanta şi să-i arate ce avea înăuntru. I-ar fi plăcut să vîndă numai cărţi, cărţi multe,

să intre cu geanta, lucioasă și nouă, din piele de viței, în casele profesorilor și să dea dracului cadastrul și pe *cavalier* Cimino.

Și pentru Mariotti, ca pentru toți ceilalți, cadastrul fusese o ușă pe care i-o deschisese soarta în față fără ca el să fi bătut la ea. O ușă care dădea într-un coridor lung și întunecos, cu rafturi și dulapuri la perete, pline de hîrtii, cu un miros greu de latrină și de pipă. Intrase, și de șaisprezece ani, în fiecare dimineață, nu făcea altceva decît să deschidă acea ușă și în fundul coridorului își găsea biroul, masa, scaunul și călimara. De altminteri, cadastrul părea că intrase în destinul lui Mariotti încă de la naștere, pentru că tatăl său fusese și el funcționar, își desfășurase întreaga carieră tot acolo, iar după aceea murise. Timp de cîțiva ani lucraseră împreună în același birou, și Mariotti moștenise toate lucrurile de la părintele său : perna de catifea roșie de pe scaun, călimara cu acvila de bronz și o riglă de oțel, pe care Faccenda venea să i-o ceară în fiecare moment, iar lui îi părea rău să i-o împrumute.

— Să mi-o aduci imediat, îi spunea.

— Dar la ce-ți folosește ? Nu faci nici un desen, îi răspundea Faccenda.

— N-are a face. Vreau să o văd pe masă : e a mea, a fost a lui taică-meu.

Costante și Chiapponi își aminteau de tatăl lui Mariotti, care fusese un bătrîn funcționar cu tot felul de manii ciudate, ca toți bătrînii funcționari. Ținea la respectul ușierilor și le pretindea să-l ajute să-și dezbrace sau să-și îmbrace paltonul, suna să i se aducă un pahar cu apă și se ducea în fiecare moment să protesteze la șef pentru că lăsau focul să se stingă sau îi mutau lucrurile de pe masă. Pe deasupra, avea pasiunea rechizitelor, și în caseta lui păstra un mic tezaur de creioane noi, gume, sticluțe cu cerneală, linii, tocuri, pe care în fiecare zi le număra și le punea în ordine. Dacă un ușier intra în birou în timp ce el era absorbit în această treabă,

închidea repede caseta şi-l ocăra că nu bătuse la uşă înainte de a deschide.

Cînd Mariotti izbutea să vîndă vreo carte, un volum din colecţia clasicilor de exemplu, tipărit pe hîrtie foarte fină, legat tot în piele şi costînd mii de lire, cumpăra imediat ceva bun de mîncare pentru a duce acasă. În familie era atunci sărbătoare. A doua zi venea la birou cu un aer fericit : „Ah, povestea el, ieri am mîncat în lege ! Am făcut o masă..."

Colegii îl întrebau ce mîncase şi dacă avusese loc vreo aniversare în familie, vreo onomastică. Mariotti înşira felurile de mîncare, şi despre orice ar fi fost vorba : un pilaf, o friptură de miel, o budincă, nu spunea niciodată cît erau de bune şi de gustoase, spunea numai că mîncase mult : „O farfurie atît !" şi desena cu mîna o cupolă.

Inventa din cînd în cînd cîte un pretext, pentru a face o astfel de masă, şi dacă n-avea bani, împrumuta de la Costante şi de la Faccenda. Poate că inventa sărbători ca să nu-şi mărturisească lui însuşi cît îi era de foame, şi apoi, justificîndu-se de parcă ar fi fost vorba de un caz de forţă majoră, îi venea uşor să se împrumute. Procedînd astfel, nu se simţea umilit, îşi menţinea buna dispoziţie şi izbutea să facă mici datorii fără a se ruşina. Avea patru copii, iar soţia lui era o femeie frumoasă, cu adevărat frumoasă. Oricum, Mariotti năzuia să fie fericit, în ciuda salariului şi a cîştigului mizer pe care-l scotea din vînzarea cărţilor. În serile de vară ieşea după cină cu toată familia, şi copiii începeau să spună că vor îngheţată. Dacă Mariotti avea o sută de lire în buzunar, se aşezau toţi la masa unui bar, luau cîte o îngheţată straşnică cu frişcă sau cu cremă de castane şi plecau mulţumiţi şi veseli.

„Ah, povestea Mariotti a doua zi la birou, ieri seară am mîncat o îngheţată, o cupă atît !"

Colegii îl criticau, pentru că, după părerea lor, nu ştia să-şi organizeze cheltuielile. Dar ei gîndeau şi vorbeau astfel neînţelegînd că acea nesocotinţă

în cheltuirea banilor — pentru o înghețată, din lăcomie, oricum, pentru ceva de mîncare — era pentru Mariotti singurul mod de a nu se simți înjosit de existența sa mizeră. Ce trebuia să facă ? Să-și reducă pînă la ultima centimă fiecare cheltuială, să trăiască într-o crîncenă economie cotidiană, care pînă la urmă ar fi devenit de-a dreptul zgîrcenie, făcîndu-l să renunțe chiar și la cele mai mici, simple și nevinovate satisfacții ? Existau funcționari capabili și de aceasta. Îi dădeau în fiecare zi soției bani numărați pentru coșniță și țineau într-o casetă plicurile cu banii repartizați pentru chirie, lumină, gaz, o pereche de pantofi, ori o haină. Nu cheltuiau niciodată un ban peste ce era prevăzut, nu se duceau niciodată la cinema, și dacă, de exemplu, se dădea un spectacol extraordinar la teatru, renunțau, fiindcă nu dispuneau de nici un plic pentru acest fel de cheltuială. Țineau totdeauna la ei cheia casetei în care se aflau plicurile, pentru că n-aveau încredere în soție și se arătau bănuitori cu toată lumea. Palizi, îmbrăcați cu costume de culoare închisă, pe care petele și țesăturile se vedeau mai greu, umblau tăcuți, cu un aer melancolic, și, în fond, erau și invidioși și răi. Nu dădeau niciodată de pomană vreunui sărac, și dacă circula prin birou vreo listă de subscripție, încercau să nu dea nimic, chiar dacă era vorba să ajute vreun coleg bolnav. În acest fel izbuteau să nu aibă datorii și credeau că toată societatea trebuia să ia ca exemplu felul lor de viață.

Uneori Mariotti se gîndea că și el ar fi trebuit să împartă salariul în plicuri și să nu mai cumpere înghețată, să nu-i mai dea soției decît bani numărați pentru piață și să fie mai sever cu copiii. Încerca acest lucru, stăruia o săptămînă, dar devenea trist și prost dispus. În birou nu mai vorbea cu nimeni, intra cu o scuză sau alta în camerele celorlalți, și dacă vedea pe cineva cu țigara aprinsă, îl ruga să-i lase jumătate și lui. Atunci Faccenda, Părintele Zappata sau Chiapponi îi ofereau o țigară întreagă, dar el spunea : „Nu, nu, numai o jumătate, numai să trag de două ori. Vreau să mă las de fumat."

Dar apoi lua ţigara care i se dădea şi o fuma din trei sau patru sorbituri, punîndu-şi mucul stins în buzunar. Observa astfel că economisise, după puţine zile, vreo mie de lire, şi imediat simţea nevoia să le cheltuiască, uitînd deodată că trebuia să continue mereu aşa, neabătut : devenea vesel de la un moment la altul, ieşea din birou, cumpăra o prăjitură, intra în băcănii şi în prăvăliile pline cu tot felul de bunătăţi şi născocea o sărbătoare în familie : era din nou Mariotti de mai înainte, iar în ziua următoare, la birou, povestea ce mîncase, făcînd o cupolă cu mîinile.

Mariotti era un foarte bun coleg. Dacă-l auzea pe Costante povestind una din obişnuitele lui întîmplări, ieşea repede din birou ca să asculte şi el, şi era totdeauna gata să pună la cale o glumă sau să-i facă o farsă lui Faccenda, ori lui Chiapponi. Ceilalţi erau şi ei buni colegi cu Mariotti, după cum erau cu toţii buni prieteni între ei. Numai că atunci cînd vorbeau de el, coborau glasul şi, apropiindu-şi capetele, nu se puteau abţine de a aminti povestea cu scrisoarea anonimă. Era o poveste urîtă, care se petrecuse cu mulţi ani în urmă şi care rămăsese un mister pentru toţi. Fusese o intrigă de birou, o porcărie cu nişte timbre de asigurare furate de secretar, iar cînd povestea se descoperise, şeful de serviciu încercase să o muşamalizeze, ca să nu aibă bătaie de cap. Dar cineva făcuse o scrisoare anonimă. Sosise un inspector de la Direcţiunea generală, şi şeful de serviciu fusese concediat. Acea scrisoare o trimisese Mariotti. Bineînţeles, nimeni nu putea să jure acest lucru, dar toţi erau convinşi că el era autorul, pentru că faptul se întîmplase exact o lună după o scenă grozavă în care şeful de serviciu, care avea unele ieşiri grosolane şi era totdeauna ursuz din cauza hemoroizilor, îi spusese lui Mariotti „om de nimic" în prezenţa tuturor, ameninţîndu-l cu un avertisment din pricina unei greşeli descoperite într-un bilanţ. Cînd sosise de la Direcţiunea generală ştirea pedepsei, Mariotti repetase de mai multe ori,

cu un aer plin de răutate : „Cine rîde la urmă rîde mai bine". Şi şeful de serviciu, luîndu-şi rămas bun de la funcţionari, le spusese : „Laşul ăsta... e un laş..." fără a adăuga nimic, dar toţi înţeleseseră la cine făcea aluzie. Pe deasupra, ca o confirmare a acelei bănuieli, intervenea şi un vechi frecuş între Mariotti şi secretar, care, o dată, avusese o ceartă cu tatăl său şi se spunea chiar că-i dăduse o palmă. Oricum ar fi stat lucrurile, faptul cel mai important era că Mariotti, deşi ştia că toate bănuielile se îndreptau spre el, nu spusese niciodată nimic pentru a se dezvinovăţi, afişînd, dimpotrivă, o mulţumire vădită pentru ceea ce se întîmplase. Trecuseră mulţi ani de atunci, dar nimeni la birou nu uitase de acea poveste urîtă, şi dacă uneori se isca o discuţie din cauza vreunei mici nereguli de serviciu, funcţionarii şopteau între ei : „Ei, atenţie la scrisorile anonime..." făcînd aluzie la Mariotti.

Cavalier Cimino, cînd refuzase să cumpere în rate enciclopedia, temîndu-se ca Mariotti să nu se supere şi să-i vină ideea de a se răzbuna — fiindcă aflase şi el de povestea cu scrisoarea — avusese grijă ca la serviciu totul să meargă cît se poate de bine şi înăsprise, pentru un timp, controlul orarului, ridicînd condica de prezenţă cinci minute după 8 şi poruncind lui Martino, uşierul cel tînăr, să cureţe latrina cît mai des.

VI

Mai erau apoi Gino, Brigadierul şi Fratellini, secretarul contabil, şi, în sfîrşit, Martino, uşierul cel tînăr.

Gino venea la birou în fiecare dimineaţă la ora 10. Îl învăţase pe Martino să-l iscălească în condica de prezenţă, şi *cavalier* Cimino, căruia nu-i era în obicei să umble prin birouri pentru a supraveghea funcţionarii, nu observase nimic. De îndată ce sosea la serviciu, Gino îl trimitea pe Martino să-i cumpere cinci ţigări şi un cîrnat fript. Încerca să-şi aducă aminte ce anume lucrare lăsase neterminată la prînz, în ziua precedentă, dar niciodată nu izbutea să găsească tocmai registrul şi formularele de care avea nevoie. În aşteptarea lui Martino cu ţigările şi cîrnatul, se mai ducea să schimbe două vorbe prin birourile celorlalţi funcţionari, şi dacă-l găsea, de exemplu, pe părintele Zappata absorbit în copierea cifrelor, îi strecura încetinel ceva în buzunar ; ori dacă dădea peste Chiapponi, concentrat la maşina de calculat, după ce-l întrerupea din lucru cu o scuză oarecare, apăsa deodată pe o clapă a maşinii, stricîndu-i calculele la o sumă de mii de numere ; ori intra în camera lui Faccenda, în timp ce acesta se afla la arhivă să caute dosarul unui client, şi îi lua o hîrtie sau o copertă de mapă, pe care le lăsa apoi pe masa lui Mariotti, cu scopul

vădit de a stîrni ceartă. Uneori, lui Gino îi venea ideea să se apuce de învăţat, pentru a pregăti un concurs, spunea el, chiar dacă nu putea preciza ce concurs anume ; aducea la birou o carte mare, din cele pe care le folosise la Universitate, şi o punea pe colţul mesei. Încerca să facă puţină ordine în hîrtii, dar razele soarelui începeau să-l plictisească, căzîndu-i chiar pe carte. Atunci Gino îl ruga pe părintele Zappata să-i dea o mînă de ajutor să mute masa, dar după o jumătate de oră, hotăra că poate totuşi era mai bine să treacă în biroul lui Mariotti, care dădea în curte şi unde nu ajungeau zgomotele de pe stradă. Dar Mariotti se apuca să-l întrebe ce anume citea, dacă era vorba de o carte de literatură sau de altceva, ba îi arăta şi cataloagele sale de cărţi, vrînd să-l îmbie să cumpere ceva. În cele din urmă, Gino îl ruga pe Martino să-i ducă un scaun şi o masă la arhivă, unde era o linişte de moarte. După cîteva luni, Costante vedea că Martino se folosea dimineaţa la aprinsul focului în sobă de nişte foi care nu păreau imprimate ale biroului şi, luînd în mînă una dintre ele, descoperea că erau pagini de carte. Atunci îl chema pe Gino, şi o bună bucată de timp, tatăl şi fiul se certau între ei şi împreună îl dojeneau pe Martino ; dintr-un tratat de chimie nu mai rămăsese decît sumarul, iar dintr-un scurt manual de farmacologie se mai puteau găsi nu mai mult de cincizeci de pagini. Costante umbla supărat tot restul zilei, spunînd că făcuse o jertfă zadarnică trimiţîndu-şi fiul la Universitate, iar Gino, care se simţea vinovat, îşi vărsa focul şi pe unul şi pe altul, protestînd şi explicînd că fusese silit să vină cu volumele la birou pentru că acasă nu era chip să studieze : casa tatălui său nu era o casă, ci o colibă, un bordei ! El era nevoit să citească în bucătărie, şi atunci, deodată, ţac, îi cădea un gîndac chiar pe paginile cărţii ! Mai aveau apoi o pisică care prindea şoareci şi care avea năravul de a se juca cu ei aruncîndu-i în aer : o dată îi zvîrlise în faţă un şobolan mare cît o gheată ! În camera lui nu

putea să studieze, pentru că pînă la urmă se întindea pe pat şi adormea...

Gino se căsătorise îndată după război, şi soţia lui, doamna Marta, era tînără, vorbea un plăcut dialect nordic, avea doi ochi cenuşii, frumos desenaţi. Firea ei senină, cu un fond de moliciune şi lenevie, se potrivea de minune cu cea a soţului. Cînd Gino o adusese în casă, Costante se retrăsese să doarmă într-o cămăruţă întunecoasă, ducînd cu el vechiul lui pat de fier şi punînd la dispoziţia soţilor singura odaie mai ca lumea din toată casa. Ca sufragerie, aranjase împreună cu nevastă-sa o chichineaţă din spatele zarzavageriei. Acolo îşi petrecea serile de iarnă cu pipa între dinţi şi cu un ziar luat de la birou, cu sobiţa de cărbuni la picioare, şi două degete de vin într-un păhăruţ aşezat pe colţul mesei, înlocuindu-şi din cînd în cînd soţia la tejghea, atunci cînd ea venea să arunce o privire în cratiţă sau să mestece în cartofii care se prăjeau la foc mic, într-o tigaie de fontă. În dosul prăvăliei se aflau grămezi de lăzi şi coşuri de fructe într-o mare neorînduială. Aveau o pisică cu pete roşcate şi cenuşii, care, în timp ce Costante mînca, i se urca pe umăr şi încerca să-şi întindă laba în farfurie. Era soră cu pisoiul din casă care, ori de cîte ori prindea un şoarece, îl juca în aer, apoi îl arunca pe masă printre vase sau în spatele oamenilor. Mişunau sumedenie de gîndaci. Din cînd în cînd, Costante îi mai stîrpea cu un praf alb, otrăvitor, însă după o lună se iveau din nou de prin crăpăturile ferestrelor, de sub cărămizile vetrei, din grinzile putrede ale tavanului, şi păreau că îşi sporiseră numărul.

Cînd soţia lui Costante pregătea vreun sos bun, ducea o farfurie şi doamnei Marta, şi într-adevăr era de neînţeles de ce nu găteau împreună. Dar chiar Costante se împotrivise acestui lucru încă din primul moment, şi dorise acea separare, din dragoste pentru propria lui libertate şi pentru a-i lăsa liberi şi pe cei doi tineri căsătoriţi, socotind că acesta era lucrul cel mai înţelept pentru o bună con-

viețuire, tineri și bătrîni, fiecare cu ale lui. De altminteri, urma să vină o zi cînd Gino, cu diploma lui, va găsi o slujbă mai bună decît cea de la Cadastru și va putea să-și înjghebe o gospodărie proprie.

Gino vorbea în fiecare zi de intențiile sale de a pleca de la birou și de a-și căuta un loc în altă parte, și totdeauna avea cîte un proiect interesant. Partea proastă era că proiectele acelea făcute așa, cu coatele pe masă și în mijlocul norilor de fum ai țigării, nu izbuteau să se realizeze singure. Și în fond nu erau decît niște visuri molcome de evadare, care îi slujeau lui Gino numai ca pretext pentru a nu lua parte în serios la munca de la birou și încurcătura de formulare, bilanțuri și *Instrucțiunea a nouăsprezecea*. Totuși, adesea, poate cînd era mai morocănos, din pricină că proiectele sale nu izbuteau să se înfăptuiască singure, ori gîndindu-se că slujba constituia în fond pîinea lui și singurul lucru temeinic pe care se putea bizui, Gino muncea cu stăruință și seriozitate la biroul său, cu aerul unui copil atent la joc. Avea o caligrafie limpede, precisă, frumoasă, și din această cauză, în loc de bilanțuri, în care cine știe ce greșeli ar fi făcut, i se încredința copierea registrelor de partide. Apropiindu-și de hîrtie ochii puțin miopi, urmărind arabescurile încete ale peniței, făcea majusculele înclinate și elegante, și după ce termina un rînd întreg, rămînea o secundă absorbit, contemplîndu-le. Apoi începea să scrie din nou, întorcînd pagina, după ce așteptase ca cerneala să se usuce. Văzîndu-l atît de serios și atent, ai fi crezut că va continua așa la nesfîrșit. Cu acel scris exemplar și armonios, Gino era făcut să rămînă acolo pentru totdeauna, copiind titlurile pe registrele de partide, uitînd complet de diplomă și renunțînd la proiectele care nu se realizau niciodată singure. În acel scris se vădea, în adevăr, o dată cu vocația lui de funcționar, și firea lui pașnică și leneșă, care se mulțumea cu puțin, cu condiția însă de a munci și mai puțin.

Ceilalţi funcţionari şi-l aminteau pe Gino de pe vremea cînd purta pantaloni scurţi, venea la birou să-l vadă pe tatăl său, şi se amuza scriind la maşină ori umplînd cu ştampile violete un imprimat alb, şi acum îl numeau „licenţiat" în glumă. Căci prezenţa lui Gino acolo, în mijlocul lor, mîzgălind hîrtiile Cadastrului, era un fapt care le stîrnea un fel de batjocură răutăcioasă. „Licenţiat ! spuneau. Grozav licenţiat... Uitaţi-vă la ce poate servi o diplomă... E mai bine să înveţi o meserie, să faci negustorie..." Şi dacă Gino greşea o cifră pe un formular, sau nume de firme pe registre, îi spuneau : „Ei, licenţiatule, nu eşti în stare să pui zece numere în coloană ?!" Era o glumă, dar numai pînă la un anumit punct, pentru că în fond se gîndeau — chiar cu un anumit dispreţ pentru cultură în general — că licenţiatul acela care nu se pricepea nici măcar la asemenea treburi nu făcea prea multe parale. Apoi comentau între ei : „Meritase oare ca taică-su, Costante, să facă din el un licenţiat ? ! O să îmbătrînească aici! Şi nici nu e permanent, în stat... Pentru Direcţiunea generală contează mai mult unul dintre noi decît el, cu toată diploma lui !"

Într-adevăr pentru Costante, care făcuse sacrificii ca să-i plătească taxele la universitate şi să-i cumpere cursurile acelea care ajungeau apoi pe mîna lui Martino şi slujeau la aprinsul focului, era un calvar să-l vadă pe Gino chinuindu-se asupra hîrtiilor Cadastrului şi cufundîndu-se în ele din ce în ce mai mult. Cînd era prost dispus, puteai să fii sigur că la asta se gîndeşte, deşi se întîmpla foarte rar să fie prost dispus : căci Costante era întotdeauna şi în primul rînd un filozof ; şi poate îşi spunea că slujba la Cadastru ca orice altă funcţie sau muncă, era numai un accident în viaţă, iar dacă Gino ar fi rămas acolo pentru totdeauna, să scrie titlurile pe registrele de partide, aceasta ar fi dovedit numai că avea şi el un destin al lui, care-i rezervase aceleaşi bucurii şi supărări ca şi celorlalţi oameni... Existau, la urma urmei, atîţia licenţiaţi, atîţia titraţi fără

slujbă ! Şi acolo, la... Cadastru, Gino avea bucata lui de pîine, care nu-i lipsea niciodată, şi, în sfîrşit, era ceva mai mult decît un uşier, ceva mai mult decît el, Costante : făcuse un pas înainte, orişicum. Într-o zi poate că fiul lui, Gino, va deveni şef de serviciu. Pentru moment, măcar de ar izbuti să fie definitivat... asta, da ; dacă era să rămînă la... Cadastru, măcar să fie un funcţionar definitiv, cu drepturi la pensie şi adaosuri de vechime. Cel puţin atît, cu diploma lui !...

Brigadierul fusese poreclit astfel pentru că făcuse serviciul militar la carabinieri, în timpul războiului. Uneori, cînd protesta, cerîndu-le să nu-i mai spună astfel, colegii începeau să-l strige „plutonier majur" şi-l îndemnau să dea de băut în cinstea acestei avansări. Brigadierul era un domn. N-avea copii, şi soţia lui era învăţătoare într-un sat din provincie. În felul acesta nu trebuia să aibă grijă de alţii, şi din leafa lui se ţinea numai pe el însuşi. Pe deasupra, era liber ca un celibatar, şi dacă-i plăcea o femeie, putea să-i facă tot felul de propuneri şi să-şi petreacă vremea cu ea. Duminica se ducea să-şi vadă nevasta, în satul unde avea şcoala, şi-l găzduia vreun gospodar. Cei care o văzuseră pe soţia lui spuneau că era urîtă şi uscată ca o mătură, iar sîmbătă seara cînd se pregătea să plece, Brigadierul avea un aer morocănos şi nemulţumit, ca cineva care se gîndeşte că-l aşteaptă un lucru neplăcut. Chiapponi îl înţepa atunci cu tot felul de aluzii deocheate :

— ...În noaptea asta, ei... în noaptea asta... îi spunea el, făcîndu-i cu ochiul.

Brigadierul se uita o clipă urît la el, apoi ridica din umeri.

— ...Da, îmi vine rîndul în noaptea asta, răspundea el, dar ţie... tu eşti de rînd în toate nopţile !

Atunci rîdeau cu toţii, bătîndu-se cu palmele peste coapse, iar Chiapponi rămînea cu gîtul strîmb, căutînd zadarnic un răspuns spiritual. Luni dimineaţa Brigadierul se întorcea la serviciu cu un aer vesel şi se informa de filmele săptămînii. În fiecare seară

se ducea la cinematograf, ori să joace cărți în sala vreunui club, la feroviari, la funcționarii de la telegraf, cinînd la întîmplare unde se nimerea. Avea și o motocicletă, și cînd îi venea poftă ori se plictisea să se plimbe pe străzi privind vitrinele, făcea o plimbare pînă la mare. Mergea, primăvara, pe șoselele lungi, asfaltate, treizeci-patruzeci de kilometri pe oră, numai în tovărășia motorului, oprindu-se să se întindă pe iarba unei pajiști, la umbra unui șir de plopi și savurînd plăcerea de a se simți liber și fără griji. Într-adevăr, Brigadierul n-avea probleme, adică nu avea obișnuitele probleme ale celorlalți: ale lui Mariotti, de exemplu, ale lui Chiapponi și ale părintelui Zappata, care simțeau pe umeri în fiecare zori de zi, greutatea și răspunderea familiei. De altfel, era o natură simplă, puțin cam rudimentară, și, în nici un caz nu părea să aibă probleme. Suflet bun și deschis, împrumuta oricînd o mie de lire celui care i le-ar fi cerut. O dată legase un fir electric de coada unei pisici, dar o făcuse numai pentru a se amuza, fără să-și dea seama că era o cruzime. În afară de plimbările cu motocicleta, de filmul din fiece seară și de jocul de cărți la cluburi, nimeni de la birou nu știa mare lucru despre viața lui particulară. Trăia în pensiune la o bătrînă care-i spăla cămășile și îi călca pantalonii. Stătea acasă numai cînd îi era somn. Bătuse cîteva cuie într-un dulap care se găsea în camera ușierilor, și ținea acolo un rînd de haine pentru a se schimba seara la birou, după orele suplimentare, cînd se ducea la cinematograf.

Serviciul era adevărata casă a Brigadierului. Își adusese acolo toate lucrurile, iar dacă ar fi fost posibil, ar fi rămas și noaptea, chiar pe un pat improvizat în arhiva prăfuită. În cămăruța măturilor și a rumegușului agățase pe perete o oglindă mică, și cînd își aducea aminte, lăsa la o parte timp de zece minute copiatul numerelor pe formulare și se ridica spunînd că dacă-l caută cineva era alături în cămăruță, să se bărbierească. Iarna lua apă caldă din

borcanele puse pe sobe şi înmuia în ele pămătuful cu săpun. În borcane rămîneau fire de păr şi clăbuci, şi după o lună ajungeau în asemenea hal, încît Martino trebuia să le arunce şi să se ducă la doamna Cimino pentru a cere altele, tot cu etichete de marmeladă şi de conserve pe ele. În timp ce se bărbierea, Brigadierul scutura pămătuful şi scuipa săpunul care-i venea în gură tocmai către colţul în care se găseau măturile, şi, din cînd în cînd, Martino, punînd mîna pe cîte una, o arunca înjurînd şi ştergîndu-şi palma pe tencuiala zgrunţuroasă a zidului. În sfîrşit, Brigadierul îşi ţinea motocicleta în depozitul de lemne şi, cu îngăduinţa lui *cavalier* Cimino, îşi făcuse şi el o cheie pentru a putea scoate motocicleta cînd voia.

În marea familie a funcţionarilor, Brigadierul reprezenta un tip deosebit, pe care îl găseai în toate birourile : tipul funcţionarului a cărui soţie aducea acasă un al doilea salariu. Aceştia erau nişte adevăraţi domni. Cu două salarii toate problemele luau o înfăţişare mai simplă, ba, la urma urmei, nici nu existau probleme. „Sigur, spuneau colegii, cutare are o soţie care cîştigă, e un domn !“ Aceasta părea condiţia cea mai norocoasă pentru un funcţionar, mai mult decît dacă ar fi cîştigat un milion la loterie sau ar fi primit o moştenire. Ideea a două salarii, care se încasau automat la sfîrşitul fiecărei luni, impresiona pe funcţionari mai mult decît orice altă bogăţie, dîndu-le sentimentul unei dublări a acelor restrînse posibilităţi pe care ei le înfruntau cu o singură leafă şi creînd în închipuirea lor o a doua dimensiune a fericirii, care nu era îngăduită celor ce se duceau în fiecare dimineaţă să umple cu cifre imprimatele oricărui birou.

Cînd Brigadierul scotea din magazia de lemne motocicleta, colegii lui se opreau lîngă ea pentru a o privi şi a o admira.

— Cît costă ? întrebau unii.

— Trei sute de mii de lire, uzată, răspundea Brigadierul.

Era o „Guzzi“ roşie, cu un motor puternic.

— Trei sute de mii de lire ? repetau ceilalţi fluierînd şi continuînd să admire maşina.

— Şi dacă ai vinde-o din nou, acum, cît ţi-ar da pe ea ?

— Să zic... vreo două sute cincizeci de mii, poate.

— Două sute cincizeci de mii ? Un capital de două sute cincizeci de mii de lire ?... De ce n-o vinzi ?

— S-o vînd ? De ce ? Mie îmi place s-o ţin, altfel nici n-aş fi cumpărat-o, răspundea Brigadierul.

— Adevărat... încuviinţau ceilalţi.

Dar se gîndeau că dacă motocicleta ar fi fost a lor, ar fi vîndut-o numai pentru a avea în mînă acea sumă : două sute cincizeci de mii de lire, în hîrtii de cîte zece mii, una peste alta, toate la un loc ; un an de leafă ! Două sute cincizeci de mii de lire ! Şi motocicleta roşie a Brigadierului le făcea mai multă impresie decît automobilele luxoase ale turiştilor pe care le vedeau vara staţionînd în faţa hotelurilor sau a monumentelor, pentru că cel căruia îi aparţinea era un funcţionar, unul ca ei.

Brigadierul, apăsînd pe pedala de pornire, punea cu zgomot motorul în mişcare. „Azi e o zi frumoasă, spunea el. Mă duc pe autostradă să fac o cursă !“ Şi pleca aşezîndu-şi mai bine ochelarii pe nas, în vreme ce toţi îl priveau atenţi şi aproape încruntaţi — ca nişte copii săraci, prin parcuri, care se uită de departe la un frumos triciclu roşu, condus de odrasla unor oameni bogaţi — gîndindu-se toţi la norocul Brigadierului de a avea o soţie învăţătoare, chiar dacă era urîtă ca o mătură.

Fratellini, datorită funcţiei de secretar contabil pe care o îndeplinea, ocupa un loc important printre ceilalţi funcţionari, deşi, ca să fii secretar, nu trebuia să ai nici o însuşire excepţională. Într-adevăr, în toate birourile secretari sînt de obicei funcţionarii care, atunci cînd soseşte un nou şef, se arată mai grăbiţi decît ceilalţi în a-i oferi serviciile lor : se agită să-i caute o locuinţă mai frumoasă şi nu prea scumpă, îl conduc la un restaurant unde se mă-

nîncă bine şi unde patronul face abonamente pentru două mese pe zi, iar la birou caută toate prilejurile să-i iasă mereu în cale şi să-l întrebe : „Aveţi nevoie de ceva, *commendatore* ? Lăsaţi pe mine, *cavaliere,* am eu grijă de toate", iar la plecare sînt totdeauna gata să-i ţină paltonul. Pentru a-i arăta monumentele şi tot ce e mai important în oraş, îl însoţesc mergînd împreună cu el, dar cu un pas mai înapoi, în timp ce îi dau toate informaţiile asupra serviciului, asupra atmosferei care domneşte în birou, destăinuindu-i chiar, confidenţial, o mulţime de amănunte privind viaţa particulară a funcţionarilor. Izbutesc astfel să se pună într-o lumină favorabilă faţă de noul şef, etalîndu-şi cu modestie zelul, şi totodată să arunce o mică umbră — povestind acele amănunte din viaţa lor particulară — asupra colegilor. Iar cînd după cîteva luni noul şef al biroului, care, între timp, a găsit casă şi a fost tratat cu atenţie de patronul restaurantului, începe să conducă cu pricepere şi cu siguranţă serviciul, să dea fiecărui lucru o ordine şi o direcţie deosebite de cele de mai înainte, el ştie cui să-i încredinţeze delicata sarcină de secretar. Secretarul intră în camera şefului, cu un aer de confident, uitînd uneori chiar să bată la uşă, cînd e vreo scrisoare urgentă de semnat, şi ceilalţi funcţionari, deşi îl numesc pe la spate lingău, i se adresează ca unui mijlocitor atunci cînd au nevoie de o zi liberă sau intenţionează să solicite la Direcţiunea generală o sporire de salariu meritată de mai mulţi ani. Secretarul, după dispoziţia şi după simpatiile lui, recomandă şefului un caz sau altul, iar celorlalţi le spune în secret, cu un ton grav, că a sosit o scrisoare confidenţială de la minister, şeful n-a deschis-o încă, dar imediat ce o va deschide o să-l întrebe despre ce e vorba. Sau povesteşte că în ziua precedentă fiul lui *cavalier* Cimino a luat o notă proastă la şcoală, şi *cavalier* Cimino i-a vorbit, spre a se uşura, de grijile pe care le are cu băiatul, lăsînd astfel să se înţeleagă în ce raporturi strînse se află cu şeful său.

În serviciul nostru, încă de pe timpul domnişoarei Iris, fusese destinată secretariatului o anticameră care comunica direct cu biroul lui *cavalier* Cimino. La secretariat se aflau telefonul, registrul de intrare şi ieşire, caietele de contabilitate şi toate ştampilele biroului. Pe deasupra, Fratellini avea în păstrare volumul *Anuarului personalului. Anuarul* era o carte cu coperta cenuşie-albastră, cu totul şi cu totul asemănătoare aceleia care conţinea *Instrucţiunea a nouăsprezecea.* În el se găseau numele tuturor funcţionarilor administraţiei, cu gradul pe care îl avea fiecare şi cu toate datele personale : căsătorit, celibatar, cu doi, trei, patru copii, distincţiile patriotice şi titlurile, pentru cei care le aveau. Era trecut acolo cine participase la marşul asupra Romei şi fusese fascist, şi mulţi care nu făcuseră în realitate nici o ispravă în acest sens, ci îşi procuraseră numai prin recomandări distincţiile care serveaù la avansare, ar fi preferat acuma ca aceste menţiuni să fie şterse şi să nu le mai aibă alături de numele lor.

Cînd se auzea de cîte un decret de avansare sau de noi angajări, toţi funcţionarii se grăbeau să consulte *Anuarul* pentru a vedea dacă această măsură îi interesa în vreun sens. De altminteri, chiar dacă nu existau avansări sau noi angajări la orizont, funcţionarii aveau totdeauna cîte un motiv să consulte *Anuarul* şi ştiau care dintre ei se va pensiona peste un an sau doi, puteau prevede evenimentele viitoare din existenţa administraţiei sau urmăreau prin datele cele mai recente ce se mai întîmplase cu unii vechi colegi ori şefi transferaţi la alte birouri. „Ia te uită, cutare mai are un copil ! Îţi aduci aminte că nici nu era însurat cînd lucra la noi ?“ Sau : „Cutare a fost omis la ultima avansare. De ce oare ? Poate să fi avut vreun avertisment, cine ştie...“ Şi pe neaşteptate erau cuprinşi de curiozitate să vadă ce se întîmplase cu acel topometru cu care făcuseră o „campanie“ în urmă cu doisprezece ani, sau căutau data naşterii lui *cavalier* Cimino, pentru a-şi aduce aminte să-i ofere flori de ziua lui.

Faptul că deținea *Anuarul personalului* constituia pentru Fratellini de-a dreptul un motiv de îngîmfare și era gelos ca și cum ar fi fost ceva ce-i aparținea personal. Cînd venea cîte un funcționar să-i ceară *Anuarul*, născocea totdeauna o scuză și spunea că nu-l poate da fără îngăduința șefului. Uneori, seara, își ascundea cu grijă volumul sub haină și îl ducea acasă. Acolo, se amuza să-l citească pe îndelete, pagină cu pagină, cu toate acele sute de nume de funcționari pe care sfîrșise prin a le învăța aproape pe dinafară, amintindu-și de gradul și vîrsta fiecăruia. După ce închidea *Anuarul*, vedea în fața ochilor tabloul complet al administrației, de la directorul general la personalul obișnuit. Cu astfel de cunoștințe asimilate, el era în măsură să discute cu oricine orice amănunt privind situația funcționarilor, și știa să prevadă ce se va întîmpla peste zece sau cincisprezece ani.

În fiecare dimineață, înainte de a sosi la birou, Fratellini intra într-o bisericuță, ce se afla chiar în drumul lui și, împreună cu călugărițele care la acea oră erau pe acolo, spunea cîteva rugăciuni, pe temeiul cărora socotea că Dumnezeu și sfinții trebuiau să-l cruțe de orice surpriză neplăcută în acea zi, iar cînd ieșea se uita cu atenție împrejur, ca și cum ar fi făcut un lucru nu tocmai potrivit. Știa că dacă ceilalți funcționari l-ar fi văzut, ar fi început să-l plictisească spunîndu-i că era bigot. De fapt, colegii erau răutăcioși și se distrau luîndu-l peste picior în această privință, și înjurau înadins în fața lui sau îl întrebau dacă într-adevăr credea că Maica Domnului fusese fecioară. El se făcea palid de mînie, fără a avea însă curajul de a riposta, și zicea : „Ei, glumiți, glumiți ! Într-o zi o să vă căiți !" Și părea că gustă dinainte satisfacția de a-i vedea într-o zi cum se scufundă în flăcările iadului pe cei care îl jigneau acum, în timp ce el se vedea înălțîndu-se spre beatitudinea eternă, drept răsplată pentru rugăciunile rostite în fiecare dimineață înainte de a veni la birou. Uneori, ca să arate că și el știa să glu-

mească pe seama anumitor lucruri, cînd Chiapponi îi descria balerinele goale de la varieteu, povestea niște anecdote deocheate care însă nu făceau pe nimeni să rîdă și pe care le auzise probabil din gura vreunui țîrcovnic.

Fratellini avea soție și o fată, Angelapia, pe care o dăduse la o școală de călugărițe și care avea totdeauna un aer suferind, ca și cum i-ar fi lipsit ceva. Era foarte probabil să fie așa, pentru că Fratellini era un zgîrie-brînză în toate, mai ales în ale mîncării. Dacă la birou îi cerea cineva o țigară, îi răspundea că le terminase cu un minut mai înainte, arătînd un pachet gol pe care-l ținea dinadins în buzunar. Tot anul nu voia să renunțe la nici o oră suplimentară, și dacă se îmbolnăvea, se măcina îngrozitor din cauza zilelor de serviciu pierdute. În sfîrșit, căuta pe toate căile să-și bage nasul în treburile lui Faccenda, pentru a se întovărăși cu el și a împărți cîștigurile. Îi spunea că avea poruncă de la *cavalier* Cimino să țină arhiva închisă și îi strecura în mînă cheia cu un aer de complicitate. Dacă telefona vreun client în legătură cu vreo chestiune de rezolvat, răspundea că Faccenda nu era în birou și ruga să i se comunice despre ce era vorba, pentru a-i transmite. Astfel, uneori Faccenda îi dădea și lui cîte ceva de lucru ca să-i cultive prietenia. Fratellini îi mulțumea plîngîndu-se că nu izbutește să se ajungă cu salariul pînă la sfîrșitul lunii și îl ruga să-l ajute.

Datorită considerației ce i-o arăta *cavalier* Cimino și a situației lui privilegiate față de ceilalți funcționari, care-i permitea să discute confidențial cu șeful și să citească scrisorile de la Direcțiunea generală de îndată ce soseau, ori să consulte, cînd avea chef, *Anuarul personalului,* fără a cere îngăduința nimănui, Fratellini ar fi putut să se bucure zilnic, stînd la biroul său de secretar, de tot ceea ce izbutise să cucerească prin abilitate dacă o taină teribilă, ascunsă în străfundurile conștiinței, nu l-ar fi făcut să trăiască într-o necontenită neliniște. Era o po-

veste veche, de pe timpul domnişoarei Iris, din ziua cînd doamna Cimino urcase în birou cu ochii umflaţi de plîns, şi intrase în camera soţului fără să bată, şi se întîmplase acea scenă... Ei bine, nu Robertino îi povestise mamei sale despre domnişoara Iris, pe care o văzuse pe genunchii tatălui său ; el, Fratellini, fusese acela care o informase pe doamna Cimino de intriga amoroasă. Din acest motiv trăia în permanenţă terorizat de gîndul că, într-o zi, poate chiar fără să vrea, doamna Cimino l-ar fi putut trăda, şi atunci ar fi fost distrus. Căuta într-una pretexte să se ducă acasă la şef, faţă de care se arăta servil tocmai din cauza acelei trădări ce-l făcea să se teamă de răzbunare, îi ducea lui Robertino un mic jurnal ce se vindea duminica la biserică şi pe care i-l dăruia preotul, ori venea să-şi prezinte urările cu prilejul oricărei sărbători. Îndată ce rămînea singur cu doamna Cimino, îi şoptea : „Pentru numele lui Dumnezeu, doamnă... (Ea îl liniştea cu o privire.) Aş fi ruinat, spunea mai departe Fratellini. Cariera, avansările... Am făcut-o pentru binele familiei dumneavoastră, pentru conştiinţa mea de creştin... Cu devotamentul pe care-l am pentru *cavalier* Cimino, nu mi-aş fi îngăduit niciodată..." De fiecare dată repeta aceleaşi cuvinte. La întoarcere se simţea un timp puţin mai liniştit, pînă ce îl apuca din nou frica, şi atunci ducea un alt jurnal sau un fleac oarecare lui Robertino, pentru ca să facă aceeaşi rugăminte doamnei Cimino şi s-o audă din nou jurînd că-i va păstra secretul.

Ultimul personaj al serviciului nostru, cel puţin din punct de vedere ierarhic, era Martino, uşierul cel tînăr. Avea aproape 40 de ani, dar nimeni n-ar fi crezut-o : după înfăţişare, părea cam de vreo 30, sau chiar mai puţin. Era o impresie care se datora nu atît prospeţimii lui fizice, cît aerului său de băieţandru, de băieţandru de la ţară, simplu şi lipsit de răutate, în care nu era nimic tăinuit şi în sufletul căruia bucuria şi durerea se opreau amîndouă la o treaptă de sensibilitate primară. Povestea cu aceeaşi

expresie că-l văzuse pe *cavalier* Cimino în indispensabili sau că își dusese cu o zi înainte soția la spital, bolnavă de pleurezie. După ce aceasta se întorcea acasă vindecată, nu treceau două sau trei luni, și era însărcinată din nou. Într-o zi Martino declarase că venind la birou o lăsase în dureri ; și poate că la întoarcerea lui copilul va fi născut. Întreba dacă cineva avea nevoie de țigări, pentru că era obosit și nu avea chef să coboare scările de o sută de ori, să cumpere cîte trei sau patru de fiecare dată. Tatăl și frații lui erau tăietori de lemne în munții care se vedeau în depărtare de la ferestrele biroului. Martino începuse și el cu aceeași meserie, dar nu putuse să o continue din cauza astmei de care suferea încă din copilărie. Nu-și mai amintea cum ajunsese să pună piciorul la Cadastru, și în primele zile, cînd șeful de birou îl chema să-i dea vreo poruncă, spunea : „Ordonați, stăpîne... Am înțeles, stăpîne..." Tocmai din pricina primitivității și a simplității lui și pentru că îi socotea stăpîni pe toți cei care însemnau ceva pentru el și puteau să-i dea o poruncă el nu refuza niciodată vreun serviciu, chiar unul mai înjositor sau greu. În fiecare seară ducea laptele doamnei Cimino, și iarna aprindea focul în soba din sufragerie, cînd ea îi cerea acest lucru. Nu era ca ceilalți ușieri, care se simt umiliți cînd trebuie să curețe coridoarele și latrinele, ca și cum ar fi niște conți, și care, îndată ce ies de la birou, întorc capul, să nu vadă trecînd pe vreunul din șefi cu soția și să fie nevoit să-l salute. La birou, Martino, în afara unor comisioane din partea funcționarilor, care îl trimiteau în oraș pentru treburile lor, nu avea de făcut mare lucru. Funcționarii se plîngeau uneori de praful de pe mese și de podelele pe care mucurile și hîrtiile stăteau în același colț de luni întregi, spuneau că este rușinos ce se întîmplă, dar asemenea constatări nu sunau a ordin, și Martino nu le lua în seamă. El avea grijă de camera lui *cavalier* Cimino, măturînd-o la fiecare patru sau cinci zile și frecînd cu o cîrpă umedă mușamaua de

pe birou sau de pe divan. Pentru curățirea latrinei — deși nu e frumos să vorbim de acest lucru — Martino găsise un sistem foarte rapid și neobositor: deoarece funcționarii întrebuințau imprimatele, în foi întregi, și le lăsau apoi grămadă într-un colț, cu multă indecență, cînd chichineața era infect de plină, Martino dădea foc hîrtiilor, astfel că flăcările înalte ajungeau pînă la ușă și fereastră sau pînă la tencuiala zidurilor, și părea că întregul serviciu luase foc. Fumul oribil umplea coridorul și birourile, și pentru un timp pluteau peste tot bucăți de hîrtie arsă, așezîndu-se pe mese și pe formulare ; asta se întîmpla însă dimineața, devreme, așa încît nu protesta nimeni. Uneori, cînd își aducea aminte, *cavalier* Cimino trimitea la Oficiul lucrărilor publice o adresă prin care cerea reparația instalației igienice a biroului — tocmai fiindcă acea practică incendiară a lui Martino își avea originea în faptul că latrina nu mai funcționa — dar acolo părea că nimeni nu voia să se ocupe de o asemenea treabă, fiind toți prinși de activități mai lucrative, care, după cum se spunea, în acel birou se practicau pe o scară foarte largă.

Ca în prima zi cînd coborîse în oraș din munții lui, Martino păstra un fel de vie mirare și o uimită curiozitate pentru toate lucrurile din oraș pe care le cunoscuse abia la o vîrstă mai înaintată. Din cînd în cînd te pomeneai cu el întrebînd cum zboară aeroplanele sau cum se poate ca, învîrtind o rotiță cu numere, să vorbești la telefon cu o persoană de departe. Întrebări naive, pe care le putea pune numai un copil, dar partea nostimă era că funcționarii nu izbuteau să se abțină de a-i spune lui Martino că era un tîmpit și-l trimiteau la dracu, fără să-i dea nici o lămurire. Totuși, în străfundurile naturii sale simple și primitive de om coborît din păduri, Martino avea o viclenie ce ieșea la iveală pe neașteptate, ca o surpriză, și de care ceilalți nici nu-și dădeau seama, și cine știe de cîte ori fuseseră păcăliți, fără să observe măcar ! Astfel, de exemplu, Martino spu-

nea că documentul cutare nu se găsește la biroul de unde-l trimiseseră să-l aducă ; și, de fapt, el făcuse numai o plimbare pe străzi ; sau zicea că trebuia să plece pentru a face un comision doamnei Cimino, și în realitate își petrecea toată dimineața printre barăcile unui circ sosit în oraș cu o zi înainte. Cel care bănuia mai puțin decît oricine că era victima șireteniei lui Martino — devotat și umil în fața lui ca un servitor — era însuși *cavalier* Cimino. Într-o zi, pe vremea cînd, din cauza războiului, se refugiase cu familia într-un mic sat, la vreo zece kilometri de oraș, *cavalier* Cimino, covîrșit de răspunderile biroului, hotărîse, la vîrsta lui, să învețe să meargă pe bicicletă pentru a putea veni în fiecare dimineață la birou și a vedea dacă nu sînt scrisori ori dispoziții urgente ale Direcțiunii generale ; și i-a poruncit lui Martino să-l învețe.

— Echilibrul, ei... ei, e lucru greu, ei, ei... Nu trebuie să-mi dai drumul pînă nu voi fi sigur, ei...

— Bine, *cavaliere*, fiți liniștit, *cavaliere*, răspundea respectuos Martino.

Și, ținînd bicicleta de șa, pe o mică stradă pustie de la periferie, pe unde nu treceau automobile, alerga în urma ei kilometri întregi, în zigzaguri de necrezut, în timp ce lui *cavalier* Cimino îi scăpau din cînd în cînd pedalele și, cu cît se apuca mai strîns de ghidon, cu atît derapa mai tare, pentru ca apoi, punînd deodată frîna, să se lase în brațele lui Martino, care era cît pe-aci să cadă împreună cu el. După acele istovitoare alergări, Martino, care suferea de astmă, gîfîia ore întregi în modul cel mai penibil.

— Te obosesc, nu ? ei... ei, zicea *cavalier* Cimino. Dar azi a mers ceva mai bine... E greu cu echilibrul, ei... ei...

După zile întregi de asemenea goană cumplită, el se găsea în același punct : îi scăpau pedalele, cădea și nu izbutea să facă nici zece metri singur. Într-o zi, Martino simțind că nu mai poate și că-i plesnesc plămînii în piept, cum strada era în pantă, și *cava-*

lier Cimino cobora în zigzaguri din ce în ce mai iuți, îl lăsă liber dinadins, făcîndu-i și un vînt, tocmai în fața unui gard des de mărăcini. Imediat ce se simți părăsit, *cavalier* Cimino începuse să strige : „Ei... ei !“ pe un ton disperat și căzu apoi de-a rostogolul peste gard cu atîta iuțeală, încît dispăru complet, cu bicicletă cu tot. Martino alergase să-i vină în ajutor, trăgîndu-l de picioare, iar *cavalier* Cimino se ridicase zgîriat tot, jupuit și însîngerat, plîngîndu-se :

— Mi-ai dat drumul, ei.... mi-ai dat drumul... Dar Martino, prefăcîndu-se consternat, i-a răspuns :

— Nu, *cavaliere,* dumneavoastră mi-ați scăpat. Ați prins o viteză... N-ați știut să frînați, *cavaliere...*

Din acea zi *cavalier* Cimino a renunțat la acele încercări, preferînd să vină pe jos la birou, cînd nu găsea în drum vreo ocazie care să-l aducă în oraș. Martino sfîrșise prin a deveni stăpînul bicicletei noi a șefului, întrebuințînd-o pentru servicii care îi erau porunc̦ite, ducîndu-și-o acasă ca și cum ar fi fost a lui și plimbîndu-se cu ea în afara orașului, așa cum făcea Brigadierul cu motocicleta lui cea roșie.

Partea a Doua

I

Era o dimineaţă înăbuşitoare de iulie. Funcţionarii lucrau de vreo două ore în birouri, cu gulerele cămăşilor desfăcute, şi unii dintre ei fără haină. Gino sosise şi el, şi, aşezat la o masă în faţa părintelui Zappata, citea o cronică a turului Franţei într-o gazetă de sport. Costante adusese poşta : o scrisoare oficială a biroului districtual al impozitelor, o a doua scrisoare cu ştampila unei întreprinderi specializate în reparaţii de maşini de calculat şi un supliment al ultimului număr din *Buletinul Oficial*. O pusese pe colţul biroului acoperit cu muşama neagră al lui *cavalier* Cimino, care, la ora 10, nu sosise încă. Lucru cu totul neobişnuit, deoarece, spre deosebire de alţi şefi de birou — pentru care privilegiul esenţial al gradului lor consta în a nu veni la birou niciodată înainte de 9 şi chiar nouă şi jumătate ori de 10, din comoditate, fie vara ori iarna, aceasta constituind o manieră de a-şi sublinia autoritatea faţă de subalterni — *cavalier* Cimino respecta în mod riguros, el cel dintîi, orarul ; asta poate pentru că avea obiceiul să se scoale de dimineaţă şi nu găsea nimic mai bun de făcut decît să vină la serviciu şi să se aşeze la masa sa o dată cu ceilalţi funcţionari.

Fratellini, secretarul, se întreba tocmai de ce *cavalier* Cimino nu se arăta încă şi dacă nu era cazul să trimită pe Martino să vadă ce s-a întîmplat, cînd Cos-

tante bătu în uşa secretariatului, poftind înăuntru un factor de la telegraf. Fratellini înălţă capul, aruncă o privire surprinsă, încruntînd sprîncenele, spre telegrama adusă de factor, apoi, după ce iscăli recipisa şi poştaşul se retrase, începu să învîrtească în mîini şi să studieze pe toate părţile micul plic galben, cu scopul de a-i ghici proveniența, căci nu putea descifra nimic prin transparență. Telegrama era adresată lui *cavalier* Cimino, şi Costante fu de părere că era bine s-o ducă doamnei Cimino, adică acasă la *cavaliere*. „Da..." făcu Fratellini, şi era cît pe-aci să urmeze acest sfat. Apoi însă, gîndindu-se că după ce ar fi trimis telegrama acasă la *cavaliere,* nu l-ar mai fi putut întreba despre ce era vorba în ea, hotărî s-o pună foarte la vedere, împreună cu cealaltă corespondență, pe biroul şefului. Astfel, imediat ce-l va auzi venind, se va duce repede în biroul lui şi îi va spune : „Aţi văzut, *cavaliere* ? E o telegramă pentru dumneavoastră, sosită acum o jumătate de oră". Şi *cavalier* Cimino o va deschide sub ochii lui şi o vor citi împreună. După ce-şi făcu aceste socoteli, se ridică, ducîndu-se el însuşi să pună telegrama pe biroul şefului.

În dimineaţa aceea *cavalier* Cimino ieşise din casă către ora 9, împreună cu Robertino, pentru a-l duce la un profesor care trebuia să-l mediteze în timpul verii. Robertino făcuse prima clasă de gimnaziu şi, deşi învăţase cu sîrguinţă — ca toţi copiii de familie bună, cărora părinţii le revăd temele în fiecare zi şi cărora nu li se îngăduie să se joace înainte de a-şi fi pregătit toate lecţiile — nu se împăcase prea bine cu latina, şi la examenul de sfîrşit de an rămăsese corigent. În timpul anului, *cavalier* Cimino încercase să-l ajute, apucîndu-se să studieze gramatica latină, cu toată încurcătura aceea de cazuri şi declinări. Seara, după orele suplimentare, se apuca să facă exerciţiile împreună cu Robertino ; dar înfruntînd regulile şi excepţiile cu acelaşi spirit cu care era obişnuit să aplice articolele *Instrucţiunii a nouăsprezecea,* el sfîrşea prin a complica fiecare lucru atît de rău, încît copilul se zăpăcea cu totul şi

nu mai înţelegea nimic. „Genitivul, ei... ei... dativul, ei... ei... vocativul, ei... ei...“ căuta să-i explice *cavalier* Cimino, făcînd la fiecare rînd semne roşii pe gramatică. Robertino protesta şi plîngea pentru că profesorul, la şcoală, le spusese că nu vrea să vadă semne, nici roşii, nici de alt fel, pe cărţi. La sfîrşitul anului, cînd rămăsese corigent, primind nota 4, doamna Cimino plînsese două zile fără întrerupere, repetînd în fiecare clipă: „Ce umilinţă, Dumnezeule! Ce umilinţă!“ pentru că Mauro, copilul părintelui Zappata, trecuse cu nota 7 şi de asemenea Angelapia, fata lui Fratellini, terminase anul cu bine, deşi se ştia că în şcolile de călugăriţe profesorii erau destul de indulgenţi şi că anumite promovări nu însemnau prea mare lucru. Numai Giampaolo, băiatul lui Chiapponi, căzuse la toate materiile, dar ăsta nu era un motiv de consolare pentru doamna Cimino. Că fiii impiegaţilor, care nu erau ajutaţi în nici un fel la învăţătură, cădeau la examene, era firesc, era chiar logic; dar Robertino, fiul şefului de serviciu, care ar fi trebuit să treacă la toate cu 8, pentru a arăta că se deosebeşte de ei, că e mai inteligent... Şi pe *cavalier* Cimino faptul acesta îl costase foarte mult. Funcţionarii veneau să-l întrebe: *„Cavaliere,* copilul dumneavoastră a trecut, nu-i aşa? E atît de inteligent!“ Şi el era nevoit să răspundă: „Ei... ei... da, în schimb, ei... ei... vedeţi, latina... trebuie să ai o anumită înclinaţie, ei... ei...“ spunînd pînă la urmă că nu se procedase drept, pentru că băiatul, ei... ei... poate că merita, ei... ei... el îl ajutase în timpul anului, ei... ei... toţi spuneau că i se făcuse o nedreptate şi că el trebuia să intervină şi să protesteze la director, la minister. Dar funcţionarii comentau între ei: „Ai văzut, şi băiatul şefului a căzut! Nu e nici o nedreptate! Cine ştie, ştie, cine nu ştie... există o singură măsură pentru toţi. Aşa trebuie să fie!“

În acea vară, deci, Robertino nu avea să meargă la mare ca în ceilalţi ani şi *cavalier* Cimino căutase un profesor bun, care putea să-i garanteze promo-

varea examenului din octombrie. Pentru prima lecție, îl însoțise el însuși pe Robertino și vorbise timp îndelungat cu profesorul :

— Bazele, ei... ei... poate copilului îi lipsesc bazele, ei... ei... am căutat, în timpul anului, și eu am studiat, pe vremea mea, latina, ei... ei... ceea ce contează sînt bazele, ei... ei...

Profesorul îl asigurase că după două luni Robertino va fi negreșit în măsură să ia examenul și chiar cu o notă bună — desigur, bazele sînt totul, pentru latină, și el va insista asupra acestor baze — iar *cavalier* Cimino plecase liniștit. Pe stradă se uitase la ceas și grăbise pasul, aducîndu-și aminte de birou.

Fratellini îl auzi, prin ușa lăsată deschisă, pe șef intrînd în biroul lui și puse tocul pe birou — întrerupînd la mijloc cuvîntul „obiect" dintr-o scrisoare de răspuns către o societate imobiliară care de două luni ceruse cîteva certificate cadastrale — așteptînd să fie chemat dintr-o clipă în alta. Își aținti chiar urechea, pentru a auzi zgomotul hîrtiei rupte cînd *cavaliere* va deschide telegrama, dar nu prinse nimic și părea că șeful nici nu observase corespondența depusă acolo, pe colțul biroului. De fapt, lucrurile se petrecuseră chiar așa, deoarece intrînd în birou, *cavalier* Cimino își pusese distrat pălăria de paie peste scrisori și peste telegramă și, îndată ce se așezase, îi venise în minte că uitase să-i recomande profesorului cu care vorbise puțin mai înainte să nu-l pună pe Robertino la un loc cu alți băieți din clasa lui, ci să facă lecția numai cu el separat. Stătea foarte încurcat, întrebîndu-se dacă nu era oportun să se întoarcă la profesor pentru a-i spune acest lucru, de altminteri foarte important.

Cuprins de asemenea gînduri, *cavalier* Cimino tot învîrtea un creion între degete, continuînd să uite de corespondența pe care nici măcar n-o observase, căci o acoperise cu pălăria. Tocmai cînd era pe punctul de a se hotărî să se întoarcă la profesor, sub pretextul de a afla prima lui impresie despre Rober-

tino, auzi bătăi în uşă şi, întorcîndu-se, îl zări pe secretar în prag.

— Bună ziua, *cavaliere*, zise Fratellini, făcînd un pas înainte, aţi văzut poşta, *cavaliere* ? Era şi o telegramă... poate n-aţi văzut-o. Iat-o, *cavaliere !* şi spunîndu-i acestea, după ce ridică cu respect pălăria de paie, îi întinse lui Cimino plicul cel galben.

— Ei... ei... ei... făcu Cimino tresărind. Nu, n-am văzut-o. O telegramă, ei... ei... o telegramă ?...

De fapt, la birou nu sosea niciodată corespondenţă de acest fel, şi *cavalier* Cimino se gîndi imediat la ceva grav, la vreo rudă apropiată bolnavă, la vreo nenorocire. Căuta cu nervozitate pe birou cuţitul de tăiat plicul, fără să observe că i-l întindea secretarul.

— Ah, uite-l, ei, ei... mulţumesc. Să vedem ce este. Telegramele aduc totdeauna, ei, ei... nu se ştie niciodată, ei, ei...

Fratellini, neputîndu-se apleca peste birou să citească peste umărul lui *cavalier* Cimino, se opri într-o atitudine respectuoasă, fixîndu-i chipul şi căutînd să-şi ascundă curiozitatea. Îl văzu deodată tresărind, aşa cum putea să tresară *cavalier* Cimino, încruntînd pe neaşteptate sprîncenele, ridicîndu-le apoi încet-încet, trăgînd aer în piept cu greutate, ca un astmatic, şi îndepărtînd telegrama, fără să-şi ia ochii de la ea, pînă ce mîinile care o ţineau desfăcută atinseră suprafaţa biroului şi îi dădură drumul.

— *Cavaliere*, întrebă în grabă Fratellini, despre ce e vorba ? Vreo ştire gravă ?...

Şi cum *cavalier* Cimino nu se hotăra să răspundă, rămînînd mai departe cufundat într-o atitudine care nu era nici de nelinişte, nici de uimire, nici de uşurare, nici de vreun alt fel, sau mai bine zis avea din toate trei cîte ceva, dar nesigur şi imposibil de a fi exprimat, secretarul, făcînd un ocol în jurul biroului, veni lîngă Cimino, ca să poată citi cu ochii lui telegrama. După ce o luă în mînă, citi cu adevărat : „Comunic sosire poimîine Director general stop Suspendaţi concedii funcţionari stop Pregătiţi situaţia mersului lucrărilor stop Secretarul Carletti". Fra-

tellini simţi că i se taie respiraţia, şi în timp ce punea încet telegrama pe muşamaua neagră a biroului, privirea-i se întîlni cu cea a lui *cavalier* Cimino.

— Directorul general, ei... ei... se bîlbîi Cimino. Soseşte poimîine, ei... ei... Directorul general... azi e marţi, ei... ei... poimîine, joi... este cineva în concediu ?... Telegrama spune, ai văzut, să fie suspendate, ei... ei... Pregătiţi situaţia lucrărilor, ei... ei...

— Da, *cavaliere,* răspundea Fratellini, azi e marţi. Nu, *cavaliere,* nu e nici un funcţionar în concediu ; toţi sînt prezenţi, *cavaliere*... trebuie imediat să daţi ordin, dispoziţii, *cavaliere*... Eu sînt aici, *cavaliere,* ordonaţi-mi...

Dar pentru moment erau amîndoi prea zguduiţi pentru a da sau a primi ordine. O vizită a Directorului general era un fapt care ieşea din comun. Uneori mai venea de la minister cîte un inspector, cu care *cavalier* Cimino se afla în raporturi intime, şi acest lucru era ceva firesc în administraţie, dar Directorul general în persoană nu se arătase niciodată ; în întreaga istorie a serviciului nimeni nu-şi amintea de vreo inspecţie a Directorului general. Şi *cavalier* Cimino, împreună cu secretarul se-ntrebau, plini de o neaşteptată nelinişte, dacă nu cumva se produsese vreo gravă neregulă în serviciu, dacă nu era la mijloc vreun denunţ, vreo reclamaţie, vreo scrisoare anonimă cu acuzaţii atît de grave încît provocase de-a dreptul intervenţia Directorului general.

— Dar, *cavaliere,* întrebă, în sfîrşit, Fratellini, hotărîndu-se să-şi arate teama, credeţi, *cavaliere,* că s-a întîmplat ceva... ceva grav, în serviciu, *cavaliere* ?

— Ei... ei... ei... ceva, aşa e... ce anume, ei, ei ? răspunse *cavalier* Cimino. De ce crezi că s-ar fi putut întîmpla în serviciu, ei, ei ?...

Dar, cu toate eforturile, nu izbutea nici unul să-şi închipuie sau să bănuiască ce anume şi, deodată, Fratellini fu cuprins numai de gîndul de a comunica ştirea celorlalţi funcţionari, pentru ca să capete

unele lămuriri din presupunerile pe care le-ar fi făcut fiecare.

— *Cavaliere,* reveni el, trebuie să daţi dispoziţii, să anunţaţi personalul să pregătească situaţia lucrărilor, cum spune telegrama, *cavaliere*... şi fără a mai aştepta ca şeful să spună sau să poruncească ceva, ieşi grăbit din cameră.

Ştirea vizitei Directorului general făcu senzaţie în tot serviciul, deşi funcţionarii, tocmai din cauza distanţei care îi separa de acesta, nu erau impresionaţi de sosirea lui ca de ceva ce putea să-i ameninţe personal. În asemenea împrejurări, funcţionarii se bucură de avantajele micimii lor şi se fac chiar şi mai mici, observînd zbuciumul şefilor de serviciu cu un aer amuzat şi aşteptînd să se producă vreo lovitură de teatru. „Ai văzut ? şoptesc ei. Ai văzut cum ţopăie Cimino în spatele inspectorului ? Parcă ar fi un purice înspăimîntat ! Îi duce geanta şi îi deschide uşile ca un portar, ah, ah !..." Şi după acele vizite ale ştabilor de la minister, şefii de serviciu, de ciudă că se arătaseră atît de umili în ochii subalternilor, îşi dau pentru un timp aere de cruntă severitate, urlînd şi bătînd cu pumnul în masă pentru orice fleac.

Între timp, funcţionarii, îndată ce Fratellini răspîndi ştirea inspecţiei Directorului general, alergară cu toţii la *cavalier* Cimino, care, legănîndu-se în fotoliul din spatele biroului şi învîrtind în mînă hîrtia galbenă a telegramei, căuta să dea, în mod confuz, unele ordine, recomandînd „punerea la curent, ei, ei... fiecare funcţionar, lucrările, ei, ei... normalizarea serviciului, ei, ei... bilanţurile, ei, ei... în sfîrşit, totul să apară în regulă, ei, ei... Chiar şi uşierii să bage de seamă, ei, ei... curăţenia, ei, ei...", în timp ce funcţionarii îl întrerupeau mereu, întrebîndu-l dacă nu e cazul să facă aşa sau altfel şi dacă Directorul general va dori să vadă lucrările fiecăruia, ori dacă nu era nimerit să se informeze de avansări, de suplimentele de vechime şi de o mulţime de alte lucruri. „Permiteţi, *cavaliere*..." ; „Scu-

zați, *cavaliere...*" „Dumneavoastră, *cavaliere,* credeți că..." și, în fine, cum erau toți la un loc, începură să discute între ei, încălzindu-se și ridicînd tonul.

Unii spuneau că Directorul general nu se deplasa pentru un fleac și că trebuia să fie un dedesubt ; dar care anume ? Alții ziceau că Directorul general putea să-ți distrugă cariera pentru o greșeală într-un formular, și dacă avea de gînd să-și bage nasul în lucrările fiecăruia, ieșea bucluc mare. Alții spuneau că Directorul general, pe acele călduri, ar fi făcut mai bine să se ducă la mare sau la munte, în loc să bîntuie prin birouri. Unii începură chiar să strige că Directorul general era un neisprăvit, și toți rîseră, dar redeveniră imediat serioși, amintindu-și de *cavalier* Cimino, care ședea în fața lor, îndărătul biroului. Dar *cavalier* Cimino, cu mîinile sprijinite pe mușamaua neagră, deschizînd din cînd în cînd gura pentru a mormăi cîte un „ei, ei...", ca și cum ar fi vrut să spună ceva, stătea și-i asculta fără să înțeleagă nimic din acea învălmășeală de cuvinte din jurul lui, fără a se hotărî să concedieze funcționarii, trimițîndu-i la lucru în birourile lor.

Deci, vizita aceea a Directorului general, atît de neașteptată și bruscă, anunțată telegrafic, ascundea oare în adevăr ceva grav ?... Și ce anume ? Plecînd din biroul lui *cavalier* Cimino pentru a discuta mai pe îndelete, în grupuri de cîte doi sau trei, pe coridor, la secretariat, în sala ușierilor, impiegații făceau sute de presupuneri, pentru că, în fond, nu era un lucru de luat în glumă : o inspecție a Directorului general ! Directorul general ! Și cu cît se gîndeau mai mult la asta, cu atît creștea în toți o nelămurită îngrijorare, și de fiecare dată cînd pronunțau acele două cuvinte, astfel : „Di-rec-torul ge-ne-ral", coborau tonul aproape în șoaptă, ca și cum le-ar fi fost teamă să nu fie auziți. Toți încercau să-și amintească de vreun fapt, chiar întîmplat demult, care ar fi putut constitui motivul acelei inspecții, și diferitele întîmplări petrecute la birou în ultima vreme îmbrăcau un aspect de o gravitate

nebănuită. O dată un deputat care ceruse un certificat cadastral cu o mare urgență, ca toate mărimile, după ce insistase de trei sau patru ori, strigase : „E o lipsă de considerație! Mă voi plînge ministerului!" Apoi însă mulțumise tuturor cînd, a doua zi, i se înmînase actul gata și în regulă, cu toate ștampilele serviciului. Altă dată Martino uitase să pună drapelul cu ocazia unei solemnități naționale, și șeful de cabinet al prefectului trimisese un bilet de protest lui *cavalier* Cimino. După alții, era probabil să fi ajuns la Direcțiunea generală unele zvonuri despre afacerile lui Faccenda, în timp ce, potrivit altora, era vorba de povestea cu domnișoara Iris, care ieșea la suprafață după atîta vreme, cine știe cum ; au fost unii care afirmaseră că Directorul general fusese informat că impiegații se serveau de imprimate la closet... De altminteri, nici unul nu se putea declara convins de presupunerile lui, și, în fine, dacă unele dintre ele puteau fi întemeiate, din moment ce Directorul general hotărîse să se urnească din loc pentru o chestiune întîmplată la birou, de la cine o aflase ? Cum îi fusese adusă la cunoștință ? Un denunț ? O scrisoare anonimă ?...

Pînă una-alta, *cavalier* Cimino, în timp ce funcționarii continuau să discute, reținuse pe Fratellini în biroul lui pentru ca împreună să hotărască ce dispoziții trebuiau date și de unde trebuiau să înceapă. Mai exact, Fratellini fusese cel care rămăsese, din proprie inițiativă, alături de șef ; și sprijinindu-se cu o oarecare familiaritate cu mîinile de marginea biroului, după ce închisese ușa camerei, dădea sugestii să se facă asta și asta : „Ar fi oportun, *cavaliere,* să se ia imediat măsuri... Apoi, *cavaliere,* nu trebuie să uităm că... Dacă sînteți de aceeași părere, *cavaliere,* aș dispune mai întîi..." Și *cavalier* Cimino era de fapt de aceeași părere, aprobînd cu obișnuitul : „Ei, ei" toate sugestiile și ideile secretarului, care la un moment dat luă un scaun, așezîndu-se pur și simplu lîngă birou. Din acel moment se simți plin de o răspundere care îl punea pe aceeași treaptă cu *cavalier*

Cimino. Rămaseră astfel o vreme discutînd amîndoi, şi cînd Fratellini ieşi din biroul şefului, îşi luă un aer serios şi grav, începînd să dea ordine în dreapta şi în stînga, pe un ton de comandă :

— Fiecare să se întoarcă la munca sa ! Trebuie ca totul să decurgă normal ! Pentru ce toată brambureala asta ? Nu e momentul să pierdem timpul cu palavre !

După aceea, străbătînd coridorul, se duse să caute uşierii şi, cu toate că pînă atunci li se adresase cu „tu", deodată începu să-i trateze cu dumneata :

— Dumneata, Costante, începi imediat să te îngrijeşti de curăţenie ! Ai grijă de două mături noi. Ce ai făcut cu celelalte ? Ce, mănînci mături ?... Şi nimeni să nu-l mai trimită pe Martino să-i cumpere ţigări ! Uşierii trebuie să fie în orice moment la dispoziţia şefului ! Ah... mi-am adus aminte, dumneata, Costante, să te lipseşti în zilele care vin de pipa dumitale, care împute tot serviciul. Asta ar mai lipsi, să primim observaţii de la Directorul general din cauza pipei dumitale ! Ai înţeles ?

Tonul şi aerul acela de comandă stîrniră comentarii ironice în rîndul funcţionarilor, care spuneau că Fratellini era un lingău şi că voia să se arate ca fiind indispensabil pe lîngă *cavalier* Cimino, dar după aceea făceau toţi ceea ce le spunea el, pentru că, la urma urmei, peste două zile, Directorul general avea să fie acolo, la Cadastru, şi la acest gînd se simţeau străbătuţi de un fior. Discuţiile încetînd pentru moment, fiecare se întorcea la masa lui, nu pentru a-şi continua lucrul, ci pentru a pune totul în ordine, amintindu-şi deodată că pe formularul cutare nu fusese corectată o greşeală, ori că pe un registru fusese făcută o ştersătură cu guma, şi erau categoric interzise asemenea ştersături în registre. Şi dacă Directorul general ar fi deschis chiar la acea pagină şi ar fi văzut hîrtia roasă şi cerneala întinsă împrejurul cifrelor ?... Încet-încet, toţi fură cuprinşi de asemenea griji, şi se aruncară asupra formularelor şi hîrtiilor risipite pe mese, pentru a revedea,

corecta, a se asigura că nu era nimic care să le poată atrage o observaţie, regretînd că nu scriseseră cu o caligrafie mai atentă. La dracu, acei „5“ făcuţi ca un „S“, cum scriu birtaşii ! Dar dacă Directorul general va vedea tocmai acei „5“ ? Puteau să-i cadă ochii chiar pe ei, pe acei „5“ făcuţi ca un „S“ !

Ştirea vizitei Directorului general sosi la ora prînzului şi în familiile funcţionarilor, care o anunţară soţiilor lor cu un aer plictisit, aruncînd şervetelul pe masă şi înghiţind primele linguri de supă fără să spună nimic. „Mare bătaie de cap ! Dacă ar fi fost vorba cel puţin de unul dintre inspectorii obişnuiţi, dar chiar Directorul general ! Directorul general...“ Comunicînd acea ştire astfel, ca şi cum ar fi fost vorba numai de un lucru plicticos şi inoportun, ei îşi dădeau importanţă în faţa soţiilor, care rămîneau înmărmurite şi, fără a şti ce să spună, se gîndeau la Directorul general, în faţa căruia însuşi şeful biroului era un simplu purice, şi care peste două zile va vorbi bărbaţilor lor, le va pune întrebări, va cere să vadă cu ochii lui cu ce se ocupau şi dacă munceau cum trebuie.

Fratellini, întorcîndu-se acasă cu aerul acela grav pe care şi-l luase încă de la birou, răbufni imediat împotriva lui *cavalier* Cimino : „Toate cad în spinarea mea ! La toate trebuie să mă gîndesc eu şi pe toate să le rezolv eu ! *Cavaliere* ăsta stă acolo, ramolit şi dezorientat, fără să ştie ce să mai spună !... Dacă n-aş fi eu să comand, să dau ordine, dispoziţii...“ Şi pufnind, ca şi cum într-adevăr toată răspunderea biroului, în acea împrejurare grea, apăsa pe umerii lui, nu termină nici măcar de mîncat supa şi, îndepărtînd farfuria cu o strîmbătură de greaţă, se răsti la Angelapia cînd îl întrebă dacă Directorul general era mai mare decît un arhiepiscop.

Cît despre doamna Cimino, această ştire o tulbura cu totul. Îi veni în minte povestea cu domnişoara Iris şi se simţi vinovată de a fi distrus cariera soţului ei. Dar după atîta vreme, Dumnezeule, era posibil, după atîta vreme ?... Şi, plină de presentimente,

începu să plîngă, făcîndu-şi de lucru lîngă maşina de gătit şi spălînd cu lacrimile ce-i curgeau pe obraji piersicile pregătite pentru o marmeladă pe care începuse să o facă şi pe care nu mai avea poftă s-o ducă la capăt din cauza gîndurilor ce o chinuiau.

În acea noapte toţi funcţionarii visară, unii într-un fel, alţii în altul, spre necazul lor, vizita Directorului general. Şi trezindu-se şi răsucindu-se în pat, nu puteau îndepărta gîndul privitor la vizita Directorului general, închipuindu-şi cum îi va chema, cum vor trebui să-i apară în faţă, ce le va spune şi ce-i vor răspunde, întrebîndu-se dacă le va zice ceva despre lucrările lor. Neputînd dormi, încercau iar să şi-l închipuie pe Directorul general, voiau să ştie dacă era înalt sau scund, gras sau slab, cu puţină burtă, chel, cu ochelari cu ramă de baga sau fără ramă ; la urma urmei, putea să aibă şi bătături sau hemoroizi, sau să fie un tip cumsecade, căruia un funcţionar să i se adreseze, fără a sta drepţi în faţa lui, întrebîndu-l dacă erau nădejdi de vreo avansare : „Dacă permiteţi, domnule Director general... Scuzaţi, vă rog, domnule Director general, îndrăzneala cu care... dacă avansările, adică, decretul de avansare după tabelul de grade... gradul al zecelea..."

Cu gîndul la răspunderile de care se simţea apăsat, Fratellini petrecu o noapte de coşmar. Şi asta din pricina unui vis pe care îl avusese imediat ce închisese ochii, în timp ce în străfundurile conştiinţei lui continua să se agite grija pentru toate cîte trebuia să le rezolve cu prilejul vizitei Directorului general. Visul începu astfel : el stătea întins pe divanul acoperit cu muşama neagră în biroul lui *cavalier* Cimino, şi *cavalier* Cimino aici era, aici nu era în birou ; mai mult decît atît, parcă el însuşi se confunda cu *cavalier* Cimino, încercînd un sentiment foarte ciudat în acea dedublare. Deschizînd gura, îi venea să spună : „Ei, ei...", fără să priceapă însă de ce stătea aşa culcat pe divanul acoperit cu muşama neagră. Făcea eforturi mari să se scoale şi brusc se simţea cuprins

de panică, fiindcă dintr-un moment în altul putea să intre în birou Directorul general. Dar la acest punct spaima însăşi îl făcea să recapete din nou simţul adevăratei lui personalităţi şi, pe neaşteptate, printr-o neaşteptată schimbare de decor, apărea o scenă nouă : o masă mare era pregătită într-o sală plină de coloane şi lampadare, care se asemăna întru totul cu cea de la „Fazanul de aur", şi în jurul mesei erau adunaţi toţi funcţionarii, şi *cavalier* Cimino, şi Directorul general la locul de onoare. Patronul „Fazanului de aur", cu un cîrd de chelneri după el, servea la masă făcînd cîte o plecăciune de cîte ori trecea pe lîngă Directorul general, cu o rapidă genuflexiune, ca la biserică în faţa altarului. La un moment dat, Fratellini observă cu uimire că unul dintre chelneri era Gino, camuflat cu o bonetă de bucătar pe cap ; şi iată că Gino, care tocmai aducea o supieră enormă, plin de îndemînare şi fără ca nimeni să observe, strecură în supă un praf alb. Una din glumele lui obişnuite ! Dar ce putea fi acel praf ? Fratellini încremeni de uimire şi de teamă. Toţi se serveau din supieră, şi Gino dispăru cu un surîs batjocoritor şi şiret. Deodată, Directorul general, după ce dusese la gură abia două sau trei linguri de supă se ridică, punîndu-şi mîinile la spate, pe turul pantalonilor... Tocmai la acest punct al visului, Fratellini se trezise cu o tresărire, cuprins de o indispoziţie grozavă, şi în acelaşi moment în care se întorcea la realitate, se simţi năpădit de o sudoare rece, amintindu-şi de condiţiile ruşinoase în care se afla closetul biroului. Neliniştit de acest gînd, coşmarul, în loc să dispară, căpătă înfăţişarea unei realităţi, şi Fratellini, stînd nemişcat în pat, cu ochii deschişi în întuneric, începuse să-şi închipuie ce se va întîmpla dacă Directorul general va avea unele necesităţi şi va trebui să se ducă... Desigur, şi Directorul general putea să aibă nevoile lui... Cum nu se gîndise pînă acum la acest lucru ? Şi nici *cavalier* Cimino, nici uşierii, nici unul nu se gîndise. Fratellini fu cuprins de fiori la acest gînd

care îi trezea imagini neliniştitoare: Directorul general dîndu-se înapoi îngrozit în faţa spectacolului latrinei şi ameninţîndu-i pe toţi cu destituirea, în timp ce *cavalier* Cimino bîlbîia „ei, ei, ei...“ şi se făcea mic ca un şoarece.

Toată noaptea se gîndise la aceste lucruri, fără să mai doarmă, căznindu-se să afle o soluţie în puţinul timp ce-i mai stătea la dispoziţie. In dimineaţa următoare sosi la birou cu o jumătate de oră înainte de începerea programului, găsindu-i numai pe Costante şi pe Martino, care se şi apucaseră de curăţenie cu mături, rumeguş şi căldări cu apă.

Deşi trecuseră numai trei luni de la ultima curăţenie, făcută cu prilejul concursului de canotaj costumat, cînd doamna Cimino îşi invitase prietenele să vadă spectacolul de la fereastra care da spre fluviu, gunoiul se adunase peste tot, în colţurile birourilor, sub dulapuri şi sobe, şi se făcuse crustă pe podea iar după ce se aruncase o dată rumeguş ud, ieşise şi mai mult în evidenţă. Nu aveau o perie de sîrmă cu care l-ar fi putut rîcîi iar pe deasupra Costante şi Martino frecau cu zdrenţe îmbibate în soluţii acide, care îi înecau, făcîndu-i să tuşească tot timpul. În coridor, unde era întuneric, nu făcea să se obosească prea mult, dar în birouri, unde lumina intra prin ferestre mari, trebuiau să se oprească la fiecare cărămidă. Ca să nu mai vorbim de geamuri, de praful adunat la un loc cu cenuşa din sobă pe rafturile dulapurilor şi pe ramele lor, de pereţii pe care funcţionarii ascuţeau creioanele frecîndu-le de tencuiala aspră, ori aprindeau chibrituri, ori loveau pachetele de imprimate luate din magazie pentru a le scutura de praf. În arhiva moartă, după ce cu un făraş întrebuinţat ca o sapă adunaseră gunoiul mai de la suprafaţă — prin care se arătau ici-colo cadavre mumificate de şoareci — Costante şi Martino hotărîră să lase totul aşa cum era, din moment ce Directorul general nu se va duce să-şi bage nasul acolo din proprie iniţiativă! Şi, de altfel, cine s-ar fi gîndit să-l conducă la arhivă?

Abia sosit la birou, fără măcar a intra la secretariat sau a arunca o privire uşierilor, ale căror voci se auzeau în birouri prin uşile deschise, Fratellini străbătu în linie dreaptă coridorul şi se opri în faţa latrinei. Rămase în prag, examinînd acea mică încăpere, ai cărei pereţi erau negri de fum deasupra, pe la colţuri, atîrnau pînze de păianjen, şi pînă şi porţelanul era înnegrit şi plin de funingine, iar pe podea se vedeau risipite hîrtii murdare din imprimatele pe care Martino încă nu avusese grijă să le ardă. Coşmarul din timpul nopţii se ivi din nou în mintea lui Fratellini, ca o realitate iminentă. Stătea acolo în uşă, întrebîndu-se ce s-ar fi întîmplat dacă Directorul general ar fi simţit nevoia de... ar fi cerut să fie condus, din amabilitate, chiar de el, spre a-i arăta locul... cînd auzi deodată deschizîndu-se uşa coridorului şi recunoscu pasul lui *cavalier* Cimino.

— *Cavaliere!* îl chemă Fratellini, scuzaţi-mă, veniţi să vedeţi...

În timp ce *cavalier* Cimino, fără a înţelege, întreba, ei... ei..., despre ce era vorba, Fratellini, împingîndu-l cu respect, îl conduse pînă la uşa chicineţei afumate. *Cavalier* Cimino n-avea idee despre halul în care se găsea latrina, căci dacă uneori nevoile îl sileau să se ridice de pe fotoliul său, găsea că era mai comod şi dintr-un anumit punct de vedere, mai demn faţă de funcţionari să dea o fugă pînă acasă, la primul etaj, ca şi cînd ar fi uitat ceva, şi ar fi preferat să se ducă el în loc să trimită uşierul. Din această pricină rămase cu totul dezorientat în faţa tabloului pe care îl prezenta secretarul şi începu să spună că el, ei, ei... scrisese în mod repetat, ei, ei... la Oficiul lucrărilor publice, ei, ei... pentru reparaţii...

— Îţi aduci aminte, chiar acum o lună... Asta priveşte Oficiul lucrărilor publice, ei, ei... întreţinerea... eu... noi i-am încunoştinţat, ei, ei... i-am solicitat...

— Dar, *cavaliere*, dumneavoastră înţelegeţi, îl întrerupse Fratellini, dacă Directorul general... cei de la Oficiul lucrărilor publice se gîndesc numai la lu-

crări mai mari, unde e ceva de cîştigat. Puţin le pasă de noi, *cavaliere!* Ar trebui să luăm măsuri, dacă daţi dispoziţii, din propria noastră iniţiativă şi imediat...

— Să luăm măsuri, ei?... Cum să luăm măsuri?

— Să executăm lucrările necesare, să restaurăm latrina cum se poate mai bine, *cavaliere.* Dumneavoastră înţelegeţi...

— Ei, ei... să executăm lucrările, ei, ei?..: Dar asta e de competenţa Oficiului lucrărilor publice. Nu e ceva prevăzut la noi... noi... Oficiul lucrărilor publice trebuie să ia măsuri...

Cavalier Cimino nu putea nici măcar să conceapă, din punctul de vedere al procedurii birocratice normale, o iniţiativă ca aceea pe care i-o sugera secretarul, iar pe de altă parte, discutînd tocmai acolo, în faţa latrinei, era şi el nu mai puţin alarmat ca Fratellini, presupunînd că Directorul general, ei, ei... o nevoie firească, ei, ei...

Astfel, cînd funcţionarii începură să sosească la birou, îi găsiră pe secretar şi pe *cavalier* Cimino cufundaţi în acea discuţie gravă şi se opriră şi ei în uşa latrinei, pentru a vedea despre ce era vorba.

Uşor de spus: a lua măsuri, dar cum? Şi *cavalier* Cimino avea motive întemeiate să repete că reparaţia privea Oficiul lucrărilor publice şi că el nu putea întreprinde nimic în această problemă.

— Dar dacă Directorul general... începea să repete Fratellini, şi toţi dădeau din cap în semn de aprobare, dacă Directorul general...

Problema cea mai importantă, deci — pentru că nu exista nici o posibilitate de a face reparaţiile cît ai bate din palme şi apoi, pe cheltuiala cui? — era aceea de a evita ca Directorul general să se ducă acolo.

— Singurul lucru de făcut, zise deodată Faccenda, este să se bată uşa în cuie.

— Să se bată uşa în cuie? ei, ei... repetă *cavalier* Cimino, fără să înţeleagă.

— Să se bată uşa-n cuie, repetă Faccenda, ca şi cînd n-ar fi nimic înăuntru.

— Nimic, ei... ei... Vrei să spui...

— Chiar aşa, *cavaliere* : nimic. E lucrul cel mai simplu.

Ceilalţi ascultau nedumeriţi.

— Şi noi ? întrebă Chiapponi. Noi ce facem ?...

— Aşa e, răspunse Fratellini, dar noi, ceilalţi ?

— Noi, zise Faccenda dînd din umeri, cîteva zile ne vom lipsi...

Toţi erau uluiţi. Ideea de a se lipsi de closet trezea în fiecare un fel de uimire. Pe de altă parte, soluţia propusă de Faccenda, deşi drastică, părea unica posibilă, şi nu existau căi de mijloc. În faţa eventualităţii ca Directorul să intre din întîmplare în latrină — în timp ce face, de exemplu, o vizită în serviciu — toţi sfîrşiră prin a fi de acord să se bată uşa în cuie.

— Nu credeţi şi dumneavoastră, *cavaliere* ?

— Da, ei, ei... s-o batem în cuie, ei, ei... se bîlbîi *cavalier* Cimino, supunîndu-se mai mult hotărîrii funcţionarilor decît arătîndu-se convins.

Martino fu trimis să cumpere tot ce trebuie şi, sub privirile melancolice ale impiegaţilor, cu puternice lovituri de ciocan, uşa closetului fu bătută în cuie, ca un capac, aşa de solid, că zece directori generali n-ar fi putut-o sparge pentru a vedea ce era înăuntru.

Şi acel fapt, mai mult decît oricare altul, însemna începutul unei stări de alarmă în întregul serviciu.

II

Telegrama cu vizita Directorului general nu preciza şi ora sosirii acestuia, pentru a i se putea face cuvenita primire la gară. Era cu siguranţă o scăpare din vedere a secretarului. *Cavalier* Cimino şi Fratellini studiară cu minuţiozitate orarul căilor ferate şi hotărîră să fie prezenţi la sosirea tuturor trenurilor din capitală, fiindcă altceva nu se putea face. Mai întîi luară în seamă numai expresurile şi acceleratele, apoi, din mai multă scrupulozitate şi personalele. În acest chip nu puteau greşi : cu unul din acele trenuri Directorul general trebuia neapărat să sosească şi ei se aflau acolo, gata să-l primească şi să-l însoţească la hotel şi apoi la serviciu, ori mai întîi la serviciu şi pe urmă la hotel, cum ar fi preferat. Nici despre hotel telegrama nu pomenea nimic, dar Fratellini avu grijă să reţină o cameră într-un hotel elegant, o cameră cu baie şi telefon, aşa cum făcea totdeauna cînd se anunţa vizita vreunui inspector de la Direcţiunea generală. Cum proprietarul hotelului îi era un văr mai depărtat, obţinea şi o reducere de preţ, care constituia, ca să spunem aşa, comisionul lui pentru încheierea unei afaceri.

Funcţionarii sosiră la birou foarte punctuali în acea dimineaţă, îmbrăcaţi aproape elegant, cu haina încheiată la toţi nasturii, cu nodul cravatei strîns

bine şi nu desfăcut şi lăbărţat în jurul gîtului, cu barba proaspăt rasă. Îşi aduseseră apoi de-acasă scrumiere pe care să le pună pe mese, ca să nu mai arunce mucurile pe podea — şi asta fusese tot ideea lui Fratellini — şi, de altminteri, în timpul vizitei Directorului general cel mai bine ar fi fost să nu se fumeze de loc, din politeţe. Sediul serviciului, lăsînd la o parte halul în care se găsea mobila, clanţele rupte ale uşilor şi becurile fără abajur agăţate de sîrme, arăta curat şi în ordine. Registrele stăteau în rafturi drepte şi bine potrivite, tot aşa şi pachetele de formulare iar pe mese se vedeau numai cîteva hîrtii aşezate cu multă preocupare pentru simetrie, cu călimara dinainte şi tocul, creionul şi gumele frumos aliniate. Scuipătoarea lui Costante fusese ascunsă în cămăruţa măturilor şi, de altfel, de vreme ce Costante nu-şi va mai fuma pipa, nu mai avea nevoie nici să ţină scuipătoarea sub masa lui. El stătea cuminte la locul lui, îmbrăcat într-un halat cenuşiu din cele pe care le purta Faccenda şi pe care acesta le strîmtase, după măsura lui, astfel că neputînd să-l încheie pe burtă, îl ţinea desfăcut ca pe o pijama, cu un aer de neglijenţă plină de demnitate.

Primul tren dintre cele cu care ar fi putut veni Directorul general sosea la orele nouă şi douăzeci şi şapte de minute, după cum constatase din orar *cavalier* Cimino unde făcu un semn roşu cu creionul. Deci, puţin după orele nouă, însoţit de Fratellini, el ieşi din birou spre a se duce la gară. Şi *cavalier* Cimino era în acea dimineaţă îmbrăcat cu mare grijă şi purta un elegant costum de in, în vreme ce Fratellini pusese pe el nişte haine cu dungi de un cenuşiu foarte închis, din stofă bună, fără îndoială, dar prea puţin potrivit pentru vară. Nu schimbară aproape nici un cuvînt pînă la gară şi o dată sosiţi, *cavalier* Cimino începu să se întrebe dacă era mai bine să aştepte la grilajul de ieşire sau pe peron. În sfîrşit, hotărîră să intre. Peronul era foarte aglomerat de vilegiaturişti cu bagaje grele şi cu copii care

alergau încoace şi încolo, ţinînd în mîini pălării de paie şi căldăruşe colorate.

— Dumneavoastră, *cavaliere,* îi recomanda pînă una-alta Fratellini, fiţi atent la domnii care coboară din vagoanele de clasa întîi. Clasa întîi e totdeauna în capul trenului, uite, *cavaliere,* ar fi bine să mergeţi puţin mai înainte. Eu nu l-am văzut niciodată pe Directorul general şi nu l-aş putea recunoaşte. Trebuie să fiţi atent mai ales dumneavoastră. Mai încoace, *cavaliere,* ceva mai încoace, lîngă scara pasajului subteran, aşa n-o să vă scape...

Cavalier Cimino, fără a-şi ascunde nervozitatea, tot spunea că nu e fizionomist şi căuta să-şi aducă aminte cum arăta Directorul general, pe care îl văzuse o singură dată la minister. Cu cît se gîndea mai mult, cu atît nu izbutea să-şi amintească dacă Directorul general era chel sau nu ori dacă purta ochelari. La un moment dat începu să se întrebe dacă avea barbă, o barbă foarte mică care putea să nici nu se observe, ori mustăţi... Nu, nu, mustăţi n-avea în mod sigur, asupra acestui punct nu mai era nici o îndoială.

Cînd sosi acceleratul, se petrecu o neaşteptată învălmăşeală în mulţimea care aştepta pe peron. Vagoanele de clasa întîi erau la capătul trenului, aşa cum spusese Fratellini şi *cavalier* Cimino căuta să observe cu cea mai mare atenţie călătorii care coborau ; dar în nici unul nu i se păru că-l poate recunoaşte pe Directorul general. Dar dacă îi scăpase ?... *Cavalier* Cimino urmări în grabă trei distinşi domni care, în afară de faptul că aveau un aer mai autoritar şi o oarecare eleganţă în îmbrăcăminte, se deosebeau foarte mult unul de altul. Toţi însă, văzuţi de la spate, puteau să pară Directorul general şi acest lucru îl zăpăcise de tot pe *cavalier* Cimino care, alergînd şi ţopăind prin mulţime, striga din cînd în cînd : „*Commendatore !... Commendatore !* ei, ei...", astfel că numeroşi *commendatori,* întorcîndu-se brusc, se opreau să privească încruntaţi în jurul lor, închipuindu-şi că cineva îşi bătea joc de ei. Pînă ce,

în culmea zbuciumului, *cavalier* Cimino, trezindu-se în faţa unui hamal în salopetă albastră şi cu placa de nichel pe piept, începu să-l bată pe spate cerîndu-i să-l ia în braţe şi să-l ridice.

— Te rog, ridică-mă puţin, ei... ei... Ridică-mă ceva mai sus, ei... ei... Hamalul nu înţelegea — şi în adevăr era greu de înţeles — ce voia acel domn şi aproape apărîndu-se, îl împingea în lături. Directorul general, ei... Ridică-mă puţin..., stăruia *cavalier* Cimino, gesticulînd.

Fratellini se pierduse prin mulţime ori poate intrase în pasajul subteran presupunînd că şeful său se îndreptase spre ieşire.

Cînd hamalul izbuti să înţeleagă ce dorea *cavalier* Cimino, adică să-l ridice eventual pe umeri, după ce-l privi de sus în jos ca să-l cîntărească, îndoindu-şi genunchii îl urcă în cîrcă. Apoi o porni în lungul peronului ca un cal, îndemnîndu-se singur, în timp ce *cavalier* Cimino, fără să-i pese de rîsul pe care-l auzea în jurul lui, cu mîna streaşină la ochi privea de la înălţime mulţimea, sperînd să descopere dintr-un moment în altul pe Directorul general.

— *Cavaliere!* strigă de departe Fratellini, ce v-a apucat, *cavaliere*?... exclamă, cînd ajunse aproape de el.

— Ei... ei... răspunse *cavalier* Cimino, aplecîndu-se pe spinarea hamalului, ai văzut pe cineva?

— Eu, *cavaliere,* cum puteam să văd dacă nu l-am cunoscut niciodată pe Directorul general?

— Ei... ei... se bîlbîia *cavalier* Cimino, trebuia să te gîndeşti... şi vagoanele de clasa a doua, ei, ei... eu am fost atent numai la cele de a întîia...

— Nu, Directorul general cu clasa a doua... nu e posibil, zise Fratellini, liniştiţi-vă, *cavaliere.* Va sosi cu un alt tren.

Dar *cavalier* Cimino nu părea convins. Oricum, era mai nimerit să se întoarcă imediat la birou, căci poate Directorul general trecuse fără să-l observe şi se dusese acolo singur. Rugînd pe hamal

să-l pună jos, împreună cu Fratellini, care se ţinea de el, se îndreptă grăbit spre ieşire.

Străbătură oraşul în pas de maraton şi sosiră la birou transpiraţi. Nici urmă de Director general.

— Cînd soseşte primul tren, *cavaliere*? întrebă Fratellini gîfîind.

— Primul tren... la zece şi patruzeci...

Trebuiau să se întoarcă imediat la gară şi din nou amîndoi începură să alerge. De data aceasta aşteptară lîngă grilajul de la ieşire, dar chiar dacă se gîndiseră să examineze unul cîte unul pe toţi călătorii sosiţi, *cavalier* Cimino fu din nou cuprins de grija că Directorul general ar fi putut să le scape. Se întoarseră iarăşi în grabă la birou. Şi încă o dată la gară. Pentru a treia oară stăteau în aşteptare în faţa grilajului de la ieşire şi din pricina căldurii şi a alergăturii, ca şi a zbuciumului, erau complet istoviţi şi gîfîiau îngrozitor, cînd deodată îl văzură venind pe Martino care gesticula disperat.

— Directorul general, *cavaliere*!... A sosit la birou!... Directorul general... şi tot trăgîndu-şi răsuflarea, după atîta alergătură, nu mai izbutea să spună nimic, în timp ce *cavalier* Cimino şi Fratellini rămaseseră împietriţi, simţind cum le îngheaţă sudoarea pe spinare.

Directorul general, sosit cu automobilul său personal, primise onorurile serviciului prin intermediul lui Costante care, fără a fi impresionat de fel, văzîndu-l în faţa sa ca pe un domn oarecare, îi explicase, după ce îl invitase în biroul şefului, întreaga încurcătură cu gara şi cu trenurile. Directorul general, după ce spusese de cîteva ori: „Regret! Regret foarte mult", începuse să discute amical cu uşierul, informîndu-se de cîţi ani era în serviciu şi dacă i-ar părea rău să fie pensionat. Judecîndu-l după atitudine, părea un om cumsecade, şi Costante nu-şi amintea să fi fost vreodată tratat cu atîta familiaritate de către vreunul din inspectorii care veneau din cînd în cînd de la minister. Răspundea respectuos la toate întrebările Directorului general care, plim-

bîndu-se prin cameră și apropiindu-se uneori de fereastră să admire fluviul, cu podurile și palatele de pe malul celălalt, părea că îi place să se întrețină cu ușierul, fără a se gîndi să-l concedieze. La un moment dat chiar, scoțînd din buzunar un pachet de țigări, după ce luă una pentru el, îi oferi și lui Costante, care îl refuză politicos adăugînd :

— Știți, *commendatore,* sînt obișnuit cu pipa... Dar mi-au interzis să fumez în aceste zile în care dumneavoastră, *commendatore,* veți fi la noi, pentru că miroase urît.

— Ah, făcu Directorul auzind aceasta. Dar asta e un abuz ! Ei bine, eu îți dau voie să fumezi pipă ! Un abuz, desigur !... Ce însemnează un ușier-șef fără pipă ? Cine ar putea să conceapă un bătrîn ușier ca dumneata fără pipă ? Fumează, te rog, fumează ! Ai autorizația mea.

Atunci Costante, ca și cum ar fi premeditat gestul, după ce proferase un respectuos : „Atunci, dacă permiteți...", își scoase cutia cu mucuri desfăcute și pipa, o umplu și o aprinse cu un chibrit scoțînd apoi rotocoale mari de fum, pe care avea grijă să nu le trimită înspre Directorul general. Ah, ce mutră vor face *cavalier* Cimino și Fratellini cînd vor sosi și-l vor găsi acolo, cu pipa între dinți, în acea tovărășie ?

În fiecare an, vara, Directorul general, care suferea de calculoză renală, se ducea într-o localitate sau alta, renumite pentru izvoarele lor, să facă o cură balneară. Din obicei, îmbina această cură cu o inspecție la serviciile din regiunea unde se găseau stațiunile termale. Faptul acesta intra în niște socoteli foarte precise, pentru că mulțumită indemnizației foarte bune de deplasare, el izbutea să-și acopere cheltuielile de cazare în hoteluri și pensiuni, unde de altminteri ducea o viață mondenă, juca bridge și avea tot felul de galanterii față de doamne, înconjurat de reverențele hotelierilor care uneori mergeau pînă a-l numi „excelență", ca pe un ministru, intervenind pe lîngă el pentru chestiunile lor fiscale.

Cînd avea poftă, într-o zi da şi într-una nu, se ducea în inspecţie la serviciile unde îşi anunţase vizita şi, ca acei generali care intrînd în cazărmi se arată plini de o părintească înţelegere pentru soldaţi, avea o atitudine cordială faţă de funcţionari, strîngîndu-le mîna la toţi, pînă şi uşierilor. De altfel, pentru că provenea din cadrele administrative şi nu văzuse niciodată de aproape vreun tahimetru sau vreo foaie de evidenţă cadastrală, acele inspecţii îl puneau uneori în încurcătură şi sfîrşea totdeauna prin a se interesa de funcţionarea birourilor în general, fără a intra în amănuntele muncii. Încercase de multe ori să înţeleagă ceva din articolele *Instrucţiunii a nouăsprezecea,* dar fusese silit să renunţe la acest lucru, fiindcă îi lipseau cunoştinţele practice necesare, şi socotea că toată acea încurcătură de norme şi subtilităţi nu era decît o absurditate bestială. „Ştii ce mă gîndesc ? — spusese el o dată unui inspector cu care era mai intim — mă gîndesc că dacă ar trebui să propun într-o zi o reformă a serviciilor noastre, aş începe prin a arunca la foc această *Instrucţiune,* care mi se pare principala cauză a imbecilizării întregului nostru personal !" Pe de altă parte *Instrucţiunea a nouăsprezecea* reprezenta pentru el un pretext de salvare cînd, în cursul unei inspecţii, se întîmpla ca vreun funcţionar mai zelos, pentru a se face remarcat, să-i supună vreo problemă mai dificilă, cerînd să fie lămurit. „Bine, bine, — spunea el, după ce asculta totul cu atenţie — desigur, e un caz complicat... dar s-o luăm în ordine : ce spune *Instrucţiunea a nouăsprezecea* ? Foarte bine, să căutăm articolul care ne interesează... iată, iată, vedeţi ? Mie mi se pare limpede, evident. Poate dumneavoastră interpretaţi altfel ?... perfect, chiar aşa, foarte just ! E chiar cazul nostru, nu ? Articolul două sute doisprezece ? Asta este, pe legea mea, articolul pe care trebuie să-l aplicaţi ! Nu e nevoie de complicaţii inutile şi gratuite. Vedeţi ? E aşa de simplă şi aşa de limpede *Instrucţiunea a nouăsprezecea,* dacă ştii s-o înţelegi !..."

Cînd *cavalier* Cimino și secretarul sosiră frînți de oboseală de la gară, încurcătura cu trenurile fu lămurită din nou și Fratellini, spre decepția lui, trebui să telefoneze pentru a decomanda camera reținută la hotel. Între timp, Costante, umblînd dintr-un birou în altul cu pipa aprinsă între dinți, comunica funcționarilor impresiile sale despre Directorul general, descriindu-l în mod amănunțit, pentru că avusese posibilitatea să-l observe pe îndelete. Ceea ce îl izbise mai mult era faptul că purta sandale. „Sandale ?..." exclamau funcționarii, fiindcă, în adevăr, li se părea cu neputință ca un Director general să poarte sandale. Voiau să afle cum erau făcute, dacă era vorba de sandale adevărate ori mai curînd de pantofi foarte decoltați și dacă le purta pe picioarele goale sau cu ciorapi. Nu — îi lămurea Costante — erau chiar sandale, așa : trei barete de piele petrecute pe picior ; dar cu ciorapi, cu ciorapi de mătase și la vîrful unuia, chiar pe unghia degetului mare, era și o cîrpitură care abia se vedea. La urma urmei ce putea fi extraordinar în aceasta ? Însemna că Directorul general avea bătături și nu putea suporta pantofii. Un Director general nu putea să aibă bătături numai pentru faptul că este Director general ? Și trebuia să arunce o pereche de ciorapi de mătase îndată ce se ivea o găurică în vîrf ? Chiar președintele republicii putea să aibă bătături și să poarte ciorapi țesuți. Cine era, la urma urmei, Directorul general ? Nu era și el un om ca ceilalți ? Nu era un impiegat și el, în fond ?

Pînă una-alta, nu se știa nimic despre motivele inspecției Directorului general, care rămăsese singur cu Cimino în biroul acestuia și nici Fratellini, care asculta la ușa de comunicare cu secretariatul, nu putea înțelege despre ce vorbeau. Auzea numai din cînd în cînd cunoscutele exclamații „ei... ei..." ale lui *cavalier* Cimino — care de fapt aveau totdeauna același ton, astfel că nu puteau constitui nici un indiciu — și mai des alte exclamații, care nu erau ale lui Cimino și cărora nici nu putea să le distingă tonul.

— Tii, drace, tocmai spunea Directorul general, ştiţi că vederea asta spre fluviu este splendidă ?... Se fac şi regate, îmi spuneai ? Costumate ? trebuie să fie ceva fermecător, în adevăr fermecător !

— Ei... ei... desigur, fermecător, ei... ei, costumate..., răspundea *cavalier* Cimino, arătînd cu degetul, dincolo de fereastră, fluviul — a cărui apă era aproape nemişcată şi mai curînd gălbuie — de la un pod la altul... chiar pe această porţiune...

Aşezîndu-se comod pe divanul acoperit cu muşama neagră, Directorul general se informă care este valoarea curativă a apelor care îi fuseseră recomandate pentru piatră la rinichi, dar *cavalier* Cimino nu ştia să-i spună nimic în această privinţă ; desigur, erau nişte ape renumite... Se vindeau şi în sticle, ei... Dar, izvorul la care se referea Directorul general era fără îndoială cel mai bun... De la cura lui, Directorul general trecu la situaţia biroului şi a serviciilor.

„Am avut, înainte de a pleca, un schimb de păreri cu inspectorul Morelli — zise el, lungindu-se şi mai în voie pe divanul cu muşama neagră şi scărpinîndu-şi cu un aer foarte îngîndurat un mic coş pe care-l avea pe bărbie. Da, dragă Cimino, un şef de serviciu cu gradul dumitale şi cu capacitatea dumitale se iroseşte aici, numai cu şapte sau opt funcţionari subalterni... Pentru ce mai rămîne de făcut ar putea fi suficientă o supraveghere salutară a Direcţiunii generale... se va vedea... De altfel, ar fi bine să se grăbească ritmul serviciului, măcar în ceea ce priveşte sistemul lucrului în acord sau cu bucata şi în acest fel să devină disponibil personalul în cel mai scurt timp. Şi despre asta am vorbit cu inspectorul Morelli..."

Cavalier Cimino asculta cu foarte mare atenţie — după cît părea — fixînd coşul de pe bărbia Directorului general, din care ieşise o mică picătură de sînge, şi aprobînd din cînd în cînd cu clătinări din cap, ca ale muţilor. În realitate izbutea cu greu să urmărească cuvintele acelea, care erau totuşi atît de importante, preocupat numai de cura diuretică a Di-

rectorului general și cu gîndul la ușa bătută în cuie a micii încăperi din fundul coridorului. Acest gînd deveni în sfîrșit atît de chinuitor încît începu să se foiască în fotoliu, atingînd nervos diferitele obiecte pe care le avea în față și deodată, după ce-l întrebă pe Directorul general dacă voia să arunce o privire asupra dării de seamă a lucrărilor, pe care el o pregătise — și pe care o dăduse, de fapt, lui Fratellini să o bată la mașină — se ridică de la birou pentru a o aduce personal.

Fratellini, îndată ce-l văzu intrînd în secretariat cu un aer alarmat, se ridică de pe scaun întrebîndu-l din ochi cu neliniște despre ce era vorba.

— Directorul general..., șopti Cimino, face o cură diuretică...

— Cum ? întrebă Fratellini.

— O cură diuretică, ei, ei... repetă șoptind *cavalier* Cimino.

— O cură... Cum asta ?!, exclamă Fratellini ducîndu-și mîna la frunte. Ați văzut, *cavaliere* ? Ca și cum aș fi ghicit !

— Cum se face ?... — repetă la rîndul său mașinal *cavalier* Cimino — nu știu, ei, ei... nu pot... ia vezi... îngrijește-te dumneata, ei, ei...

— Să mă îngrijesc ? Cum, *cavaliere* ? întrebă Fratellini, încercînd să-l rețină, dar *cavalier* Cimino închisese ușa în urma lui cu mare grabă, reintrînd în camera unde-l aștepta Directorul general.

„Ce e de făcut ?“ se întreba Fratellini, cu capul în mîini. O cură diuretică ! S-a mai văzut vreodată un Director general care să facă o cură diuretică ?... Și ce pretindea de la el *cavalier* Cimino ? Ce voia să facă el ?

Pentru că nu izbutea să găsească nici o idee, cu toate că-și chinuia mintea, îngrozit, ieși încet în coridor ca să-l cheme pe Costante, căruia îi înfățișa întreaga situație.

— La urma urmei, zise cu înțelepciune Costante, nu văd de ce Directorului general, care e un om înțelegător, nu i se pot explica lucrurile așa cum stau.

— Lucrurile aşa cum stau ?... Ai vrea să-i spui...

— Sigur că da, dîndu-i a înţelege că toată vina este a Oficiului lucrărilor publice.

— Dar dacă vrea să vadă cu ochii lui ?

— Aşa e, zise Costante, dar cum să facă ? Uşa e bătută în cuie.

Fratellini nu-şi mai găsea locul. I se părea în fiecare moment că aude uşa de la biroul lui *cavalier* Cimino deschizîndu-se şi se vedea în închipuire în faţa Directorului general, care îi punea întrebări... Sugestia lui Costante era singura care putea fi luată în consideraţie în acea împrejurare, dar, se gîndea Fratellini, era mai nimerit să nu trebuiască a-i explica aceasta Directorului general chiar în ultimul moment, pentru că s-ar fi putut, şi nu-i greu de înţeles, să fie vexat. Şi tot gîndindu-se aşa, puse la cale un plan şi bătu uşor în uşa şefului.

Directorul general, după ce îşi pusese ochelarii, începuse să cerceteze cu atenţie darea de seamă întocmită de *cavalier* Cimino, avînd aerul că-l interesează foarte mult şi lăudînd-o într-una.

— Ce s-a întîmplat ?... zise *cavalier* Cimino, întorcînd capul indispus către secretar, cînd acesta apăru în prag. E vreo chestiune importantă, ei... ?

— *Cavaliere,* scuzaţi-mă, *cavaliere,* zise Fratellini făcînd în acelaşi timp o plecăciune Directorului general, aşezat pe divanul cu muşama neagră. Ne-au încunoştinţat cei de la Oficiul lucrărilor publice de acele lucrări, ştiţi... nu va fi cu putinţă să se facă ceva înainte de sfîrşitul săptămînii. Trebuie să insistăm, *cavaliere* ?

— Ei... ei... zise *cavalier* Cimino, Oficiul lucrărilor publice... care lucrări ?

— Lucrările pentru care aţi făcut într-una demersuri şi pe care adineaori... mi-aţi recomandat...

— Da, da, să se insiste... răspunse bîlbîindu-se *cavalier* Cimino.

— Despre ce e vorba ? interveni atunci şi Directorul general.

— Niște lucrări... da, niște lucrări... de restaurare... bîlbîi din nou *cavalier* Cimino, în culmea încurcăturii.

— Am scris pînă acum de două ori, domnule Director general, zise Fratellini, înclinîndu-se. Și dintr-o răsuflare lămuri totul. *Cavalier* Cimino se făcuse mic în fotoliu.

— Ah, ah, zise Directorul general, mereu aceiași, ăștia de la Oficiul lucrărilor publice! Și funcționarii cum fac?

— Funcționarii..., răspunse Fratellini zăpăcit, se lipsesc, domnule Director...

— Se lipsesc? Adică cum? exclamă Directorul general, fixîndu-l pe Fratellini cu sprîncenele încruntate și cu o expresie de neașteptată severitate, ca unul care șovăie să ia drept adevărat un lucru în care bănuiește o păcăleală. Ce înseamnă, se lipsesc? repetă el.

Fratellini simți cum i se înmoaie genunchii.

— Da, da, *commendatore*... noi... funcționarii... în adevăr... sîntem siliți...

— Ei asta-i! exclamă iarăși Directorul general, ca și cum ar fi vorbit și s-ar fi mîniat în sinea lui. Să se lipsească? Dar e absurd!... Pe calea asta poți să te lipsești și de a mînca, de a respira! Și zicînd acestea, întoarse capul către *cavalier* Cimino care dispăruse aproape cu totul în spatele biroului.

— Ei, zise *cavalier* Cimino, sprijinindu-se pe brațele fotoliului pentru a se ridica puțin, este cu neputință... să te lipsești... ei, ei...

Directorul general se uită pentru o clipă lung cînd la Fratellini cînd la *cavalier* Cimino și ca și cum ar fi înțeles, dintr-o dată, că oricît de absurd părea acel lucru, nimeni nu era de vină, avu aerul că se potolește pe încetul. Trecîndu-și o mînă peste capul puțin chel, murmura singur: „Ia te uită, tocmai acum cînd eu... nici dacă s-ar fi făcut dinadins... Un sabotaj... E un sabotaj împotriva mea." Aceste ultime cuvinte i se părură de spirit și schimbîndu-și brusc dispoziția începu deodată să rîdă cu hohote.

— Un adevărat sabotaj ! Nu ţi se pare, dragă Cimino ?

— Ei, ei, mormăi *cavalier* Cimino agăţat de braţele fotoliului. Un sabotaj... Oficiul lucrărilor publice... l-am sezisat de nenumărate ori...

La rîndul lui, Fratellini rămăsese lîngă birou, fără a îndrăzni măcar să mişte un deget, încremenit într-un fel de plecăciune.

— Ei, ăştia de la Oficiul lucrărilor publice, zise Directorul general, redevenind serios. Dacă stai să-i aştepţi pe ei... de altminteri aşa e, nu e nimic de făcut, înţeleg. Numai că în cazul meu... numai bine nu mi-ar fi dacă aş aştepta Oficiul lucrărilor publice.

Între timp se ridicase de pe divanul cu muşama neagră şi spusese acele ultime cuvinte plimbîndu-se cu paşi mici înainte şi înapoi prin birou. Şi, fie din cauza unei nelinişti provocate de cuvintele lui Fratellini, fie din cauza acelei plimbări, deodată, se adresă lui *cavalier* Cimino, legănîndu-se întîi pe un picior apoi pe celălalt şi întinzîndu-i cu nervozitate mîna.

— Bine, bine, la revedere pentru astăzi, dragă Cimino. Trebuie să plec... Da, aşa cum spuneam : un sabotaj, un adevărat sabotaj al misiunii mele !... La revedere, vom relua mîine lucrările. Acum trebuie să plec.

Cavalier Cimino, care din cauza acelor neaşteptate schimbări de expresie şi de dispoziţie ale Directorului general nici nu mai putea să îngaime exclamaţiile sale de „ei, ei", se ridică maşinal pentru a-l însoţi.

— Nu, zise Directorul general. Nu vă deranjaţi. Vă mulţumesc.

— E o datorie... este datoria mea... repeta *cavalier* Cimino.

— La revedere, la revedere, spuse grăbit Directorul general, legănîndu-se cînd pe un picior cînd pe altul. Apoi cu paşi mărunţi şi grăbiţi ieşi din birou fără a se mai uita la *cavalier* Cimino, care

încerca să-l ajungă din urmă lovindu-se de pervazurile uşilor, în timp ce Fratellini se retrăgea la secretariat.

Funcţionarii, auzind paşi în coridor, traseră cu urechea din birourile lor. Apoi alergară spre ferestre, dar rămînînd puţin ascunşi, în aşa fel încît să nu fie văzuţi din stradă. Prin poarta cea mare apărură Directorul general, împreună cu Cimino, care făcea semn cu mîna în direcţia colţului străzii, şi amîndoi se îndreptară în mare grabă într-acolo, unde se afla un mic chioşc cu acoperişul de tablă, la care recurgeau şi funcţionarii de cînd fusese bătută în cuie uşa micii încăperi din fundul coridorului.

Faptul că la origina acelei inspecţii a Directorului general nu fusese nici o gravă neregulă de serviciu, nici un denunţ, nici o scrisoare anonimă, îi făcu pe funcţionari să respire uşuraţi. Pe de altă parte, faptul că Directorul general, lăsînd la o parte cura lui diuretică, venise totuşi să cerceteze situaţia serviciului îi puse într-o stare de neaşteptată alarmă.

Activitatea serviciului era pe punctul de a se încheia. Toţi o ştiau, nu era ceva neaşteptat ; o ştiau la încheierea fiecărui bilanţ, la fiecare pachet de modele pline de cifre pe care îl legau cu sfoară şi-l aşezau în dulapuri. Dar părea de necrezut că într-o zi nu va mai exista nici o cifră de copiat pe un formular şi nici bilanţ de încheiat. Deodată, găsindu-se în faţa acelei iminente realităţi, funcţionarii rămaseră dezorientaţi. Îşi spuneau unul altuia că biroul fusese timp de atîţia ani ca o familie, şi că nu vor mai găsi niciodată o slujbă ca aceasta. Mariotti povestea că tatăl lui murise acolo, la Cadastru, şi că el lucrase timp de zece ani la aceeaşi masă, cu rigla de oţel şi călimara lui în faţă. Dacă măcar ar fi putut să ia cu el masa aceea care aparţinea tatălui său !

De altfel, funcţionarii nu zăboviră prea mult asupra acestor melancolice consideraţii, preocupaţi

deodată de gîndul lucrului cu bucata la care făcuse aluzie Directorul general. Toţi doreau să ştie ce spusese exact şi dacă era vorba numai de un proiect ori de un lucru hotărît. Dar Fratellini nu era în măsură să dea nici o lămurire, întrucît nu auzise explicaţiile cu urechile sale. Nici *cavalier* Cimino nu putea să confirme ceva cu certitudine. Lucrul în acord nu era ca un cîştig la loterie : un milion, două milioane, picate din cer în buzunarul funcţionarului. Trebuia să-ţi toceşti coatele, să copiezi mii de cifre pe modele, dar depunînd toată stăruinţa, lucrînd şi noaptea, la sfîrşitul lunii te alegeai cu un fel de al doilea salariu. Gîndul la acea o a doua leafă făcea asupra funcţionarilor o impresie mult mai puternică decît un mare cîştig la loterie. Ce sumă avea de gînd să aloce Directorul general ? Funcţionarii, în orice caz, erau siguri de un lucru : că acele lucrări cu bucata vor exista ; şi toţi se gîndeau ce vor face cu cîştigul suplimentar.

— Mai încet, mai încet, îi sfătuia Fratellini, plin de importanţă. Nu vă mai băgaţi în cap tot felul de bazaconii ! Mîine voi căuta să aflu eu de la Directorul general, să întreb... Nu ziceţi hop pînă n-aţi sărit... Încă nu e nimic sigur, pozitiv...

Dar, el era cel dintîi care, în timp ce vorbea astfel, se gîndea la cutare ori la cutare cheltuială pe care o avea în minte de mult. Toţi chibzuiau ce-ar putea face cu cîştigul de la lucrările cu bucata, ca şi cum ar fi fost pe punctul de a deveni bogaţi peste noapte. Şi dacă nu izbuteau să-şi închipuie nimic deosebit, se gîndeau la acele mii de lire în acest chip : treizeci, patruzeci, cincizeci de mii de lire toate la un loc, care făceau un pachet de bilete gros de un deget. Treizeci, patruzeci, cincizeci de mii de lire !...

În sfîrşit, recunoscîndu-i lui Fratellini importanţa pe care voia să şi-o dea, îl rugară cu toţii să încerce să afle ceva mai concret, a doua zi, sugerîndu-i, de exemplu, lui *cavalier* Cimino să întrebe aşa şi aşa,

şi abia aşteptau ca Directorul general să vină din nou la birou.

Între timp *cavalier* Cimino plecase de o bună bucată de vreme pentru a-şi informa soţia de noutăţile zilei şi a o linişti asupra motivelor inspecţiei. Dar doamna Cimino, cînd auzi de transferare — chiar dacă aceasta avea caracterul unei avansări şi a recunoaşterii meritelor de şef de serviciu ale soţului ei — începu să plîngă şi să se vaite. Ah, aşa era soarta funcţionarilor, să fie aruncaţi dintr-un loc în altul, dintr-un oraş în altul ! Desigur, cariera, avansările ; bărbaţii nu se gîndeau decît la asta, nu vedeau decît asta ! Dar sacrificarea familiilor ? Şi mobila şi toate lucrurile din casă care se stricau şi se deteriorau din pricina transportului ? Ah, ea niciodată nu va avea o casă frumoasă, o casă cum şi-a dorit totdeauna ! La ultima transferare, se spărseseră trei pahare dintr-un serviciu bun şi un picior al mesei de mahon şi o oglindă, tocmai o oglindă, fapt care aduce nenorocire ! Dacă şi-ar fi putut închipui aşa ceva cu douăzeci de ani în urmă... De ce se măritase cu un impiegat ? Dacă ar fi ascultat-o pe mama ei, care voia să o dea după un medic, un profesionist cu o situaţie frumoasă, ar fi rămas pentru totdeauna în oraşul lor şi ar fi avut casă şi tot confortul ! Asta e soarta funcţionarilor, mereu pe drumuri, ca ţiganii, da, ca ţiganii ! La fel ar fi fost dacă ar fi trăit într-un cort mare cu patru bănci şi o saltea ! La minister puţin le păsa. Domnii de la minister puteau să-şi permită să aibă case frumoase, trăiau în Capitală, soţiile lor se duceau la teatru în fiecare seară şi erau în relaţii cu doamnele din înalta societate. De ce soţul ei nu ştia să facă în aşa fel încît să fie chemat la minister la Direcţiunea generală, după douăzeci de ani de carieră ? Dar el era mulţumit, sigur că da, era mulţumit să vagabondeze de colo colo ! Vezi dumneata, avansările, cariera — nu ştia altceva, nu se gîndea la altceva ; şi, Dumnezeule,

ce rău făcuse ea să merite o asemenea soartă ? De ce se măritase cu un impiegat, de ce ?

În faţa acestor văicăreli *cavalier* Cimino stătea descumpănit şi nu mai spunea nimic — de altminteri era obişnuit să audă într-una cîte unul din acele reproşuri — şi plimbîndu-se în sus şi în jos prin cameră se tot întreba la ce alt serviciu putea fi transferat, la un serviciu mai important, de o mai mare răspundere. În sfîrşit, lăsîndu-şi nevasta să se plîngă singură, se retrase încet-încet în biroul lui şi, scoţînd dintr-un sertar un exemplar din *Anuarul personalului,* începu să-l răsfoiască mai întîi distrat, apoi cufundîndu-se în el, ridicînd din cînd în cînd capul pentru a se gîndi la ceva, la vreo posibilă combinaţie ce s-ar potrivi cazului său. În vreme ce citea numele acelea ale şefilor de birou, colegi de-ai săi, făcea socoteala anilor de serviciu şi meritelor fiecăruia. Al cui loc l-ar fi putut lua el, într-un serviciu mai important ? Erau printre acei şefi de birou doi sau trei care aveau protectori puternici, ştabi de la minister şi se ştia că vor fi chemaţi la Direcţiunea Generală cît de curînd. Poate în locul vreunuia dintre ei... Şi *cavalier* Cimino se lăsa în voia acelor presupuneri, răsfoind într-una *Anuarul,* ca un cititor care, ţinînd în mînă o carte de basme, se rătăceşte printre imaginile unor fantezii extraordinare.

Directorul general se întoarse în ziua următoare, sosind cu maşina lui neagră şi stătu cîteva ceasuri de vorbă cu *cavalier* Cimino. Examinară în amănunt situaţia biroului şi a lucrărilor care trebuiau duse la capăt. *Cavalier* Cimino ar fi trebuit să-l întrebe despre lucrul cu bucata şi tarife, după sugestiile lui Fratellini, dar nu scoase nici un cuvînt, ca şi cum s-ar fi ferit să atingă acel subiect. Numai Directorul general spuse din nou că pentru a grăbi copierea actelor, se vor lua măsuri la minister să se autorizeze lucrul cu bucata, dar fără a intra în alte amănunte. Funcţionarii trebuiră să se mulţumească cu o astfel de asigurare, destul de vagă.

Erau supăraţi pe *cavalier* Cimino care, pe de altă parte, nu avusese curajul să-l întrebe pe Directorul general nici de propria lui transferare, ca şi cum ar fi comis o indelicateţe.

Nici în zilele următoare nu se putuse hotărî să abordeze subiectele cu pricina. În fiecare dimineaţă Directorul general sosea cu automobilul lui negru şi rămînea la birou cîteva ceasuri. La venire, dădea mîna cu Costante, care se ridica de la masa lui, grăbindu-se să-i iasă în întîmpinare, pentru a-l însoţi respectuos pînă în biroul lui *cavalier* Cimino.

Impiegaţii se obişnuiseră acum să-l vadă sosind şi să-l ştie la birou, şi unii dintre ei, după primele zile, hotărîseră să renunţe la cravate. Stăteau toţi aşezaţi la mesele lor, cu haina pusă pe speteaza scaunului în loc să fie îmbrăcaţi cu ea, conform regulamentului. Îndată ce auzeau paşi pe coridor, cu un singur gest lăsau să le alunece braţele în mîneci, luînd o atitudine demnă pentru cazul că cineva ar fi apărut în pragul uşii. O singură dată Directorul general, însoţit de *cavalier* Cimino, se oprise lîngă biroul fiecărui funcţionar, cerînd lămuriri asupra lucrărilor. „Ah, da... văd, văd. Bun, foarte bine! Sînt lucrări care necesită multă atenţie, multă sîrguinţă. Eu asta recomand totdeauna personalului: sîrguinţă, scrupulozitate, atenţie! Funcţionarea perfectă a serviciului stă în acest foarte simplu secret. Bine, bine!" şi spunînd acestea, plecase fără ca măcar să ia în mînă vreun formular sau să intre în amănunte.

Nu stătea mai mult decît două ore la serviciu, în fiecare dimineaţă, pălăvrăgind cu Cimino în biroul acestuia. Ajungeau la cele mai felurite subiecte de conversaţie şi Directorul general se declara foarte mulţumit de cura diuretică pe care o făcea. Cu adevărat, nu mai întîlnise niciodată o apă ca aceea! După ce flecărea astfel o vreme, începea să-şi ridice în aer cînd un picior cînd celălalt şi spunea că trebuie să plece. Funcţionarii îi auzeau paşii pe coridor şi se arătau la ferestre de unde-l vedeau pe Directorul general îndreptîndu-se în grabă către

chioşcul acoperit cu tablă, de la colţul străzii, în timp ce *cavalier* Cimino se plimba înainte şi înapoi pe trotuar, pe lîngă maşina neagră.

Pînă ce într-o zi Directorul general îl înştiinţă pe *cavalier* Cimino că acea cură pe care o făcuse îi folosise foarte mult şi că, prin urmare, inspecţia lui putea să se considere încheiată. Se va mai întoarce o dată sau de două ori înainte de a pleca la o altă staţiune balneară, unde urma să-şi facă o scurtă cură pentru ficat. Rugă el însuşi pe Fratellini să telegrafieze la serviciul din acel oraş, anunţînd vizita sa.

Impiegaţii, deşi toate temerile încercate cu o săptămînă mai înainte se dovediseră neîntemeiate, dată fiind amabilitatea Directorului general, răsuflară uşuraţi deoarece faptul că-l ştiau printre ei, în toate dimineţile, chiar numai pentru două ceasuri, îi deranja totuşi. Cît despre doamna Cimino, liberată şi ea de tulburarea ce i-o provocase faptul că Directorul general se afla în birouri şi îi stătea pe cap, în vreme ce-şi vedea de treburile casei avu deodată o idee — Oh ! se gîndise totdeauna la aşa ceva, dar ca la un lucru imposibil — îi veni ideea de a-l invita la masă.

Avusese totdeauna pasiunea invitaţiilor. Pentru a face o impresie bună oaspeţilor mai importanţi, îşi împodobea masa cu servicii de cristal şi argintărie, ceea ce de fiecare dată o umplea de bucurie — de pildă, cînd sosea de la minister un inspector dintre acei cu care soţul ei era în raporturi familiare — şi-i dădea senzaţia că este o femeie de societate, care ştie să facă onorurile casei cu fineţe şi distincţie.

Ideea de a-l invita la masă pe Directorul general o însufleţi în mod deosebit, pentru că niciodată nu i se întîmplase să aibă un oaspete atît de distins. Îi veneau în acelaşi timp în minte o mie de lucruri, se gîndea la ce va pregăti, la farfurii, la felurile de mîncare cele mai fine şi la tacîmurile ei de argint. După lacrimile din prima zi, sfîrşise prin a îmbră-

ţişa perspectiva transferării aproape cu entuziasm, căutînd să-şi închipuie noul oraş unde se va duce să trăiască şi care fără îndoială va fi un oraş mare şi frumos, cu un serviciu mare şi important, şi noile prietenii pe care le va face. Poate va merge mai des la teatru şi pentru asta va trebui să-şi facă o rochie de seară şi desigur şi Robertino se va simţi bine şi va fi mulţumit. Astfel, faptul de a-l invita pe Directorul general îi apăru ca primul eveniment al unei vieţi noi şi mai interesante şi aproape ca o îmbucurătoare prevestire a viitorului.

Cînd *cavalier* Cimino auzi de propunerea soţiei sale rămase perplex. Să-l invite pe Directorul general ? Nu era ceva prea familiar ? Şi dacă nu primea ? „Chiar aşa, ei... ei... avînd în vedere raportul ierarhic... cu inspectorii era altceva, fiind vorba aproape de colegi, dar Directorul general... Nu se va simţi şi el pus în încurcătură ?“ „În încurcătură, de ce la urma urmei ? replica doamna Cimino. Doar nu-l invită un uşier ! De ce să fie în încurcătură ?“ Şi în sfîrşit, izbuti să-şi convingă soţul că în ce priveşte încurcătura, o confunda pe aceea a Directorului general cu a lui, la gîndul cum va formula invitaţia. „Dacă îngăduiţi, *commendatore*... eu... soţia mea... a rămîne la masă la noi... a ne face onoarea... vom fi onoraţi.“

Pe de altă parte, se putea întîmpla ca Directorul general să aprecieze acea amabilitate, să-i folosească pentru carieră, stabilind cu el o amiciţie, un raport mai mult decît ierarhic — de cordialitate, de familiaritate.

Doamna Cimino se puse imediat pe treabă plină de entuziasm, începînd mai întîi prin a fixa meniul, foarte rafinat. Se gîndise să-i ofere o langustă dar cum nu i se mai întîmplase să pregătească aşa ceva şi cum langusta era greu de gătit fără a-i sfărîma picioarele şi antenele, coborî şi ceru sfatul patronului de la „Fazanul de aur“. Acesta fu bucuros să-i vină în ajutor, mai mult decît atît, îi făgădui că va pregăti el însuşi langusta după toate regulile ; şi, în

fine, îi mai oferi doamnei Cimino, pentru ziua prînzului, un chelner. Doamna Cimino, care nu se gîndise niciodată la acest lucru, fu încîntată. Oh, o masă servită de un chelner, de un chelner adevărat, cu mănuşi albe! „Şi pe care mi-l daţi? Pe care mi-l daţi? întrebă ea, entuziasmîndu-se. Puteţi să mi-l daţi pe Giacomo? Giacomo ar fi ideal! Dacă mi l-aţi putea da pe el..." Îi cunoştea foarte bine pe cei trei chelneri de la „Fazanul de aur": Giacomo, Antonio şi Lorenzo. Antonio era un om în vîrstă, mic de statură şi mergea totdeauna cu picioarele depărtate, poate pentru că avea hernie; Lorenzo ar fi putut avea o înfăţişare arătoasă, dar era adus de spate de parcă ar fi fost cocoşat, apoi părea scorbutic şi nu surîdea niciodată, cum trebuie să surîdă un chelner. În schimb Giacomo... Oh, ce băiat frumos era Giacomo, şi atît de stilat şi fin! Îl privea mereu de la ferestrele care dădeau în curte şi se gîndea: ce băiat drăguţ, oh, ce băiat drăguţ; să te îndrăgosteşti de el nu alta! În clipele acelea îşi amintea totdeauna de un fapt de care auzise povestindu-se: o marchiză care fugise cu un chelner, da, o marchiză adevărată! Lucruri care ar părea inventate de scriitorii de romane, şi în schimb... Iată, privindu-l pe Giacomo de la fereastră cînd lua tava cu aperitive într-o mînă şi se mişca cu atîta eleganţă în haina lui albă, ea înţelegea cum într-adevăr unele lucruri se pot întîmpla şi în viaţă, nu numai în romane.

Patronul „Fazanului de aur" îi spuse că, desigur, aşa cum dorea, el va putea să i-l împrumute pe Giacomo, pentru ziua mesei, şi doamna Cimino nu mai sfîrşea cu mulţumirile; apoi se întoarse acasă aproape alergînd pe scări. Cîte lucruri mai erau încă la care trebuia să se gîndească, cîte de aranjat! I se părea aproape că nu va avea timp pentru toate. Ca desert se gîndise mai întîi la o *zuppa inglese* [1], dar poate că era mai potrivită o îngheţată, pe care o va servi în cupe de argint, aşa că şi cu

Zuppa inglese : un fel de prăjitură.

aceste cupe va face o impresie bună. Da, se hotărîse pentru înghețată. Și apoi, Dumnezeule, cîte altele mai trebuiau ! Rochia din mătase neagră cu dantelă, pe care nu o mai pusese de atîta vreme și care fără îndoială o va prinde foarte bine... De ce o îngrășa atît de mult ? Și corsetul, corsetul la care trebuia să înlocuiască din nou trei balene care se rupseseră. Apoi puțină manichiură, Dumnezeule, cu mîinile alea așa de prăpădite, cu unghiile tocite, dacă cel puțin ar fi avut grijă să le ungă totdeauna cu puțină cremă. Desigur, soția Directorului general avea cameristă și bucătăreasă, nu trebuia să facă ea toate treburile casei, să mături, să aranjeze totul. Ea, cu mîinile acelea, era totuși soția unui șef de serviciu. Dar s-ar fi putut oare spune că ea, cu acele mîini, era în adevăr soția unui șef de serviciu ?

Doamna Cimino, de acord cu patronul „Fazanului de aur", hotărîse ca masa să aibă loc peste două zile, pentru a avea timp să pregătească totul și să facă invitația, după toate regulile, Directorului general. În dimineața următoare, *cavalier* Cimino se urcă în biroul său, repetîndu-și în minte cuvintele pe care le va spune Directorului general... și de fiecare dată cînd le repeta schimba ceva. Din această cauză se temea că nu se va exprima cum trebuie la momentul potrivit și astfel o lua de la capăt căutînd o formulă mai precisă. „Eu... noi, *commendatore*... soția mea... dacă vreți să binevoiți... dacă ne veți onora... noi, soția mea... vom fi onorați..." și cu gîndul la acel discurs care-l preocupa fu aproape nepoliticos cu Fratellini cînd acesta veni să-i aducă o scrisoare la semnat și îi aminti să-l întrebe pe Directorul general despre lucrările în acord.

— Lucrările... izbucni el. Dumneata nu te mai gîndești la altceva ! Va decide Direcțiunea, la timpul cuvenit... Ce vrei acuma ?... Cum să întreb ?...

Cînd sosi Directorul general, ca în fiecare dimineață, către zece și jumătate, *cavalier* Cimino încercă pentru ultima oară să-și orînduiască frazele pe care le avea în minte și deschise gura pentru a

vorbi, dar, chiar în momentul cel mai propice, se opri şi îi veni, fără a-şi da seama cum, pofta să-l întrebe pe Directorul general despre acele lucrări cu bucata. Astfel conversaţia se îndreptă către lucrările care trebuiau terminate, către serviciu. Din cînd în cînd, în timpul unei pauze, *cavalier* Cimino deschidea gura să spună ceva despre masă, fără a izbuti însă să articuleze cuvintele pe care în ultimul moment nu şi le mai amintea în ordinea stabilită. Termina totdeauna prin a spune : „Desigur, cea mai importantă sarcină... a funcţionarilor... să completeze lucrările... cu bucata..." În fine, se hotărî, deodată, întrerupîndu-l pe Directorul general, care tocmai îl întreba ceva despre o moşie din vecinătatea apelor unde-şi făcea cura, şi adunînd toate cuvintele la care se gîndise, izbuti, în sfîrşit, să formuleze invitaţia.

Directorul general, auzind spunîndu-i-se asta tocmai cînd se aştepta mai puţin, rămase încurcat, apoi îi mulţumi cu căldură. „Dar, dragă Cimino, n-aş vrea... doamna e foarte gentilă, ideea mă impresionează... Dar de ce se deranjează pentru mine... voi fi onorat. Mulţumesc, mulţumesc, dragă Cimino ! Sînt bucuros să primesc..." În acest fel se complimentară timp de cîteva minute şi *cavalier* Cimino surîdea acum, spunînd că onoarea, ei... ei... era de partea sa... că soţia lui, ei, ei... deranjul, nici un deranj... ei, ei... plăcerea de a avea un oaspete atît de agreabil — şi nici unul dintre ei nu-şi dădea seama de echivocul care putea lua naştere din schimbul acela de amabilităţi. Mai mult, echivocul se şi produsese.

Era ora 1 şi Directorul general nu părea că are de gînd să plece. *Cavalier* Cimino îşi dădu seama de oră auzind sirenele deasupra acoperişurilor oraşului şi se întrebă, fără a acorda importanţă acestui fapt, cum se făcea că Directorul general îşi prelungea vizita aşa de mult în acea zi. Vorbeau de lucruri importante — de un iminent decret de lege prin care, se spunea, va fi acordat gradul al cincilea

şefilor de birou cu mai mult de douăzeci şi cinci de ani de vechime. Şi pe *cavalier* Cimino faptul îl interesa foarte mult, pentru că el se afla în acea situaţie favorabilă. Dar, la un moment dat întrerupînd brusc convorbirea, Directorul general, după ce aruncă o privire la ceas, zise :

— Nu credeţi că e timpul să mergem ? N-aş vrea ca doamna să mă socotească un birocrat nepoliticos. Nu e corect să te prezinţi în ultimul moment. Trebuie să furăm puţin din orarul biroului, dragă Cimino, ne putem permite...

Spunînd acestea el se şi ridicase, pregătindu-se să iasă din birou, în timp ce *cavalier* Cimino, căruia i se păruse că înţelege şi se temea să creadă, să înţeleagă, ezita să-l urmeze şi nu izbutea să se dezlipească de fotoliul lui din spatele biroului acoperit cu muşama neagră. Ar fi vrut să simtă că prinde rădăcini şi să rămînă acolo pentru veşnicie. Se ridică în schimb, urmîndu-l pe Directorul general în jos pe scări, pînă la primul etaj şi sună la uşa apartamentului său. Nici măcar nu se simţea dezorientat, în acel moment conştiinţa sa consta numai dintr-un „ei... ei... ei..." bîlbîit în gînd, era încremenit de ceea ce urma să se întîmple, ca şi cum el nu ştia nimic şi n-avea nici o vină.

— Doamnă, mă socotesc în adevăr onorat... — începu să spună Directorul general cu o elegantă plecăciune, îndată ce doamna Cimino se arătă în uşă, într-o ţinută foarte neglijentă, într-adevăr, şi cu un şorţ mare în faţă — mă consider în adevăr onorat şi aş fi vrut să vă aduc nişte flori, dar invitaţia soţului dumneavoastră a fost aşa de... aşa de neaşteptată.

— Dumnezeule, exclamă doamna Cimino, care încă din momentul cînd deschisese uşa îngălbeni, aflîndu-se în faţa acelui domn de care nu-şi dăduse imediat seama cine este. Dumnezeule ! Şi cu un ţipăt ascuţit leşină în prag, căzînd la picioarele Directorului general care, instinctiv, în loc s-o sprijine, impresionat de acel ţipăt, sări înapoi ca să nu fie tras şi el în jos.

— Elvira, îţi prezint pe domnul... pe *commendatore*... Directorul general..., rosti *cavalier* Cimino întinzînd mîna, Directorul general, Elvira... ridică-te...

— Dar ce tot spuneţi ? exclamă Directorul general. Nu vedeţi că doamna se simte rău ? Mişcaţi-vă, chemaţi pe cineva.

Şi el, cel dintîi, aplecîndu-se peste trupul inert al doamnei Cimino căuta s-o trezească făcîndu-i vînt cu mîna, în timp ce *cavalier* Cimino învîrtindu-se în jurul soţiei sale îi sălta cînd un braţ, cînd un picior pe care le lăsa apoi să cadă, continuînd să repete : „Elvira... Directorul general... Elvira !"

La etajul de sus funcţionarii auziseră ţipătul doamnei Elvira şi stăteau cu urechile aţintite, întrebîndu-se ce s-a întîmplat. Unii se repeziră la fereastră spre a vedea dacă maşina Directorului general era încă în faţa porţii, alţii se uitau în curte iar alţii ieşiră cu precauţie în vestibul.

— Ajutor !... Ajutor, se auzi la un moment dat vocea lui *cavalier* Cimino.

Atunci, ca şi cum ar fi fost acolo, aşteptînd acea chemare, toţi impiegaţii se precipitară pe scări.

— Sprijiniţi-o pe doamna... duceţi-o în casă... puţină apă, poruncea Directorul general în timp ce, care dintr-o parte, care dintr-alta, fără a fi avut timpul să înţeleagă cauza acelei tragedii, Fratellini, Martino, Mariotti şi Faccenda se sileau s-o ridice pe doamna Cimino şi s-o aşeze pe ceva care să nu fie podea goală.

Cu toate eforturile pe care le făceau toţi funcţionarii aproape că nu izbuteau să ridice de la pămînt corpul inert al bietei doamne Cimino. O parte dintre ei se simţeau foarte intrigaţi iar o altă parte erau impresionaţi de faptul că o luau în braţe. În fine, prezenţa Directorului general sporea confuzia şi dacă el spunea : „ridicaţi de aici, ridicaţi de colo", toţi, spre a-l asculta, îi dădeau drumul dintr-o parte sau din alta, lăsînd-o să cadă şi întorcînd-o în toate felurile, ca pe un balot enorm pe care, cu o mulţime

de şerpuiri şi obstacole, îl duceau de colo pînă colo fără să ştie unde să-l depună.

— Vă rog, spunea între timp *cavalier* Cimino, împiedicîndu-se printre picioarele funcţionarilor şi făcînd onorurile casei Directorului general, vă rog poftiţi... mă veţi ierta... soţia mea...

Funcţionarii izbutiră în sfîrşit să o aşeze pe doamna Cimino pe o canapea în timp ce Martino sosea în grabă cu o cană de apă din care toţi începură să stropească faţa bietei femei. Directorul general se retrăsese între timp, cu discreţie, poate temîndu-se de a nu provoca o nouă criză doamnei, prin prezenţa lui. Funcţionarii, afară de Fratellini şi Martino, care erau de-ai casei, se retraseră şi ei încet-încet. Toţi se uitau acum unul la altul, contrariaţi, cu Directorul general acolo în mijlocul lor, în uşa apartamentului lui *cavalier* Cimino, care nu mai izbutea nici măcar să bîlbîie obişnuitul, ei... ei...

Se auziră deodată gemete, semn că doamna îşi revenise, şi după cîteva momente apăru Fratellini, care-l luă pe *cavalier* Cimino deoparte.

— Dar, *cavaliere,* ce-aţi făcut? îi şopti el. Invitaţia era pentru mîine.

— Mîine? N-am înţeles bine... şi în acest timp îl trăgea de braţ pe Fratellini ca să fie atent să nu audă Directorul general.

— Duceţi-vă, duceţi-vă şi daţi o mînă de ajutor doamnei, îl îndemna Directorul general, nu vă preocupaţi de mine. Îmi pare foarte rău...

La ce se gîndea însă în acel moment era greu de ghicit. S-ar fi spus că încerca să citească explicaţia celor întîmplate pe feţele funcţionarilor care, la rîndul lor, schimbau semne şi priviri întrebătoare fără a izbuti să înţeleagă ceva. Că la origina acelei tragedii fusese o prostie de-a lui *cavalier* Cimino, îşi dăduseră seama imediat: dar cum se petrecuseră toate? Cum le încurcase acel papă-lapte de *cavalier* Cimino? Ce-i spusese Directorului general?

Fără îndoială, dacă acesta ar fi putut să-şi închipuie adevărul, nu l-ar fi iertat niciodată pe *cavalier* Cimino. Unele bănuieli începuseră de pe acum

să-şi facă loc în mintea sa ; din cînd în cînd încrunta sprîncenele, strîngea buzele trăgînd cu coada ochiului la funcţionari şi făcea patru-cinci paşi în sus şi în jos prin cameră, cu mîinile la spate.

În fine, se arătară iarăşi *cavalier* Cimino şi Fratellini cu Martino. Se auzeau prin uşă, tare, plînsetele doamnei Cimino...

Directorul general plecă în ziua următoare. Înainte de a părăsi serviciul dori să strîngă mîna tuturor funcţionarilor şi ai fi zis că amabilitatea lui era rezultatul întîmplării din casa lui *cavalier* Cimino, pe care voia s-o facă uitată. Cimino încercase de două sau trei ori să bîlbîie : „Soţia mea... o neaşteptată indispoziţie... plăcerea de a vă avea la masă cu noi..."

— Nu vă mai gîndiţi la asta, răspunse Directorul general, bătîndu-l pe umăr. Sper că doamna şi-a revenit. Transmiteţi-i omagiile mele.

A fost o plecare în surdină şi Directorul general dispăru aşa cum sosise în prima zi, ca un *commendatore* oarecare în vacanţă, preocupat numai de cura lui balneară. Funcţionarii se arătară la ferestre pentru a-l vedea plecînd ultima dată cu frumoasa sa maşină neagră. În timpul ultimelor zile ajunseseră să se simtă destul de degajaţi în prezenţa lui, astfel că acum, cînd pleca definitiv, se mărginiră să-şi dea drumul la cravate şi să se dezbrace de haine.

Deodată, ca şi cum şi-ar fi adus aminte de un lucru important, Brigadierul îi spuse lui Martino să scoată din cuie uşa de la latrină. Lucrul fu făcut imediat şi aceasta însemna, după aproape două săptămîni de tensiune, întoarcerea la viaţa normală.

III

Vizita Directorului general lăsase în sufletele tuturor un gol ; ceva cu totul deosebit de acea destindere care însoţeşte întotdeauna, în toate birourile, sfîrşitul inspecţiei vreunei mărimi de la minister. Era un gol în care nesiguranţa sorţii care-i aştepta se amesteca cu consideraţiile triste despre desfiinţarea serviciului şi despre ceea ce însemnase Cadastrul în viaţa fiecăruia timp de atîţia ani, fiind vădit deodată faptul că toate lucrurile petrecute zilnic în acelaşi fel — printre formulare, evidenţe cadastrale şi registrele de partide, acolo, în acele încăperi, cu mesele cu vopseaua scorojită, cu scaunele de paie şi cu sobele de teracotă — că toate acele lucruri petrecute zilnic atît de la fel încît, după atîta timp, nu era cu putinţă să ţi le aminteşti unul cîte unul, în mod distinct, reprezentau pentru funcţionari o parte intimă din povestea vieţii lor, la care se gîndeau acum ca din depărtare. Toţi, cine ştie de ce, îşi aminteau de primele lor experienţe de la birou, de primele lucruri pe care învăţaseră să le facă abia intraţi ca simpli stagiari sau diurnişti, apoi totul devenea confuz şi era cu neputinţă să se mai distingă în timp acele întîmplări care erau toate egale, şi să-şi aducă aminte de toate formularele şi bilanţurile la care lucraseră. Era ca şi cum ar fi trebuit să numere valurile care se izbesc de

ţărm : unu, doi, trei, patru... pînă la urmă nu se mai putea continua. În cincisprezece-douăzeci de ani de serviciu, păreau că făcuseră un singur lucru, în loc de mii de lucruri deosebite. Dar, în fond, acele mii de lucruri deosebite nu erau oare unul singur ? Se schimbau cifrele, dar modelul nouăsprezece era acelaşi model nouăsprezece, tot aşa registrele, bilanţurile şi toate celelalte. Într-adevăr, veşnic acelaşi lucru, din prima zi a carierei. De aceea li se părea acum că se trezesc cu mîinile goale, dacă încercau să adune în căuşul lor tot acel timp îndepărtat din care ar fi vrut să vadă ţîşnind numeroase amintiri interesante şi multicolore, şi rămîneau cu un sentiment de dezamăgire, ca şi cum, deodată, nu şi-ar mai fi amintit nici măcar c-au trăit.

Unitatea de măsură a existenţei Cadastrului, cu neputinţă de evocat prin succesiunea întîmplărilor din serviciu, funcţionarii o găseau în evenimentele petrecute în viaţa de familie a fiecăruia. Astfel, toţi acei ani, de-a lungul cărora timpul se scursese zi cu zi între completarea formularelor şi probele bilanţurilor, căpătau perspectivă numai în legătură cu datele naşterilor, ale primelor împărtăşanii, ale scarlatinelor, ale mutărilor, ale unui mic voiaj de zece zile în vizită la vreun văr depărtat, ale unui palton nou — care acum era ros la mîneci şi la guler — ale unei muşcături de cîine de care se temuseră să nu fi fost turbat... Şi în aceste puncte de reper se vădea semnificaţia milioanelor de cifre scrise pe formulare, şi fiecare funcţionar regăsea sensul propriei vieţi împărţită între grijile serviciului şi cele ale familiei. Ei, da... aceasta era toată filozofia pe care fiecare o rumega în felul său, în sinea lui, şi acum nu le mai rămînea decît sentimentul de nesiguranţă faţă de ceea ce avea să fie mîine, după desfiinţarea serviciului şi trecerea actelor în „păstrare". Acea nesiguranţă şi gîndurile legate de ea creaseră o atmosferă de apatie cum funcţionarii nu mai cunoscuseră vreodată. Lăsau hîrtiile risipite pe mese şi treceau dintr-un birou în altul să stea de

vorbă între ei, cu gulerele cămăşilor deschise, văitîndu-se de căldură ; se duceau la ferestre să privească apa gălbuie a fluviului, băieţii şi fetele cu pielea bronzată care se întorceau de la plajă şi soarele ce apunea, roşu, în spatele turnului cel mare al fortăreţei. Nu aveau poftă să pună mîna pe toc şi să scrie un singur număr pe vreun model. La gîndul că peste un an nici unul nu se va mai arăta la acele ferestre, nici unul nu va mai iscăli condica de prezenţă pe masa lui Costante, nici unul nu-l va mai trimite pe Martino să cumpere ţigări...

Era într-adevăr dezolant să te gîndeşti că toate acele lucruri nu vor mai fi peste puţină vreme şi că serviciul, după treizeci de ani, va sucomba, aşa, deodată, şi că îndelungata trudă a funcţionarilor din acei treizeci de ani n-a fost decît o enormă grămadă de maculatură de arhivă — sutele de registre de toate felurile şi miile de formulare completate cu atîta grijă — aşezată acolo şi acoperită de praf, la „păstrare", pînă ce, peste un secol, va fi nevoie să se reînceapă totul de la capăt, cu metode şi sisteme noi. Peste un secol !...

Trecuse o lună de la vizita Directorului general. Funcţionarii aşteptau ordinul pentru a putea începe munca în acord şi în fiecare dimineaţă întrebau la secretariat dacă nu sosise vreo scrisoare de la Direcţiunea generală. *Cavalier* Cimino aştepta şi el comunicarea transferării care acum devenise ceva sigur, îngrijindu-se numai de examenele lui Robertino. Era în august. Oraşul, aproape pustiu. Domnii — şi, deşi părea cu neputinţă, toţi în oraş erau mai domni decît funcţionarii — îşi pregătiseră valizele pentru vilegiatură sau părăseau oraşul în veşminte de plajă, cu trenuleţe de distanţă scurtă, întorcîndu-se de la mare după apusul soarelui în grupuri zgomotoase. În oraş rămîneau numai funcţionarii. La amiază, în orele de zăpuşeală, se întorceau acasă de la birouri mergînd pe lîngă zidurile palatelor, printr-o dungă de umbră lată numai de treizeci de centimetri, cu feţele transpirate, cu haina aruncată

pe umeri şi cu pete mari de sudoare la subsuori. Funcţionarii şi familiile funcţionarilor, neveste care, dimineaţa umblau încoace şi încolo fără nici un chef printre tejghelele pieţei aproape pustii, cu sacoşa de cumpărături atîrnată de braţ, în bluze de bumbac şi sandale din care le ieşeau unghiile galbene ; băieţi care, în plictiseala vacanţelor fără distracţii, deveneau supărători şi turbulenţi, jucîndu-se toată ziua cu mingea prin curţi şi întorcîndu-se acasă cu cămăşile rupte şi cu feţele palide şi murdare. După cină, o dată cu răcoarea pe care o aducea noaptea, funcţionarii se aşezau la mesele cafenelelor, cu soţiile şi copiii şi comandau cîte o îngheţată. Băieţii mîncau îngheţata cu vîrful linguriţei, nemaipomenit de încet ; nevestele observau persoanele aşezate la celelalte mese, făcînd din cînd în cînd cîte un comentariu şi îndreptîndu-şi bustul, pentru a părea mai demne ; şi funcţionarii, fumîndu-şi ţigara, rumegau în tăcere planuri pentru vara viitoare, dacă sporirile de salariu, despre care se vorbea de atîta vreme, vor fi acordate începînd de la întîi ianuarie. Apoi, cu îndemînare, fără a fi observaţi de lumea dimprejur, striveau mucul de ţigară între degete şi îl vîrau în buzunar, prefăcîndu-se că se întorc să vadă ceva ce se afla în spatele lor...

Pe la începutul lui septembrie sosi de la Direcţiunea generală, într-un plic mare verde, ordinul de a începe lucrările cu bucata. Cifra alocată de minister şi aprobată de Curtea de Conturi era de o jumătate de milion, ceea ce însemna că fiecare funcţionar, la terminarea lucrărilor, va fi realizat un cîştig de aproape optzeci de mii de lire, din care o fărîmitură îi va rămîne şi lui Martino, însărcinat să numere paginile registrelor şi să-i ajute pe ceilalţi cînd era nevoie.

Ştirea, aşteptată cu nerăbdare de atîta vreme, redeşteptă în funcţionari însufleţirea din zilele în care Directorul general făcuse aluzie la ea pentru prima oară, şi şi-o repetau unul altuia, bătîndu-se pe umeri : „Ai văzut ? S-a făcut, în sfîrşit. O jumă-

tate de milion !... O jumătate de milion pentru lucrările cu bucata !" Stăteau adunaţi împrejurul mesei lui Fratellini, care le arăta scrisoarea sosită puţin mai înainte, cu un surîs de satisfacţie, ca şi cum întregul merit era al său. Acea cifră aşa de rotundă şi răsunătoare le producea un fel de beţie, pentru că nu se întîmpla în fiecare zi ca un impiegat să poată spune : o jumătate de milion, cum ai spune : o mie de lire, aproape cu senzaţia de a avea banii în portmoneu ; deoarece, fiecare avea această impresie pronunţînd acele cuvinte, uitînd că trebuia să împartă banii cu ceilalţi.

Adunaţi la secretariat, funcţionarii aşteptau cu nerăbdare clipa cînd aveau să înceapă lucrul şi, în fine, Fratellini deschise magazia pentru a distribui imprimate fiecăruia. Pachetele de imprimate de toate tipurile, îngrămădite de-a lungul pereţilor, în camera întunecoasă cu tavanul jos, semănînd cu o cazemată, apărură funcţionarilor ca o comoară care aşteaptă să fie împărţită. Din această cauză poate, unora le veni în minte că hîrtia ar fi putut să nu le ajungă. „Vor ajunge imprimatele, vor ajunge ?...", se întrebau unul pe altul cu nelinişte, căutînd în toate părţile şi stînjenind munca lui Fratellini care pretindea să împartă fiecăruia în ordine formularele nepipăite.

— Ce-ar fi, zise deodată Chiapponi, dacă tot ce e aicea înăuntru ar fi numai muncă în acord. Ar fi vorba de milioane... Şi toţi, timp de un minut, rămaseră pe loc uitîndu-se la acele mii de imprimate care urcau de la pămînt pînă în tavan, ca un zid, încercînd să facă socoteala în minte cîte milioane puteau să reprezinte dacă ar fi fost toate pline de numere şi avură din nou impresia că se găsesc într-o cameră a tezaurului.

Cu ocazia începerii acelei munci excepţionale, *cavalier* Cimino distribui funcţionarilor un supliment de rechizite, tocuri şi peniţe noi, sugativă, gume şi creioane. În această privinţă se arătă aproape generos, iar cînd Faccenda îi ceru în plus un creion roşu, le oferi cîte un creion roşu tuturor celorlalţi

spunînd, cu un aer mulţumit „ei... ei", ca şi cum ar fi avut şi el partea lui la munca în acord. Aştepta de la o zi la alta comunicarea transferării la un birou mai important şi în acel moment se gîndea poate că dăruind obiecte de cancelarie funcţionarilor, îşi vor aduce aminte de el cu mai multă afecţiune ; în fond, ar fi putut spune : la ce serveşte un creion roşu ? ce nevoie aveau ei de un creion roşu ? şi ar fi putut foarte bine să nu dea nimic nimănui ; cînd colo deschisese o cutie nouă, pentru a-i mulţumi pe toţi şi acest gest îl mişcase şi pe el.

În acea zi funcţionarii plecară de la birou cu pachete groase de formulare sub braţ, în cea mai bună dispoziţie cu putinţă, gustînd dinainte din plăcerea muncii pe care aveau să o înceapă imediat. Totuşi, acasă, în afară de părintele Zappata care era cam prostănac — cel puţin aşa spuneau unii — şi nu recurgea la şiretlicuri, toţi ceilalţi nu vorbiră nimic despre lucrările suplimentare. Nevestele ar fi început să pună sute de întrebări, ar fi vrut să ştie cît vor cîştiga şi ar fi numărat pe ascuns cifrele copiate pe modele pentru a nu scăpa din vedere nici o liră. Chiapponi, Mariotti şi pînă şi Fratellini susţinură că aduseseră acele lucrări acasă numai aşa, ca să le ducă la capăt pe îndelete, fiindcă la birou au prea mult de lucru. Şi deoarece faptul nu era îngăduit de regulament, femeile trebuiau să-şi ţină gura şi să nu pălăvrăgească în dreapta şi în stînga. Totuşi, doamna Clorinda nu se lăsă convinsă de acea explicaţie. Cînd soţul ei îi spunea vreo minciună, strîmbîndu-şi gîtul şi căutînd să o mascheze cît mai bine, plecîndu-şi ochii, ea îşi dădea seama imediat, astfel că şi de data aceasta începu o mică anchetă. Ce motiv avea să aducă de lucru acasă ? Un funcţionar era plătit să lucreze şi în afara orelor de birou ? Directorul general le ceruse să sporească producţia ? Dacă s-ar fi dus ea la Directorul general şi i-ar fi spus în faţă că pentru ceea ce plătea guvernul, pentru salariul pe care îl luau la sfîrşitul lunii funcţionarii, ea n-ar fi lucrat nici măcar o oră în plus faţă de program ? În cazul

cînd *cavalier* Cimino nu dăduse dispoziţie să fie luate acasă lucrările, ce motiv aveau să o facă, aşa, fără nici un cîştig ? În orice caz doamna Clorinda era convinsă că sub acea istorioară îndrugată de soţul ei se ascundea ceva necurat, şi se gîndea cum să facă să afle adevărul. Adesea se întîlnea la piaţă şi prin prăvălii cu soţiile celorlalţi funcţionari şi uneori cu doamna Cimino, pe care ea o saluta de departe, în mijlocul mulţimii gălăgioase : „Bună ziua, doamnă, ce mai faceţi ?" pentru a-i arăta că nu exista nici o diferenţă între ele două, şi chiar dacă doamna Cimino era soţia unui şef de serviciu, cînd se ducea să facă cumpărăturile cu două coşuri pline, era egală cu toate celelalte femei. Da, trebuia să-i spună toate aceste lucruri doamnei Cimino şi prima oară cînd o va întîlni la piaţă, o va opri şi o va întreba pe ocolite, despre acele lucrări ale soţului ei... Era oare adevărat că soţul ei, *cavalier* Cimino, nu ştia nimic şi nici nu trebuia să afle că funcţionarii duceau acasă lucrările, pentru că faptul acesta nu era îngăduit ?...

În sfîrşit, într-un fel ori altul, va afla ea adevărul, pentru că era sigură că exista un dedesubt. Şi atunci ar fi ştiut ce să-i spună soţului ei ! Acele lucrări erau nişte lucrări excepţionale, asta înţelesese imediat, şi trebuia să fie la mijloc şi un cîştig. Ah, dar va izbuti oare să afle adevărul !

Soţiile lui Mariotti, Fratellini şi Faccenda nu se arătaseră chiar atît de isteţe. Făcuseră numai observaţia că pentru puţinele mii de lire pe care le primeau soţii lor, era o nedreptate să lucreze acasă spre a mulţumi Direcţiunea generală. De ce nu erau angajaţi alţi funcţionari, dacă lucrările trebuiau terminate în grabă ?

În acea zi Mariotti, întorcîndu-se acasă cu pachetul de imprimate sub braţ, avea sufletul în sărbătoare şi se oprea să privească toate vitrinele, mai ales cele ale cofetăriilor. Ar fi avut o poftă grozavă să intre să ia ceva, o felie de tort cu marţipan sau chiar numai puţin cozonac, cum făcea totdeauna cînd îi picau în buzunar cîteva mii de lire sau cînd

pur şi simplu spera să le cîştige, cheltuindu-le încă înainte de a le avea, fără a mai pierde timpul. Dar reuşi să reziste ispitei şi numai la urmă de tot se hotărî să cumpere un pachet de ţigări americane, gîndindu-se că le va fuma în timpul lucrului, ca un mic premiu pentru el personal. Sosit acasă, aşeză cu grijă pachetul de imprimate, recomandînd soţiei să nu întrebuinţeze cumva la împachetat acele hîrtii şi apoi, fiindcă se simţea în bună dispoziţie şi aproape regreta că nu adusese prăjituri ca să mănînce cu toţii la masă, scoase din buzunar creionul roşu primit de la *cavalier* Cimino şi îl făcu cadou, vîrîndu-i-l, drept şi lucios, sub nas, celui mai mic dintre băieţii săi. Ceilalţi începură şi ei să sară împrejurul lui, strigînd că vor un creion roşu, şi Mariotti scoase tocurile, creioanele negre, gumele, penițele, foile de sugativă şi începu să împartă totul, distrîndu-se şi el cu copiii. Astfel, toţi erau mulţumiţi cînd se duseră la masă, ca şi cum le-ar fi adus prăjituri. Şi Fratellini dărui creionul roşu fiicei sale, Angelapia, şi i-l ascuţi cu o lamă de ras, sfătuind-o să nu apese prea tare cînd va scrie pentru ca să nu i se rupă vîrful. Faccenda dădu şi el creionul roşu copilului său, iar părintele Zappata, fiului său care mergea la şcoală. Toţi copiii funcţionarilor aveau în acea zi cîte un frumos creion roşu, nou şi lung pe care, în dimineaţa următoare, aveau să-l pună în ghiozdan pentru a-l arăta colegilor lor.

Era o seară de septembrie, cu răcoarea toamnei în aer, cînd funcţionarii se apucară de lucrările suplimentare. Dacă Directorul general ar fi putut, trecînd prin ziduri ca un spirit, să intre în casa fiecăruia şi să vadă cu cîtă pasiune şi cu cîtă rîvnă acei bravi impiegaţi stăteau cu capul aplecat asupra hîrtiilor şi niţel înclinat spre stînga, absorbiţi şi atenţi să umple cu cifre pătrăţelele modelelor, ar fi fost mişcat. Şi poate că ar fi spus şefilor de serviciu să mărească puţin tarifele; era ridicol să se mai calculeze munca impiegaţilor în centime.

În acea seară deci, după ce şi-au trimis la culcare soţiile şi copiii, funcţionarii s-au aşezat în linişte să

lucreze la mesele unde cu puţin mai înainte mîncaseră, întinzînd modelele şi imprimatele în ordine, cu călimara şi tocul cu peniţa nouă, cu gumele şi creioanele care nu erau cele dăruite de *cavalier* Cimino ci nişte resturi de creioane, de gume şi sugative uzate, luate de la birou. Şi în timp ce toţi dormeau în casă, ei se pregăteau, satisfăcuţi şi plini de bunăvoinţă, să copieze numerele care erau tot atîtea centime şi apoi tot atîtea lire şi în fine sute, mii de lire curgînd ca un fluviu... Le făcea o impresie ciudată faptul că se găseau cu formularele în faţă, cu tocul în mînă şi cu cifrele de copiat ca la birou, dar în mijlocul camerei lor, la masa de acasă, la acea oră liniştită din noapte. Ridicînd ochii le venea aproape să-şi închipuie că acolo, în spatele uşii lor, se afla coridorul de la birou şi aşteptau parcă să audă vocea lui Costante din sălita uşierilor ; dacă însă ascultau cu atenţie, din camera de alături se auzea respiraţia soţiei care dormea scoţînd cînd un răsuflu uşor cînd un oftat mai puternic. Era tare plăcut să poţi lucra aşa în pace, în mijlocul lucrurilor familiare şi mai ales cu acea satisfacţie de a şti dinainte care este preţul unui minut de lucru. La fiecare cifră copiată era ca şi cum ar fi luat treizeci de centime şi le-ar fi pus acolo, pe marginea mesei şi apoi, cînd întreg formularul era plin de cifre, după o jumătate de oră, părea că toate centimele adunate formau sute de lire şi că ei le duceau, în vîrful picioarelor, în camera unde dormeau soţiile şi copiii... Astfel urma să-şi petreacă impiegatul toată noaptea, renunţînd la somn, mulţumit că se poate sacrifica pentru centimele care se adunau pe marginea mesei şi care în zorii zilei deveneau... Cît deveneau ? O mie de lire ? Într-o noapte un funcţionar putea cîştiga astfel o mie de lire ! Toate cifrele copiate pe formulare şi centimele pe care şi le reprezentau, plutind în aer ca o ceaţă de aur, împreună cu mirosurile de mîncare, printre pereţii casei adormite şi mobilele şi obiectele familiare, toate alcătuiau o aureolă în jurul capului

funcţionarului care continua să scrie frecîndu-se la ochi, cu picioarele amorţite sub masă.

În seara aceea Părintele Zappata se aşează la lucru imediat după cină, pentru că dimineaţa trebuia să se scoale devreme şi nu putea să-şi petreacă toată noaptea lucrînd. Aşează toate formularele pe masă şi începu să copieze numere, în timp ce nevasta îi pregătea în bucătărie gustarea pentru a doua zi. Mauro, băiatul lor, învăţa o poezie pe de rost, repetînd-o şoptit într-un colţ al camerei. Apoi băiatul se duse la culcare iar nevasta veni din bucătărie şi se aşează şi ea la masa unde lucra Părintele Zappata, apucîndu-se să cîrpească rufăria. Din cînd în cînd, ridica puţin ochii şi se uita la bărbatul ei care copia cu atenţie toate numerele alea cu tocul strîns între degetele mîinii mutilate, îmbrăcată în mănuşa de lînă cafenie. Se uita la mîna aceea şi la mănuşa făcută de ea, la tocul care scria atîtea numere în pătrăţelele imprimatelor şi se gîndea că soţul ei era un funcţionar şi ştia să cîştige bani umplînd cu numere toate hîrtiile alea şi că în sat nu era nici unul aşa de priceput ca el. În sat erau toţi nişte simpli ţărani, care ştiau doar să sape pămîntul şi ca mîine Mauro, care acum mergea la şcoală, avea să ajungă şi el funcţionar şi să se ducă în fiecare dimineaţă în oraş, la birou. Părintele Zappata, fără să-şi ridice ochii de pe hîrtii, simţea privirile nevestei şi continua să scrie la fel ca la birou cînd ea venea şi se aşeza într-un colţ al camerei, cu mîinile în poală, fără să deschidă gura. Ţinea, în minte, socoteala numerelor pe care le copia şi după o jumătate de oră se îndreptă pe scaun fluturînd modelul completat : „Vezi, nevastă ? O sută de lire !“ Nevasta surîse, cu o privire devotată iar Părintele Zappata se apucă din nou să scrie. După o altă jumătate de ceas flutură în aer un alt model : „Vezi, nevastă ? Două sute de lire !“ Copia numerele cu iuţeală şi atenţie, fără nici o greşeală, şi din cînd în cînd flutura în aer modelele : „Vezi, nevastă ? Trei sute de lire !... Patru sute de lire... Cinci sute de lire !“ Femeii i se închideau ochii de somn, dar nu

se îndura să se ducă la culcare, rămînînd acolo la masă şi uitîndu-se cum lucrează bărbatul ei.

— Tu du-te să te culci, zise Părintele Zappata la un moment dat, fără să ridice capul. Eu am să mai stau puţin.

— Vino şi tu pe urmă, îi răspunse nevasta ridicîndu-se. Mîine trebuie să te scoli devreme, şi plecă dincolo, lăsîndu-l singur.

Părintele Zappata se întinse, căscă şi zîmbi către ceva nevăzut. Cîştigase cinci sute de lire ! Era tîrziu şi pe uliţa cea mare a satului nu se mai auzea nici un zgomot. Încă un formular, altă sută de lire... îşi zise el. Aprinse o ţigară, îşi dezmorţi picioarele făcînd un ocol în jurul mesei, apoi se duse la fereastră şi o deschise. Fereastra dădea spre o curte mică, pietruită, şi Părintele Zappata trase cu urechea la un muget care rupse brusc tăcerea, venind dinspre un grajd depărtat. Se uită la cer şi se gîndi că peste o lună, cînd s-o scula să plece dimineaţa, o să fie tot aşa noapte ca acum, cu aceleaşi stele de acum. Gîndindu-se la asta, îi veni cine ştie cum în minte Directorul general şi se trezi în el veşnica nemulţumire că rămăsese tot funcţionar diurnist după cincisprezece ani de birou. Supărat, cum era întotdeauna de gîndul ăsta, i se păru deodată că pierde timpul, un timp preţios, stînd la fereastră să se uite la stele. Închise geamul şi se întoarse în grabă la masă. Pînă la miezul nopţii — îşi zise el. Încă două ore... Dacă lucra pînă la miezul nopţii ajungea să cîştige o mie de lire. O mie de lire într-o seară ! Îşi potrivi cu stînga tocul între degetele mîinii cu mănuşa de lînă cafenie şi luînd un formular nou începu să-l umple cu cifre.

Ah, dacă Directorul general ar fi putut să intre în seara aceea ca un spiriduş prin casele funcţionarilor şi să vadă ce de mai numere copiau pe modele, ar fi fost într-adevăr mişcat şi ar fi hotărît imediat să se aloce încă o jumătate de milion pentru acele lucrări în acord.

Mariotti aşteptă ca băieţii şi soţia lui să se ducă la culcare înainte de a se aşeza la lucru. După ce

puse pe masă toate formularele, în ordine, observă că n-avea toc. Atunci se duse în vîrful picioarelor la ghiozdanul fiului său mai mic şi găsi în penar, alături de creionul roşu, tocul nou pe care i-l dăduse chiar el. Învîrti între degete, zîmbind, penarul colorat, apoi luă tocul, îi puse o peniţă şi îşi trase scaunul lîngă masă. După ce scrise vreo zece numere îşi aminti de ţigările americane cumpărate de dimineaţă şi scotoci prin buzunare după ele ; desfăcu pachetul şi adulmecă fericit parfumul dulceag al tutunului, apoi aprinse o ţigară. Era mulţumit ca un boier. Se apucă din nou să scrie numere pe model, fără grabă, savurîndu-le parcă unul cîte unul ca şi fumul aromat al ţigării. Între timp Pîlleri, căţeluşul, care fusese trimis ca de obicei să se culce în bucătărie, văzînd lumina aprinsă în sufragerie sări din culcuş şi deodată Mariotti se simţi muşcat uşurel de picior, pe sub masă. Era aşa de atent la lucru încît era cît pe-aci să sară în sus. Se aplecă să ia căţelul şi îl scărpină în cap. „Ce este, Pîlleri, ce este ? Ai venit să-ţi vezi stăpînul cum lucrează, Pîlleri ? Uite, stai aici, cuminte, să-i ţii de urît stăpînului." Luă un scaun şi aşeză căţeluşul pe el, poruncindu-i cu degetul să nu se mişte. Pîlleri părea foarte impresionat de mersul neobişnuit al lucrurilor din seara aceea, cum fac copiii cînd pot să mai rămînă după cină în loc să se ducă imediat la culcare. Şedea pe labele dinapoi uitîndu-se cu ochişorii lui strălucitori la Mariotti care lucra. Iar Mariotti, înduioşat de acea tovărăşie, îi spunea din cînd în cînd cîte ceva fără să se oprească din scris, amuzîndu-se să-i vorbească, mai în glumă, mai în serios despre gîndurile lui cele mai intime, aşa cum o poţi face doar cu animalele. „Vezi, Pîlleri, ce face stăpînul tău ? Ştii că o să cîştigăm bani frumuşei ?... Bănişori buni, Pîlleri !... Păcat că avem nişte datorii de plătit !... Ce vrei, necazuri, Pîlleri ! Tu habar n-ai de nimic... Dar cînd vom ajunge la capăt, o să rămînă destul ca să cumpărăm multe lucruşoare. Ia te uită, Pîlleri, ştii tu ce sînt astea ? Sînt o sută de lire ! O sută de lire, Pîlleri ! Frumos lucru, nu ?..."

şi căţeluşul asculta cuvintele lui Mariotti, privindu-l ca şi cum ar fi înţeles ce voia să spună. Dar după puţin timp se încolăci pe scaun şi închise ochii, cu botul între labe. Mariotti continua să copieze numerele şi din cînd în cînd se întorcea iar să spună: „Uite, Pílleri, aici sînt două sute de lire... aici sînt trei sute de lire... am ajuns la cinci sute de lire, Pílleri!" Atunci, auzind vocea stăpînului, căţeluşul deschise un ochi, îl privi de jos în sus şi dădu din coadă parcă pentru a-l felicita. Cînd ajunse la cinci sute de lire, Mariotti aprinse încă o ţigară şi trase în piept fumul cu încîntare, odihnindu-se puţin. Era aproape miezul nopţii şi casa se cufundase în tăcere. Toţi dormeau iar el se simţea mulţumit stînd acolo în tovărăşia lui Pílleri şi copiind numere pe modele. Nici din stradă nu se auzea vreun zgomot. Mariotti se duse la fereastră, o deschise şi privi stelele. Cît era oare pînă acolo? Milioane, milioane şi milioane de kilometri!... Şi dincolo? Ce era oare dincolo de stele? Poate că era Dumnezeu... Şi dacă era, în clipa aceea Dumnezeu îl vedea, vedea că el nu se dusese la culcare ca toţi ceilalţi, ca să lucreze şi să cîştige cinci sute de lire. La gîndul ăsta se simţi aproape mişcat şi ar fi vrut să vorbească cu Dumnezeu.

De ce nu se arăta Dumnezeu oamenilor, ca o lumină în mijlocul cerului, mai mare decît toate stelele?... Atunci nimeni n-ar mai fi putut crede că nu există şi chiar el, Mariotti, ar fi ştiut încotro să-şi îndrepte privirile. „Doamne, zise el în şoaptă ca pentru sine însuşi. Dacă aş putea lucra în fiecare seară aşa, dacă tu ai face să fie întotdeauna lucrări suplimentare..." Mariotti ar fi voit cu adevărat să vadă o lumină imensă chiar în mijlocul cerului, şi rămase uitîndu-se un timp la tremurul acela scînteietor din înalturile nopţii, nutrind aproape speranţa că deodată va izbuti să vadă ceva. În sfîrşit, închise fereastra şi se întoarse din nou la masă, rămînînd un moment pe gînduri, cu privirea atintită la un măr aşezat pe colţul bufetului, în faţa lui. I se părea că nu-i este somn şi că ar fi fost în stare să lucreze toată noaptea pînă a doua zi dimineaţa.

Cîştigase pînă acum cinci sute de lire. Încă două ore... — se gîndi — încă trei, pînă ajungea la o mie... O mie de lire ! Voia să ajungă la o mie de lire în seara aceea ! Îşi frecă mîinile cu satisfacţie. „Pílleri ! îi spuse el căţelului care dormea pe scaun, Pílleri, cîştigăm o mie de lire în noaptea asta !" Căţeluşul deschise un ochi privindu-l întrebător fără să-şi ridice botul vîrît între labe. „Gîndeşte-te, Pílleri, o mie de lire ! Straşnic om e stăpînutău, nu ?... Mare noroc pentru un Pílleri să aibă un stăpîn care cîştigă, aşa, o mie de lire într-o noapte, ce zici ?"

Dacă Directorul general, care nu se prea pricepea la lucrările serviciului şi nu izbutise niciodată să se descurce în paragrafele *Instrucţiunii a nouăsprezecea* ar fi văzut cu cît elan umpleau funcţionarii modelele cu mii de numere, s-ar fi alarmat, poate, şi ar fi spus : „Ei, încet, încet ! Ce apucături mai sînt şi astea s-o luaţi aşa cu zorul ? Atenţie la greşeli, dragii mei : sîrguinţă şi precizie, în primul rînd !" Dar funcţionarii ar fi zîmbit la asemenea sfaturi. Nu, nu, domnul Director general putea să fie liniştit, lucrarea era făcută bine şi cu toată silinţa, pentru că la urmă nu venea oare bilanţul ? Toate sumele astea nu trebuiau oare să iasă pînă la ultima centimă ? Niciodată un funcţionar n-ar fi prezentat drept bună o lucrare greşită, chiar dacă nu venea nimeni pe urmă să controleze, să verifice. Căci atunci adio conştiinţă, adio scrupulozitate, adio totul !...

Gino, care la birou trecea numele firmelor în registrele de partide, primise şi pentru munca în acord o sarcină asemănătoare. În fond nu părea o afacere proastă, pentru că tariful era bunicel : nouă lire de fiecare nume : o sută de nume nouă sute de lire ! În ziua aceea Gino se întorsese acasă cu un pachet uriaş de imprimate sub braţ şi îl pusese cu grijă pe un raft dintr-o cămăruţă din dosul prăvăliei tatălui său, trecînd mai întîi cu palma peste suprafaţa lemnului, ca să fie sigur că nu rămăsese nici o urmă de fructe putrede pe ea. Doamna Marta

era tot la țară la părinți și scria în fiecare săptămînă că sarcina mergea bine, că era foarte mulțumită și îl sfătuia pe Gino să facă ceva economii, dacă putea, pentru cînd s-o naște copilul. Așezînd pe masă foile imprimatelor, în seara aceea Gino era cu gîndul doar la soția lui și la copilul care trebuia să vină, încercînd un sentiment cu totul nou, de răspundere, ca tată de familie. Munca aceea stupidă de a copia cu o caligrafie frumoasă nume de firme pe registrele de partide i se păru deodată un lucru serios, atît de serios încît se simțea el însuși mirat. Ca să-i lase masa liberă, Costante se retrăsese într-un colț din dosul prăvăliei și-și aprinsese pipa. Urmărea cu ochii toate pregătirile lui Gino, și cînd acesta începu să scrie cu capul plecat într-o parte și cu nasul la doi centimetri de hîrtie, își scoase ochelarii din buzunarul vestei și și-i puse pe nas ca să-l vadă mai bine. Mîna lui Gino desena încet, cu o înțeleaptă îndemînare literele mlădioase ale unui nume lung de familie scris în cursive frumoase. Costante nu izbutea să citească prea bine numele acela, care începea cu un „D" apostrofat și părea să fie D'Aragona, sau D'Arpino sau D'Angeri, adică un nume străin, și neobișnuit. Ia te uită — rumega el în gînd, urmărind mîna lui Gino pe imprimatul alb, și fără să-și dea seama își plecă și el capul puțin spre stînga, mișcînd coada pipei ca și cum ar fi desenat litere în aer — ia te uită ! Cu caligrafia lui pare născut să scrie nume de firme la cadastru... Asta să-i fie oare soarta ? Atunci de ce l-am mai făcut licențiat ?... O să îmbătrînească acolo, la birou. Numai de n-ar rămîne să facă mereu pe scribul, de-ar trece într-o categorie superioară... Să rămînă un simplu scrib de cadastru, cu licența lui !...

În clipa aceea, Gino ridică puțin capul depărtîndu-se de hîrtie pentru a se uita la ceea ce scrisese. Costante întinse gîtul încercînd să descifreze numele pe care adineauri nu izbutise să-l citească, dar Gino puse pe hîrtie o sugativă și o apăsă ușor, cu delicatețe. Apoi întoarse pagina și aplecîndu-și capul

şi vîrîndu-şi iar nasul în hîrtie, începu să deseneze o altă majusculă splendidă.

Încăperea din dosul prăvăliei, cu tavanul jos şi afumat, fără uşi şi ferestre, avea acelaşi aspect şi aceeaşi lumină în toate anotimpurile anului. Numai că vara erau pe rafturi coşuri cu piersici, pere şi smochine, iar iarna mere şi portocale. Dar mireasma diverselor fructe se transformase în magherniţa aceea întunecoasă şi neaerisită, într-un miros acru veşnic acelaşi, amestecîndu-se cu mirosul mîncării gătite pe plită şi cu duhoarea urinei de pisică cu care se îmbibaseră toţi pereţii şi toate lucrurile dinăuntru. La orice ceas al zilei lumina venea doar de la becul prăfuit şi pătat de muşte, care atîrna în mijlocul încăperii agăţat de tavanul scund cu un fir. În timp ce Costante rumega în sinea lui acele gînduri despre destinul fiului său care, cu licenţa lui inutilă, avea să rămînă pentru totdeauna un conţopist la cadastru — şi din cînd în cînd scotea din pipă un nor gros de fum care întuneca lumina becului, şi scuipa în grămada de cărbuni din vatră — Gino, la rîndul său, îşi urmărea şi el anumite gînduri, atent la cursivele sale căci, de altfel, trebuia să fie atent la ceea ce scria şi nu putea cugeta prea profund ; astfel că lui îi plutea în minte mai degrabă un fel de ceaţă de gînduri, ca fumul din pipa lui taică-su, care se aduna în cercul de lumină al becului şi apoi se destrăma în rotocoale ciudate, pentru a se mistui în cele din urmă sub tavanul negru. Îşi aducea aminte de vremea cînd era la şcoală şi-şi făcea lecţiile seara tot acolo, pe masa din dosul prăvăliei, cu cărţile şi caietele dinainte, în timp ce tatăl lui îşi fuma pipa într-un colţ. Din primul moment amintirea aceea răsărise spontan, făcînd să dospească în mintea sa — fără ca el să se oprească o clipă din scris — o mulţime de gînduri care se întîlneau, în umbră şi tăcere, cu acelea ale lui Costante. Ce joc plin de surprize era viaţa omului ! La-nceput visezi să faci cine ştie ce lucruri extraordinare şi apoi sfîrşeşti ca impiegat la cadastru ! Frumuseţea este că în toate acestea nu e

nimic ciudat, ba chiar asta părea să fie o soartă pașnică și firească. La cadastru sau altundeva viața n-avea la urma urmei același rost pentru oricine ? Pentru că orice om, la un moment dat, își ia o nevastă, își întemeiază o familie, face copii : acesta este pentru fiecare rostul adevărat al vieții. În curînd și el, Gino, avea să aibă un fiu, un copil... Aici era deosebirea față de vremea cînd la aceeași masă își făcea lecțiile pentru școală ; acum lucrurile se schimbaseră, deveniseră mai grave și mai adevărate. Scriind firmele una după alta, își amintea, cine știe cum, de o problemă de matematică, de un capitol de istorie, de o regulă de gramatică. Toate acestea se legau imediat de gîndul stăruitor la copilul care trebuia să se nască. Munca aceea de a copia firmele în registre era în fond atît de stupidă încît n-ar fi izbutit niciodată s-o ia în serios. Iar dacă o îndeplinea totuși, asta se întîmpla pentru că îi făcea aproape plăcere să vadă cît de perfecte și de elegante ieșeau literele de sub tocul lui. Totuși, astăzi simțea mai multă satisfacție să facă o asemenea muncă decît să-și bată capul cu istoria, latina și algebra : pentru că știa pentru ce o face, și cînd soția lui avea să se întoarcă de la țară o să găsească un cîștig frumușel pus deoparte. „Drace !“ își zicea Gino, surprins el însuși de faptul că gîndul de a avea un copil îl mișca atît de mult și-l ducea la raționamente atît de serioase. Își dădea seama de lucrul acesta pentru prima oară ca și cum el s-ar fi datorat tocmai faptului că stătea acolo copiind în registre numele întreprinderilor, la masa din spatele prăvăliei. Lucrările astea suplimentare picaseră tocmai la timp ! Era o treabă comodă pe care o puteai face acum acasă cum și cînd îți plăcea. Dacă ar fi ținut așa, aproape că ar fi meritat să rămînă totdeauna un scrib la cadastru și să nu-și mai facă tot felul de gînduri... Da, în schimb tocmai acum trebuia să se zbată să-și caute un post cu un salariu mai bun, pentru că aștepta un copil. Dar cum ? Și unde ?... Gino continua să scrie cu capul plecat și cu nasul la doi centimetri de hîrtie, gîndindu-se la

copil şi întrebîndu-se cum şi unde va putea găsi un loc mai bun şi un salariu mai mare. În faţa dificultăţii acelui „cum" şi „unde", fantezia lui se oprea, ca de obicei ; după ce hoinărea puţin cu gîndul la întîmplare, termina prin a se concentra asupra numelui pe care tocmai îl scria, citindu-l în minte literă cu literă, pe măsură ce îl completa : D...e...l...l...'...A...g...n...e...l...l...o... Dell'Agnello. Şi cuvîntul acesta, cu imaginea lui în litere cursive, îl absorbea cu totul pentru un minut, pînă cînd începea din nou cercul aceloraşi gînduri, de la un punct oarecare, şi din nou se oprea în faţa acelui dificil „cum" şi „unde".

Costante aţipise aproape în colţul lui întunecos din dosul prăvăliei, ţinînd pipa stinsă între mîinile încrucişate pe burtă. Din cînd în cînd deschidea ochii cu gîndul să se ducă la culcare, dar nu se hotăra s-o facă. Văzîndu-l cum scrie atent, la lumina becului, îşi aminti de vremea cînd Gino îşi făcea lecţiile la aceeaşi masă şi cînd îl aştepta întotdeauna să termine, pentru a se duce sus la culcare, ca să nu-l lase singur. Din aceeaşi pricină nu se putea hotărî nici acum să plece, deşi îşi dădea seama de asta doar instinctiv, fără să o gîndească limpede. În acele licăriri de luciditate, cînd deschidea ochii pentru o clipă, începea să rumege aceleaşi gînduri despre licenţa inutilă a lui Gino care, deşi acum era un om în toată firea şi în curînd va avea un copil, şedea să scrie cu caligrafia lui frumoasă firme pe registrele cadastrului, aşa cum altă dată îşi făcea lecţiile pînă noaptea tîrziu...

La un moment dat, în tăcerea neclintită în care tatăl şi fiul îşi ţineau tovărăşie unul altuia, pisica, apărută cine ştie de unde, făcu un salt drept pe foaia albă a lui Gino. Acesta tresări, înjură şi cu un gest mătură pisica de pe masă, apucîndu-se să şteargă cu mîneca hainei micile urme negre de cărbune rămase pe foaia curată. Puţin lipsise să nu facă o greşeală şi atunci ar fi trebuit să scrie din nou toată firma. Costante, care tresărise şi el scăpînd pipa jos, se aplecă s-o ridice cu teama să nu se fi

spart. Cînd se liniști, și-o puse din nou în gură, hotărîndu-se s-o aprindă și rîse în sinea lui de cele petrecute.

— Mai lucrezi ? îl întrebă el pe Gino după ce aruncase o privire atentă către ceasul de tinichea, care arăta că trecuse de miezul nopții, de pe poliţa căminului.

Gino se întoarse către el frecîndu-se la ochi.

— E tîrziu ? întrebă. Fir-ar să fie de pisică ! Mai stau un ceas. Vreau să ajung la o mie de lire... Și își plecă iarăși capul deasupra mesei.

Costante trase un fum adînc din pipă, fără să mai zică nimica. Cum pisica se încolăcise într-un colţ al vetrei, întinse mîna apucînd-o de ceafă și și-o puse pe genunchi. „O mie de lire ! se gîndea, mîngîind pisica și pufăind încet din lulea. O mie de lire !... Mare lucru să poți cîștiga o mie de lire într-o seară !“ Dacă asemenea lucrări ar fi picat mai des, chiar și un funcţionar de cadastru n-ar fi avut la urma urmei de ce să se plîngă, ba chiar dimpotrivă ! Sigur, cu o licenţă în buzunar puteai să-ți dorești și altceva, dar o mie de lire într-o seară nu erau de disprețuit... Ochii începură din nou să i se închidă, pipa să-i atîrne între dinți și în timp ce aţipea la loc, Gino continua să scrie cu capul aplecat într-o parte atît de mult încît aproape că-și sprijinea obrazul pe foaia de hîrtie, de parc-ar fi stat să adoarmă dintr-o clipă într-alta. Pisica de pe genunchii stăpînului urmărea cu botul întins mișcările tocului pe hîrtie, plină de curiozitate, făcîndu-și socoteala să sară din nou pe masă ca să vadă mai de aproape despre ce era vorba.

IV

Gîndul transferului n-o lăsa să doarmă pe doamna Cimino. O sută de griji şi o sută de gînduri măgulitoare o agitau în acelaşi timp şi nu izbuteau să se liniştească şi să se însenineze. Îl certa pe Robertino pentru orice fleac, amenințîndu-l că-l va închide într-un internat dacă nu va învăţa bine. Astfel, într-o zi — cine ştie de ce nu se gîndise mai înainte la asta — doamnei Cimino îi veni ideea să se întrebe ce cadou îi vor oferi funcţionarii soţului ei cu prilejul plecării. Pentru că devenise o tradiţie ca atunci cînd un şef de serviciu era transferat, mai ales dacă faptul avea caracterul unei promovări sau în orice caz al unei avansări în carieră, toţi funcţionarii să contribuie la cumpărarea unui obiect frumos care trebuia dăruit, ca semn al afecţiunii lor respectuoase, în ziua cînd avea loc oficial despărţirea. De obicei lucrul se întîmpla în felul acesta : imediat ce sosea de la Direcţiunea generală înştiinţarea de transferare a şefului de serviciu, începea să circule printre funcţionari ideea că trebuiau să se gîndească la un dar. Sugestia pornea totdeauna de la secretar sau de la un funcţionar dintre aceia pe care colegii îi numesc trepăduşi sau lingăi şi care, cu orice prilej, îşi dau silinţa să se arate plini de zel şi de devotament faţă de şeful lor. Mai întîi toţi murmurau spunînd că de ce era nevoie să facă un

cadou tocmai acum cînd scăpau de acel papă-lapte pe care nimeni nu-l va mai revedea, dar în cele din urmă propunerea era primită şi de către cei plini de datorii şi care erau nevoiţi să-şi socotească fiecare ban. Apoi începeau toţi să discute ce dar să aleagă şi unul avea o idee, altul se opunea, unul se gîndea la un stilou de aur, altul la un serviciu de birou de argint, pe care tocmai cu o zi înainte îl văzuse într-o elegantă vitrină din centru. În sfîrşit, un altul — care făcea parte totdeauna dintre trepăduşi, spunea că cel mai bun lucru era să fie întrebat şeful — bineînţeles cu mult tact şi fără a avea aerul că e vorba de un dar — ce i-ar fi plăcut lui mai mult. Trebuia întrebată cu multă discreţie soţia *cavalier*-ului sau a *commendatore*-lui simulînd că doresc ca fie *cavaliere* fie *commendatore* să nu afle nimic despre acest lucru. Soţia la început protesta şi mulţumea încurcată, spunînd că ea nu ştia, n-avea nici o idee ce fel de dar i-ar putea place soţului ei... Îl invita să ia loc, să bea un păhăruţ de lichior şi astfel, conversînd cu o amabilă familiaritate, lăsa să cadă, ca din întîmplare, propunerea că soţului ei i-ar fi plăcut un mic bar, dintre acelea aşa graţioase, cu oglinzi pe dinăuntru, sau o tavă de argint, cu gravuri, aşa cum exista una — cît de mult îi plăcuse ! — în vitrina unui bijutier de la capătul bulevardului. Ar fi arătat atît de bine în mijlocul mesei din salon...

În aceeaşi seară, după orele suplimentare, funcţionarii se duceau să vadă toţi tava din vitrina bijutierului şi mai întîi o admirau puţin de afară, apoi intrau în prăvălie plini de importanţă şi îi cereau patronului să le-o arate. Şi-o treceau din mînă în mînă, cîntărind-o, examinînd-o cu atenţie şi, în fine, întrebau de preţ. Tava costa cu trei mii de lire mai mult decît suma adunată ! Ce era de făcut ? Nu era frumos să înceapă a discuta acolo, în faţa bijutierului, şi deodată simţindu-se încurcaţi spuneau că se vor întoarce a doua zi. Ieşeau din prăvălie orbiţi de obiectele acelea lucioase, strălucitoare, care costau milioane de lire. N-ar fi ajuns salariile unui

funcţionar, din prima pînă în ultima zi a carierei sale, să cumpere a suta parte din lucrurile ce se aflau în prăvălia bijutierului! Pînă una alta, ce era de făcut cu tava? Doamne, soţia şefului dăduse a înţelege limpede: tava aceea, chiar aceea şi nu alta. Funcţionarii mai adăugau cîte o sută de lire de cap — ce erau la urma urmei o sută de lire? — şi a doua zi plecau să cumpere tava cu pricina. Secretarul o ducea acasă şi ar fi vrut s-o pună imediat într-un loc sigur să nu se strice, dar apoi, cu multă precauţie, desfăcea pachetul preţios, arătînd soţiei entuziasmate obiectul respectiv. Ce frumuseţe! Ce bucurie să primeşti un astfel de cadou! Să poţi fi soţia unui şef de serviciu! Nevasta secretarului ar fi dorit să ţină tava în salon, aşa, numai pentru o zi, să aibă iluzia că acel obiect atît de frumos era al ei, că îl primise în dar chiar ea. Dar nu îndrăznea nici măcar să propună acest lucru soţului şi dimpotrivă, ea însăşi îl ajuta să împacheteze tava la loc în hîrtiile subţiri şi să refacă pachetul frumos, aşa cum ieşise din prăvălie.

Doamna Cimino, de îndată ce-i veni în minte ideea că funcţionarii aveau să-i facă un cadou soţului ei, deveni foarte agitată, gîndindu-se la numeroasele lucruri pe care i-ar fi plăcut să le aibă, pînă şi la o blană de astrahan care era visul ei, un frigider frumos — ca acelea din casele moderne, atît de bune vara pentru conservarea alimentelor — o pereche de candelabre de argint masiv, o pudrieră de aur, un vas japonez cu balauri, roşii şi albaştri, de pus în salon, mare cît Robertino — o splendoare — pe care-l văzuse în prăvălia unui anticar... Dar entuziasmul de la început scăzu de îndată ce-şi aminti că în biroul soţului ei lucrau doar şase funcţionari, afară de cei doi uşieri. De aceea nu putea conta pe un cadou prea mare. Se simţi deodată atît de abătută şi dezamăgită încît îi venea să se pornească pe plîns. Totuşi nu se putea opri să nu se gîndească în fiecare clipă la asta, mulţumindu-se să-şi închipuie cadouri mai mici — pentru că un cadou este un cadou, chiar dacă nu are valoare

mare, şi îţi face totdeauna plăcere să-l primeşti. Pe stradă, se oprea la toate vitrinele uitîndu-se la obiectele expuse, ca să-i mai vină vreo inspiraţie. Ochii îi cădeau pe o mulţime de lucruri care îi trezeau o neaşteptată dorinţă de a le avea. Era tentată cînd de o valiză elegantă din piele de focă, cînd de un ogar frumos de argint, atît de expresiv şi de natural încît părea gata să ridice botul şi să dea din coadă, cînd de o lampă cu ciucuri de cristal, care atîrnau ca nişte diamante uriaşe. Intra prin prăvălii, cu geanta plină de cumpărături agăţată de braţ, întreba de preţul acelor lucruri şi ieşea întotdeauna amărîtă. Ce ghinion ! Toată vina cădea pe acei şase cretini, pîrliţii de funcţionari ai soţului ei ! Dacă ar fi fost o sută, ce cadou splendid şi-ar fi putut alege ! Era o nedreptate ! Soţul ei era un şef de serviciu ca şi ceilalţi. Pentru ce trebuia să se mulţumească cu un biet cadou oarecare, de cîteva mii de lire, numai fiindcă avea aşa de puţini subalterni ? Existau soţii de şefi de serviciu, prietene de-ale ei, care primeau cadouri foarte frumoase, dar ea nu va putea să aibă nici cea mai mică satisfacţie de pe urma gradului şi funcţiei bărbatului ei ! Dar tocmai pentru că dorinţa aceea era mai tare decît resemnarea ei plină de amărăciune, continua să privească vitrinele cu obiecte mai puţin costisitoare : o farfurie de ceramică în albastru şi auriu, o trusă de voiaj din imitaţie de piele, o prăjitoare electrică pentru pîine, care era un lucru elegant într-o bucătărie şi nu i-ar fi displăcut, din moment ce trebuie să se mulţumească cu un fleac...

În acest chip, doamna Cimino se resemnase să primească un cadou care să fie doar un biet obiect fără însemnătate. Făcînd sforţări să nu se mai gîndească la acest lucru, se consola încercînd să-şi închipuie noul oraş în care se va duce să trăiască. Era vorba desigur de un oraş mare, plin de lucruri atrăgătoare, în care va putea să ducă o viaţă mondenă, intrînd în relaţii cu femei elegante şi chiar cu soţia

prefectului. Va da recepţii şi va face şi o cură de slăbit.

Dar o foarte amară deziluzie îi provocă ştirea transferării — care sosi într-o dimineaţă de la Direcţiunea generală — cînd află numele oraşului unde urmau să plece.

Noua localitate pentru care era desemnat soţul ei nu corespundea de loc cu ceea ce îşi închipuise în visurile ei doamna Cimino. Serviciul era important, desigur, pentru că noua instituţie avea numeroşi funcţionari, dar oraşul era mizer : o biată urbe de provincie, nici mare nici mică, nici frumoasă nici urîtă, cu biserici vechi şi clădiri moderne. Nu era ceea ce se cheamă un oraş în sensul lucrurilor frumoase şi mari pe care un oraş le oferă în general, cu bulevarde pline de lume, cu spectacole de gală, cu evenimente mondene, relatate în cronicile ziarelor, şi curse la hipodrom. Doamna Cimino, auzind numele noii reşedinţe, nu zise nimic, şi pentru un moment, rămasă singură, nu ştia dacă trebuia să plîngă sau nu. În sfîrşit, se hotărî să suspine resemnată, în timp ce continua să prăjească cotletele de porc în tigaia cu usturoi şi rozmarin. Asta era viaţa impiegaţilor ! O zi aici, o zi dincolo, ca ţiganii ! O ştia de mult şi la ce bun să se mai amărască ? Soţul ei nu va fi niciodată inspector şi ea nu-şi va realiza visul de a trăi într-un oraş mare, nu se va duce niciodată la teatru în rochie de seară şi nu va avea relaţii cu doamnele din aristocraţie. Destinul ei de soţie de impiegat voia să continue a face treburi în casă ca o servitoare, să-şi strice mîinile şi să se îngraşe cu fiecare zi mai mult... De ce se îngrăşa aşa, Dumnezeule ? Nici acest lucru n-avea de ce s-o mai preocupe din moment ce nu era chip să devină o doamnă elegantă, printre alte doamne elegante. Aşa era, partea cea mai frumoasă din viaţa ei trecuse, şi peste cîţiva ani — ce însemnau şase sau şapte ani ? — Robertino va merge la universitate şi ea va fi bătrînă. Bătrînă, cu părul alb şi plină de riduri ! Devenea ridicol aşadar să se mai lase legă-

nată de unele iluzii, de unele ciudățenii : eleganță, rochii de seară, prietenii în lumea înaltă, pentru o femeie ca ea, pentru o soție de impiegat !

În dimineața aceea Fratellini, primind poșta, observase plicul verde de la Direcțiunea generală cu indicația „confidențial", adresat lui *cavalier* Cimino și îl cuprinse curiozitatea. De fiecare dată cînd soseau asemenea scrisori, el intra sub un pretext oarecare în biroul șefului și-l întreba pe un ton indiferent : „Sînt noutăți, *cavaliere ?*", și cum la birou nu prea existau secrete mari, izbutea totdeauna să dețină trufandalele vreunei dispoziții care privea serviciul sau personalul, pe care le comunica imediat colegilor, ca să-și dea aerul că știe tot și că este în intimitate cu șeful.

În acea dimineață, după ce a învîrtit puțin între degete plicul confidențial sosit de la Direcțiunea generală, Fratellini făcu presupunerea că înăuntru putea fi ordinul de transferare a lui *cavalier* Cimino. După ce trimise prin Costante scrisoarea acasă la șeful său, lăsă să treacă puțin timp, și cînd se afla tocmai pe punctul de a intra în birou, să întrebe ca de obicei dacă era ceva nou, îl auzi pe *cavaliere* ieșind în coridor și coborînd scările. Acest lucru îi confirmă părerea. Rămase cu urechea ațintită așteptîndu-l să se întoarcă.

Cavalier Cimino apăru, în adevăr, în biroul său după o jumătate de oră și tocmai deschisese plicul verde, absorbit complet, și citea cuvînt cu cuvînt textul scrisorii fără semne de mulțumire sau de dezamăgire cînd Fratellini bătu la ușă și intră ținînd în mînă o hîrtie pentru semnat.

— Nimic nou, *cavaliere* ? întrebă el, ochind scrisoarea pe care văzu și recunoscu imediat sub ștampilă semnătura Directorului general.

— Ei... zise *cavalier* Cimino, ca și cum ar fi fost luat prin surprindere. Va trebui să ne despărțim în curînd... Peste cincisprezece zile, exact... Vezi, aici, Direcțiunea generală îmi comunică, ei... transferarea mea începînd de la data... — și spunînd acestea îi

întinse lui Fratellini scrisoarea pe care o avea în mînă, iar Fratellini tocmai voia s-o ia cînd, schimbîndu-şi pe neaşteptate intenţia, *cavalier* Cimino retrase şi vîrî în buzunar scrisoarea, fără măcar a o împături, cu un ei, ei... încurcat, incapabil de a spune altceva.

Fratellini se simţi prost, fără să ştie nici el ce să spună, bănuind pe loc un lucru pe care nu izbutea să-l ghicească. Apoi, prefăcîndu-se că-l felicită pe *cavalier,* căută să afle ceva despre noua reşedinţă şi despre noul serviciu.

— Veţi vedea, *cavaliere,* va fi pentru dumneavoastră un lucru plăcut un serviciu mai mare, mai important. Aici, cu noi, într-adevăr, nu prea era un loc pentru dumneavoastră. O mare satisfacţie, *cavaliere,* o recunoaştere a meritelor dumneavoastră... Doamna e mulţumită, nu ?... şi continuă să întrebe de una şi de alta, dacă nu cumva se gîndea să plece imediat cu familia ori se va duce mai întîi să-şi caute casă.

În sfîrşit, Fratellini îl întrebă pe *cavalier* Cimino dacă, o dată cu plecarea sa, Direcţiunea generală luase măsuri să numească un locţiitor în serviciu, pînă la terminarea lucrărilor.

— Ei... — zise *cavalier* Cimino, luînd în mînă şi răsucind în toate felurile creionul roşu, tamponul de sugativă şi scrumiera din care răsturna mucurile pe muşamaua neagră a biroului — da, într-adevăr... Direcţiunea generală încă ei... ei... n-a hotărît nimic... Desigur un locţiitor, ei... ei... Direcţiunea generală va lua măsuri... va numi ei... ei... pînă la terminarea lucrărilor, ei... Şi continua să sucească în mîini creionul roşu, tamponul de sugativă, scrumiera, fără să mai adauge nimic.

— Uite, *cavaliere,* aţi răsturnat scrumul, zise Fratellini căutînd un prilej să facă ceva, cu o foaie de hîrtie în mînă, gata să adune mucurile de ţigară de pe birou. Şi tocmai din această cauză poate, nu prea băgă de seamă încurcătura ciudată în care se găsea Cimino. Cum pusese această ultimă întrebare fără

rea intenție, pentru că era lucrul cel mai logic ca Direcțiunea generală să ia măsuri și să numească un locțiitor, nu bănui de loc că în răspunsurile confuze ale lui Cimino putea fi vreo umbră de tăinuire. Acesta, spunînd că nu știa nimic despre ceea ce va decide Direcțiunea generală, minția. Era una dintre acele minciuni de care era în stare tocmai din cauza firii lui ce se complica în rezerve și nehotărîri.

Scrisoarea sosită în acea dimineață conținea, de fapt, în afară de ordinul de transferare, și dispoziții cu privire la locțiitorul șefului de serviciu pentru ultimele luni de activitate : de aceea, *cavalier* Cimino o retrăsese repede și o băgase în buzunar, tocmai cînd, fără să se gîndească, era gata să i-o arate lui Fratellini. Scrisoarea, întocmită la persoana întîi de către Directorul general, spunea : „Avînd în vedere cantitatea de lucrări pe care serviciul dumneavoastră va trebui s-o rezolve și ținînd seama de intervalul scurt care mai rămîne, totodată avînd în vedere experiența dobîndită în aceste lucrări de personalul respectiv, nu socotesc necesar să fie numit un locțiitor la acest serviciu pentru intervalul dintre ziua transferării dumneavoastră și data predării documentelor serviciului de păstrare competent în materie. Pînă atunci vă însărcinez să binevoiți a desemna, dintre persoanele care sînt actualmente în serviciul dumneavoastră și făcînd parte din cadrele obișnuite ale administrației, ținînd seama de vechimea în grad și de capacitatea personală în exercitarea funcțiunilor de conducere, pe un impiegat care să conducă serviciul sub supravegherea intermitentă a acestei Direcțiuni, pe calea inspecțiilor etc..." *Cavalier* Cimino citise mai întîi foarte distrat acele rînduri, fără ca să le fi pătruns măcar înțelesul dar își adusese aminte și se gîndise mai mult la ele, chiar în clipa în care era pe punctul de a-i arăta scrisoarea lui Fratellini. Rămas singur, după ce spusese acea minciună, scoase din buzunar scrisoarea mototolită și întinzînd-o cu grijă, cum se pricepu mai bine, o citi cu mare atenție, oprindu-se asupra punc-

telor care-l interesau mai mult : a desemna, ei... ei..., ţinînd seama de vechime, ei... ei... şi de capacitatea personală în exercitarea funcţiunilor de conducere ei... ei... şi de zeci de ori reveni asupra acelor cuvinte, din ce în ce mai tulburat de răspunderea de a trebui, din iniţiativa lui, să desemneze dintre funcţionari, ei... ei... şi capacitatea personală, ei... ei... În fine, plin de nehotărîre, după ce deschise un sertar al biroului, scoase dosarele personale ale funcţionarilor pe care şi le puse în faţă şi începu să le examineze cu mare scrupulozitate.

Între timp, Fratellini, îmbufnat că nu putea să anunţe colegilor săi o noutate atît de importantă ca transferarea şefului, începuse să colinde dintr-un birou în altul şi cu toate că toţi ştiau, încă de la vizita Directorului general, că şeful lor, *cavalier* Cimino, va părăsi serviciul mai curînd ori mai tîrziu, totuşi, ştirea făcu mare vîlvă. Unii spuneau, începînd comentariile, că într-un serviciu mai mare se cerea o mînă mai energică şi mai severă şi deci *cavalier* Cimino va fi ca un măgar între dulăi iar funcţionarii vor sfîrşi prin a-l încăleca ; alţii ziceau că Cimino era mai puţin prost decît părea şi fără să facă prea mult zgomot, fără să bată cu pumnii în masă era în stare să conducă un serviciu, altfel nu i s-ar fi acordat atîta importanţă la Direcţiunea generală. Ei, da, spuneau unii dintre ei, parcă cei de la Direcţiunea generală ştiu la ce e bun un şef de birou ! *Cavalier* Cimino îşi făcuse reputaţie bună tocmai fiindcă avusese funcţionari care, lăsînd modestia la o parte, îşi cunoşteau meseria şi ştiau să ducă serviciul în spate singuri. Desigur, într-un birou în care, de exemplu, ar fi numai diurnişti, cărora puţin le-ar păsa să lucreze în mod conştiincios, cum ar scoate-o la capăt *cavalier* Cimino ? Alţii spuneau că nu se ştia dacă nu cumva *cavalier* Cimino nu va găsi în noul serviciu o altă domnişoară Iris iar unii afirmau că deşi se ţinea destul de bine pentru vîrsta lui, acestea erau lucruri care nu i se mai potriveau...

La un moment dat Fratelllini, ca şi cum ideea i-ar

fi venit pe neașteptate în minte, spuse că trebuiau să pregătească un cadou. Nimeni nu se împotrivi. Toți încuviințară și spuseră da. Trebuiau deci să facă un cadou lui *cavalier* Cimino, care părăsea biroul.

Gîndul că va trebui să fie ales un funcționar, după dispoziția precisă a Directorului general care să fie învestit oficial cu răspunderea de a conduce biroul pînă la completarea lucrărilor, îl frămînta continuu pe *cavalier* Cimino. În toate chestiunile privitoare la serviciu el se obișnuise să lucreze cu regulamentul în mînă : se ivea o dificultate, o problemă, un caz special ? În regulament găsea întotdeauna o soluție sigură, chiar pentru problemele cele mai încurcate. Și dacă nu era cu putință să hotărască în baza regulamentului, *cavglier* Cimino se adresa Direcțiunii generale, așteptînd în liniște dispoziția acesteia, care îl autoriza să procedeze într-un fel sau altul. Dar în cazul de față nu exista nici un regulament și nici o autoritate superioară la care să recurgă. A desemna, ei... ținînd seama de vechime, ei... și de capacitatea personală, ei... *Cavalier* Cimino răsfoia și iarăși răsfoia, recercetînd de o sută de ori cu atenție dosarele funcționarilor săi, cîntărind și comparînd meritele, calitățile, prerogativele fiecăruia, fără a izbuti să găsească nici un element temeinic care să-i călăuzească judecata spre o direcție precisă. Dacă ar fi fost vorba să hotărască numai pe baza vechimii, lucrul ar fi fost mai ușor, dar intervenea și „capacitatea de a desfășura o funcție de conducere"... Tocmai aici *cavalier* Cimino bîjbîia în întuneric. Aceasta și pentru faptul că, lăsînd la o parte orice încurcătură și nehotărîre firească pentru el, într-adevăr n-ar fi știut să spună care dintre funcționarii săi era mai bun și mai harnic decît ceilalți.

Cu aceste gînduri sfîrși prin a uita și de transferare, astfel că în clipa cînd Fratellini deschise ușa fără să bată pentru a-i spune : „Bună ziua, *cavaliere*. Poftă bună. N-aveți nimic să porunciți, *cavaliere* ?" Cimino, tresărind ca și cum ar fi fost prins asupra

unui fapt neîngăduit îşi puse mîinile peste dosarele funcţionarilor pe care le risipise pe birou, în faţa lui, ca spre a le ascunde şi răspunse cu grabă : „Nimic, nimic, puteţi să plecaţi... bună ziua, ei... ei..." rămînînd cu mîinile întinse peste dosare pînă cînd secretarul închise uşa după el şi se depărtă pe coridor.

Zilele care urmară fură pline de agitaţie în casa lui *cavalier* Cimino. Erau atîtea lucruri de pregătit şi doamna Cimino nu mai avea nici măcar răgazul să respire. Dumnezeule, de ce transferarea asta în aşa de mare grabă, de pe o săptămînă pe alta ? I se părea că nu va izbuti să pună la punct tot ce-i dădea soţului ei, de la costumele care trebuiau călcate şi gulerele cămăşilor care trebuiau întoarse ori lenjeria de cîrpit, pînă la rînduirea tuturor lucrurilor fără să uite nimic, fiindcă pentru cîteva luni, *cavalier* Cimino urma să stea la hotel şi n-avea pe nimeni care să-l îngrijească. Cum o să se descurce el care e atît de neîndemînatic şi de distrat, încît era capabil să uite a-şi schimba cămaşa la fiecare trei zile ori indispensabilii ori maioul ori ciorapii. Se va duce la birou foarte neglijent şi noii funcţionari îl vor critica. Aceste gînduri o frămîntau mult pe doamna Cimino şi dacă n-ar fi împiedicat-o Robertino, ar fi vrut să plece şi ea împreună cu soţul ei, renunţînd la confortul de acasă şi resemnîndu-se să trăiască într-o cameră, în pensiune.

Chestiunea cadoului care trebuia oferit lui *cavalier* Cimino, imediat ce funcţionarii începură s-o discute serios pentru a cădea de acord asupra sumei de cheltuit şi apoi asupra obiectului care trebuia cumpărat, luă repede o întorsătură dificilă. Nu fiindcă ar fi fost vreun pic de rea-voinţă din partea cuiva : toţi spuneau că trebuia făcut un cadou lui Cimino, pentru că aşa cerea tradiţia. Şi la urma urmei nu fusese un şef rău şi merita această atenţie. Toţi spuneau la fel şi erau plini de bune intenţii : unul se gîndea la un toc rezervor de aur, altul la un serviciu de birou, alţii la lucruri mai practice şi neobişnuite, un aparat

de ras electric, un album frumos de discuri cu toată „Traviata", „Rigoletto" şi „Elixirul dragostei". Idei frumoase, dar cînd funcţionarii începură să umble prin prăvălii să afle preţurile, îşi dădură seama că lucrurile la care se gîndiseră, chiar cele mai mici, costau prea mult, mult mai mult decît se simţeau în stare să cheltuiască. Descurajîndu-se, încercau să găsească cadouri mai modeste.

În fiecare seară, după orele suplimentare, parcurgeau bulevardul la ora promenadei şi se opreau în faţa vitrinelor luminate pentru a privi obiectele expuse cu cartonaşele preţurilor alături. Erau atraşi instinctiv de vitrinele cele mai frumoase, unde preţurile erau mai mari, întinzînd gîturile să citească cifrele de pe cartonaşe. Uneori, vedeau în loc de numere unele litere ca de exemplu : „izzz" sau „aegg" şi nu mai înţelegeau nimic. Stăteau astfel un moment să discute cine trebuia să intre în prăvălie pentru a întreba cît costă obiectul, dar apoi intrau toţi întrebînd de una şi de alta. Toate costau însă prea mult. Cheltuind puţin trebuiau să se mulţumească cu lucruri de duzină, chiar dacă erau drăguţe, despre care însă se ştia cît costau şi nu puteau fi prezentate cu toată pompa unui cadou. Funcţionarii nu ştiau încotro s-o mai apuce, amînînd hotărîrea de la o zi la alta, ca şi cum ar fi fost vorba să aştepte o idee genială, un moment de iluminare, în loc să pună mîna pe portmonee. Pînă ce, într-o dimineaţă, cînd toţi erau strînşi la secretariat să discute, Fratellini propuse deodată, după o discuţie cu Mariotti : „Da, sînteţi puţini şi nu-i puteţi face lui *cavaliere* cadou un ceas de aur cu lanţ, mai ales că el are aşa ceva şi nu-l aşteaptă de la voi. Dar adevărul este că nu sînteţi decît nişte zgîrie-brînză şi nu vreţi să cheltuiţi o liră în plus pentru..."

Atunci izbucni un zgomot infernal ; fără a-l mai lăsa să termine ce voia să spună, toţi se năpustiră împotriva lui Fratellini — tocmai el vorbea, el care mînca peşte în fiecare duminică, avea curajul să-i numească pe ceilalţi nişte zgîrie-brînză ?, insultîn-

du-l şi numindu-l lingău şi mijlocitor. Fratellini, palid, ţipa din dosul biroului şi el, repetînd într-una : „Da, zgîrie-brînză, vă mîncaţi de sub unghii ! O să vă arăt eu cum ştiu să arunc banii ! Vreau să vă arăt ! Voi face singur un cadou lui *cavaliere* fără voi, zgîrie-brînză, care vă mîncaţi de sub unghii !..."

Şi ceilalţi : „Ascultă ! Faci tu singur cadoul ? Lingăule ce eşti. Vrem să te vedem ! Vrem să vedem cum scoţi banii din buzunar ! Consumator de peşte ! Lingăule..."

Şi la un moment dat părea chiar că erau pe punctul să se repeadă la Fratellini cu pumnii ridicaţi. Niciodată nu avusese loc o ceartă atît de violentă, cu atîtea insulte şi atîtea urlete încît pînă şi *cavalier* Cimino, care de obicei nu se mişca niciodată cînd auzea scandal în secretariat, se simţi impresionat. Nehotărît dacă trebuia sau nu să se ducă să vadă ce se întîmpla, cu mîinile pe braţele fotoliului, se ridica pe jumătate apoi se aşeza din nou cînd auzea un urlet mai puternic, mai fricos şi nehotărît ca niciodată.

În sfîrşit, funcţionarii, ieşind toţi o dată de la secretariat şi trîntind uşa, se adunară în biroul lui Mariotti, continuînd să-l insulte pe acel trepăduş de Fratellini, pentru a hotărî ce mai trebuia făcut. Erau indignaţi la culme că fuseseră trataţi drept zgîrie-brînză şi calici. Trebuiau să-şi cheltuiască tot ce cîştigau cu lucrările suplimentare pentru a face un cadou *cavalier*-ului ? Aveau toată bunăvoinţa şi chiar cîteva sute de lire erau pentru ei un sacrificiu. Însemna să stea cîteva zile fără să fumeze ori să se tîrguiască cu nevestele pentru banii de piaţă. Nu puteau să facă datorii pentru cadoul lui Cimino. Faţă de graba hotărîrii, începură din nou să studieze toate posibilităţile în ceea ce privea cadoul care putea fi cumpărat, renunţînd la unul sau la altul din pricina preţului. Faccenda începuse să spună că poate era cazul să se recurgă la plata în rate — fapt care nu schimba cu nimic situaţia

pentru că cheltuielile rămîneau aceleaşi, cînd Mariotti avu o idee cu totul nouă, care-i venise în ultimul moment.

— Ştiţi ce trebuie să facem ? zise Mariotti. Să-i oferim o masă mare la „Fazanul de aur", ceva în stil grozav şi, în acest chip, profităm şi noi !

Desigur, numai lui Mariotti putea să-i vie în cap o asemenea idee. Ceilalţi stătură un moment la îndoială iar Faccenda spuse că o masă era mare lucru, desigur, dar nu era ceva care să rămînă ca amintire. Motivul pentru care de obicei se oferă un cadou e acela de a lăsa o amintire. Ceilalţi îl aprobară : un cadou trebuie să fie totdeauna o amintire. Dar pe de altă parte toţi ajunseseră la concluzia că un cadou era cu neputinţă de cumpărat !... Astfel, terminînd toată discuţia, ideea lui Mariotti, ivită cîteva clipe mai înainte, fu acceptată şi, deodată, toţi se arătară încîntaţi şi entuziasmaţi : o masă în stil mare, la „Fazanul de aur" ! iar cu patronul se vor pune de acord ca să le facă un regim de favoare. *Cavalier* Cimino în capul mesei, şi colţunaşi, curcan, vinuri de calitate bună ! Trăiască Mariotti ! Ura pentru Mariotti, care a avut această idee ! Dar Fratellini ?... El, care spusese că este în stare să cumpere singur cadoul pentru *cavaliere* ! Şi era în stare s-o facă, aşa, de ciudă, de invidie : cine ştie ce mizerie de cadou ! O să facă icter dacă va scoate din buzunar o mie de lire !... N-are decît să facă, dacă vrea, de unul singur, un cadou *cavalier*-ului, dar la banchet nu va fi invitat : mutra lui urîtă şi verde de lingău ar strica tuturora pofta de mîncare.

Cu patronul de la „Fazanul de aur" se duse să vorbească Mariotti, chiar în acea zi, pentru a lua primele înţelegeri. Iar Fratellini, după ce i se potoli necazul, începu să se gîndească la cadoul pe care trebuia să-l facă singur lui *cavalier* Cimino şi aproape că-şi freca mîinile de satisfacţie pentru cele întîmplate : *cavaliere* avea să-şi amintească numai de el şi într-o zi, cînd va deveni inspector... Vorbi cu soţia şi fără a mai şovăi se duse la un văr al

lui care lucra în marochinărie. Ah, o să-i lase înmărmuriți pe cei care-l numeau lingău ! Cu prețul unui vădit sacrificiu vroia să facă el singur lui *cavalier* Cimino un cadou mai mare decît cel al tuturor celorlalți luați la un loc ! Și ducîndu-se împreună cu nevasta la magazinul vărului său, după ce se uitase și pipăise toată marfa din rafturi întorcînd-o pe toate fețele și chiar mirosind-o — pentru că mirosul pielii îi dădea o senzație ciudată, care-l făcea să ducă fără voie obiectul la nas — termină alegînd, de acord cu nevasta, o mapă de piele foarte fină, pe care într-un alt magazin ar fi plătit-o cu patru sau cinci mii de lire, în timp ce văru-său i-o dădea numai cu două mii. Un lucru splendid ! Și pe deasupra, la sugestia vărului său, gravă pe unul din colțurile mapei numele lui *cavalier* Cimino cu litere aurite, ceea ce era de mare efect. Apoi vărul îi împachetă mapa în hîrtie velină și o așeză într-o cutie specială de carton lucios, cu solzi care imitau pielea de șarpe.

Tratativele cu patronul „Fazanului de aur" pentru aranjarea festinului au fost laborioase. Toți vroiau să propună ceva, după gustul lor, unii cereau să se comande colțunași cu carne, alții macaroane la cuptor cu verdeață, unii friptură de vițel, alții răcituri de vițel, alții raci fripți, pește cu sos alb și langustă. Nici măcar asupra desertului nu izbuteau să se pună de acord, în dorința unora de a avea *zuppa inglese,* cremă diplomat, marțipan sau tort „regal" cu cremă de unt și glazură de ciocolată. Patronul „Fazanului de aur" dădea sfaturi și sugestii spunînd că toate mîncărurile erau fine și pînă la urmă, de la aperitive la lichior, meniul — cu adevărat excepțional — fu stabilit în toate amănuntele. Fratellini află între timp și el, cum afla totdeauna totul, despre inițiativa colegilor săi și deși se gîndea mereu la cadoul pe care-l va face singur lui *cavalier* Cimino se măcina de ciudă că nu putea lua și el parte la banchet. Din această cauză era numai urechi și aproape că născocise un plan.

Iată despre ce era vorba : cînd ceilalţi se vor duce la *cavalier* Cimino să-l invite, va fi şi el acolo cu un pretext oarecare şi la un moment dat va spune : „Ştiţi, *cavaliere,* eu n-am cinstea să fiu invitat..." Atunci *cavalier* Cimino va zice : „Cum, ei... dumneata... de ce ?" Iar ceilalţi vor rămîne încurcaţi în faţa lui *cavaliere* şi nu vor putea să-l refuze. Desigur, el va plăti, ca şi ceilalţi, partea lui şi între timp îi va oferi darul lui *cavalier* Cimino, iar la masă va sta alături de el. Ah, îi venea să rîdă ! Iar celorlalţi, care-l făceau lingău, le va sta mîncarea-n gît.

Astfel, fiind mereu la pîndă, auzi într-o dimineaţă zgomotul pe care-l făceau funcţionarii în coridor, în timp ce se pregăteau să intre cu toţii la *cavalier* Cimino pentru a-i înmîna invitaţia. Aşteptînd momentul potrivit, deschise după puţin timp uşa, prin care secretariatul comunica direct cu biroul şefului, cu acel aer de intimitate pe care-l avea totdeauna, şi, ţinînd în mînă o scrisoare pentru semnat, se îndreptă direct spre biroul lui Cimino. Funcţionarii stăteau în picioare în mijlocul încăperii, cu un aer încurcat şi ceremonios, şi şoptindu-şi unul altuia cuvintele cele mai potrivite începuseră să-i vorbească *cavalier*-ului despre masă. Acesta, încurcat şi ceremonios şi el, punînd mîna cînd pe un toc cînd pe tamponul de sugativă, le mulţumea şi se declara încîntat, ei, ei... de a participa... Şi de o parte şi din cealaltă se schimbau tot felul de amabilităţi :

— Familia serviciului nostru...

— Cei mai buni funcţionari...

— Ne vom aduce aminte totdeauna cu devotament...

— Urarea noastră pentru o carieră strălucită...

— Munca în comun, care ne-a înfrăţit pînă astăzi...

— Un şef de serviciu plin de grijă ca un tată...

Cînd Fratellini intră în birou o umbră de nemulţumire se arătă pe feţele funcţionarilor şi pentru o vreme se făcu tăcere, în timp ce secretarul, apropiin-

du-se de biroul lui Cimino, fără ca măcar să-i întindă hîrtia pe care o avea în mînă pentru semnat, se oprise lîngă el, întorcînd din acea poziţie privilegiată o privire de sfidare spre colegii săi, care stăteau în mijlocul biroului cu acelaşi aer încurcat. Lingău ! Bădăran ! — se gîndeau iritaţi ceilalţi, fără a spune nimic, într-o tăcere care ar fi fost şi mai penibilă în cazul cînd *cavalier* Cimino ar fi ştiut ce se ascundea îndărătul ei. Pînă cînd, la un moment dat tocmai Chiapponi, aşa spre a spune ceva, întrebă :

— Şi noi, *cavaliere,* după plecarea dumneavoastră... Direcţiunea generală a luat vreo măsură... Cine vă va înlocui, *cavaliere* ?

La aceste cuvinte *cavalier* Cimino, ca şi cum s-ar fi aşteptat la o asemenea întrebare, pentru că de mai mult de o săptămînă se frămînta şi rumega acest lucru în sinea lui, avu mai întîi un moment de zăpăceală luînd în mînă unul după altul toate obiectele de pe birou, apoi începu să spună că, „tocmai, ei... ei... Direcţiunea generală, chiar Directorul general în persoană... cu privire la, ei... ei... pînă la terminarea lucrărilor, ei... ei... socotea de cuviinţă să încredinţeze girarea treburilor, ei... după vechimea în serviciu..."

Funcţionarii stăteau nemişcaţi şi tăcuţi, cu ochii ţintă la buzele lui *cavalier* Cimino, deoarece tot ceea ce le spunea începea să constituie pentru ei o surpriză extraordinară. *Cavalier* Cimino, în zilele precedente, tot citind şi recitind într-una pasajul din scrisoarea Directorului general în care se vorbea de „vechime" şi de „capacitatea de a exercita o funcţie de conducere", continuase să răsfoiască şi să consulte dosarele personalului, fără a ajunge la o hotărîre definitivă asupra desemnării unuia dintre impiegaţi... adică, mai bine zis, hotărîrea era luată fără ca el să-şi fi dat seama de acest lucru, în încurcătura şi şovăielile lui, ţinînd seama numai de criteriul „vechimii în serviciu". Acuma, în faţa întrebării lui Chiapponi, nemaiputînd să tot tergiver-

seze şi să facă din asta un mister şi şovăind prin tot felul de bîlbîieli, aşa cum făcea totdeauna în cuvîntările lui, sfîrşi prin a spune :

— Tocmai... după cum ştiţi şi dumneavoastră... cunoaşteţi vechimea fiecăruia dintre dumneavoastră, aşa cum rezultă din dosarele personale... sarcina, ei... ei... adică misiunea de a avea grijă de lucrări pînă la terminarea lor, ei... ei... după cum rezultă tocmai, ei... ei... V-ar reveni, potrivit vechimii, ei... ei... dumneavoastră, Chiapponi... veţi avea onoarea...

Funcţionarii amuţiseră toţi, în timp ce Chiapponi, auzindu-şi numele în mijlocul acelor cuvinte încurcate ale lui *cavalier* Cimino, mai întîi se făcu roşu pînă în vîrful urechilor şi îşi strîmbă gîtul mai mult ca de obicei, apoi înaintă un pas şi începu să se bîlbîie şi el.

— Eu, eu, *cavaliere*... în adevăr... în aproape douăzeci de ani de serviciu, activitatea mea... totdeauna plină de zel, cum prea bine ştiţi... mă voi folosi de experienţa mea şi de sîrguinţa mea, *cavaliere*, în misiunea... răspunderea care îmi este încredinţată... O socotesc ca o cinste...

Şi cu toate că era, în acel moment, şi el foarte încurcat şi emoţionat, iar limba i se împiedicase în gură, sîngele care îi năvălise în faţă şi gîtul lui strîmb exprimau cea mai mare mulţumire şi vanitate pe care le putea cuprinde orgoliul unui impiegat.

Fratellini, stînd drept alături de *cavalier* Cimino, înlemnise cu hîrtia în mînă. Ah, lingăul, el, care voise să facă singur un cadou lui *cavaliere*, era galben-verde ca o lămîie şi se uita în pămînt fără a spune un cuvînt şi chiar fără să mai respire. Şi cum ceilalţi funcţionari, după acea primă surpriză faţă de cele auzite, îşi amintiră de el şi îi observară faţa lividă, începură să-şi dea coate, să rîdă şi să-şi facă cu ochiul, în timp ce *cavalier* Cimino, fără a înţelege nimic, lua în mînă lucrurile de pe birou, privind cînd într-o parte cînd în cealaltă. Apoi toţi

începură să-l bată pe umeri pe Chiapponi şi să-l felicite. L-ar fi bătut pe umeri şi pe *cavalier* Cimino, rîzînd, strigînd şi amintindu-i de masa de a doua zi dată în cinstea lui, acum după ce renunţaseră la acel aer oficial şi încurcat cu care intraseră în birou, uitînd chiar şi de firească deferenţă pe care orice şef de serviciu, chiar un pic papă-lapte, o inspiră totdeauna subalternilor săi. Ah ! scena aceea, cu mutra lui Fratellini, bîlbîielile lui *cavalier* Cimino şi gîtul strîmb al lui Chiapponi, acea scenă funcţionarii şi-o vor aminti totdeauna, pînă în utima zi a carierei lor şi o vor povesti de o sută de ori chiar atunci cînd serviciul nu va fi pentru ei decît o amintire depărtată. O scenă cum nu se mai petrecuse în istoria serviciului ! Iar *cavalier* Cimino, rămas acelaşi pînă la sfîrşit, merita în adevăr o masă pentru această scenă, o masă cu brio terminîndu-se cu veselie şi urări de bine ca între vechi colegi.

— Vivat *cavalier*-ul, strigă Mariotti.

— Trăiască ! Trăiască ! strigară toţi îngrămădindu-se în jurul biroului în timp ce *cavalier* Cimino, surprins de acel neaşteptat entuziasm, dădea mîna acum cu unul, acum cu altul, cu un surîs nesigur şi bîlbîind „ei... ei...“ în timp ce Fratellini ieşea din birou în grabă mare, uitîndu-se în pămînt, lingăul !

Chiapponi se întoarse în acea zi acasă nu cu obişnuitul său pas grăbit ci cu aerul cuiva care se plimbă, grav şi meditativ. Avea paltonul deschis, îşi ţinea mîinile la spate şi gîtul strîmb, într-o dispoziţie sufletească pe care nici el nu ar fi putut s-o definească. Pe drum se opri şi în faţa cîtorva vitrine, care încă nu-şi coborîseră obloanele la acea oră, observînd cu un aer sever obiectele expuse şi aproape s-ar fi putut spune că făcea toate acele lucruri şi mergea fără grabă, aşa, dinadins, pentru a ajunge acasă mai tîrziu, lăsînd să treacă un oarecare timp peste ora obişnuită, ca pentru a pregăti în familie o atmosferă de respect faţa de noua sa răspundere şi importanţă, de şef de serviciu. În sfîrşit, cînd ajunse, deschise uşa casei şi agăţă cu mult

calm paltonul şi pălăria în cuierul din vestibul, fără a răspunde doamnei Clorinda care de la bucătărie îi făcea observaţie că întîrziase. Intră în sufragerie evitînd să-şi privească în faţă nevasta, cumnata şi băiatul care stăteau la masă. Desfăcu şervetul de masă, puse lingura în supă şi rămase astfel, cu gîtul strîmb şi cu o expresie de gravitate, parcă uitînd cu totul de farfuria pe care o avea în faţă.

— E o chestie, zise cu un ton sumbru, fixîndu-şi deodată cu privirea soţia, e o chestie serioasă ! O răspundere, o sarcină grea... şi îşi vîrî lingura în gură coborînd ochii în farfurie şi mestecînd fără poftă.

Soţia şi cumnata, fără a fi înţeles nimic din aceste cuvinte, se uitau la el bănuitoare, una încruntată, cealaltă mînioasă şi maliţioasă.

— Dar ce ţi s-a întîmplat, la urma urmei ? începu doamna Clorinda, e posibil ca toate să ţi se întîmple numai ţie ? Spune.

— O sarcină, îţi spun, o răspundere mare, îi răspunse Chiapponi cu gura plină, şi cu aerul plictisit. *Cavalier* Cimino pleacă, transferat, după cum ţi-am spus... Ei bine, serviciul rămîne în spinarea mea, iată despre ce e vorba !...

Doamna Clorinda nu înţelese bine probabil sensul acelor cuvinte ; nu-l înţelese poate şi din cauza tonului cu care fuseseră rostite, ca şi cum ar fi fost vorba de o nenorocire.

— Şi tu, se oţărî ea, tu eşti totdeauna acelaşi imbecil care laşi să-ţi vină toate pe cap...

Dar în acel moment Chiapponi, dîndu-şi seama că efectul comediei pe care o juca era pe punctul de a fi compromis, auzindu-şi nevasta care începuse prin a-l numi imbecil, şi cine ştie la ce ar fi ajuns dacă n-o oprea la timp — urlă la rîndul lui, aruncînd şervetul pe masă şi reacţionînd cum nu făcuse niciodată :

· Sînt şef de serviciu ! De mîine încolo ! Direcţiunea generală a dat ordin să mi se încredinţeze mie toate aceste răspunderi... Ceilalţi nu sînt în stare să

facă față... Adică, de mîine am conducerea în mînă, frînele, serviciile !...

Spunînd acestea mai luă o lingură de supă și o duse la gură cu gîtul strîmb și capul plecat deasupra farfuriei, ca sub greutatea acelei grozave răspunderi cu care fusese învestit. Soția rămase fără suflare și cumnata se uita la el cu gura căscată și cu o expresie de neîncredere uimită și răutăcioasă.

— Șef de serviciu, bîlbîi doamna Clorinda, șef de serviciu ! Ești șef de serviciu !... Toți sînt șefi în familia noastră ! Înțelegi ? Șef de serviciu ! urlă ea către sora ei, care tăcea mîlc, dezamăgită, fără să sufle. Șef de serviciu !

Efectul scontat fusese atins. După prima uimire, doamna Clorinda își redobîndi încet-încet toate facultățile. Se agita, vorbea cu voce tare, nu-și mai încăpea în ea, vîrînd cu mare grabă în gură tot ce era în farfurie și înghițind pe nemestecate, congestionată.

— Ah, în sfîrșit pot să merg și eu cu capul sus și s-o spun în nasul tuturor : soțul meu, ce credeți voi, e șef de serviciu ! Vreau să-i văd pe toți cum plesnesc de invidie, începînd cu cei din imobil, care trebuie să afle imediat ! Vor trebui să mă salute ei întîi de acum încolo, mai ales toate acele cucoane care pretind să li se spună „doamnă", cu zdrențăroșii lor de soți pe care nu i-aș da nici pentru un ușier... Și tu, de acum încolo, fă-te respectat și așteaptă să te salute ei întîi, ridicîndu-și pălăria cît mai sus ! Să vadă că nu ești un terchea-berchea cum te credeau ! Vai de tine, dacă vei intra în cea mai mică intimitate cu acești oameni, ai înțeles ? Trebuie să te pui în valoare ! Lasă-mă pe mine, o să te conduc eu, pentru că ești în stare să te porți și acum la fel ca înainte : toți prieteni, toți colegi, să te bați cu toți pe burtă. Acum, ce zici, o să te facă și *cavalier* ? Cînd ? Să scrii imediat la minister, pentru că este dreptul tău !... Și cu cît îți măresc salariul ? Trebuie să-ți faci imediat un costum nou, pantofi, pălărie, lasă că mă gîndesc eu

la toate !... Şi tu, nevolnicule, zise ea copilului, ai înţeles că tată-tău e şef de serviciu ? Spune la şcoală, colegilor, profesorilor : tata e şef de serviciu. Şef de serviciu ! Şi dacă vreunul nu te crede, plesneşte-l ! Fă-te respectat şi tu, că eşti mai papă-lapte decît taică-tău !...

Fără a se atinge de fructe, doamna Clorinda se ridică de la masă şi după două minute apăru din nou, îmbrăcată de oraş, cu paltonul cu gulerul ros şi pălăria cu pană de fazan îndesată bine pe cap. Chiapponi, cumnată-sa şi băiatul, care rămăseseră la masă, uluiţi, luaţi prin surprindere şi neavînd timp nici măcar să respire, o văzură ieşind astfel ca şi cum s-ar fi dus să se lupte cu tot cartierul şi numai cînd se auzi trîntindu-se uşa de la intrare, Giampaolo întrebă, făcînd o gură pînă la urechi :

— Atunci, tată, acum o să-mi aduci creioane colorate, pentru desen ?

Cumnata, ca şi cum toată acea istorie cu şefia de serviciu ar fi înveninat-o începu să strîngă masa fără a spune un cuvînt şi apoi se duse la bucătărie ca să facă ordine. Atunci Chiapponi se ridică, se duse pînă în pragul bucătăriei şi peste umărul cumnatei scuipă drept în chiuvetă. Apoi se retrase în dormitor pentru a se întinde puţin pe pat.

Îşi scoase haina şi pantofii, culcîndu-se peste cuvertură, cu mîinile sub cap. Se simţea un alt om ; adică era tot el, Chiapponi, dar năpădit de o senzaţie pe care nu o mai încercase, de orgoliu împăcat, în care se cufunda cu întreaga sa fiinţă.

Îşi amintea acum de primele timpuri ale carierei lui de impiegat — cînd intrase în serviciu — şi de perioada de practică, de primii lui şefi de „campanii", de concursul pentru definitivare, de promovări şi de cîte sute de mii de numere copiate pe modele în aproape douăzeci de ani... Şi iată, se gîndea el cu emoţie, iată că acum culegea roadele acestei munci şi ale faptului că timp de o viaţă slujise cu cinste administraţia. Se bucura pentru el, pentru soţia lui, căreia simţea că-i dăduse cea mai mare satisfacţie

şi... drace ! Acum doamna Clorinda voia să fie şi *cavalier* şi cu salariul mărit. Chiapponi se întunecă. Cît priveşte titlul onorific puteau să fie unele şanse, dacă se ocupa de acest lucru. La urma urmei cîţi şarlatani nu deveneau *cavalieri* în timp ce el, desigur, avea toate meritele pentru a spera, pentru a cere... Aflase chiar că pînă şi un uşier fusese făcut *cavalier* în ziua cînd se pensionase, după patruzeci de ani de serviciu. Este adevărat că era vorba de un uşier de la prefectură şi cei de la prefectură sînt cam ca cei de la minister, totdeauna cu proptele şi favorizaţi în toate. Pe de altă parte, el era ceva mai mult decît un uşier : era un impiegat cu însărcinări de şef de serviciu, un funcţionar la urma urmei şi zău, Preşedintele republicii trebuia să ţină seama de aceasta cînd va examina propunerile de distincţii ! Dacă nu, ce democraţie mai era şi asta ? Altfel, mai bine îl lăsau la locul lui pe caraghiosul acela de rege, care semna tot ce i se punea sub nas fără a înţelege nimic ! Cît despre mărirea salariului, cine putea s-o convingă pe doamna Clorinda că nu era cu putinţă să ia nici un ban mai mult decît înainte ? Şi soţia lui o să înceapă să-l cerceteze, să caute prin buzunare, să-l ameninţe şi să pună mîna pe coada măturii. Şi scorpia aia de cumnată-sa, care acum stătea cu coada între picioare, o să ridice capul aţîţînd-o pe soră-sa contra lui. Gîndul acesta, ştiind că toate cîte şi le imagina aveau să se adeverească cît de curînd, izbuti să-i distrugă lui Chiapponi mulţumirea pentru tot ce se întîmplase şi se întreba cum să facă să-i poată aduce soţiei o mie de lire în plus pe lună, pentru a-i da iluzia că are un cîştig mai mare şi a evita astfel scenele. Obsedat de aceste gînduri, odihna nu-i mai tihni de loc. Se uită la ceas. Era prea devreme să se întoarcă la serviciu pentru orele suplimentare, dar poate *cavalier* Cimino dorea să-l vadă pentru a-i da unele instrucţiuni şi a nu lăsa totul pentru ultima clipă. Dacă după aceea era ceva în neregulă, îi rămînea lui pe cap şi trebuia să se descurce singur cu Direcţiunea generală. Acest gînd

îi spulberă cu totul dorința de a mai sta întins pe pat pentru siestă. Deci, începeau grijile ! Îmbrăcîndu-se în grabă, Chiapponi își luă paltonul și ieși din casă, îndreptîndu-se zorit spre birou.

Cavalier Cimino, pentru a începe să-i dea lui Chiapponi toate informațiile privind noua lui funcție de locțiitor, avea nevoie de secretar, dar tocmai în acea zi Fratellini nu se arătă de loc. Șeful era foarte contrariat.

— Cum asta, ei... zicea el, nu cumva e bolnav ? Dar azi dimineață... nu era bolnav... Și aproape că l-ar fi trimis pe Martino acasă la Fratellini să vadă cum stau lucrurile. Chiapponi se prefăcea și el mirat de absența secretarului, asigurînd totodată pe șef că puteau să discute și fără el.

— Fiți liniștit, *cavaliere*. E suficient să-mi dați dispoziție și voi avea grijă de toate. Am experiență, nu vă temeți. Voi da eu ordinele cuvenite secretarului, dacă va fi cazul, *cavaliere*...

Își și închipuia furia lui Fratellini. Ceilalți funcționari, strînși în jurul biroului lui Costante, în sălița ușierilor, spuneau și ei că lingăului trebuie să-i fi plesnit fierea de ciudă, de vreme ce nu venise la birou, el, care pentru a nu pierde o sută de lire de la orele suplimentare, era în stare să se tîrască pînă la birou cu febră.

— Ați văzut ? spunea Brigadierul, ați văzut ce mutră a făcut azi-dimineață cînd *cavaliere* l-a chemat pe Chiapponi ?

— Făcea spume la gură !

— Și el, care probabil se aștepta...

— După ce a făcut pe misitul lui *cavalier* Cimino încă din prima zi...

— Da, dar *cavalier* Cimino n-avea altă soluție. Ordinul Direcțiunii generale era să aleagă pe cel cu vechime mai mare...

— Totuși *cavaliere* ar fi putut face ceva, era la latitudinea lui... pentru că Chiapponi e un neisprăvit ! Închipuiți-vă pe Chiapponi șef de serviciu !

— Să mori de rîs !

— Numai să nu i se suie la cap...

Într-un prim moment, în adevăr, după ce își bătuseră joc pe furiș de lingăul de Fratellini, funcționarii începuseră să aibă îndoieli cu privire la Chiapponi. Nu cumva va începe să facă pe grozavul ? Dar dacă-i venea ideea să le poruncească, să devină chițibușar ? Ori să facă pe nebunul, tocmai de teama răspunderii față de Direcțiunea generală ? Era ca un sergent pus în locul unui ofițer — spuneau ei — și un sergent căruia i se dă comanda e mai rău decît orice. În realitate, nici unul nu izbutea să-și închipuie un Chiapponi tiran și nimănui nu-i trecea prin cap că trebuia să-l respecte și să-l asculte ca pe un șef.

— Vreau să-l văd ! spunea Mariotti. Să îndrăznească să-mi dea un ordin ! Numai să încerce ! Mariotti avea aproape aceeași vechime ca și Chiapponi, iar faptul de a se găsi, din cauza unei diferențe de trei-patru luni, în subordinea unui coleg de același grad, nu-i venea de loc la socoteală. Mi-am făcut datoria totdeauna — spunea el în dreapta și în stînga — și voi continua să mi-o fac, dar mie să nu-mi comande nimeni, pentru că eu nu recunosc drept șef decît pe șefii adevărați ! Voi răspunde personal față de Direcțiunea generală de ceea ce am de făcut sau nu, fără ca nimeni să-mi spună : ordon, comand, vreau !...

Dar pînă la urmă și Mariotti se liniștise, ca și ceilalți. Mai ales că trebuiau să se gîndească la patronul „Fazanului de aur“ și să se țină de el, pentru aranjarea mesei de adio în cinstea lui *cavalier* Cimino. Era lucrul cel mai important dintre toate.

V

Patronul „Fazanului de aur" pregătise o masă mare într-o sală rezervată, după dorința expresă a funcționarilor, care voiau să se simtă liberi și în intimitate, să nu vadă împrejurul lor chipurile clienților de pe la alte mese, care s-ar fi întors în fiecare moment să-i privească și să afle ce însemna acea masă de impiegați.

Sala unde totul fusese aranjat era, în adevăr, mai curînd întunecoasă, cu o singură fereastră zăbrelită, așezată destul de sus, ca acea a unei închisori, și cu pereții pătați de igrasie ori cu tencuiala căzută în diferite locuri. Nu avea nici un fel de mobilă, vitrine și divane de pildă, ci numai o masă lungă în mijloc deasupra căreia atîrna lumina care nu venea de la un candelabru, ci de la un bec destul de slab, cu abajurul ca o farfurie. Dacă aruncai o privire din pragul ușii tabloul acela făcea o impresie nu tocmai veselă, ci dimpotrivă, destul de dezolantă. În momentul cînd patronul „Fazanului de aur" îi dusese să vadă masa aranjată, funcționarii nu dăduseră atenție nici ferestrei zăbrelite, plină de păianjeni, nici petelor de igrasie de pe pereți și nici acelui bec atîrnat melancolic de o sîrmă, care semăna, lăsînd la o parte farfuria abajurului, cu becurile de la birou : văzuseră numai fața de masă curată și tacîmurile de

argint, cu sticlele de vin, aranjate, ca şi cum dintr-un moment în altul ar fi trebuit să intre chelnerii cu aperitivele. Impiegaţii se arătară foarte mulţumiţi, înconjurară masa în vîrful picioarelor, frecîndu-şi mîinile şi aplecîndu-se să citească etichetele de pe sticle : Barolo, Grignolino, Orvieto. Chiapponi le lua în mînă, una cîte una, ridicîndu-le în sus, pentru a le privi în lumină conţinutul şi le punea din nou, cu multă delicateţe, la locul lor.

În dimineaţa banchetului funcţionarii sosiră la birou cu un aer festiv, îmbrăcaţi cu cele mai bune haine : costume albastre cu dungi sau costume cenuşiu-închis, sau maro-închis, cu dunga pantalonilor călcată, cămaşa curată şi nodul cravatei bine strîns. Chiar Martino căutase să fie cît mai elegant şi îşi pusese plastronul de la nuntă, făcut dintr-un material bun, dar prost confecţionat de un croitor de la ţară, astfel că trăgea în toate părţile şi sub braţ şi pe umeri. Costante avea o haină neagră căreia soţia trebuise să-i schimbe nasturii în mare grabă, cu o seară mai înainte. Peste vestă i se vedea un lanţ de aur gros, cu două lire sterline atîrnate de el, care ar fi trezit invidia doamnei Clorinda. Aceasta se îngrijise personal de îmbrăcămintea soţului său, silindu-l să se îmbăieze şi să-şi schimbe maioul şi indispensabilii, ca şi cum ar fi trebuit să se dezbrace în onoarea lui *cavalier* Cimino, şi de zeci de ori îi făcuse şi refăcuse nodul la cravată, călcîndu-l pe degetele de la picioare şi urlînd la el să nu se mişte. Cu un aer în adevăr foarte distins şi cu gîtul mai strîmb ca niciodată din cauza importanţei sale, Chiapponi, sosit la serviciu, rămăsese în coridor şi se plimba cu gravitate de colo pînă colo, pentru a fi primul care să-l primească pe *cavalier* Cimino în momentul cînd va veni. Imediat ce-l zări, se grăbi să-l întîmpine cu un ceremonios „Bună ziua, *cavaliere*", apoi îl însoţi în birou unde se închiseră amîndoi, începînd imediat să vorbească despre chestiunile curente ale serviciului. Mai erau încă multe amănunte de discutat şi Chiapponi, cu gîndul

la momentul cînd va fi singur răspunzător de mersul serviciului, simţea un fel de teamă, avînd deodată impresia că şi lucrurile cele mai simple şi evidente, ca de exemplu semnarea unui mandat de plată pentru cumpărarea a o mie de kilograme de lemne sau pentru reparaţia unei maşini de calculat, constituiau probleme grele, pentru rezolvarea cărora trebuia să procedeze cu prudenţă. Cerea informaţii amănunţite lui *cavalier* Cimino despre orice. Acesta îl invitase să ia loc lîngă biroul său şi îi explica cum trebuia să procedeze într-un caz sau altul: amînarea lucrărilor... controlul lucrului cu bucata... condicele de prezenţă şi de concedii, regulamentul şi dările de seamă către Direcţiunea generală... Chiapponi îşi lua note şi cu toate că se simţea plin de orgoliu pentru că discuta cu şeful ca şi cu un coleg, făcînd toate eforturile să-şi păstreze o anumită ţinută, stînd jos cu demnitate şi stingînd mucul în scrumieră cînd era încă de cîţiva centimetri, fără a-l duce pînă la capăt şi mai ales fără a şi-l băga în buzunar, se simţea totuşi, în sinea lui, destul de umil. Pentru prima oară, poate, încerca pentru *cavalier* Cimino un sentiment plin de respectuoasă admiraţie, descoperind că a fi şef de serviciu, a avea toate acele răspunderi şi a da toate acele semnături, nu era la urma urmei un lucru tocmai aşa de simplu. *Cavaliere* ştia cum să se comporte în această calitate şi Direcţiunea generală avea dreptate să-l aprecieze.

Pînă una-alta, în coridor, la secretariat şi în săliţa uşierilor, funcţionarii discutau plini de însufleţire, pentru că în acea dimineaţă era evident că nimeni nu trebuia să se gîndească la lucru, mai cu seamă din cauza hainelor bune pe care le îmbrăcaseră şi pe care şi le-ar fi stricat şi umplut de praf dacă puneau mîna pe registre şi formulare, ori dacă se aşezau pe scaunele de paie ori întindeau mîinile pe mesele prăfuite, pe care puteai să-ţi scrii numele, ca pe geamurile aburite.

Fratellini lipsea. Toţi spuneau că probabil îi venise rău, din cauza supărării şi dezamăgirii pe care i-o provocase întîmplarea din ziua precedentă. Mai spuneau că fiecare ar fi dat jumătate din leafă să-l vadă cum se consumă în acel moment, el, lingăul, şi să ştie ce făcuse cu cadoul pe care voia să-l ofere singur lui *cavalier* Cimino. Fără îndoială, îl şi cumpărase. Acuma cadoul îi cădea greu, cu siguranţă, după figura pe care i-o făcuse Cimino! Merita să fi fost văzut în acel moment... Dar ce făcea Fratellini şi ce se întîmplase cu cadoul era obiectul unei curiozităţi zadarnice. Nici unul nu avea să afle vreodată cum în acea zi — cînd funcţionarii se prezentară în faţa lui *cavalier* Cimino, pentru a-i adresa în mod oficial invitaţia la masa de adio şi cînd el, Fratellini, încercase să strice într-un fel lucrurile, din invidie, înţepenit lîngă biroul şefului şi privindu-şi colegii cu un aer sfidător, în timp ce *cavaliere* spusese : „Dumneavoastră, Chiapponi, veţi lua conducerea serviciului, ei... ei!" — nimeni nu va afla vreodată cum, în acea zi, Fratellini se întorsese acasă înjurînd ca un birjar şi cum, uitînd de toate convenienţele, dăduse un picior soţiei sale, care încerca să-l potolească trăgîndu-l de braţ şi de mîneca hainei şi, în sfîrşit, cum sfîşiase în bucăţi cadoul, călcîndu-l în picioare cu furie, mapa aceea de piele care costase două mii de lire — cu numele lui *cavalier* Cimino gravat pe ea, în litere de aur — şi care nici măcar nu se mai putea da înapoi la prăvălie. Nimeni nu va afla vreodată aceste lucruri şi e păcat, pentru că povestea lui Fratellini, a cadoului şi a lui *cavalier* Cimino, povestea festei care i se jucase şi a furiei lui, dacă ar fi fost cu putinţă să fie date la iveală cu toate acele amănunte ce nu se pot cunoaşte, ar fi fost în adevăr o poveste extraordinară!

Astfel, în acea dimineaţă funcţionarii stăteau şi pălăvrăgeau, aşteptînd să sosească ora prînzului. Din cînd în cînd unii se duceau pînă jos la parter pentru a vedea în ce stadiu se mai aflau pregătirile

în bucătăria „Fazanului de aur" şi se întorceau apoi sus, vorbind de aroma fripturii de porc pusă să se rumenească la cuptor, cu cartofii care se îmbibau în sosul ei şi cu bucătarii care o întorceau din zece în zece minute. Chiapponi, în biroul şefului, auzea toată flecăreala colegilor şi arunca din cînd în cînd, şi el, cîte o privire la ceas, întrebîndu-se dacă nu cumva *cavalier* Cimino, distrat cum era, uitase şi de prînz şi de solemnitatea acelei zile, şi era preocupat de felul în care să-i aducă aminte de momentul potrivit. Poate că ceilalţi colegi se gîndeau că el, Chiapponi, trebuia să spună la un moment dat: „*Cavaliere,* este momentul să mergem...", sau patronul de la „Fazanul de aur" să trimită la birou un chelner care să anunţe sau... În această stare de nesiguranţă, Chiapponi nu mai izbutea să fie atent la explicaţiile pe care i le dădea Cimino privitoare la serviciu, la punerea la punct a lucrărilor, la controlul lucrului cu bucata. Folosind pretextul unei circulare a Direcţiunii generale, care trebuia consultată şi care se găsea tocmai pe masa secretariatului, aşteptînd să fie înregistrată, Chiapponi ieşi din biroul şefului şi-l chemă pe Costante pentru a-i spune în grabă să vie el să anunţe, cînd masa va fi gata.

La ora prînzului, în adevăr, chiar aşa cum îşi închipuise Chiapponi, patronul de la „Fazanul de aur" anunţă pe domnii funcţionari că el era gata să servească prînzul. Costante bătu cu discreţie la uşa şefului.

— Ei..., zise *cavalier* Cimino, prînzul nostru, da... aproape că uitasem... punctualitatea, ei... ei... sîntem gata şi noi.

Apoi, împreună cu Chiapponi, ieşi din birou şi în coridor îi găsiră adunaţi pe funcţionarii care îi aşteptau, frecîndu-şi mîinile surîzători. *Cavalier* Cimino începu şi el, în mijlocul lor, să-şi frece mîinile şi pentru cîteva minute stătură toţi în aşteptare, în acel semiîntuneric al coridorului, schimbînd zîm-

bete și cuvinte ceremonioase fără a se hotărî să se urnească din loc.

— Sîntem gata, *cavaliere*... Dacă binevoiți... să ne faceți onoarea...

— Ei... ei...

— Vă rugăm, *cavaliere*... poftiți, *cavaliere*...

— Ei... ei...

Pînă ce Chiapponi, venind la stînga lui Cimino, îl invită cu un gest să pornească înainte și toți ceilalți îl urmară. Costante, ultimul, închise ușa biroului și își vîrî cheia în buzunar. Astfel, într-o tăcere solemnă, *cavalier* Cimino, urmat de suita funcționarilor săi, coborî pentru ultima oară, în calitate de șef de serviciu, acele scări care timp de atîția ani fuseseră și scările locuinței sale ; toți se simțeau în acel moment emoționați, fără a izbuti măcar să rîdă de Chiapponi care, lîngă *cavaliere,* dar mai în în urma acestuia cu o treaptă, cu gîtul strîmb și plin de deferență, părea că vrea să-l sprijine și să-i ofere brațul ca unei mirese într-un cortegiu nupțial.

Patronul „Fazanului de aur" făcu onorurile, pornind înaintea funcționarilor către sala cu masa aranjată și-l invită pe *cavalier* Cimino să ia loc în capul mesei, așezîndu-i scaunul. Chiapponi se instală la dreapta lui Cimino iar lui Costante i se rezervă locul din fund, la celălalt capăt al mesei, astfel că toți începură să glumească, zicînd că și acolo era loc de onoare și că el merita acel loc pentru că era, la urma urmei, ușierul-șef. *Cavalier* Cimino rîse și el împreună cu ceilalți.

— Ei... ei... sigur că da. Începînd de mîine... veți fi singur șef... în serviciu... Și de la acele cuvinte, el începu să fie foarte bine dispus.

Cu toate că, acum, toată lumea era așezată în jurul mesei, sala, cu acel bec agățat în mijloc de o sîrmă, cu pereții pătați de umezeală și cu fereastra ei zăbrelită, plină de păianjeni, nu izbutea să piardă aerul melancolic pe care-l avea și poate că era nevoie să fie destupate sticlele de vin, să se dezlege limbile și să sosească fripturile fumegînde, pentru

ca veselia comesenilor să şteargă înfăţişarea posomorîtă a camerei. Funcţionarii, din cauza prezenţei lui *cavalier* Cimino, căutau să păstreze o ţinută rezervată, vorbind în şoaptă, fără glume şi rîsete. Cînd chelnerii aşezară pe masă primele tăvi cu aperitive, toţi spuseră deodată : „Vă rugăm, *cavaliere*... serviţi-vă, *cavaliere*...", făcînd gesturi de politeţe şi refuzînd să se atingă chiar şi de o măslină, înainte de a se fi servit *cavalier* Cimino. Chiapponi îl ajută în această privinţă ca şi cum acest lucru intra în atribuţiile sale, de vreme ce stătea la dreapta şefului, şi avu tot timpul grijă să-i umple farfuria şi paharul, îndemnîndu-l într-una :

— Mai luaţi de aici, *cavaliere*... încercaţi de aici, *cavaliere*... încă puţin... faceţi-ne cinstea, *cavaliere*...

Aperitivele erau atrăgătoare — tartine cu şuncă, cu pateu de ficat de pui, file de anşoa, măsline şi anghinare în ulei şi castraveciori. Funcţionarii onorară cum se cuvine toate acele bunătăţi, luînd cîte puţin din toate, fără a scăpa nimic şi într-un minut cele două tăvi fură golite. Chelnerii, ca şi cum prevăzuseră acest lucru, sosiră cu altele. Ce gustoase erau acele tartine cu anşoa încolăcit în jurul unei capere, pe un strat de unt, şi măslinele şi castraveciorii ! Funcţionarii luau de pe tăvi şi băgau în gură tartinele şi măslinele şi anghinarele fragede şi castraveciorii, ca şi cînd prînzul avea să se termine cu ele. Chelnerii mai aduseră încă alte tăvi şi între timp fură destupate sticlele şi începu să se toarne vinul în pahare. Chiapponi, ca un bun cunoscător, îi făcea recomandări lui *cavalier* Cimino :

— Nu, *cavaliere*, pe cel roşu îl lăsăm după friptură. Încercaţi de aici, acest Chianti alb, sec. Ce ziceţi ? Daţi-mi voie să vă servesc eu, *cavaliere*... Lăsînd modestia la o parte, pot spune că mă pricep în materie. Am ţinut să pregătesc lista de vinuri eu însumi... Încă un deget, *cavaliere*.

La aceste cuvinte, ceilalţi glumeau şi-şi făceau cu ochiul între ei :

— Fiţi atent, *cavaliere,* spuneau, nu vă lăsaţi sfătuit la rele.

Cavalier Cimino răspundea cu politeţe :

— Ei... ei... mulţumesc... un deget, numai un degeţel, ei... ei... mulţumesc. Şi onora şi el toate acele lucruri alese, care i se serveau din belşug.

Începu astfel să se rupă gheaţa şi să se risipească atmosfera puţin rezervată şi de ceremonie din primul moment ; toţi vorbeau acum cu voce tare, adresîndu-se lui *cavaliere* Cimino cu oarecare familiaritate. De altminteri, aşa trebuia să fie un banchet de adio, fără etichetă, între un bun şef de serviciu care pleca şi impiegaţii săi recunoscători.

Patronul de la „Fazanul de aur" ţinu să aducă el singur, cu şervetul sub braţ, primele farfurii de macaroane, aplecîndu-se peste umărul lui *cavalier* Cimino şi al celorlalţi comeseni, pentru a întreba pe fiecare, cu acel aer preţios al patronilor de restaurant, dacă erau mulţumiţi de serviciul său. Le spuse că pregătise el însuşi conţinutul colţunaşilor, cu piept de pui tocat, şuncă şi tocătură fină de viţel, cu brînză şi nucşoară. Colţunaşi ca aceia nu puteau să mănînce, fără falsă modestie, nici la Bologna.

— Spuneţi-mi, spuneţi-mi, *cavaliere,* cum vi se par ? Ia gustaţi unul, insista el, întors către *cavalier* Cimino. Şi... veţi vedea că mă veţi ruga să trădez secretul lor soţiei dumneavoastră, pentru ca să vi-i pregătească acasă. Are mîini de aur la bucătărie soţia dumneavoastră, *cavaliere !*

Ruga pe toţi să guste şi să-i spună cum erau colţunaşii lui, stînd pe loc şi aşteptînd sau dînd ocol mesei. Funcţionarii începură să mănînce, luînd cîte un colţunaş pe rînd în furculiţă şi lăsîndu-l să li se topească în gură. Într-adevăr, un deliciu ! Şi ce gust ! Ca să nu mai vorbim despre sos ! Aveau un sos să-ţi lingi degetele ! Toţi aduseră laude patronului de la „Fazanul de aur", care le spuse că mai avea la bucătărie încă o supieră plină şi le stătea la dispoziţie, dacă mai doreau... Mariotti începu la un

moment dat să mănînce colţunaşi cu lingura, pentru a lua cîte trei sau patru odată, şi ceilalţi făcură la fel. *Cavalier* Cimino, repeta şi el că în adevăr „ei... ei... erau o bunătate, ei... că nici măcar soţia lui n-ar fi putut să-i facă aşa, ei... ei..."

Fără a aştepta să fie solicitaţi, chelnerii aduseră alte farfurii de colţunaşi pline ochi şi toţi o luară de la capăt. Cînd terminară colţunaşii, se apucară să cureţe farfuriile cu miez de pîine, muindu-l în sos.

— Ce ziceţi, *cavaliere*? întrebau ei din cînd în cînd. Spuneţi drept, n-am avut o idee excelentă cu acest prînzişor?

— Ei... răspundea *cavalier* Cimino cu gura plină, da, ei... o idee bună... chiar o idee bună...

— Ştiţi cine a avut-o cel dintîi? zise Chiapponi. Mariotti! Numai el putea s-o aibă!

— Bravo... bravo... o idee bună... repeta *cavalier* Cimino. Atunci\toţi spuseră că trebuia să se toasteze pentru Mariotti şi umplură paharele.

— După colţunaşi, îi sfătui Chiapponi, puţin vin roşu merge. Un Grignolino, *cavaliere!* Faceţi-mi onoarea.

Toţi strigară: Trăiască Mariotti! Ura pentru Mariotti! şi ridicară paharele şi le goliră pentru ca apoi să le umple din nou.

Acum funcţionarii începeau să se simtă în adevăr la largul lor. Cu tot respectul pe care ei i-l datorau, *cavalier* Cimino le apărea acum ca un prieten şi niciodată nu petrecuseră atît de plăcut toţi, împreună. Mariotti afirmă că dacă în fiecare zi un funcţionar ar fi putut face un astfel de prînz acasă la el, s-ar fi rezolvat problema scumpirii traiului. Faccenda era de părere că dacă toţi oamenii ar fi putut să mănînce aşa în fiecare zi, n-ar mai fi fost nevoie de politică, cu partide şi programe electorale, cu întruniri şi făgăduieli care apoi nu se ţineau. „Nu-i aşa, *cavaliere*?" Pentru că toţi ar fi fost mulţumiţi şi nimeni nu s-ar fi încurcat cu politica deoarece, în fond, aceasta se reducea la o farfurie de macaroane, şi cînd farfuria de macaroane exista

— sau, şi mai bine o farfurie de colţunaşi — politica putea să se ducă pe pustii! „Perfect! Foarte just" răspunseră toţi. „Este adevărat, *cavaliere*?" Şi *cavalier* Cimino credea la fel, că politica, ei... ei... era o speculaţie... Chelnerii care ascultau aprobau şi ei surîzînd.

Patronul „Fazanului de aur", care-şi onora oaspeţii intervenind personal în serviciu, aduse apoi tava cu friptură. Era o friptură spectaculoasă, într-o mare de cartofi rumeniţi, abia ieşită de la cuptor şi cu o furculiţă înfiptă în mijloc. Patronul „Fazanului de aur", luînd în mînă furculiţa şi aplecîndu-se deasupra mesei, între umerii lui Faccenda şi Gino, începu să taie în felii friptura, cu multă măiestrie, servindu-se de un cuţit ascuţit şi subţire ca un brici, care se cufunda în carne ca în unt, în timp ce funcţionarii îi urmăreau atenţi şi tăcuţi gesturile. Şi fiecare, cînd i se puneau dinainte feliile de friptură groase de un deget, le încerca cu furculiţa, spre a se convinge că sînt fragede, aşteptînd ca toţi ceilalţi să fie serviţi pentru a începe să mănînce. Acea friptură era nu numai o capodoperă din punctul de vedere culinar; era extraordinară şi prin porţiile ei — mare cît o pulpă de om — şi ar fi putut potoli pofta la o sută de meseni, fără exagerare. Nici unul însă nu părea să se mire de acest lucru şi chelnerii erau foarte ocupaţi să servească într-una pentru a doua sau a treia oară, înfigînd în tava din mijlocul mesei furculiţele mari şi lingurile, şi, plini de bună dispoziţie, îndemnau şi ei pe funcţionari să mănînce, făcîndu-şi cu ochiul unul altuia.

Chiapponi turna vin în paharul lui *cavalier* Cimino, care, în adevăr, începea să dea semne de saţietate şi încerca să se sustragă, spunînd:

— Ajunge... nu sînt obişnuit... mulţumesc, numai două degete... mulţumesc.

Mîncau toţi cu o poftă de nepotolit şi Mariotti şi Chiapponi şi Părintele Zappata, care în viaţa lor nu luaseră parte la un banchet ca acela, ca de alt-

minteri şi Faccenda şi Gino, Brigadierul şi Martino. Numai Costante păstra o anumită cumpătare pentru a nu-şi încărca prea mult stomacul, observîndu-i pe toţi de la locul lui din coada mesei, din faţa lui *cavalier* Cimino, cu obişnuitul său aer ursuz. Cheful era în toi. Din toate părţile se revărsa buna dispoziţie şi fură lăsate la o parte toate reticenţele etichetei. La un moment dat Mariotti i se adresă brusc lui Cimino :

— Aţi aflat, *cavaliere,* de ce Fratellini n-a vrut să ia parte la banchetul nostru ?

— Ei... răspunse *cavalier* Cimino fără a înţelege. Da, Fratellini... păcat, s-a îmbolnăvit tocmai astăzi...

— Ce îmbolnăvit, *cavaliere !* răspunse Mariotti.

Şi cum toţi rîdeau şi voiau să-i povestească în acelaşi timp lui Cimino chestiunea cu Fratellini, Faccenda strigă mai tare decît ceilalţi :

— S-a şifonat, *cavaliere,* s-a supărat, pentru că se aştepta să fie, *cavaliere,* desemnat el la conducerea serviciului !

— Ei... bîlbîi *cavalier* Cimino, surprins, aproape cu aerul de a se scuza. Dar vechimea în serviciu... În adevăr, eu mă gîndisem... vechimea... trebuia să mă ţin... Direcţiunea generală...

— Desigur, *cavaliere,* dar el trăgea nădejde, se aştepta... Fiindcă a fost totdeauna un lingău...

Atunci, în adevăr nimeni nu mai putu să se ţină şi începură să rîdă şi să strige de se clătinară paharele pe masă.

— Trebuie să-i povestim totul, absolut totul lui *cavaliere !*

— Chiar aşa, *cavaliere !* El ar fi vrut... şi din această cauză, din cauza dezamăgirii, s-a prefăcut că e bolnav astăzi !

— Dacă l-aţi fi văzut cînd i-aţi spus lui Chiapponi... ce mutră a făcut !

— Ştiţi cum i-am spus noi totdeauna ? Lingăul ! Da, lingăul ! Pentru că se învîrtea totdeauna în jurul dumneavoastră, ca să se arate mai grozav ca toţi !

— Chiar așa, lingău ! Știați asta, *cavaliere* ?

— Și cadoul ? Să v-o spunem și pe-asta !...

— Da, cadoul pe care vroia să vi-l facă singur, el, lingăul !

Și în acea dezordine generală și în acel vacarm, toți îl strigau pe *cavalier* Cimino din toate părțile și acesta, fără a înțelege nimic, rîzînd cu ceilalți și avînd aerul că se amuză de ceea ce i se spunea fără șir, printre rîsete și vin, bîlbîia :

— Ei... lingău, da, ei... lingău !... cadoul... nu... cadoul... n-am primit nimic... dar vechimea... ordinul Directorului general... expres...

Și chelnerii, deși înțelegeau prea puțin din toate acele povești, rîdeau amestecîndu-se în hărmălaia generală.

Zgomotul rîsetelor și al glasurilor, ajungînd în sala restaurantului unde numeroși clienți stăteau la masă, trezi curiozitatea acestora și unii începură să-l întrebe pe patronul „Fazanului de aur" cine erau chefliii.

— Impiegați, răspundea cu ironie patronul. Da, un prînz de impiegați. Sînt veseli, sărăcuții, nu prea au obiceiul să participe la mese mari în toate zilele... Dacă i-ați vedea cum mănîncă !

La aceste lămuriri doi clienți cu înfățișare de negustori, care tratau poate cine știe ce afaceri importante și căzuseră de acord, stîrniți de cuvintele patronului se ridicară de la masă, și, între două feluri, veniră pînă în pragul sălii rezervate, pentru a vedea cum mîncau impiegații. Exemplul lor fu urmat de un domn care tocmai fuma o țigară, singur, așteptînd să i se facă plata. De asemenea un preot voluminos, poate vreun episcop, căruia un minut mai înainte i se servise o abundentă porție de macaroane, întorcînd capul din cînd în cînd către locul de unde veneau zgomotele și rîsetele, dădea semne că tare ar fi dorit să se ducă și el să vadă cum mănîncă impiegații. Mai era apoi o masă lungă cu mai mult de treizeci de persoane, unde nu

se știa dacă se sărbătorea o onomastică, un cîștig la loto sau întoarcerea din America a vreunui unchi milionar. Sărbătoreau desigur ceva, pentru că toți erau veseli, pălăvrăgeau și rîdeau atît de zgomotos încît ei fură cei din urmă care-și dădură seama de celălalt grup care petrecea în sala rezervată. „Cine e acolo ?“ îl întrebară și ei pe patronul „Fazanului de aur“. Acesta, așa cum făcuse și cu ceilalți clienți, începu să explice și să dea a înțelege că dincolo se petreceau lucruri comice, că era vorba de o masă de funcționari care meritau să fie văzuți cum mănîncă ! Astfel că toate acele persoane, care nu doreau altceva decît să fie vesele și să petreacă, cuprinse de curiozitatea de a vedea cum mîncau funcționarii, se ridicară de la mese cu zgomot, mergînd spre sală și îngrămădindu-se în prag.

— Ia te uită, spuneau ei, arătînd spre Mariotti, Chiapponi, Martino sau spre Părintele Zappata. Uitați-vă la ei cum mestecă !... Parcă n-au mîncat de un secol !... Ce fălci... închipuie-ți, să ai la masă un funcționar !... Ar mînca și picioarele mesei !... Înghit și furculițele !... Privește la cel de colo : și-a băgat în gură o jumătate din friptură ! Și cum beau ! Parcă mestecă și paharele... Cine știe ce purgativ au luat înainte de a veni aici... Dar ce purgativ, are grijă guvernul să-i mențină cu stomacul ușor !

Patronul „Fazanului de aur“, agitîndu-se, făcea cu ochiul în dreapta și în stînga, se prefăcea că se ține cu mîinile de burtă să nu rîdă și, luîndu-și rolul de regizor al acelui spectacol, pleca și venea cu tăvi uriașe, alerga în jurul mesei funcționarilor, turnînd unuia și altuia, destupa sticle, bătea din palme și dădea porunci chelnerilor, ca și cum ar fi condus un cadril. Veniseră din bucătării și oamenii de serviciu și părea că toți locuitorii cartierului urmau să sosească, pentru că vestea trecea de la o fereastră la alta, să vadă cum mănîncă funcționarii.

În vesela învălmășeală care domnea de la un capăt la altul al mesei, funcționarii nu-și dăduseră seama

de lumea care se adunase în pragul sălii şi, de altminteri, fiecare îşi ridica privirea de pe farfurie, numai pentru a urmări tăvile care soseau şi sticlele, şi nu şi-ar fi dat seama de nimic, chiar dacă în acel moment s-ar fi prăbuşit zidurile casei.

Cavalier Cimino, în capul mesei, umbla cu furculiţa în farfurie şi din cînd în cînd, făcînd ochii mici, spunea ceva şi se legăna pe scaun.

— În sănătatea dumneavoastră, *cavaliere,* îi striga în ureche Chiapponi, umplîndu-i paharul.

— Noroc ! repetau toţi în cor.

— Vivat *cavaliere,* trăiască buna dispoziţie ! Îi dorim toţi... să ajungă în curînd un *commendatore,* ridică paharul Mariotti, sculîndu-se în picioare.

— Vivat *commendatore !* Da, *commendatore, commendatore,* strigară toţi, ridicîndu-se la rîndul lor în picioare şi lovindu-se de masă, pe care se răsturnară o mulţime de sticle. Încercă şi *cavalier* Cimino să se scoale, dar nu izbuti singur şi se aşeză la loc greoi. Chiapponi îl ajută, ţinîndu-l de subsuori.

— Sîntem f... fericiţi... Sîntem mul... mulţumiţi, îngăimă *cavaliere,* răspunzînd toastului lui Mariotti. Trăiască bravii mei... ei... ei... bravii mei subalterni ! Şi se prăbuşi din nou pe scaun, răsturnînd paharul pe faţa de masă.

— Toate urările, *commendatore !* La mai mare, *commendatore !* strigară toţi.

Clienţii, care la început se îngrămădiseră în pragul sălii, şi cărora li se mai adăugaseră şi alţii, ajunşi acolo cine ştie cum, tot împingîndu-se unul pe altul, sfîrşiseră prin a năvăli în sală şi uitaseră toţi de masa lor, atît de mult se distrau văzînd-o pe aceea a impiegaţilor.

După Mariotti, toţi voiră să improvizeze toasturi şi printre strigăte de „vivat" şi ciocniri de pahare, masa, care se mişca de izbiturile burţilor funcţionarilor cînd se ridicau, părea o corabie bătută de furtună, cu *cavalier* Cimino agăţat la un capăt al ei şi arătîndu-şi numai nasul deasupra punţii.

— Faceţi loc, loc, se auzi deodată vocea patronului „Fazanului de aur", care apăru aducînd pe amîndouă mîinile un platou cu un tort enorm de marţipan acoperit cu o glazură groasă de un deget şi împodobită cu fructe glasate, alcătuind o coroană în jurul literei „C", desenată cu bomboane argintii, care însemna: *Cavaliere — Commendatore — Cimino — Cadastru,* tot ceea ce la urma urmei aveau în inimă funcţionarii în acea zi solemnă.

„Ura!" strigară toţi, sărind în picioare şi salutînd cu entuziasm tortul. Această ultimă izbucnire de veselie deveni molipsitoare. Spectatorii nu se mai putură ţine şi începură să bată şi ei din palme cu frenezie, strigînd: „Ura! vivat *cavaliere,* trăiască *commendatore",* strîmbîndu-se de rîs.

Funcţionarii se întoarseră plini de mirare, amuţiţi deodată, observînd abia atunci publicul care-i înconjura şi neînţelegînd ce însemna toată acea năvală de lume. Se uitau la intruşi, ca şi cum ar fi vrut să-i întrebe cine sînt şi ce poftesc.

— Trăiască *commendatore*-le, încercă să mai strige cineva din public, dar tăcerea şi expresia funcţionarilor îi puse în încurcătură şi buna dispoziţie dinainte se schimbă ca prin minune într-o tăcere absolută. Impiegaţii stăteau în picioare în jurul mesei, unul cu un pahar în mînă, altul strîngînd gîtul unei sticle, ţinînd toţi capul sus cu demnitate şi sprijinindu-se de spetezele scaunelor. Lumea venită nu ştia ce să facă, să rîdă, ori să plece, să înceapă a aplauda din nou ori să ceară scuze, cînd, la un moment dat, Mariotti, ridicînd în sus furculiţa cu o bucată de friptură de berbec în ea, făcu doi paşi înainte şi zise:

— Domnilor, cine sînteţi? Noi sîntem nişte nobili impiegaţi ai Cadastrului, adunaţi aici să-l sărbătorim pe *cavaliere* al nostru care ne părăseşte... Aţi venit poate din stradă? Luaţi loc, domnilor. Funcţionarii Cadastrului au fost totdeauna nişte gentilomi, chiar dacă nu sînt milionari... Vă rugăm, domnilor, sărbă-

toriţi-l şi dumneavoastră pe *cavaliere,* luaţi loc la această masă de gentilomi... Poftiţi, domnilor !

Solemnitatea acelui discurs păru că sporeşte jena intruşilor, care nu ştiau ce să răspundă şi cu toate că mai continuau să surîdă, să-şi dea coate şi să privească pieziş, unul după altul, fără a spune nimic, ieşiră din sală cu coada între picioare şi parcă ruşinaţi. Şi caraghiosul de patron al „Fazanului de aur" dispăru şi el cu ceilalţi. Funcţionarii se regăsiră singuri, cu acel tort monumental aşezat în mijlocul mesei. Se uitară unul la altul.

— Au plecat, zise Chiapponi. N-au vrut să-l cinstească cum se cuvine pe *cavalier...*

— Nu erau bine crescuţi ! exclamă Mariotti. Vivat *cavaliere* Cimino. Pentru *cavaliere,* hip, hip, hip !...

— Uraa !...

VI

Era o dimineaţă rece şi ceţoasă din mijlocul lui decembrie. Ba poate că nici măcar nu era dimineaţa, ci abia se arătau zorile. Străzile oraşului, trezindu-se în acea lumină cenuşie, apăreau pustii şi umede de ceaţă, iar fluviul se pierdea sub vălul unui strat mai coborît de negură, ajuns între maluri şi rămas acolo ca întemniţat.

Cavalier Cimino îşi făcuse valizele — două geamantane mari de pînză, dintre care unul fusese cumpărat, nici mai mult nici mai puţin, pentru călătoria sa de nuntă. Le pregătise cu o seară înainte iar Martino, sosit la vreme, aştepta ordinul pentru a o porni spre gară cu bagajul. Între timp, ca să nu stea acolo fără a face nimic, se apucase să aprindă focul în soba din sufragerie, aşa cum făcea în toate zilele, dar nu la acea oră, în timp ce *cavaliere* punea la punct ultimele lucruri şi doamna Cimino îi amintea acum de una, acum de alta, cu o sută de recomandări, plimbîndu-se prin casă într-un halat greu, de culoare vişinie, cu garnitură de catifea la mîneci şi la gît, care o acoperea din cap pînă în picioare, ca un clopot.

Cavalier Cimino şi Martino, cu cele două geamantane mari, ieşiră din casă tocmai cînd se crăpa de ziuă şi era o ceaţă atît de densă încît întorcînd capul, după zece paşi, nici nu se mai vedea firma cu em-

blema republicii pe poarta Cadastrului. Se duseră să aştepte tramvaiul care făcea prima cursă, la staţie, şi în aşteptare, *cavalier* Cimino stătea tăcut, fără să ridice nasul din gulerul paltonului, cu mîinile în buzunare, cu capul în jos, ca adîncit în gînduri, chiar dacă nu se gîndea la nimic. Lîngă el, Martino, într-o respectuoasă tăcere, îşi freca mîinile ca să se încălzească şi se uita cu un aer de curiozitate somnoroasă la ceaţa îngrămădită între maluri, deasupra apei negre a fluviului şi la obloanele încă închise ale clădirilor mai apropiate.

La gară trenul era tras la peron şi fu mare noroc că Cimino, exact şi metodic în aceste lucruri, îşi luase biletul cu o seară mai înainte. Coborînd şi urcînd în fugă scările pasajului subteran lui Martino i se oprise răsuflarea. Se urcă în tren şi el, în urma lui Cimino, pentru a-l ajuta să aşeze bagajul, uitîndu-se încîntat la canapelele comode de catifea roşie pe care nu le mai văzuse niciodată.

— Ei, îl îndemnă *cavalier* Cimino, acum coboară... trenul poate să plece dintr-un moment în altul.

Şi în adevăr Martino abia apucase să pună piciorul pe peron că însoţitorii şi începură să închidă uşile vagoanelor, izbindu-le cu putere. *Cavalier* Cimino, care se arătase la fereastră pentru a-l saluta, îşi aminti în acel moment că trebuie să dea un bacşiş uşierului, una din numeroasele recomandări ale soţiei şi începu să se bîlbîie, vîrîndu-şi agitat mîinile prin buzunare. În sfîrşit, găsind portofelul şi căutînd în el, scoase o hîrtie de o mie de lire. O mie de lire era prea mult. Ei... ei... o mie de lire... Dar în acea grabă, cînd trenul se şi pusese în mişcare, *cavalier* Cimino nu mai avu timp să se gîndească prea mult şi se aplecă pe fereastră întinzînd hîrtia de o mie de lire, pe care o strîngea bine între degete, lui Martino.

— Ţine, ei... ei... mulţumesc pentru toate...

— Dar, *cavaliere*... nu, *cavaliere*... ezita, refuzînd banii Martino. Şi trenul se pusese în mişcare.

— Ţine, ţine... repetă din nou *cavalier* Cimino fluturînd cu înfrigurare hîrtia. Atunci Martino, numai pentru a asculta de ceea ce i se părea un ordin, alergă vreo douăzeci de paşi pe lîngă vagon spre a apuca hîrtia din zbor. Şi o apucă în adevăr, dar *cavalier* Cimino, impresionat de mişcarea trenului, nu avu curajul să-i dea drumul. Martino fugea ca vîntul şi *cavalier* Cimino la rîndul său, aplecat pe geam, părea că îl tîrăşte cu deznădejde după el, agăţat de hîrtie, în timp ce feroviarii strigau, neliniştiţi la ideea că cele o mie de lire ar putea să fie luate de vînt şi duse departe. Pînă ce Martino, nemaiputînd să alerge pe lîngă vagon, cu o ultimă sforţare reuşi să pună stăpînire pe jumătate din hîrtie, în timp ce *cavalier* Cimino, dus de tren, dispăru fluturînd în aer cealaltă jumătate, în semn de salut, cu acel ei... ei... al lui, care nu se mai auzea.

Din acea dimineaţă Chiapponi deveni noul şef de serviciu. Dacă ceilalţi funcţionari aveau vreo bănuială că acesta, din exces de zel sau luîndu-şi prea în serios noile răspunderi, va deveni un chiţibuşar şi va pretinde să controleze şi să-şi bage nasul în toate, Chiapponi, la rîndul lui, era şi mai preocupat de gîndul ca nu cumva colegii săi să creadă că, începînd cu acea zi, vor putea să-şi facă de cap, mai ales în ceea ce privea orarul biroului. N-ar fi fost nimic, dar dacă se nimerea cumva vreun inspector şi vedea că funcţionarii nu sînt la mesele lor în orele de birou şi că ieşeau liniştiţi după treburi, cel care ar fi tras ponoasele ar fi fost el. De aceea respiră uşurat văzînd că, cel puţin în prima zi, nu lipsea nici o semnătură în condica de prezenţă, afară de aceea a lui Fratellini care voia să se creadă că era bolnav cu adevărat şi cine ştie cînd se va întoarce la serviciu. E drept că erau orele 10 şi condica trebuia ridicată cel mai tîrziu la opt şi jumătate. Această idee îl nelinişti pe Chiapponi, care ar fi dorit să se convingă, el personal, că funcţionarii veniseră la timp, dar nu vroia să facă cercetări. Astfel,

sub motivul de a se duce dintr-un birou în altul pentru a căuta o hîrtie, se opri în sala uşierilor şi acolo începu să vorbească cu Costante, cu un aer confidenţial.

— Apropo, zise el, condica de prezenţă... Da, nu ţin numaidecît să-mi fie predată mie... Poţi s-o duci pe biroul şefului, cum făceai mai înainte, dar nu după ce a trecut timpul... E bine să nu rămînă aicea, la îndemîna tuturor, ca şi cum funcţionarii ar avea drept să iscălească şi la prînz... Să presupunem că soseşte un inspector şi găseşte condica pe masă...

Costante, cu pipa în colţul gurii, ascultă cu seriozitate acele cuvinte, aprobînd din cînd în cînd şi scoţînd cîte un nor de fum.

În adevăr, Chiapponi, procedînd cu o asemenea prudenţă, dovedi tact şi o nesupărătoare şiretenie în felul cum lua în mînă frînele serviciului, fără a se arăta un chiţibuşar şi a deveni antipatic colegilor. Aceştia, după cîteva zile, fură convinşi că se vor împăca bine cu el. Şi dîndu-şi seama, ca nişte adevăraţi oameni de onoare, de răspunderile reale ale lui Chiapponi, continuară să lucreze ca mai înainte, ca şi cum *cavalier* Cimino nu ar fi plecat, pentru a evita astfel să creeze neplăceri unui coleg.

Şi aşa începu ultima perioadă de viaţă a serviciului, într-o atmosferă de mare înţelegere şi în adevăr nici o ceartă şi nici o invidie nu tulbură ulterior acea armonie. Din această pricină, fiecare repeta că faptul constituia o dovadă că serviciul putea să meargă fără a avea nevoie de un *cavalier* meticulos sau de un *commendatore* oarecare, pus acolo să spună : „Fă aşa şi fă aşa". N-au decît să vină domnii inspectori de la Direcţiunea generală să vadă cu ochii lor cum mergea serviciul ! N-aveau decît să găsească, dacă erau în stare, un număr greşit pe vreun formular sau vreun bilanţ care nu se putea încheia şi apoi să se ducă la minister şi să spună ministrului în persoană cum ştiau funcţionarii să asigure singuri bunul mers al serviciului !

Fratellini lăsă să treacă o săptămînă după plecarea lui *cavalier* Cimino, înainte de a se arăta, şi cînd se întoarse încercă să spună ceva despre o gripă pe care o avusese şi în care nimeni nu credea. Se închise la secretariat cu un aer foarte preocupat, rezolvînd lucrările rămase în urmă — care se reduceau în fond la cîteva scrisori de înregistrat şi cîteva certificate de copiat la maşină — şi cînd le termină, trimise pe Costante la Chiapponi să întrebe dacă nu cumva *cavalier* Cimino lăsase vreo dispoziţie. Chiapponi se duse la secretariat cu aerul de a voi să facă o simplă conversaţie şi vorbind despre serviciu, spuse ca din întîmplare două sau trei fraze ca acestea : „Toţi ştiu ce au de făcut... nu e nevoie de dispoziţii... trebuie să mergem mai departe ca înainte..."

— Da, da, răspunse Fratellini continuînd să scrie cu capul în jos. Toţi ştim ce avem de făcut. Nu e nevoie să ne dea cineva ordine...

Erau cuvinte pline de ciudă, dar Chiapponi se făcu că nu bagă de seamă, întorcîndu-se calm în biroul lui şi lăsîndu-l pe Fratellini cu treburile sale de secretariat. Ciuda acestuia creştea cu fiecare zi, din cauză că nu mai putea să deschidă corespondenţa serviciului, lucru care constituia cel mai mare privilegiu al lui Chiapponi în noua sa funcţie de şef.

Ca şi pentru condica de prezenţă, în ceea ce privea corespondenţa, Chiapponi spusese lui Costante să aibă grijă să o pună pe biroul şefului, cum făcea mai înainte. Împins de o vanitate firească se întrebase adesea, în primele zile, dacă va putea în adevăr să se înscăuneze cum trebuie în locul lui *cavalier* Cimino, la biroul său, în fotoliul său, în camera cu divanul şi cu soba de faianţă şi dulapul cancelariei. În fond era în dreptul lui — căuta el să se convingă. Nu era el şeful serviciului acum ? Dar deşi făcea eforturi să se convingă de acest drept, nu izbutea să dobîndească curajul necesar pentru a-l exercita din plin. Colegii ar fi început să-l ia peste picior aşa cum şi făceau din cînd în cînd, spunîndu-i : „Porunciţi ceva, *cavaliere* ?... Bună ziua, *cavaliere*..." şi dacă

doamna Cimino ar fi auzit aceste lucruri ar fi fost desigur ofensată. Pe de altă parte, dacă el nu lua imediat o atitudine, chiar în ziua cînd începuse să-şi exercite noua funcţie, ar fi fost inutil să o încerce mai tîrziu. Din această pricină inventase acel sistem — de a se pune poşta şi toate celelalte dosare pe masa şefului, ca mai înainte — spre a putea, fără a se instala acolo în mod oficial, să petreacă în fiecare dimineaţă cel puţin cîteva ceasuri în biroul lui *cavalier* Cimino.

Intra în acest birou trecînd pe la secretariat unde schimba cîteva cuvinte cu Fratellini în legătură cu serviciul, întrebîndu-l dacă nu cumva era gata cutare situaţie ori dacă fusese copiată cutare scrisoare, cu mîna pe clanţa uşii şi cu un aer de om preocupat de treburile curente. După ce se închidea apoi în birou — unde Martino, socotindu-se dezlegat de vechile lui obligaţii nu mai făcea curăţenie şi nici nu mai aprindea focul — deschidea obloanele ferestrelor şi stătea puţin la geam, privind fluviul şi clădirile de pe malul celălalt. Apoi, frecîndu-şi mîinile cu satisfacţie, îşi rotea privirile în jur, oprindu-şi-le asupra divanului cu muşama neagră ori asupra dulapului cancelariei, a cărei cheie i-o încredinţase *cavalier* Cimino. Făcea toate acestea cu o satisfacţie intimă, gustînd senzaţia de a fi stăpîn în acea încăpere ; cu toate acestea faptul că stătea singur cu totul şi netulburat, în acel birou în care timp de atîţia ani fusese obişnuit să intre numai cerînd voie şi înclinîndu-se, îi producea o oarecare indispoziţie, ca şi cum spiritul lui *cavalier* Cimino ar fi locuit între acei pereţi şi la un moment dat s-ar fi putut auzi vocea lui spunînd : „Dumneata aici, ei... ei... ce faci dumneata aici, în biroul meu, ei... ?“ Dînd din umeri. Chiapponi se scutura de acea supărătoare imagine care-l făcea ridicol în faţa lui însuşi, şi frecîndu-şi mîinile cu satisfacţie se aşeza în fotoliul din spatele biroului. Punea mîinile pe speteze privind obiectele aşezate în ordine în faţa lui : mapa neagră, călimara, cuţitul de tăiat hîrtie, scrumiera, tamponul de su-

gativă și hîrtiile care așteptau semnătura lui. Atingea instinctiv cîte unul din acele obiecte, îl lua în mîini, îl mișca din loc cu un deget, apoi aprindea țigara, punea chibritul stins în scrumieră și luînd cuțitul de tăiat hîrtie începea să deschidă plicurile sosite în acea dimineață și așezate pe colțul biroului. Punea multă grijă în această operație, introducînd vîrful cuțitului chiar în îndoitura hîrtiei, la colțul drept de sus al plicului, pe care mai întîi îl întorcea pe toate părțile, examinîndu-i adresa și ștampilele de plecare. Citea apoi scrisoarea o dată, oprindu-se din cînd în cînd să se gîndească și scuturîndu-și țigara în scrumieră. Toate le făcea cu o gravitate conștientă, cu gesturi studiate și măsurate, cu gîtul mai strîmb ca niciodată și sprîncenele încruntate. Dacă din întîmplare, în timp ce era atît de absorbit, bătea în ușă Costante să întrebe ceva ori să aducă alte hîrtii la semnat, vocea lui lua deodată un ton autoritar, întrebînd: „Ce este? Despre ce este vorba?" Și numai în fața expresiei ursuze a lui Costante și auzind cum îl tutuiește, își regăsea aerul firesc.

De altminteri nu prea erau cine știe ce scrisori de deschis și nici prea multe hîrtii de semnat — cînd nu se întîmpla să lipsească și unele și altele complet — și de aceea Chiapponi, pentru a le citi cu atenție pe cele dintîi și a le semna pe celelalte, se folosea de un interval de timp cît mai mare. În sfîrșit, cînd se trezea că nu mai are nimic de făcut, se așeza mai bine în fotoliu, lungindu-se și împingînd speteaza pînă la perete, așa cum făcea *cavalier* Cimino, și cerceta iarăși cu privirea întreaga încăpere. După aceea lua, așa la întîmplare, din colecțiile care se aflau pe rafturile de lîngă birou, vreun număr din *Monitorul Oficial* începînd să-l răsfoiască, atras de semnele făcute cu roșu de *cavalier* Cimino și încercînd să găsească un oarecare interes în acea lectură. Se plictisea repede și punea la loc, cu multă grijă, fascicolele publicației. Dar ceea ce îl atrăgea mai mult decît orice, ca o plăcere intimă și tăinuită,

era posibilitatea de a deschide sertarele biroului în care se găseau registrul de protocoale speciale, dosarele personale ale funcţionarilor — inclusiv al său — cu notele calificative şi caracterizările din anii precedenţi şi volumul cel gros al *Anuarului*.

În fiecare dimineaţă, după ce citea poşta şi semna hîrtiile puse de Costante pe colţul biroului, deschidea un sertar şi ciulind urechea — pentru că n-ar fi vrut să fie surprins de nimeni în acel moment, deşi avea depline drepturi să facă ceea ce făcea — scotea dosarele unul după altul, începînd să le răsfoiască şi să le citească la întîmplare, cu o curiozitate lacomă, şi stînd gata să le arunce din nou în sertar dacă cineva ar fi bătut la uşă. Şi din cînd în cînd, cu bănuiala că Fratellini putea să-l spioneze prin gaura cheii, îşi ridica privirea fixînd-o un timp pe cheia pe jumătate întoarsă în broască. „Să vedem... să vedem..." îşi spunea el în sine, căutînd cu grijă în sertare şi, scoţînd, de pildă, dosarul personal al lui Mariotti, plin de caligrafia măruntă a lui *cavalier* Cimino, şi începea să parcurgă diferitele variante ale caracterizărilor. Să vedem... să vedem... Iată : Hărnicie şi randament : multă ; stăruinţă şi zel : obişnuite ; punctualitate la program : oarecum redusă ; ah, ah, — purtare în serviciu : bună. Purtare în viaţa particulară : foarte bună ; sentiment naţional : profund : hm !... Pe baza căror elemente *cavalier* Cimino putuse să spună că sentimentul naţional al lui Mariotti era profund ? Poate că nu ştia nici el ce să scrie... Devotament faţă de stat : profund ; — ca şi pentru sentimentul naţional ! Da, era limpede că şeful nu ştia ce să spună... Şi Chiapponi mergea mai departe. Cum se achită de serviciul la care este repartizat... Dacă are năzuinţă şi voinţă de a se perfecţiona... Dacă are aptitudini pentru funcţiile de grad superior... Notă calificativă de ansamblu...

În observaţiile şi caracterizările speciale, *cavalier* Cimino menţionase, umplînd cu scrisul lui mărunt puţinele rînduri care-i stăteau la dispoziţie, că Ma-

riotti avea o familie numeroasă şi preocupări cotidiene cu caracter economic care „deturnau" sîrguinţa lui de la lucrul de birou. Acel „deturnau", lăsînd la o parte toată fraza cam întortocheată şi înzorzonată, angajă pe Chiapponi într-o grea descifrare, deoarece cuvîntul îi era necunoscut dar asigurîndu-se, în sfîrşit, că exact aşa scria, rămase nedumerit asupra semnificaţiei precise a verbului, deşi înţelegea, sau mai mult intuia, ceea ce fără îndoială *cavalier* Cimino voise să spună.

În fiecare zi Chiapponi citea cîte un dosar de caracterizări, desfăşurînd hîrtiile pe suprafaţa acoperită cu muşama neagră a biroului, ca o distracţie în care se ascundea şi sentimentul plăcut al noii sale autorităţi. Apoi, uneori deschidea şi dulapul cancelariei. Rămînea acolo, în faţa uşilor deschise şi a acelor lucruri păstrate cu sfinţenie în cutii mari, în majoritatea lor sigilate, ca şi cum ar fi admirat o comoară ; cutii de gume, de creioane negre, de creioane roşii, de sticluţe cu tuş şi pachete de formulare albe şi cu pătrăţele... O comoară în care el ar fi putut să-şi bage mîinile pînă la coate, dar îi lipsea curajul, gîndindu-se că era patrimoniul administraţiei. Numai în prima zi luase dintr-o cutie deschisă un creion negru, pentru a-l duce băiatului său, Giampaolo, dar apoi se căise ca de un furt şi păstrase creionul în sertarul mesei.

Serviciul mergea într-adevăr ca pe roate şi nu era de aşteptat nici un eveniment care să fi putut angaja serios răspunderea lui Chiapponi, dacă funcţionarii n-ar fi început să-şi piardă răbdarea, pentru că Direcţiunea generală părea că uitase de munca în acord, mai ales în ceea ce privea retribuţia lor. *Cavalier* Cimino, înainte de a pleca, expediase o scrisoare pentru a informa Direcţiunea asupra stadiului avansat al lucrărilor, dar după mai mult de o lună nu se primise nici un răspuns. Nu cumva fac pe surzii ? Poate că şi-au terminat fondurile ? Ori, poate în ultimul moment, tariful să fi fost redus la jumătate ? Funcţionarii, stăpîniţi de astfel de bă-

nuieli şi temeri, făceau fel de fel de presupuneri şi în fiecare zi întrebau dacă nu sînt noutăţi. Pînă ce Mariotti, care stătea mai pe ghimpi decît toţi ceilalţi din cauză că cheltuise dinainte tot ceea ce i-ar fi revenit, trezindu-se astfel înecat pînă în gît în datorii, ceru într-o dimineaţă lui Chiapponi să trimită o scrisoare pentru a se urgenta lucrările la Direcţiunea generală.

— Cum ? zise Chiapponi, dînd înapoi la o astfel de propunere. Eu, să insist ?...

— Ce ţi se pare curios ? îi răspunse Mariotti. Tu eşti şeful. *Cavalier* Cimino...

— Dar eu nu sînt *cavalier* Cimino ! se apără Chiapponi. Cum pot să insist...

— Atunci, îl luă din scurt Mariotti, cu ce te ocupi toată ziua aici, în biroul şefului ? Să-ţi dai aere cu noi ? Eu nu vreau decît ce mi se cuvine.

Această discuţie se petrecuse la secretariat şi erau de faţă, în afară de Fratellini şi Faccenda, Gino şi Brigadierul. Cu o lună înainte Chiapponi ar fi fost cel dintîi să protesteze, dar acum, cînd el trebuia să trimită scrisoarea şi să o semneze, da din colţ în colţ, spunînd că nu era adevăratul şef de serviciu, că n-avea autoritatea, că nu putea... Pînă ce, luat din scurt de toţi, fiindcă şi ceilalţi începuseră să-l sprijine pe Mariotti, nu găsi altceva mai bun de făcut decît să refuze a scrie şi gata.

— Nu, strigă el, nu voi scrie Direcţiunii ! Nu scriu nimănui ! Vreţi să mă nenorociţi ! Nu, nu ! Cu un gest care îi devenise obişnuit, dar care în acel moment îi apăru lui însuşi ridicol şi contradictoriu, deschise uşa biroului şefului şi se închise înăuntru, în timp ce Mariotti bodogănea în urma lui.

„Uite unde am ajuns !“ — îşi zicea Chiapponi, plimbîndu-se în sus şi în jos cu paşii mici şi dînd din mîini. „Uite cu ce mă aleg, fiindcă sînt şef de serviciu ! Răspunderi, plictiseli... Să scriu la Direcţiunea generală... Aş vrea să-i văd pe ceilalţi în locul meu... Să scriu la Direcţiunea generală...“ Numai la gîndul acesta îi trecu un fior prin şira spinării. Totuşi, îşi dădea seama că, dînd înapoi, colegii îşi vor

bate joc de el şi vor spune toţi ca şi Mariotti : ce face toată ziua în biroul şefului, dacă nu e şef ? Acest gînd îl neliniştea şi fie din cauza frămîntării, fie pentru că la un moment dat se simţi el însuşi ridicol, nu mai izbuti să se aşeze la biroul acoperit cu muşama neagră, ci continuă să se plimbe în sus şi în jos, ciulind din cînd în cînd urechea la glasurile care se auzeau din secretariat. Trebuia să scrie negreşit scrisoarea, pentru a putea să se aşeze din nou în fotoliul lui *cavalier* Cimino, sau va ajunge de rîsul tuturor şi nimeni nu va mai avea nici un respect pentru el, şi dacă într-o zi va trebui să dea un ordin toţi îi vor rîde în nas. Dar ce era de făcut ? Dacă cel puţin ar fi putut cere un sfat lui *cavalier* Cimino... Drace ! Îi veni deodată o idee : unde era ciorna scrisorii făcute de *cavalier* Cimino ? N-avea decît s-o recopieze : trebuie să fie foarte potrivită, neapărat !

Dacă Chiapponi n-ar fi luat acea hotărîre, prestigiul lui ar fi fost desigur iremediabil compromis în faţa colegilor care, deşi aveau aerul că glumesc, în realitate i se adresau pentru a cere una sau alta ca unui adevărat şef de serviciu, chiar dacă o făceau numai pentru că voiau să scape ei de orice răspundere directă chiar şi în cele mai mici treburi ale serviciului. Astfel, toţi începură să aştepte din nou veşti de la Direcţiune. Că scrisoarea fusese întocmită şi expediată erau siguri, fiindcă o copiase Fratellini iar Costante o dusese la poştă.

De altminteri, funcţionarii îşi pierduseră mult din elanul cu care se puseseră pe treabă, la începutul lucrărilor cu bucata, în parte pentru că li se părea că fac o muncă inutilă, văzînd că nu soseşte nici un ban de la minister, în parte din cauza acelei oboseli fireşti care urmează totdeauna oricărui entuziasm. Nu mai aveau chef să se aşeze la masă după cină şi să numere, liră cu liră, cîştigul care se aduna pe colţul mesei, ci începeau să copieze acele eterne cifre de pe un formular cu dispoziţia unui şcolar care n-are poftă de lecţii şi se decide numai în ultimul moment să se apuce de o temă plicticoasă. Tocul le atîrna

greu în mînă şi la primul căscat, justificîndu-se că le este somn, se duceau la culcare. Se întîmpla foarte des ca timp de săptămîni întregi să nu mai copieze nici un număr. Se văitau în faţa lor înşişi că, lucrînd după cină, le era rece la picioare şi că urcîndu-se în pat, cu picioarele îngheţate, nu mai puteau să adoarmă. Dacă cereau să li se pregătească o sobiţă cu cărbuni, ca s-o pună sub masă, după un sfert de oră observau că au dureri de cap sau cel puţin îşi închipuiau că le au. În fine, îşi pierdeau răbdarea din cauza unei firimituri de pîine rămase pe masă sau fiindcă li se lipea pe peniţă un fir invizibil sau din cauza sugativei pe care n-o găseau în momentul cînd trebuiau să întoarcă pagina. Se întîmpla adesea ca, după ce copiau o sută de numere, făcînd socoteala puţinelor lire de cîştig pe care acestea le reprezentau, să fie convinşi că tarifele Direcţiunii generale erau o mizerie şi plini de furie, dădeau cu piciorul în masă, răsturnînd tot.

Cel dintîi care avusese ideea să-şi ia ajutoare la lucrările cu bucata fu Mariotti. Într-o duminică, atunci cînd copiii săi îl înconjuraseră rugîndu-l să inventeze un joc distractiv, Mariotti avu o idee genială: născoci jocul de-a impiegaţii. El făcea pe şeful de serviciu, supraveghea lucrul şi aceluia dintre copii care într-o oră va copia mai multe numere fără nici o greşeală îi promitea un frumos creion nou. Jocul păru copiilor foarte interesant şi se apucară de el cu seriozitate. Ce importanţă avea — se gîndi Mariotti — dacă scrisul era altul şi, de altminteri, cine putea să observe aşa ceva? După terminarea jocului începu să controleze lucrarea şi, plin de uimire, constată că băieţii nu greşiseră la copiat nici un număr. A doua zi propuse din nou să se joace cu ei de-a impiegaţii. Fiindcă băieţii se amuzau într-adevăr şi nu bănuiau de loc că asta nu era decît o stratagemă a lui pentru a-i pune să facă astfel propria sa lucrare, el continua să joace rolul şefului de serviciu. Îşi punea mustăţi de lînă şi se plimba în sus şi în jos prin cameră, tuşind şi bătînd

din cînd în cînd cu pumnul în masă : „Leneşilor ! Am să vă dau afară pe toţi !“, sau anunţa vizita unui inspector şi după o secundă apărea împopoţonat, cu ochelari falşi şi cu o barbă de cîlţi. „Bine, foarte bine. Ia să vedem cum lucrează funcţionarii noştri ? Îşi dau silinţa ? Nu joacă rişca la birou ? Ia să-i vedem...“ Şi aranjîndu-şi ochelarii falşi mai bine pe nas, începea să examineze lucrul copiilor care nu mai puteau de rîs şi îl trăgeau de barba de cîlţi. Era un sistem care mergea de minune. Pentru ca băieţii să nu se plictisească, Mariotti născocea într-una ceva nou. În cele din urmă le propuse să cheme şi alţi colegi de la şcoală, ca să se joace cu ei de-a funcţionarii şi el îşi luă titlul de *commendatore*

Dar toţi acei funcţionari încet-încet i se urcară în cap. Mariotti nu mai izbutea să pună în ordine modelele care erau pline de tot felul de mîzgăliturі şi nici să urmărească lucrările. Copiii, punînd stăpînire pe toate, se jucau şi cînd nu era el acasă, duceau formularele pline de numere la şcoală, răspîndindu-le peste tot şi făcînd din ele pălării, bărci sau aeroplane. Fiecare voia să joace pe rînd rolul de şef de serviciu şi să fie numit *commendatore*. Din această cauză angajară funcţionari diurnişti dintre copiii din cartier, mai mici ca ei şi care erau încă la şcoala primară. Aceştia scriau pe modele numere enorme, care ieşeau afară din casete, însoţite adesea de cîte o pată de cerneală sau de un mic desen bizar, un animal cu cinci labe sau un copac cu o păsărică în vîrf, semănînd cu o pisică cu aripi...

Deşi toţi funcţionarii se gîndeau într-una să găsească pe cineva care să le dea o mînă de ajutor la lucrările cu bucata — cu excepţia Părintelui Zappata care lucra înainte sistematic — toţi o tăinuiau, păstrînd numai pentru ei acea idee şi ferindu-se să vorbească cu alţii despre ea. Dacă aduceau la serviciu o parte din lucrarea făcută, puneau cu mare grijă în dulapuri pachetele de formulare, în care mulţimea de scrisuri putea să trădeze subterfugiul.

După puţine luni — se gîndeau funcţionarii — serviciul nu va mai exista. Actele, închise în lăzi, vor fi depuse spre păstrare şi vor rămîne acoperite de praf decenii întregi. Dacă într-o zi un şef de secţie, care poate nici nu se născuse, ar fi descoperit acele scrisuri oarecum alfabetizate pe modele, s-ar fi mirat foarte mult fără a izbuti să-şi închipuie ce se întîmplase. Şi, de altminteri, puteau ei să aibă încredere că lucrarea va fi plătită şi că domnii de la minister nu caută să născocească cine ştie ce pentru a-i duce de nas şi a nu le da nici un ban ?

VII

La birou treburile mergeau înainte în liniște. Nu numai că era adevărat că serviciul se desfășura normal, fără nici o nevoie de vreun *cavalier* Cimino care să stea acolo și să facă pe chițibușarul, dar de-a dreptul nu era nevoie nici măcar de a menține acea umbră de șef de serviciu întruchipat în Chiapponi. Meritul acestuia, dacă avea vreunul, era acela că lăsa lucrurile în voia lor, mărginindu-se să deschidă corespondența la sosire și să semneze pe cea de la plecare — stînd în fiecare dimineață un ceas în biroul șefului, îndărătul mesei cu muşama neagră — și să răsfoiască ori să recitească caracterizările colegilor și toate hîrtiile secrete de prin sertare.

Singurul mod în care funcționarii profitau de o mai deplină libertate, rezultată din plecarea lui *cavalier* Cimino, — deși continuau să respecte orarul mai mult din obicei decît din disciplină — consta în faptul că-și petreceau orele suplimentare în șuete amuzante, ca niște aristocrați ce-și dădeau întîlnire seara la club, în loc să simuleze că lucrează, căscînd, cum făceau altădată, și cum se întîmplă în toate instituțiile în timpul orelor suplimentare. Pălăvrăgind dinaintea sobei aprinse, în camera lui Chiapponi ori la secretariat, ori în sălița ușierilor, se simțeau la largul lor, și dacă vreunul ar fi dat ideea să cineze la birou cu toții, ea ar fi fost primită cu entuziasm.

Se întîmpla de altminteri uneori să trimită pe Martino să cumpere un cornet mare de castane coapte de la o femeie din colţul străzii şi o jumătate de litru de vin. Şedinţa devenea atunci mai oficială şi funcţionarii îşi ofereau unul altuia politicoşi ţigări întregi şi se întîmpla ca unul dintre ei să spună : Închipuiţi-vă ce-ar fi să vie acum un inspector ! La aceste vorbe toţi rîdeau şi făceau glume, spunînd că l-ar fi invitat şi pe inspector să stea cu ei şi i-ar fi oferit chiar şi un pahar. Dar apoi, pentru a se linişti, adăugau că un inspector nu venea niciodată în timpul orelor suplimentare şi că, la urma urmei, dacă ar fi auzit pe cineva bătînd în uşă n-ar fi deschis, pentru că birourile sînt închise după-amiaza, chiar şi pentru inspectori ! Chiapponi îi spunea lui Martino să se ducă să vadă dacă uşa de la scări era închisă cum trebuie.

Ca întotdeauna cînd funcţionarii erau adunaţi la palavre, se povesteau tot felul de istorioare din viaţa serviciului. Începea Mariotti ori Costante ori Brigadierul să spună „vă aduceţi aminte, ei... vă amintiţi ? şi spunînd un nume toţi ceilalţi, unul după altul, cojind o castană, sorbind din pahare şi scuipînd în sobă, reîmprospătau amintirea vreunei întîmplări, adăugîndu-i sute de amănunte. Pînă la urmă, chiar şi cei care nu ştiau nimic de topometrul Iacoponi, de exemplu, puteau afirma că-l aveau în faţă în carne şi oase. Deoarece acesta era personajul care prin prerogativele şi ciudăţeniile lui era cel mai des amintit de către toţi.

Cu siguranţă, în istoria biroului şi a întregului Cadastru nu existase nici un personaj mai ciudat ca el. Pe vremea cînd, în primele luni de existenţă ale serviciului, funcţionarii fuseseră siliţi să trăiască din expediente şi să se umple de datorii pentru că lefurile nu soseau de la minister, topometrul Iacoponi avusese certuri teribile şi încăierări cu creditorii, care se terminaseră la tribunal. Într-o zi, patronul unui restaurant căruia îi datora mai mult de trei sute de lire pentru prînzurile luate în localul

său, îi prezentase socoteala sub formă de ultimatum : ori plătea, ori nu se mai arăta prin restaurant nici măcar pentru o felie de pîine, rămînînd însă stabilit că datoria trebuia achitată sau el, patronul, îl va denunța la poliție. Topometrul Iacoponi ascultase acele încercări de intimidare cu un aer de mînie stăpînită, trăgîndu-se cînd de un vîrf cînd de celălalt al mustăților lui militărești, ascuțite și negre. În ziua următoare, se întorsese la restaurant cu o sabie de ofițer învelită în niște formulare de cadastru și cu epoleții lui de căpitan într-o cutie de ghete. Prezentîndu-se patronului, îi pusese în față acele simboluri ale demnității lui de ofițer, ca să le țină drept gaj pentru datorie. Patronul restaurantului rămase mai întîi încremenit cu acele obiecte în mîini, apoi aruncase pe podea sabia și epoleții, începînd să urle că el voia cele trei sute de lire și că prostiile acelea îl lăsau rece. Ce-i păsa lui de onoarea de ofițer, și la urma urmei ce fel de gaj era acela ? Măcar dacă ar fi fost vorba de un ceas de aur, dar săbiuța aia de tinichea și zdrăngănelele alea... Topometrul Iacoponi, auzind asemenea vulgarități care îl răneau profund tocmai în onoarea lui de ofițer, devenise feroce și-l luase la palme pe patronul restaurantului. Se produsese o încăierare teribilă, printre mese aruncate în aer și farfurii care zburau în bucăți. Cum topometrul Iacoponi era destul de voinic, în afară de faptul că se înfuria repede, patronul și chelnerii care interveniseră în bătaie se aleseseră cu zgîrieturi, cu nasuri turtite și cu dinți rupți. Din asta ieșiseră o serie de procese, topometrul Iacoponi apelase, pentru a i se apăra demnitatea, la Uniunea ofițerilor de rezervă și istoria acestei întîmplări umpluse paginile ziarelor.

În orice anotimp al anului, iarna sau în plină vară, cînd funcționarii lucrau cu broboane mari de sudoare pe frunte, care le cădeau pe hîrtie, topometrul Iacoponi purta cizme. Niște cizme grele, de piele grosolană, cînd mergea la țară, sau niște cizme negre, lucioase, cu carîmbii rigizi, în oraș. Dimineața, portarii auzeau bocănitul cizmelor încă de cînd topometrul

Iacoponi se afla la primul etaj şi se pregăteau să facă drepţi imediat ce apărea în fundul coridorului. Era o scenă de batjocură, dar topometrul Iacoponi pretinsese încă din prima zi o disciplină militară din partea personalului subaltern, iar cît despre el, lua lucrul foarte în serios şi se înfuria imediat dacă nu era salutat în acest chip. „Bună ziua, domnule căpitan", spuneau uşierii luînd poziţia de drepţi. El răspundea ducînd mîna la pălărie ca la un cozoroc: „Bună ziua. Pe loc repaus!" Apoi se apleca să semneze condica de prezenţă. Uşierii îl ajutau să-şi scoată paltonul şi îl însoţeau în birou, deschizîndu-i uşa şi trăgîndu-i scaunul lîngă masă. Topometrul Iacoponi, îndată ce se aşeza la locul său, învăluia într-o privire dispreţuitoare toate lucrurile mărunte care îl înconjurau şi adulmeca, strîmbînd din nas, aerul greu care venea de la closet, amintindu-şi de mirosul acru de praf de puşcă al cîmpurilor de bătaie. În fine, după ce lua în mînă tocul, stătea un moment rozîndu-i vîrful şi gîndindu-se la sabia sa... Amintirile vieţii militare îl umpleau de mîndrie, făcîndu-i insuportabil lucrul monoton şi complet lipsit de eroism de la birou. El, care ar fi ascultat fără suflu, cu entuziasm chiar, de cel mai absurd ordin dat de un superior cu galoane, tremura de umilinţă cînd primea dispoziţii de la un paşnic şef de birou cu dantură falsă şi platfus la picioare. Şi atît era de pătruns de acest sentiment încît dorea un nou război, spre a fi rechemat sub drapel şi a-şi pune uniforma de căpitan.

Era pe vremea cînd, către sfîrşitul primăverii, echipele de măsurătoare plecau la ţară, rămînînd acolo pînă în toamnă. Topometrul Iacoponi era mare amator să facă acea muncă, numai să se afle departe de biroul cu miros urît şi să nu aibă în faţa ochilor ploşniţele acelea de şefi. Abia sosit cu echipa într-un sat, poate un biet cătun cu trei sute de suflete, pierdut printre păduri, instaura pretutindeni teroarea. Primarul, şeful carabinierilor, dirigintele poştei şi parohul îi aduceau omagiile lor, oferindu-i serviciile cu o reverenţă sfioasă, aplecîndu-se pînă la pămînt cînd îl întîlneau şi onorîndu-l cu un: „Bună ziua,

domnule căpitan". Apoi, după primele zile, cînd vedeau cu cine au de-a face, respectul lor se schimba în batjocură şi tot satul, cînd topometrul Iacoponi trecea seara bocănind din călcîiele sonore ale cizmelor sale — în plin august, cînd toţi îşi descheiau cămăşile şi-şi suflecau mînecile şi umblau îmbrăcaţi cît mai sumar posibil — tot satul îl saluta din pragul caselor şi al prăvăliilor : „Cu respect, domnule căpitan, omagiile noastre, domnule căpitan", rîzîndu-i apoi în spate.

În fiecare dimineaţă topometrul Iacoponi pleca cu echipa în zona măsurătorilor. Oamenii îl aşteptau la 5 dimineaţa fix, cu toate uneltele în regulă, lîngă fîntîna din piaţeta de la capătul satului. Imediat ce auzeau bocănitul cadenţat al cizmelor pe caldarîm, ajutorul comanda drepţi şi, la apariţia sa, îl întîmpina cu un scurt pas alergător şi îi prezenta raportul : „Echipa este completă, domnule căpitan ! Gata la ordin !" Topometrul Iacoponi, ajuns în faţa oamenilor, îi fixa un moment, apoi ordona pe loc repaus. Ajutorul, secretarul, călăuza şi cei doi măsurători îşi luau în spate instrumentele, mira, legăturile cu bile albe şi roşii, caseta cu suluri conţinînd schiţele de măsurătoare şi caietele de socoteli, şi echipa pornea în marş.

Topometrul Iacoponi, cu cizmele lui de ţară, cu capul gol, cu sudoarea care-i curgea şiroaie de pe frunte şi mustăţi, mergea înainte cu zel pe drumuri şi poteci aspre, sub soarele înfierbîntat, de unul singur, cufundat în gîndurile lui eroice. Cei cinci nenorociţi îl urmau gîfîind şi blestemînd, şi abia stăpînindu-se în fiecare moment să nu rîdă. Dacă pe neaşteptate se trezeau în faţa unei costişe calcaroase — care-i amintea topometrului Iacoponi dîmburile de pe Carso — el se oprea deodată şi ordonînd „pe loc stai" propunea ajutorului, secretarului, călăuzei şi celor doi jalonatori o aplicaţie tactică. „Vedeţi această cotă ? Trebuie s-o cucerim. Cum aţi face să desfăşuraţi aici o campanie ?... Nu avem decît o mitralieră... Primul pluton să meargă să ia poziţie în acel şanţ ferit de tirul armelor duşmane — şi

arăta unuia din mînuitori şanţul, care era o mică scobitură uscată şi plină de mărăcini — al doilea pluton va ataca frontal, în spaţiul deschis, desfăşurat. Al treilea, cu mitraliera, va sprijini atacul..." La acest punct, vrînd să precipite acţiunea atît de migălos pusă la punct, topometrul Iacoponi se repezea, de unul singur, pe povîrnişul pietros al înălţimii şi urla : „Savoia ! Savoia ! Ura !" alunecînd pe pietrişul ce-i fugea de sub picioare, culcîndu-se la pămînt, făcînd salturi în lături şi aruncînd cu pietre care în închipuirea lui erau grenade şi care se rostogoleau apoi pe pantă, ameninţînd să-i spargă ţeasta. Oamenii echipei, simulînd că pornesc şi ei la atac, de-a buşilea sau pe brînci, se rostogoleau pe pămînt şi îşi ascundeau faţa în smocurile de iarbă pentru a-şi înăbuşi rîsul. De altminteri, ajunseseră să se obişnuiască cu acel soi de trăsneală a topometrului Iacoponi şi nici nu se mai amuzau atît de mult ca la început. Ar fi dorit poate altceva, şi mai distractiv încă.

S-a întîmplat că într-o zi topometrul Iacoponi, în loc să-şi conducă el însuşi, ca de obicei, oamenii, să meargă în chip de ariergardă, la o distanţă de douăzeci de paşi de al doilea jalonator, absorbit şi distrat poate de gîndurile care îi bîntuiau mintea totdeauna. Ajutorul, secretarul şi ceilalţi, ca de obicei, duceau poverile cele mai grele, căţărîndu-se cu dificultate pe o cărăruie zgrunţuroasă, care abia se cunoştea de-a latul unei coline acoperită de pietroaie şi de petice argiloase, cu puţină viţă de vie risipită ici şi colo. Topometrul Iacoponi, care venea în urmă de tot, cum am spus, şi la o oarecare distanţă de oamenii lui, pentru a uşura osteneala celor care erau încovoiaţi de unelte, de miră, de legăturile cu bile, ducea sub braţ bagajul cel mai uşor — un coş mare, plin cu merindele echipei, acoperit cu un şervet în pătrăţele roşii şi albastre de sub care se ghiceau cocoaşele unor sticle de vin şi a unei uriaşe piini rotunde. Pentru a se feri de soarele care făcea să iasă foc din pămîntul uscat, topometrul Iacoponi îşi pusese pe cap o batistă cu patru noduri la colţuri,

cum obișnuiau țăranii. Picioarele i se topeau probabil în cizme și nu era de crezut că putea să aibă poftă în acel moment să o pornească la asalt împotriva nici unui inamic, cel puțin pînă cînd nu se mai întrema, răcorindu-se puțin la umbra vreunui smochin. Astfel, toată echipa înainta în tăcere, sub arșiță, fiecare om la o distanță de vreo zece pași de celălalt, aplecat sub povara sa și ștergîndu-și din cînd în cînd sudoarea, de-a lungul acelei poteci care, urcînd coasta dealului, îi urma toate șerpuirile și dîmburile.

Pînă cînd, la un anumit punct, după o cotitură, apăru, chiar în vîrful potecii, un țăran gol de la brîu în sus și lucios de sudoare, cu o pălărie mare de paie pe cap, care spărgea cu o cazma crusta argiloasă a pămîntului. Văzînd că venea lume, țăranul se îndreptă sprijinindu-se în coada cazmalei. Cînd ajunse călăuza în apropierea lui, după ce-și scoase pălăria de paie, cu o stîngace plecăciune, el pronunță un respectuos „Bună ziua, domnia voastră". După călăuză trecu secretarul care ducea caseta instrumentului și țăranul se înclină și în fața lui, în același fel. Tot așa, ajutorul și cei doi jalonatori care purtau mira și bilele colorate, primiră unul după altul salutul lui respectuos și cuvintele „Bună ziua domniei voastre". Dar cînd veni rîndul topometrului Iacoponi, țăranul văzîndu-l că sosește ultimul, cu un coș agățat de braț și batista pe cap, socotind că era un slujbaș al celorlalți și simțind că i se topesc creierii din cauză că rămăsese atîta timp cu pălăria în mînă, și-o puse liniștit pe cap și întorcîndu-se cu spatele apucă din nou cazmaua și-și continuă munca întreruptă. Topometrul Iacoponi, în fața acelui afront — care îl umilea cu atît mai mult cu cît înțelesese că țăranul îl luase drept un servitor, se opri acolo, în fața lui, fixîndu-se bine pe picioare. Scrîșnind din dinți și cu vocea gîtuită comandă „stai" la toată echipa ; atunci ajutorul, secretarul și călăuza precum și cei doi jalonatori se întoarseră, spre a vedea ce se întîmplase. Cu un gest neașteptat, după

ce urlă o teribilă înjurătură, topometrul Iacoponi, învîrtind în aer coşul cu merinde, îl izbi de pămînt cu toată forţa şi mînia pe care o acumulase. Clătitele se risipiră printre brazde, vinul roşu îmbibă iarba, curgînd din sticlele sparte, iar pîinea mare şi rotundă ca o roată, apucînd-o pe coastă într-un punct unde iarba nu creştea şi nu erau piedici, se rostogoli pe o bună bucată, oprindu-se într-un pîrîiaş care curgea în vale şi rămase aşa, de parcă acolo ar fi fost locul ei. Între timp, ţăranul, care se întorsese şi el auzind primul urlet al topometrului Iacoponi la numai doi paşi de el, apucat de o teroare instinctivă în faţa acelei scene, aruncă lopata, rupînd-o la fugă pe panta colinei. Lucrul acesta îl întărîtă şi mai mult pe topometrul Iacoponi care, ca un dulău care se azvîrle după un hoţ, pus pe fugă, o luă şi el la goană, urlînd şi înjurînd în urma ţăranului ; şi cît timp oamenii echipei putură să-i urmărească, îi văzură pe amîndoi sărind ca nişte nebuni, alergînd şi împiedicîndu-se printre tufişuri şi bulgări de pămînt, ceea ce îi făcea să stea nemişcaţi şi uimiţi, neştiind dacă trebuie să rîdă de acea scenă nebunească sau să protesteze din cauza clătitelor, a vinului irosit şi a pîinii care se muiase toată în pîrîu.

Într-o altă seară, adunaţi în jurul sobei din biroul lui Chiapponi, funcţionarii, din vorbă în vorbă şi din poveste în poveste, ajunseră să-şi aducă aminte de arhivistul Minei. Ah, bătrînul Minei !... Toţi căutau să-şi amintească cîţi ani trecuseră de cînd murise, mirîndu-se de ce tipi extraordinari existau altădată la Cadastru şi de cîte lucruri hazlii se întîmplau. Dar bătrînul Minei cînd sosea dimineaţa învîrtind bastonul, şi cu o mişcare, rapidă, din deget arunca jos pălăria de pe capul lui Costante ! Cum dansa, cu o îndemînare de gimnast, printre mesele arhivei, în mania lui de a părea totdeauna tînăr, în ciuda părului alb ! „Desigur — zicea Costante — ca vîrstă era bătrîn, dar se ţinea bine şi ştia să se păstreze."

— Desigur ar fi putut să ajungă la o sută de ani dacă n-ar fi fost... — pentru că bătrînul Minei nu murise de vreo boală sau de vreun accident obişnuit, ci, după cum spuneau toţi, de ciudă ; o ciudă care-l măcinase şi-l băgase în mormînt în cîteva luni, din ziua cînd se întîmplase un anumit fapt. Nimeni nu-l mai văzuse în oraş, ca şi cum ar fi hotărît să părăsească lumea, rămînînd închis în casă pînă cînd moartea va veni să-l ia. Ah, bătrînul Minei !

Fusese, cu treizeci de ani în urmă, printre cei dintîi impiegaţi ai noului serviciu, deşi avea o lungă carieră în spate şi atinsese gradul al zecelea, care era cel mai înalt pentru un arhivar. În acea vreme, a ţine în ordine arhiva cu personalul numeros şi cu marele volum de lucrări, care se găseau încă la început, nu era lucru uşor şi Direcţiunea generală îl destinase pe bătrînul Minei, dată fiind marea lui experienţă de serviciu, acelei sarcini de răspundere, pentru că, lăsînd la o parte trăsnelile lui, era un funcţionar de nădejde. Încă şi astăzi arhiva era în aceeaşi ordine în care o lăsase el cu mulţi ani în urmă. Dacă cineva s-ar fi dus să caute un dosar într-o anumită mapă cu eticheta îngălbenită de timp, putea fi sigur că îl va găsi imediat, fără să se istovească şi să răstoarne cu susul în jos o lume întreagă. Avea numai mania de a face totdeauna pe tinerelul — arătîndu-şi mereu musculatura şi îndemînarea — şi de a voi să înveţe pe toţi scrima cu bastonul, în care afirma că este un campion. Avea o colecţie întreagă de bastoane şi din cînd în cînd le aducea la birou pentru a le arăta şi a vorbi de calitatea fiecăruia : mai rigide, mai mlădioase, netede, noduroase, grele sau uşoare. Cel de care se servea mai cu plăcere era o trestie de Malacca, roşie şi subţire, cu un mîner de fildeş în capăt, flexibilă şi uşoară, pe care-o învîrtea sub nasul funcţionarilor cu o extraordinară îndemînare, în timp ce sărea înainte şi înapoi, ori făcea cîtiva paşi în lături, tăind aerul cu mişcări care stîrneau un şuierat, şi atingînd uşor picioare, braţe, gîturi pe care le lua drept ţintă.

— Aţi văzut, spunea el celorlalţi. Pare uşor, nu ? Dar dacă aş fi dat o lovitură cu putere... Bastonul, dragii mei, e arma cea mai grozavă, dacă este mînuit cu măiestrie. Nimic nu rezistă la un baston bun ! Ce pistoale, ce spade, ce săbii, ce pumnale ! Eu, cu bastonul meu, aş merge noaptea, fără nici o teamă, pe străzile cele mai rău famate, aşa, numai cu acest baston în mînă ! — şi învîrtea trestia de Malacca. Dacă vreun neisprăvit ar îndrăzni să încerce a mă jefui : olè, cu o săritură înapoi, mă pun în gardă şi apoi, tac, tac, două lovituri încrucişate, în mîini şi la gît... Poţi să ucizi foarte bine cu o lovitură în gît : tac... — şi tăind aerul cu bastonul, lua drept ţintă pe unul sau pe altul, arătînd cum trebuia dată lovitura.

În timpul acestor exhibiţii de forţă şi agilitate, bătrînul Minei se adresa totdeauna, cu un ton de luare în derîdere, funcţionarilor tineri, numindu-i blegi şi buni de nimic. Pe vremea sa era un alt tineret, asta o dovedea el, care totuşi se apropia de şaptezeci de ani ; îi rîdea în nas celui care i-ar fi propus să se dea pe un tînăr de astăzi ! Să ne măsurăm deci, olè ! Cine era în stare să facă treizeci de genuflexiuni una după alta, fără să-şi piardă din elan şi elasticitate ? şi scoţîndu-şi haina, fără ca nimeni să-i fi cerut să arate de ce era în stare, începea, cu braţele întinse şi numărînd cu glas tare : unu, doi, trei, patru, să se lase pe genunchi în mijlocul biroului, în faţa celor trei sau patru funcţionari care stăteau şi-l priveau şi care, în timp ce i se iveau picături de sudoare pe frunte şi îi tremurau, din cauza efortului, vîrfurile mustăţilor, îl îndemnau să continue : „Bravo ! Splendid ! Sînteţi un adevărat atlet, domnule Minei ! Curaj, încă zece flexiuni !“ iar la sfîrşit îl aplaudau şi, adunîndu-se împrejurul lui, îi pipăiau muşchii.

Domnul Minei, entuziasmat de el însuşi, îşi sufleca mînecile şi îşi umfla muşchii, cu faţa roşie şi mustăţile care-i tremurau. „Ei ce ziceţi ? ce muşchi, ei ?“ şi la rîndul său, atingea pe cei ai altora care, pre-

făcîndu-se că fac un efort maxim, rămîneau dinadins cu braţele neputincioase şi flasce. „Ah, uitaţi-vă ce moliciune ! Astea sînt braţe de femeie ! Aveţi nevoie de exerciţiu, tinerilor ! Gimnastică, scrimă, olè !"

Şi cu o săritură, agăţîndu-se de pragul de sus al unei uşi, se ridica în mîini, ţinînd picioarele în unghi drept. Stătea aşa atîrnat timp de un minut, în timp ce ceilalţi îl îndemnau să reziste — încă, încă — şi scoţînd din buzunar ceasornicele, măsurau durata efortului. „Bravo ! Formidabil ! Ce atlet !" În sfîrşit, dacă domnul Minei, aşezîndu-se în poziţie de apărare şi strîngînd pumnii invita pe vreunul dintre acei tineri moleşiţi la o mică întîlnire pugilistică amicală, toţi se dădeau înapoi.

— Frumos efort, domnule Minei ! Un atlet de talia dumneavoastră să se bată cu noi ! Nu, nici măcar în glumă ! Fiţi bun, domnule Minei, nu e leal din partea dumneavoastră, sînteţi mult prea puternic !

Toţi se distrau astfel cu bătrînul, căutînd să născo-cească exerciţii dificile şi întrebîndu-l dacă era în stare să le facă. Domnul Minei le încerca, congestio-nîndu-se din cauza efortului, gata să plesnească, şi toţi funcţionarii veneau să asiste şi îl aplaudau, spu-nîndu-i din nou că era un mare atlet.

Dar s-a întîmplat într-o zi, într-o după-amiază de vară cînd funcţionarii tocmai se întorseseră la ser-viciu pentru orele suplimentare şi vreo zece dintre ei stăteau şi vorbeau la secretariat, ca domnul Minei să înceapă după obiceiul lui a înţepa pe un june practicant, făcîndu-l molîu şi învîrtindu-i bastonul sub nas. Acesta era un tînăr cu o statură herculeană, cu spatele masiv şi larg şi cu braţele umflate de muşchi şi păroase. Ca toţi oamenii puternici, deşi avea abia 20 de ani, era o natură gravă şi faţa lui largă exprima o seriozitate matură. Pe deasupra, era un tip taciturn şi rar se asocia la glumele co-legilor. Cînd intrase la secretariat domnul Minei, el tocmai stătea acolo cu un aer absent şi somnoros, cu braţele sprijinite de masă şi cu bărbia rezemată

de ele, privind pe ceilalți numai cu un ochi și închizîndu-l din cînd în cînd și pe acela, moleșit de căldură.

— Olè ! Olè, tinerelule ! îl atacă domnul Minei, atingîndu-i umărul cu vîrful bastonului. Tinerelule ! Energie, energie ! Privește cum îmi bat joc de arșiță ! Puțin îmi pasă, olè !

Și cu lovituri ușoare de baston îl atingea ici și colo, pe umeri și pe gît. Tînărul stătea liniștit și indiferent, deschizînd numai ochii și fixîndu-l pe domnul Minei cu o privire atentă și în același timp distrată, întunecat de plictiseală și de somn. Domnul Minei, aproape aţîţat de acea pasivitate, în timp ce toți ceilalți rîdeau, îl înțepa și mai mult, învîrtindu-i bastonul sub nas și țopăind prin fața mesei.

— Olè ! Tinere ! În gardă, olè apără-te ! Încearcă să te aperi ! Parează această lovitură ! Te simți în stare să duelezi cu mine cu bastonul ? Ei ? În gardă ! Ești în stare ? Atins ! Apără-te, olè !...

Pînă cînd, la un moment dat, tînărul, după ce stătuse tot timpul și-l fixase cu o privire absentă și înceţoșată, se ridică greoi, și, fără a spune un cuvînt, în fața ochilor înspăimîntați ai celor din birou care fură deodată cuprinși de teamă și aproape nu mai respirau, așteptînd să vadă ce intenții are, își descheie prohabul și lăsă deodată să-i cadă afară ceva ce nu se deosebea prea mult de piciorul mesei, apoi bătu zdravăn cu el în birou, exclamînd :

— Ia te uită aicea, domnule Minei ! Ești în stare să faci scrimă cu așa ceva ? Ia încearcă, cu toate bastoanele dumitale ! Arată-mi cît ești de capabil, încearcă, domnule Minei ! Și continua să bată în masă ca și cînd n-ar fi fost al lui, în timp ce toți ceilalți, dîndu-și coate, se încovoiaseră de rîs.

Bătrînul Minei rămăsese împietrit. Mai întîi se înroșise pînă la urechi, pînă în vîrful mustăților, ca și cum era pe punctul de a face explozie și nu izbuti să spună un cuvînt, apoi deodată, se făcuse

palid, ca şi cum i s-ar fi făcut rău pe neaşteptate, şi bîlbîi :

— Dumneata... cum îţi permiţi... să insulţi aşa un bătrîn... Părul meu alb... cum îţi permiţi să mă insulţi...

Şi clătinîndu-se şi agitînd în gol mîna cu bastonul, ieşise din birou, în timp ce toţi ceilalţi continuau să rîdă şi să-şi dea coate, fără să observe măcar că bătrînul plecase. Cînd îl căutară în biroul lui nu-l mai găsiră şi uşierul le spuse că-l văzuse ieşind. Îl întrebase :

— Unde vă duceţi, domnule Minei ? Aţi uitat să vă cumpăraţi trabucul ? Dar domnul Minei închisese uşa în spatele lui, spunea uşierul, fără ca măcar să se întoarcă, de parcă n-ar fi auzit nimic.

Funcţionarii, după ce rîseseră pînă seara, aşteptau ziua următoare, să vadă cu ce mutră se va întoarce la serviciu domnul Minei, pentru că era în adevăr mînios, de vreme ce plecase aşa, fără ca măcar să semneze pentru orele suplimentare şi fără să salute pe nimeni. Nici a doua zi însă domnul Minei nu se arătă şi toţi spuneau că probabil medita o răzbunare şi dintr-un moment în altul va apărea agitînd în aer toate bastoanele. Trecu o săptămînă şi domnul Minei nu se mai întoarse. Funcţionarii încercară să afle ce era cu el şi pînă şi şeful biroului îi trimise uşierul acasă pentru a întreba dacă nu i se întîmplase ceva. Dar uşierul nu fu primit şi nu ştiu să spună nimic. Domnul Minei nu s-a mai întors niciodată. Ca şi cum un văl ar fi fost pe neaşteptate sfîşiat în faţa ochilor săi şi el ar fi înţeles deodată că era numai un biet impiegat bătrîn, căruia nu-i rămînea decît să se retragă la pensie şi să-şi aştepte sfîrşitul zilelor, domnul Minei, măcinat de umilinţă, de descurajare şi de o amară conştiinţă a realităţii — el, care, cine ştie, ar fi putut să reziste pînă la o sută de ani, hrănindu-se cu iluzii — nu mai voi să scoată nasul din casă şi să se mai arate în lume. După cîteva luni se află că murise. Nimeni n-a ştiut niciodată cum. Şi fiindcă aflaseră cu întîrziere, func-

ţionarii n-au putut nici măcar să trimită o coroană şi să se ducă la înmormîntare...

Alteori, Costante istorisea povestea lui Giacinto. Era deosebită de toate celelalte istorioare de pe vremea vechiului serviciu şi a bătrînilor funcţionari şi devenise aproape o legendă, pentru că Giacinto nu se ştia în care serviciu şi în care oraş fusese impiegat şi nici nu se cunoştea cu precizie epoca în care trăise, astfel că, pe bună dreptate, se putea presupune că nici nu existase aievea. De asemeni nu se ştia cine răspîndise cel dintîi povestea lui, şi nici cum ajunsese pe buzele tuturor. De aceea, totul părea destinat să rămînă învăluit în mister şi se putea crede că Giacinto trăise cu o sută sau două sute de ani în urmă şi că fusese impiegat al cadastrului în vremea Marelui ducat al Toscanei [1] sau al Domeniului papal [2]. Cine putea să spună ceva precis ? Ar fi fost nevoie să se facă o cercetare în arhivele Direcţiunii generale şi era posibil ca o asemenea cercetare să rămînă fără rezultat, dacă nu din alte motive, numai pentru faptul că nu se cunoştea decît pronumele lui Giacinto, iar în arhivele personalului funcţionarii erau trecuţi în fişe după numele de familie... Pentru toate aceste pricini deci, povestea lui Giacinto avea mai curînd ceva de legendă, deşi nimeni nu se îndoise vreodată de autenticitatea ei ; numai că, trecînd din gură în gură, de-a lungul atîtor generaţii de funcţionari, se putea ca ea să se fi îmbogăţit cu unele amănunte postume, fără ca totuşi faptul esenţial să fie prejudiciat.

Despre Giacinto, se ştia în primul rînd că era un scrib practicant şi că din pricina firii lui timide şi a aspectului său firav şi mizer, colegii îl tratau cu dispreţ aproape din obişnuinţă. Se mai ştia că luase în căsătorie o femeie urîtă, firavă şi umilă ca şi el. Pentru colegi, faptul de a lua în rîs pe Giacinto şi de a-i spune tot felul de răutăţi devenise ceva atît

[1] *Marele ducat al Toscanei*, provincie italiană independentă pînă la 1860.

[2] *Domeniul papal*, stat teocrat italian care a avut o existenţă independentă pînă la 1860, cînd, ca şi Marele ducat al Toscanei, a fost alipit Sardiniei.

de obișnuit încît părea că omul merita să fie tratat în acel fel, și tot așa, pînă la urmă ajunseră toți să aibă pentru el un dispreț firesc, reproșîndu-i ca pe o vină personală mizeria și aerul său trist. Giacinto suporta cu o posomorîtă umilință și cu o mînie abia stăpînită batjocura colegilor și începuse să se simtă zi cu zi deosebit de ceilalți oameni și apăsat de un complex de inferioritate care-l făcea și mai timid și incapabil de a solicita prietenia cuiva.

Într-o dimineață, cînd Giacinto ședea ca de obicei la masă, atent să copieze o infinitate de numere pe un formular, intră în birou ușierul care, în fața lui, după ce tuși de două-trei ori pentru a atrage atenția celorlalți funcționari din jur, spuse :

— Soția dumneavoastră a născut. A făcut un băiat și a trimis vorbă să vă duceți repede acasă.

— Ei... zise Giacinto, aproape simulînd că nu înțelege, zăpăcindu-se și fără a izbuti să-și ascundă încurcătura, ca și cum s-ar fi rușinat. Un băiat ?... Da, soția mea în adevăr... așa repede... mă duc îndată... am plecat...

Și sculîndu-se în grabă, cu stîngăcie, cînd apuca vreuna dintre hîrtiile de pe masă, cînd întindea mîna spre pardesiul agățat pe peretele din spatele său, simțind ochii ușierului și ai colegilor ațintiți asupra lui. Aceștia rămăseseră cu tocurile în mînă, în culmea surprinderii și cu o expresie de amuzament pe chipuri, pînă ce un impiegat, care era cel mai vechi dintre ei toți, totdeauna gata la o glumă grosolană, cu cureaua desfăcută pe burtă, ridicîndu-se de la locul său și prefăcîndu-se ofensat și amenințător, se îndreptă spre Giacinto și-l apucă de guler.

— Cum ? zise el. Ce poveste mai e și asta ? Ți s-a născut un băiat și nu spui nimic ? Sau poate că nici nu știai că soția ta...

— Dar cum ai făcut ? Tu ești autorul ?... interveni, fără a se mișca de la masă, un alt funcționar, care era un practicant tînăr și burlac.

Ceilalţi izbucniră în rîs şi Giacinto, care începuse să bîlbîie ceva ce semăna a scuză, se făcu mai întîi roşu şi apoi palid de mînie, agitîndu-se să se elibereze de cel care-l ţinea de guler.

— Lasă-mă să plec, lasă-mă să plec, protesta el, cu o voce în care se amesteca teama şi mînia. Trebuie să plec, nu înţelegi?

— Ei drace! exclamă funcţionarul cel bătrîn silindu-l cu o îmbrîncitură să se aşeze la loc. Aşteaptă o clipă. Vrem să ştim mai întîi cum ai reuşit. Numai atît.

Giacinto îşi roti ochii împrejur.

— Ce vă interesează? De ce?... Nu ştiu cum am reuşit...

Apoi dintr-o săritură, răsturnînd scaunul, Giacinto năvăli afară din cameră, în timp ce bătrînul funcţionar tropăia din picioare, cum faci atunci cînd vrei să sperii un cîine. Şi fugind astfel, Giacinto coborî cu iuţeală scările, tremurînd de furie, fără să-şi fi pus măcar pardesiul pe care îl îmbrăcase numai pe o mînecă, măturînd cu el podeaua.

Acesta era modul în care îşi băteau joc de el şi îl chinuiau cu sute de pretexte în fiecare zi.

Era o zi rece şi cu vînt de iarnă, cu un cer care anunţa zăpadă. Giacinto mergea grăbit pe străzi, în mijlocul mulţimii, cu nasul vîrît în guler, fără a vedea nimic, plin de o umilinţă îngrozitoare şi de o revoltă mînioasă împotriva tuturor. Sufletul său era năpădit de acel sentiment de ură şi de ruşine care roade conştiinţa celor batjocoriţi, a celor nenorociţi, în stare să stîrnească numai dispreţul. Şi în acea clipă îi ura pe toţi oamenii, îşi ura colegii, şeful de serviciu şi uşierul care numai atunci cînd vorbea cu el nu-şi lua ţigara din gură; dar ura îl sufoca din pricina neputinţei de a reacţiona, care era în acelaşi timp teamă şi conştiinţa propriei sale mizerii, supunerea şi resemnarea celui care, deşi provocat într-una, nu izbuteşte să urască cu adevărat dacă acest lucru implică un plan de răzbunare.

Pentru că Giacinto nu se gîndise niciodată la răzbunare împotriva cuiva şi avea, în fond, sufletul umil ca al unui cîine : numai că semenii săi în loc să-i dea lovituri de picior, îl băteau cu amabilitate pe umăr. Mergînd în grabă prin mulţimea necunoscută şi faţă de care avea un sentiment de neîncredere şi antipatie, îşi ura în acel moment pînă şi fiul abia venit pe lume, ca şi cum s-ar fi născut numai pentru a spori dispreţul a cărui ţintă era, aşa cum îşi urîse şi soţia, acea femeie firavă şi tristă, cînd trebuise să suporte vulgarităţile colegilor după ce se căsătorise. Şi răsunîndu-i încă în urechi rîsetele şi batjocurile din acea dimineaţă, instinctiv, parcă fugind prin mulţime, grăbea şi mai mult pasul, cu ochii în pămînt, plin numai de o ură neputincioasă şi gîndindu-se la copilul pe care avea să-l vadă peste puţin timp, ca la ceva ruşinos, fără nici o emoţie şi fără nici o pornire de duioşie în stare să învingă simţămîntul de inferioritate pe care-l avea faţă de ceilalţi oameni.

Giacinto locuia într-o casă enormă de la marginea oraşului, printre coşuri de fabrici şi locuri virane, rezervate gunoaielor, şi barăci cu acoperişuri de tablă făcute parcă din resturile şi murdăriile în mijlocul cărora se ridicau. Un bloc galben, cu zece etaje, cu sute de ferestre şi o curte imensă unde se uscau rufele a o sută de familii, se încrucişau chemări şi certuri ale femeilor, ţipetele copiilor, şi unde explodau pe neaşteptate, la primele ore ale dimineţii reci, cele dintîi salve de bătătoare de covoare care-i făceau să sară din pat pe cei ce încercau să se mai odihnească puţin. Străbătînd curtea vastă, pe care de obicei o traversa în grabă cu capul în jos, dintr-o teamă instinctivă de a fi văzut, spionat şi recunoscut de numeroşii ochi de la ferestrele care se deschideau în zidurile interioare ale blocului, Giacinto se auzi chemat de o voce energică dintr-un colţ al curţii interioare, mare cît o piaţă. Nu izbuti să înţeleagă de cine era chemat, şi gîfîind se opri dintr-o dată. Întoarse apoi capul cu un aer speriat şi văzu venind către el

portăreasa grasă și șolduroasă, cu un surîs larg pe față și cu brațele larg deschise, pline de săpun pînă la coate.

— Felicitări ! zise femeia ajungîndu-l din urmă. Toate urările mele ! Dacă ați ști ce băiat frumos aveți ! Și cît de curajoasă a fost doamna ! O frumusețe de băiat.

Giacinto, stînd în fața femeii, liniștit că voia numai să-l felicite și totuși neîncrezător și bănuitor tocmai din cauza acelui fapt neobișnuit, nu izbutea să spună nici un cuvînt și bîlbîia :

— Ei, un băiat frumos... Da, un băiat frumos...

— Dar cum poți să spui așa ceva dacă nici nu l-ai văzut ? exclamă veselă femeia. Du-te, aleargă, și toate felicitările mele !

Și spunînd astfel, cu un gest de intimitate, după ce-și șterse mîna dreaptă plină de săpun pe șorț, îi întinse degetul mic pe care Giacinto i-l strînse mașinal. După aceasta se trezi urcînd primele scări ca un om care cu greu își revine dintr-o surpriză extraordinară. Și în adevăr, Giacinto, care străbătuse orașul aproape în fugă, mergînd cu capul în jos prin mulțime și împins, în acea grabă, de ura surdă pe care o trezise în el batjocura colegilor, mai mult decît atras de dorința de a-și vedea copilul, acum, după întîlnirea cu portăreasa, aproape că nu-și mai dădea seama de cele ce se întîmplaseră și urca scările încet, plin de o suspectă nedumerire.

Cu atît mai mult cu cît întotdeauna se temuse de portăreasă și de fiecare dată cînd străbătea curtea, i se părea, ca un lucru foarte natural, că va fi ajuns din urmă de una dintre ghetele ei — pe care ea obișnuia să le arunce după copiii care se jucau cu mingea — și tresărea auzindu-i urletele urîte. Fără să mai spunem că îl înfricoșau înseși proporțiile femeii, care l-ar fi putut doborî cu o lovitură de șold. Din această pricină primirea însuflețită a portăresei — care la rîndul ei îl ignorase totdeauna și nu-i adresase nici cel mai mic semn de salut — trezea acum în Giacinto o uimire alcătuită tot din teamă și bănuială. Sosind deci îngîn-

durat în faţa uşii sale, începuse să-şi caute cheia în buzunar cînd observă că uşa era deschisă, dată de perete chiar, şi auzi numeroase voci de femei care veneau dinăuntru.

Giacinto se opri un moment în prag, pradă unei noi şi agitate nedumeriri şi cînd, în sfîrşit, făcîndu-şi curaj, se hotărî să intre, făcu acest lucru în vîrful picioarelor, înaintînd în coridor cu pălăria pe cap şi pardesiul încheiat pînă sub bărbie.

— Iată-l, în sfîrşit, strigă una dintre femei roşie la obraji, care în acel moment ieşea din dormitor, găsindu-se faţă în faţă cu Giacinto. Iată-l doamnă, repetă ea. Soţul dumneavoastră a sosit.

Şi deodată, ca un străin care ar fi urcat din stradă şi s-ar fi nimerit acolo ca din întîmplare, Giacinto se trezi în odaia unde soţia lui stătea în pat, înconjurată de un grup de femei care făceau o gălăgie sărbătorească felicitînd-o, îi aduceau tot felul de urări, îl trăgeau şi-l împingeau — unele îi smulseseră chiar şi părul din cap — pînă ce îi puseră sub nas un pumn de carne vineţie exclamînd toate ca portăreasa :

— Priveşte ce băiat ! Ce frumuseţe de băiat ! — iar Giacinto înţelesese că acel pumn de carne vineţie era pur şi simplu copilul lui.

După ce femeile plecară una cîte una, repetîndu-şi urările, şi Giacinto rămase singur cu soţia care, fără putere şi cu ochii închişi, aproape nu se vedea din pat — arătîndu-se în schimb de sub plapumă, lîngă mamă ca un mic pumn roşu, faţa copilului — timp de o oră nu izbuti nici să facă nici să gîndească nimic. Se sprijinea de pervazul ferestrei care dădea în curte, se mai învîrtea prin casă în vîrful picioarelor, se aşeza pe marginea unui scaun şi stătea acolo încotoşmănat şi parcă leşinat. Nu înţelesese încă şi nici nu se străduia să înţeleagă ce însemna acea minusculă fiinţă care se ivea de sub plapomă lîngă soţia lui, fiindcă stăruia în el numai impresia puternică a întîlnirii cu portăreasa şi cu acele femei vesele pe care le găsise în casă. Erau vecine, soţii ale chiriaşilor, gospodine

pe care nu-şi amintea să le fi întîlnit vreodată pe scări, pentrú simplul fapt, poate, că el cu greu putea recunoaşte pe cineva, mergînd totdeauna cu capul în jos şi ochii în pămînt. În doi ani, de cînd locuia în acel imobil ca o cazarmă, în care fiecare ştia totul despre ceilalţi, ascunzîndu-se şi parcă mimetizîndu-se cu zidurile cenuşii şi murdare, nu aflase nici măcar ce familii locuiau uşă în uşă cu el, la acelaşi etaj. Şi nu se gîndea că cineva îl observase vreodată ; pentru că tocmai asta voia şi în vederea acestui lucru se chibzuia atîta cu el însuşi, dintr-o instinctivă nevoie de apărare faţă de ceilalţi oameni.

Gospodinele plecate după sosirea lui se arătară din nou în timpul zilei şi mai veniră şi altele să vadă copilul cel frumos şi să-i felicite pe părinţi. Plecau şi veneau, căutînd să dea o mînă de ajutor, aprinzînd focul pentru a încălzi apă, sprijinind lehuza, mîngîind copilul şi din nou felicitîndu-l pe Giacinto. Una dintre ele, bănuind că nu mîncase şi întrebîndu-l de acest lucru, voi să-i aducă puţină ciorbă rece, certîndu-l că nu-i spusese nimica. Dar cum ? Vroia să stea aşa fără să mănînce nimic ? Ori se jena să ceară ? Sîntem vecini ca să ne ajutăm, ca să ne facem unele înlesniri, ce naiba !

Giacinto se simţi atît de încurcat văzîndu-se poftit la o farfurie de ciorbă, că începu să mănînce în picioare, lîngă patul soţiei, făcîndu-le să rîdă pe toate femeile adunate acolo şi înroşindu-se pînă peste urechi.

Între timp, văzîndu-se înconjurat de atîtea manifestări de prietenie, grăbindu-se cînd să deschidă uşa, cînd să însoţească o vizitatoare care pleca, şi, în sfîrşit, făcînd tot ce-i stătea în putinţă ca să se arate gazdă, faţa lui Giacinto începu să se lumineze de un surîs vag şi bănuitor la început, apoi mai încrezător şi deschis. Acest surîs îi rămase întipărit pe faţă şi cînd nu mai era vorba de a primi felicitări, de a mulţumi şi saluta ; un surîs egal şi uimit, de parcă ar fi descoperit ceva minunat şi nu izbutea să-şi dea bine seama ce. Ce era acea rază

de lumină care-i pătrunsese deodată în suflet Giacinto n-ar fi putut spune, dar se simţea, fără să ştie el însuşi pricina, vesel şi — cum să spunem? — năpădit de-o imensă dorinţă de a îmbrăţişa pe toată lumea şi de a întoarce într-un fel amabilităţile ce i se făceau. Astfel, deodată, se trezi în el curiozitatea şi dori să afle cine erau fiinţele pe care le văzuse învîrtindu-se în jurul lui, ca o morişcă, toată ziua, şi rămînînd din nou singur cu soţia, spre seară, începu să-ntrebe de fiecare.

— Cum o cheamă pe doamna care a vrut să-mi aducă de mîncare?

— Este doamna Meoni, răspundea soţia.

— A, da... şi ce face soţul ei?

— Este funcţionar, nu ştiu unde.

— A, da... o cunoşti de mult?

— Mai schimbăm cîte o vorbă pe scări.

— La ce etaj locuieşte?

— La al optulea, chiar deasupra noastră.

— Are copii?

— Da, mi se pare că doi.

— Dar de ce a venit să te vadă?... De ce mi-a adus... şi celelalte tot aşa...

— Aşa, din prietenie, pentru că sîntem vecini.

Giacinto stătea tăcut, neînţelegînd explicaţia atît de simplă şi care, mai ales, îi părea atît de simplă soţiei lui.

Femeia răspundea obosită la toate întrebările şi din cînd în cînd i se închideau ochii; chipul ei palid, dar luminos şi plin de însufleţire, căpătase aproape o anumită graţie, o gingăşie feminină cu totul nouă, maternă. Copilul dormea lîngă ea, cu capul pe pernă, asemenea unui mic boţ roşu. În cameră era cald, evenimentul naşterii plutea încă în aer. Şi acea căldură care se simţea peste tot învăluia într-o senină intimitate cuvintele pe jumătate şoptite ale lui Giacinto şi ale soţiei, numele vecinelor de care-şi aminteau şi tot ceea ce ei, în pauzele de tăcere, gîndeau fără să spună.

Cînd, în sfîrşit, copleşită de oboseală, femeia nu mai răspunse la întrebările sale, Giacinto se întinse şi el pe o canapea de lîngă pat şi trăgînd peste el o cuvertură rămase cu ochii deschişi, meditînd la lucrurile extraordinare petrecute în acea zi. La urma urmei nu se putea spune că ceea ce avea în cap erau gînduri, ci imagini, viziuni, fantezii care, de la sine, fără să le cheme, îi treceau prin minte fluturînd. Una se chema pe alta şi toate la un loc alcătuiau un cîmp frumos, înflorit, pe care el se plimba fericit şi uşor. Astfel, la început, îşi închipui că începînd de mîine, cînd va ieşi din casă, o va saluta cu multă cordialitate pe portăreasă :

— Bună ziua, ce mai faceţi ?

— Bine, dar copilul dumneavoastră ?

— Foarte bine... e chiar un copil frumos !

Şi aşa ar fi salutat toate femeile din cartier :

— Bună ziua, doamnă, vă mulţumesc din nou pentru amabilitate...

— Nu face nimic, aşa e între vecini !

— Soţia mea va veni să vă facă o vizită cu copilul, cînd se va scula din pat...

Şi se gîndea că şi el va merge să facă vizite acelor doamne.

Înainte de a se întinde pe canapea, Giacinto se apropiase de fereastră şi rămase timp de cîteva minute cu nasul lipit de geam, privind ferestrele luminate ale imensei curţi, în dosul cărora se afla cîte o familie care cina sau se pregătea să se ducă la culcare — în adevăr, din cînd în cînd o lumină se stingea ca un „noapte bună“ — şi acel spectacol, ca şi cînd l-ar fi văzut pentru prima oară, îl reconfortase făcîndu-l să-şi spună că era minunat să trăieşti într-o casă mare, în mijlocul atîtor oameni care veneau să-i vadă copilul şi-l întrebau dacă avea nevoie de ceva. Dacă ar fi putut ar fi deschis fereastra şi ar fi strigat către toţi vecinii : „Noapte bună, noapte bună ! Mulţumesc de amabilitate...“ Şi acum, cu ochii pironiţi în tavan şi cuvertura

trasă pînă sub bărbie, răsucindu-se cînd pe o parte cînd pe alta pe divanul incomod, Giacinto se gîndea din nou la portăreasă şi la gospodine, la toată lumea aceea pe care n-o cunoştea deşi locuiau alături în enormul edificiu, ca şi la mulţi alţi prieteni ; prieteni descoperiţi toţi într-o singură zi, cei dintîi pe care-şi dădea seama că-i are în viaţa sa. Totuşi, trăia de mult printre aceiaşi oameni fără à-i fi observat, dimpotrivă, evitîndu-i şi temîndu-se instinctiv de ei. Ce i se întîmplase oare de se simţea deodată într-o dispoziţie sufletească atît de deosebită şi nouă ? Giacinto n-avea însă timp să-şi răspundă la asemenea întrebări, îi era de ajuns să simtă ceea ce simţea, să uite ceea ce se întîmplase numai cu o zi înainte şi să-şi închipuie o mulţime de lucruri privind viitorul. Îşi făurea în minte tot felul de vise legate de copilul său, de ce va face cu el, lucruri pe care niciodată n-ar fi crezut că le poate gîndi şi care îi dădeau senzaţia că a devenit un alt om. Iată : vedea parcul unde se plimbase uneori şi unde părinţii îşi duceau copiii să se joace. Copiii alergau pe alei printre răzoare, jucîndu-se cu mingi colorate şi îmbrăcaţi în toate culorile şi ei. Ţipau, săreau, adunau de pe jos ghindă căzută din copaci... Giacinto sosea în parc ţinîndu-şi de mînă copilul, un copil frumos, cu părul buclat, cu o pălărie de pai roşie şi o minge frumoasă de gumă. Copilul se juca cu mingea, o împingea şi alerga după ea. Giacinto stătea pe o bancă şi deodată sosea un domn, şi el cu un copil de mînă. Cei doi copii se jucau, iar tatăl şedea alături de Giacinto.

— Frumoasă zi, nu-i aşa ? spunea domnul, deschizînd discuţia.

— În adevăr, e o zi frumoasă... răspundea Giacinto amabil.

— Foarte potrivită să scoţi copiii puţin la aer... E al dumneavoastră, nu-i aşa ? întreba domnul.

— Da, răspundea Giacinto. Cel de acolo e al meu, cel cu mingea...

— Cîţi ani are ?

— Doi ani, mai exact, doi ani și trei luni...

— Adevărat ? Pare mai mare. E un copil frumos.

Lui Giacinto i se părea foarte firesc să vorbească atît de amabil cu acel domn pe care nu-l cunoscuse niciodată, poate un bogătaș, poate un funcționar de grad superior, vreun consilier de prefectură, pe care el n-ar fi îndrăznit nici măcar să-l privească în față dacă l-ar fi întîlnit într-un alt loc, fără copii... Și continuîndu-și visele cu ochii deschiși, pe divan — la nici o fereastră nu mai era lumină în curtea întunecată — Giacinto se vedea mergînd pe un trotuar spre școală. Erau multe doamne care așteptau și chiar cîte un domn. Lui Giacinto i-ar fi plăcut să intre în vorbă cu o doamnă blondă, frumoasă și elegantă, și trecînd pe lîngă ea o privea pe furiș, dar îi lipsea curajul să i se adreseze, și în cele din urmă se apropia de un domn care stătea pe marginea trotuarului, citind ziarul.

— Așteptați copilul, domnule ?

— Da, întocmai, răspundea cel întrebat.

— Eu vin totdeauna să-l iau pe al meu, spunea Giacinto. Nu v-am văzut niciodată în zilele celelalte.

— E drept, sînt foarte ocupat... răspundea domnul. Și mie mi-ar place....

— Eu sînt liber la ora aceasta, zicea Giacinto.

— Sînteți funcționar, poate ?

— Da, funcționar... Copilul meu are șase ani, este în clasa întîi. Al dumneavoastră ?

— Și al meu. Poate sînt în aceeași clasă... Locuim în clădirea care se vede în fund... din fericire școala e aproape...

Prin tot orașul, pe toate străzile, Giacinto mergea ținîndu-și de mînă copilul, arătîndu-i vitrinele, spunîndu-i cum se cheamă una și alta, arătîndu-i un afiș pe care era desenat un cîine — ia privește cîinele de acolo : ham, ham ! întrebîndu-l dacă este obosit sau dacă voia să-l ia în brațe. Era așa de simplu și de firesc tot ce visa ; și avea impresia că este un om nou, parcă renăscut : un om egal cu toți ceilalți. Deodată, pe scena visului său, apărură, ca niște umbre cobitoare, imaginile colegilor

de birou, cu batjocurile şi răutăţile lor, care îl făcuseră să devină zi cu zi mai fricos şi să-i urască pe toţi. Primul impuls al lui Giacinto fu acela de a goni imaginile, căutînd să ignoreze faptul că ele totuşi existau, acum cînd putea să se bizuie pe bunăvoinţa cel puţin a unora dintre oameni. Dar cum era năpădit de umbrele acelea dispreţuitoare, îşi închipui, cu o neaşteptată furie, că ia în mînă călimara de pe masa lui de birou şi o aruncă cu toată forţa... Rămase un moment el însuşi încremenit de acest gest de răzvrătire, ca şi cum l-ar fi şi făcut. Adevărul era că nu se mai temea de colegii care-l batjocoreau, şi că se simţea chiar în stare să le arunce cu călimara în cap. Cu o săritură, se ridică în capul oaselor pe canapea, zvîrlind de pe el aşternuturile şi rămînînd cu braţul întins ca şi cum ar fi aruncat ceva. Nu se gîndi de loc că era ridicol în acel moment, dar întorcînd ochii către pat văzu ieşind de sub plapumă faţa mică şi roşie a copilului şi rămase o clipă nemişcat ascultîndu-i respiraţia. Era însă imperceptibilă şi Giacinto auzi numai propria lui inimă care bătea în tăcerea camerei, în noaptea adîncă ce învăluia întregul cartier adormit. Vedea acum una cîte una feţele colegilor, figura portarului cu ţigara în gură şi pe aceea a şefului de serviciu. Îi fixa pe toţi cu fermitate şi spunea: „Ce vreţi de la mine? Eu nu vă plictisesc iar voi să mă lăsaţi în pace! Să nu vă apropiaţi de masă că iau călimara şi vă stropesc hainele... Eu îmi văd de treaba mea, întotdeauna mi-am văzut de treaba mea. Dumneavoastră, *commendatore*, nu puteţi nega că mi-am văzut totdeauna de treabă. Vreau să fiu lăsat în pace ori cu atît mai rău pentru dumneavoastră! Trebuie să mă respectaţi, acuma am un copil, înţelegeţi? Aţi înţeles? Aţi înţeles?"

Aşa încît, după ce rezolvă problema cu colegii de birou, Giacinto putu să se întoarcă la visul întrerupt, deşi personajele răutăcioase rămîneau încă prezente, dar numai pentru a le pune într-o lumină

urîtă. Acum Giacinto îşi însoţea la şcoală copilul care era cel mai silitor dintre toţi, mai silitor chiar decît copilul *commendatore*-lui şi toţi îl invidiau. Giacinto făcea multe sacrificii, da, mari sacrificii, ca să-şi ţină la şcoală băiatul care creştea şi făcea studii din ce în ce mai grele. Copilul pe care îl însoţea în parc era acum un tînăr puternic şi sigur de el şi dădea un foarte greu concurs, un concurs de şef de birou. Ah! îi sosise timpul *commendatore*-lui să se pensioneze şi în biroul său, la masa lui, în fotoliul său, cine era? Era fiul lui Giacinto, care pentru prima oară poruncea să vină toţi funcţionarii la el, şi şedeau în picioare şi tremurau, iar el le ţinea un scurt discurs... „Iată, le spunea, aţi insultat întotdeauna pe toată lumea, dar acum o să vă arăt eu, vă arăt eu..." Funcţionarii se îngălbeneau la acele cuvinte şi veneau să intervină pe lîngă el, Giacinto, bătîndu-l pe umăr şi spunîndu-i că nu avuseseră niciodată intenţia să-l jignească. Portarul îşi scotea acum ţigara din gură cînd îi vorbea, îl ajuta să-şi scoată paltonul şi îi trăgea scaunul să se aşeze. În fine, fiul său îi citea scrisorile secrete care soseau de la minister şi îl ruga să stea puţin în fotoliul şefului, aşa, ca să vadă şi el cum este... Asemenea lucruri şi multe altele îi treceau prin minte lui Giacinto şi, ca şi cum o femeie frumoasă i-ar fi cîntat un cîntec, se simţea fericit, închizînd ochii şi surîzînd, pînă cînd nu mai ştiu dacă visează sau nu. Şi adormi.

În zilele care urmară Giacinto avu mult de lucru în casă, deşi vecinele continuau să vină să-l ajute. De obicei stăteau de vorbă în jurul patului soţiei, făcînd aceleaşi complimente copilului, şi Giacinto se împrietenise cu toate. Acum le primea pe cucoanele acelea cu o plecăciune, spunîndu-le: „Luaţi loc, vă rog" şi cînd se ridicau să plece le ruga să mai rămînă puţin. Dacă vreuna i se adresa direct, se încurca şi răspundea numai: „Da, nu... desigur..." însă îi plăcea să asiste la discuţii, stînd atent şi surîzător ceva mai la o parte. Cam pe la mijlocul

vizitei oferea musafirilor puţin vin dulce cu atîta politeţe — făcînd o mică reverenţă cînd le întindea paharul — ca şi cum ar fi fost din totdeauna un bun amfitrion.

Dimineaţa se ducea devreme în piaţă, notîndu-şi pe o bucată de hîrtie tot ceea ce trebuia să cumpere. Făcea cu mare atenţie tîrguielile şi după fiecare lucru cumpărat, desena o mică cruce cu creionul pe bucata de hîrtie, ca un brav funcţionar ce era, obişnuit cu ordinea şi precizia. Negustorilor le cerea afabil ceea ce dorea şi ar fi schimbat bucuros cu ei două trei cuvinte despre vreme sau despre cele scrise prin gazete. O dată, încurcîndu-se în diferitele cumpărături, în timp ce căuta prin buzunare hîrtia în care-şi notase totul, în faţa tejghelii unei mezelării, îi venise spontan ideea de a explica băiatului de prăvălie :

— Da, trebuie să mă ocup eu de gospodărie pentru că soţia mea... am avut un copil, da, un copil, un băieţel frumos, aşa spun toţi.

— Ah, bravo ! spusese vesel băiatul de prăvălie, toate urările.

— Mulţumesc, mulţumesc, îi răspunsese Giacinto încîntat, foarte mulţumesc !

Deşi timpul era rece şi urît, în plin ianuarie, şi cu toate că plutea în aer o fulguire de zăpadă îngheţată care ciupea nasul şi urechile, lui Giacinto lumea cenuşie şi înfrigurată de pe străzile pe care le străbătea, cu prăvăliile, casele şi oamenii preocupaţi, îi dădea o impresie de căldură. O căldură care se revărsa, din inima lui asupra celor înconjurătoare făcîndu-le luminoase şi surîzătoare, ca într-o zi de aprilie. Mergînd grăbit îi venea să ţopăie, ca un băiat cînd iese de la şcoală, sau să fluiere ceva fără să-şi dea seama.

Timp de cîteva zile Giacinto se gîndi la birou, la colegi, la portarul cu ţigara şi la *commendatore*-le aşezat în fotoliul său, numai prin imagini fantastice ; imaginile acelui vis cu ochii deschişi pe care el îl retrăia în fiecare seară înainte de a se culca. Lumea

deosebită în care se trezise pe neașteptate, cordială și prietenoasă, aproape îl făcea să-și uite starea de umilință și antipatia surdă față de oamenii printre care trăise pînă atunci. Uitase de toate, ca și cum schimbîndu-și deodată sentimentele ar fi devenit un alt om, cu un alt nume și cu o altă viață, ca și cum, într-un cuvînt, n-ar mai fi trebuit să se ducă la birou și ar fi putut trăi din bogăția acelor noi prietenii cu oamenii care-i surîdeau. Ca și cum în fine, a avea un copil însemna a cîștiga un premiu grozav la o loterie, a deveni un om bogat, fără nici o grijă pentru ziua de mîine.

Imaginea biroului și a colegilor îi venea mereu în minte, dar o alunga temîndu-se aproape să nu-i risipească acea vrajă, acea luptă ascunsă ce se dădea în sufletul său. Înțelegea bine că întorcîndu-se la birou, chiar de la prima întîlnire cu ușierul care-i vorbea cu țigara în gură, va fi pusă la grea încercare noua sa demnitate, dobîndită recent în fața tuturor oamenilor: dacă ar fi șovăit o singură clipă, dacă ar fi plecat capul și ar fi îngăduit colegilor obișnuitele lor batjocuri, s-ar fi sfîrșit cu el. N-ar mai fi îndrăznit să privească în ochi pe nimeni, s-o salute pe portăreasă ori să discute cu vecinii din cartier. S-ar fi rușinat de-a dreptul de fiul său și nu l-ar mai fi dus de mînă în grădina publică. Cînd astfel de gînduri îi treceau prin minte, Giacinto se întrista un moment, făcînd instinctiv gestul de a zvîrli cu călimara. Va fi oare în stare ?... Cînd încerca să se analizeze mai bine, să-și pună întrebări ca în fața unei oglinzi, simțea că-i piere curajul și tot ce putea face, în acel moment, era să-și alunge gîndurile neplăcute. Va fi oare în stare ?...

Se hotărî într-o dimineață, pe neașteptate. Se îmbrăcă cu cele mai bune haine pe care le avea și îi spuse soției doar că voia să se ducă la birou. Copilul dormea. Ar fi vrut să-l mîngîie puțin, să-l atingă cu un deget pe obraz — ce băiețel drăguț ! o spuneau toți — dar după ce își ridicase degetul

în aer, coborî mîna zicîndu-şi: „Pe urmă", ceea ce însemna: „Cînd mă întorc, dacă voi fi la înălţime..."

Cu capul plecat şi fără a vedea nimic şi pe nimeni, cu aerul cuiva care fuge urmărit ori se teme de toţi — aşa cum umblase totdeauna printre oameni — Giacinto străbătu în grabă drumul pînă la birou, sosi în faţa uşii celei mari, deasupra căreia era stema şi se opri. Se scutură o dată, se strădui să privească drept în faţă şi înaintă cu paşi mari, înceţi, ca un personaj important, aşa cum şi-ar fi făcut intrarea un inspector. Era puţin în întîrziere. Ceilalţi funcţionari probabil că sosiseră toţi, ceea ce îl încurajă pe Giacinto, gîndindu-se că nu va întîlni pe nimeni pe scări.

Uşierul şedea la masa lui şi imediat ce-l văzu intrînd avu o mică tresărire, ca şi cum ar fi spus: Uite-l din nou! Priviţi cine vine! Asemenea cuvinte i-ar fi ieşit desigur din gură, dacă n-ar fi fost izbit de pasul şi expresia lui Giacinto. Acesta se apropie de masă cu paşii măsuraţi, se uită la becul care atîrna din tavan, se aplecă apoi brusc cu tocul plin de cerneală şi-şi depuse cu energie semnătura pe condica de prezenţă. Portarul îi observase gesturile, cu sentimentul omului care rămîne încurcat în faţa unui fapt nou, şi după ce încruntă sprîncenele şi îşi mută trabucul dintr-un colţ în celălalt al gurii, sigur de efectul cuvintelor sale, zise ridicînd ochii spre Giacinto:

— Ordin de la *commendatore* să vă prezentaţi imediat la el. Sînt patru zile de cînd...

— Ah, bine, zise Giacinto sec privind din nou către bec. Ar fi vrut mai întîi să spună: „Scoate-ţi ţigara din gură! Învaţă să te porţi, ai înţeles?" Se gîndise la acest lucru în timp ce semna, dar în ultimul moment cuvintele i se uscaseră pe limbă. Zise numai atît: „Bine!" Acest fapt îl uimi foarte mult pe portar, care abia după un moment îşi reveni:

— Cum?... Dar ştii dumneata...

— Ştiu, ştiu! îi răspunse tot sec Giacinto, luîndu-şi privirea de la bec şi fixînd-o un moment pe

fața portarului : Știu !... Și trabucul... Trabucul în gură... Ajunge ! pronunță el cuvintele cu furie, întorcîndu-i spatele brusc și pornind-o în lungul coridorului.

Portarul rămăsese consternat și neputînd să-și explice acea atitudine de necrezut a lui Giacinto, mestecă cu furie trabucul și scuipă în colțul camerei. Probabil că cel puțin s-a scrîntit, se gîndi el. Și nerezistînd dorinței de a comunica acea noutate, se ridică de la masă pentru a o povesti și celorlalți funcționari.

— Auziți ce vă spun. L-am văzut intrînd ca un năuc, mergînd cu privirea aiurea și cînd i-am comunicat că vrea să-l vadă imediat *commendatore*-le, știți ce mi-a răspuns ? „Ah, bine !" Chiar așa, privind tot timpul în sus. Ei drăcie, mi-am zis. Apoi am adăugat : ai înțeles ce ți-am spus ? Nu face pe prostul ! „Am înțeles, am înțeles, a spus el. Dă-mi o țigară."

— O țigară ? exclamară funcționarii. O țigară ? Atunci a înnebunit cu totul ! Ah, o țigară !...

— Sst, spuse la acest punct ușierul ciulind urechea spre coridor și făcîndu-i pe toți să tacă. Auziți-l pe *commendatore*...

Se auzeau în adevăr din camera șefului urlete și funcționarii nu mai puteau de bucurie, imaginîndu-și-l pe Giacinto copleșit de acel potop.

Cînd Giacinto pătrunse în biroul șefului, acesta tocmai examina corespondența, instalat în fotoliu și nici măcar nu-și ridicase ochii spre a vedea cine intrase cu acei pași mici, respectuoși și se oprise în fața mesei. Intrînd în birou simți că-l cuprinde amețeala — după efortul făcut cu ușierul — și întîrzierea șefului îi sluji lui Giacinto să-și recapete puțin curajul. Stînd neclintit în fața mesei și așteptînd, începu să studieze păienjenișul părului de pe țeasta *commendatore*-lui. Îi era totuși teamă și scotea din cînd în cînd cîte un oftat adînc, dar la un moment dat, fără a-și da seama, și străduindu-se să rămînă calm, începu să bată darabana pe masă, sub nasul *commendatore*-lui ; auzind zgomotul, în

adevăr prea puţin respectuos, şeful ridică privirea încruntat şi, trezindu-se cu Giacinto în faţa lui, indignarea sa fu atît de mare încît o clipă nu izbuti să scoată o vorbă.

— Dumneata, urlă apoi bătînd cu toată puterea în masă cu palma şi ridicîndu-se pe jumătate din fotoliu. Dumneata! Cum îţi permiţi... cînd ai intrat? Cine ţi-a dat ordin să intri? De ce nu te-ai anunţat... (Crezuse că portarul era acela care intrase în birou şi de aceea continuase să citească corespondenţa, în timp ce Giacinto stătea acolo în faţa lui.) Cum îţi permiţi? repetă el. Ce doreşti? Ştii că dumneata n-ar trebui să mai ai dreptul de a pune piciorul în acest birou? Nu cunoşti regulamentul? Ori nu-ţi pasă de el? Cum îţi permiţi, dumneata, un neisprăvit de practicant, să părăseşti serviciul timp de patru zile consecutive fără un motiv justificat şi fără să-ţi informezi superiorii?

Giacinto, de la primele cuvinte urlate cu atîta vehemenţă de către *commendatore*, se simţise nimicit. Ştia că a comis o abatere gravă şi că i se vor face observaţii, dar îşi jurase în sinea lui să rămînă calm şi indiferent. Izbucnirea *commendatore*-lui îi dovedea că, nu e în stare de aşa ceva, simţea că-i tremură picioarele, într-un cuvînt, îşi dădea seama că redevenea, acolo, în mijlocul camerei, fără nici un sprijin de nicăieri, Giacinto cel de totdeauna, cu care şi portarul socotea că poate vorbi nerespectuos şi în faţa căruia *commendatore*-le striga şi bătea cu pumnul în masă cum nu şi-ar fi îngăduit cu ceilalţi. Ar fi vrut să spună ceva, nu atît pentru a se dezvinovăţi, cît pentru a nu rămîne umilit şi neputincios în faţa acelei ieşiri furioase. Dar vocea nu-i dădea ascultare.

— Dumneata ştii — îl luă din scurt *commendatore*-le făcînd să se zguduie încăperea — ştii că pentru o singură zi de absenţă, zic pentru o sin-

gură zi, aş avea dreptul să te declar demisionat, să te concediez, să te dau afară ? Ştii că ministerul îmi dă acest drept ? Ştii că numai cu o simplă scrisoare — şi-i flutură sub nas o hîrtie oarecare — aş putea să scap de dumneata ? Crezi că în acest birou este în adevăr nevoie de serviciile dumitale ? Crezi că eşti de neînlocuit ? Crezi... Ce crezi ?

Giacinto îşi pierduse răsuflarea, nici să tremure nu mai putea şi se simţea pierdut. Ar fi vrut să bată şi el cu pumnul în masă şi să strige : „Dar dumneata, dumneata ce crezi... Ştii dumneata, copilul meu... într-o zi copilul meu o să stea în fotoliul dumitale !... Da, copilul meu... Nu mi-e frică de nimeni..."

Dar în timp ce se gîndea în mod haotic la toate simţea că-l apucă mai tare ameţeala, îşi dădea seama că nu va putea să spună un singur cuvînt, şi totul se învîrtea în jurul lui.

— Ai înţeles ? Ai înţeles ce ţi-am spus ? îl luă iar din scurt *commendatore*-le, roşu ca racul, şi cu broboane de sudoare pe frunte. Ai înţeles ? Nu ştiu ce pot face cu dumneata ! O să te dau afară la prima greşeală ! Pleacă ! Ieşi ! Şi cu braţul întins îi arătă uşa.

Giacinto făcu un pas şovăitor, ca şi cum ar fi fost pe punctul de a se prăbuşi, şi dintr-o dată îl străfulgeră gîndul şi sentimentul pe care-l avusese în momentul cînd îşi dăduse seama că faţă de el însuşi şi faţă de ceilalţi putea fi un altul, deosebit de cel dinainte. Şi atunci căută curajul şi puterea de a spune : „Fiul meu se va aşeza în fotoliul dumitale !"

Dar nu izbuti să deschidă gura. În acel moment de spaimă disperată ochii îi căzură pe călimara din mijlocul biroului *commendatore*-lui. Nu era o călimară obişnuită ca aceea a funcţionarilor, ci un fel de mică gondolă de bronz cu două sticluţe pentru cerneală roşie şi neagră, deasupra cărora se vedeau capacele în formă de acvile cu aripile întinse. Să

apuce acea călimară enormă și s-o arunce în capul *commendatore*-lui — se gîndi tremurînd Giacinto. Atît îi rămînea de făcut pentru ca toți să înțeleagă că era și el un om ca toți ceilalți, cu o demnitate, și pentru ca el însuși să se convingă de acest lucru. Deodată se simți în stare de acest gest de necrezut și în acel moment trase aer în piept. „Uuuh", făcu el, ca un muget. „Uuuuh", și luînd cu amîndouă mîinile călimara, o răsturnă pe burta *commendatore*-lui. Tot ce era pe masă, hîrtii și dosare, le mătură cu un gest, le aruncă în aer, continuînd să mugească, cuprins parcă de o furie cumplită și de dorința de a distruge tot. Ieși apoi în goană din birou, străbătu coridorul sub privirile încremenite ale funcționarilor și ale ușierilor, lăsînd în urma lui hîrtii care pluteau în aer peste tot, pînă la scară și pînă în stradă, deasupra trecătorilor. Alerga, agitîndu-și brațele și mugind.

Din ziua aceea nimeni de la birou n-a mai aflat ce s-a întîmplat cu Giacinto. Deși toți susțineau că probabil își pierduse mințile, nimeni nu era convins de acest lucru, dar înfricoșați de gestul lui, pe care un funcționar n-ar fi îndrăznit nici măcar să și-l imagineze, batjocurei de mai înainte îi urmă un fel de respect.

Într-o zi, la mai multe luni după acea întîmplare, ușierul avu impresia că-l recunoaște pe Giacinto sub înfățișarea unui sărac care cerșea la colțul străzii. Altă dată, după aproape un an, un funcționar jura că-l recunoscuse pe Giacinto într-un domn elegant care-i trecuse pe sub nas, în trăsură, și care ținea pe genunchi un copil îmbrăcat în alb.

Din cînd în cînd, cîte unul dintre funcționari povestea că l-a întîlnit și l-a recunoscut pe Giacinto, și era gata să pună mîna în foc că fusese chiar el, dar nici unul, pentru un motiv sau altul, nu izbutise vreodată să-l oprească, iar feluritele versiuni se deosebeau una de alta într-un mod care te punea

în mare încurcătură. Din această cauză povestea lui Giacinto, trecînd cu timpul din gură în gură, se preschimbase oarecum într-o legendă a cărei semnificaţie, deşi putea fi înţeleasă foarte bine de oricine, o făcea să pară făurită anume pentru funcţionari. Aceştia, chiar dacă nu erau umiliţi ca Giacinto şi nu erau nevoiţi să recurgă la acea rebeliune extremă, îşi închipuiau toţi că într-o zi îi vor vedea pe fiii lor în fotoliul şefului şi că, dacă se vor simţi victime ale unui abuz, vor zvîrli într-adevăr cu călimara...

VIII

Într-o dimineaţă Costante, ducîndu-se ca de obicei să ia poşta, aduse la birou un mic ziar al sindicatului cu un titlu care umplea jumătate de pagină ca o declaraţie de război — şi care spunea :

„Funcţionarii de stat în grevă!" Întorcîndu-se încet-încet de la poştă, Costante rupse banderola cu adresa biroului (la urma urmei nu era vorba de vreo scrisoare rezervată a Direcţiunii generale) şi aruncase o privire pe articol, unde se menţionau o mulţime de lucruri foarte adevărate şi foarte juste pe care, de altfel, toţi le ştiau de multă vreme : că salariile funcţionarilor erau foarte mici, că nivelul de trai al familiilor lor era foarte aproape de mizerie. De exemplu — şi aici autorul articolului aducea argumente foarte convingătoare — un funcţionar din grupul C era constrîns, faţă de salariul pe care-l primea, să aleagă între a mînca în toate zilele şi a trăi în cort, sau a plăti chiria şi a renunţa să mănînce. Afirmaţia era făcută într-o formă categorică şi era evident că existau numeroşi funcţionari din grupul C care locuiau în barăci sau care pierduseră obiceiul de a se hrăni bine. În afară de asta, chiar îmbrăcămintea era un lucru din punct de vedere matematic incompatibil cu mesele zilnice, deşi în

acest caz mai existau posibilităţi de compromis, şi dacă funcţionarii nu erau încă văzuţi circulînd goi prin oraş, se putea presupune că mîncau cel mult zece zile dintr-o lună. Ca să nu mai vorbim de toate celelalte. Desigur, funcţionarii nu puteau să-şi îngăduie luxul de a pleca în vilegiatură ori de a călători, dar cu lefurile acordate de guvern devenea imposibil să ia pînă şi tramvaiul pentru a veni la birou ; mulţi funcţionari locuiau la periferie şi erau siliţi să se scoale de dimineaţă pentru a putea semna la vreme condica. Existau funcţionari care duminica ofereau soţiilor şi copiilor plimbări cu tramvaiul ca şi cum ar fi fost vorba de o croazieră. Citind aceste lucruri Costante îşi aminti — şi s-ar fi spus că cel ce scrisese articolul auzise şi el povestea — de o întîmplare petrecută cu un scrib de la Intendenţă care, tocmai, într-o duminică hotărîse să facă o plimbare cu familia în afara oraşului — lucru pe care-l făgăduise de mult — şi luase un tramvai care mergea pînă în cartierul cel mai depărtat, astfel încît copiii să se amuze cît mai mult stînd la fereastră. Cu o sută de lire făcuseră un voiaj ca şi cum ar fi luat trenul şi erau toţi mai mult decît mulţumiţi. La capătul liniei mîncaseră într-un birt de ţară şi copiii săreau şi se dădeau peste cap neobosiţi. Dar cînd sosi ora întoarcerii şi scribul se căută prin buzunare ca să-şi pregătească banii pentru bilete, simţi căzîndu-i greu toată mîncarea cînd îşi dădu seama că-i lipseau douăzeci de lire. Douăzeci de lire ? Oricît scotocise prin buzunare şi le întorsese pe dos, făcînd să cadă din ele ghemotoace mici de lînă, acele binecuvîntate douăzeci de lire nu ieşeau la iveală. Soţia întoarse şi ea pe dos toată geanta în care, în afară de batistă şi de cheile de la casă erau numai nişte mătănii de scoici şi un ghemuleţ de aţă pentru cîrpit. Copiii, pentru a face şi ei ceva în toată acea agitaţie, începură să caute prin iarbă, ca şi cum cele douăzeci de lire puteau fi

găsite şi pe acolo, ca o margaretă sau o nu-mă-uita. Funcţionarul se gîndi să se întoarcă la patronul birtului unde mîncaseră pentru a-i cere un împrumut, poate oferindu-i ceva în gaj. Dar după ce şovăi un timp, simţi că-i lipseşte curajul să încerce aşa ceva, cu atît mai mult cu cît în cele cîteva cuvinte pe care le schimbase cu patronul, găsise calea de a se face tratat ca un *commendatore,* dînd impresia că e ceva mare la minister. Cum putea deci un *commendatore,* o mărime de la minister, să se ducă să ceară un împrumut de douăzeci de lire ? Nu era nimic de făcut : trebuiau să se întoarcă acasă pe jos. Nu toţi firește, pentru că soţia şi copiii puteau să ia tramvaiul. Se întunecase şi funcţionarul mergînd cu nădejde, singur-singurel, pe drumul de ţară unde din cînd în cînd îl ajungea din urmă în batjocură cîte un tramvai luminat şi plin de lume, îşi amintea de perioada milităriei şi căuta să filozofeze asupra ghinionului său. Deodată însă îi veni ideea, pentru că era şi foarte obosit, de a se agăţa pe ascuns de un tramvai, cum făceau copiii, pentru a cruţa măcar un kilometru. Se opri atunci la o staţie, ţinîndu-se ceva mai departe de lumea care aştepta şi prefăcîndu-se că se uită la stele şi că îşi scarpină din cînd în cînd un picior... Povestea aceasta a funcţionarului se răspîndise în toate birourile, pentru că toţi o găsiseră comică şi chiar funcţionarul respectiv, de vreme ce o povestise, înseamnă că pînă la urmă îl distrase şi pe el. Dar vedeţi la ce putea să fie silit să recurgă un pîrlit de funcţionar. Şi dacă, să zicem ar fi căzut la o bruscă oprire a tramvaiului şi ar fi murit, guvernul i-ar fi dat văduvei lui vreo pensie ? Şi poate că unii l-ar fi şi criticat socotind că un funcţionar care călătoreşte agăţat pe tampoanele tramvaiului compromitea prestigiul administraţiei.

Costante citi tot ziarul pînă la capăt, oprindu-se din cînd în cînd cu un aer gînditor în mijlocul trecă-

torilor şi cînd sosi în birou puse gazeta deschisă sub nasul lui Fratellini, arătînd cu degetul un titlu mare.

— Priveşte, zise el, e timpul să ne mişcăm! Dumneata eşti de acord?

— Ei... ei... zise Fratellini chiar cu acelaşi ton ca al lui *cavalier* Cimino. Ce e cu ziarul ăsta? Unde l-ai găsit? întrebă, privind în acelaşi timp, cu sprîncenele încruntate cuvîntul „grevă" pe care imediat îi căzuseră ochii şi care, acolo, pe biroul de la secretariat făcu efectul unei mine gata să explodeze. Dar Costante îi întorsese spatele, după ce-şi reluase ziarul şi ciocnindu-se în coridor cu Mariotti, care sosea tocmai în acel moment cu geanta de comisioane sub braţ, îi dădu ziarul fără a spune nimic. Apoi se duse şi se aşeză liniştit la masa lui în sala uşierilor.

Mariotti, după ce intră în biroul său, uitînd să-şi scoată şi paltonul, se aşeză călare pe un scaun şi desfăcînd ziarul aruncă o privire, izbit şi el, dar într-un mod diferit de al lui Fratellini, de cuvîntul „grevă", teribil şi revoluţionar pentru un funcţionar. Imediat, în mintea lui, acest cuvînt fu pus în legătură cu ideea unei majorări a salariului. Aşezîndu-se deci mai bine pe scaun, cu coatele rezemate de masă, Mariotti se cufundă în lectură, parcurse cu repeziciune prima pagină şi întorcînd-o, îi căzu sub ochi o coloană plină de numere, numere mari, care erau nici mai mult nici mai puţin decît salariile ceruţe de sindicat, pentru diversele categorii de funcţionari. Erau acolo, aşezate în ordine, toate gradele, în ierarhia lor, de la directorii generali la personalul obişnuit şi diurnişti şi lîngă fiecare grad cifra salariului, cu cotele auxiliare, pentru scumpirea vieţii, pentru fiecare membru al familiei. Mariotti se aplecă cu violenţă asupra ziarului izbindu-se aproape cu nasul de el şi căută, plimbînd degetul pe coloana plină de numere, gradul său. Iată: calculator principal, gradul al zecelea, grupul C. salariu net, fără nici o reţinere, cincizeci şi şapte de mii lire

pe lună ! Mai mult decît patru cote auxiliare pentru scumpirea vieţii... patru cote..: Mariotti adună în minte cu grabă. Totalul atingea optzeci de mii de lire. Optzeci de mii de lire pe lună ! Mototolind nervos colţul ziarului Mariotti îşi plimbă privirea prin încăpere, fără a izbuti să se gîndească la nimic precis, în timp ce acea cifră de necrezut îi dansa prin cap împreună cu toate datoriile pe care nu izbutea niciodată să le plătească şi care creşteau din zi în zi în caietele murdare ale băcanilor. Şi cine ştie de ce, ca şi cum mirajul acelei cifre i-ar fi provocat dintr-o dată numai o mare nelinişte, simţi dorinţa de a rupe ziarul care îi tremura în mîini, de a rupe formularele şi hîrtiile în dezordine de pe masă, de a le călca în picioare şi a le striga : Nu ! Nu e adevărat ! Aşa ceva nu poate să existe ! Şarlatani ! De ce ne spuneţi baliverne ? Optzeci de mii de lire pe lună ! Optzeci de mii de lire... Dar recîştigîndu-şi calmul, cele optzeci de mii de lire se transformară imediat, în închipuirea lui Mariotti, în castroane pline cu macaroane şi platouri cu friptură. Lucrul nu-i mai părea în fond atît de imposibil. Dimpotrivă, era foarte simplu : cu condiţia ca toţi să fie de acord şi solidari. Ce putea să facă guvernul, ce ar fi putut să facă domnii miniştri în faţa unei greve a tuturor funcţionarilor ? Dacă funcţionarii îşi încrucişau braţele, se oprea toată maşina statului. Cine mai putea să împingă înainte administraţia publică ? Cine aplica dispoziţiile ? Ah, domnilor miniştri, să vedem acum ce o să puteţi face singuri ! Iată condiţiile : optzeci de mii de lire pe lună ori dacă nu, acest formular treizeci şi şapte faceţi bine şi veniţi să-l completaţi voi, aici, cu acest toc, pe acest birou. Iar la bilanţ aduceţi-vă aminte că nu trebuie să lipsească nici o centimă !... Cu ziarul în mînă şi foarte agitat, Mariotti ieşi pe coridor şi se repezi în biroul lui Chiapponi.

În cîteva minute tot biroul fu plin de zarvă. Chiapponi, Brigadierul şi părintele Zappata îşi

smulgeau unul altuia ziarul din mînă şi în timp ce unul îl ţinea desfăcut toţi ceilalţi se îngrămădeau în jurul lui pentru a vedea şi ei cifrele extraordinare ale salariilor. Şi în graba de a-şi trece unul altuia ziarul, — era de faţă şi Fratellini care venise de la secretariat — în graba de a pune degetul pe cifre, Părintele Zappata făcu de-a dreptul o gaură în hîrtie. Involuntara neîndemînare, prin care ziarul se rupsese deodată pe jumătate şi avea acum o gaură mare chiar în mijlocul coloanelor cu lefurile, păru tuturora un semn rău, ca şi cum s-ar fi risipit complet mirajul acelor cîştiguri de basm.

— Ai văzut ce ai făcut ? strigă Fratellini exasperat către Părintele Zappata — ai văzut ? Acum n-o să ne mai dea nimic !

Părintele Zappata rămăsese mofluz şi încurcat, bombănind că Brigadierul era de vină, fiindcă îl îmbrîncise, ori spunea de-a dreptul că ziarul se găurise singur. Luînd în mînă ziarul, Fratellini încercă să repare stricăciunea, lipind bucăţi de hîrtie în dosul paginii. Apoi, pentru o mai mare siguranţă, toţi hotărîră să facă cîte o copie, chiar mai multe copii, pentru că fiecare dorea să aibă una. Se aşezară aşadar toţi să scrie şi Fratellini începu să dicteze. Citind cifrele vocea lui avea un ton grav, o expresie încordată şi severă, iar din cînd în cînd îşi pierdea suflul şi înghiţea în sec. Ce nevoie aveau să ştie cît cîştigă un director general sau un şef de secţie ? Totuşi, Fratellini începu să dicteze cifrele lefurilor începînd de la gradele cele mai înalte şi acele cifre, rostite cu o dicţiune specială, îi făceau din cînd în cînd să se înfioare, apoi se zăpăceau şi pierdeau socoteala unităţilor scriind uneori cu un zero sau trei ori patru mai mult decît trebuia.

În acea zi toţi funcţionarii duseră acasă vestea noilor şi extraordinarelor salarii şi la masă citiră cifrele cu glas tare, dîndu-şi importanţă în faţa soţiilor. Acestea, auzind cît cîştiga un ministru, ră-

mîneau cu gura căscată şi nu mai aveau în minte decît extraordinarele lefuri ale ştabilor de la minister. În noaptea aceea, dacă ar fi fost posibil să se dea la o parte acoperişurile caselor impiegaţilor, risipite prin tot oraşul şi prin toate satele, pînă la cele mai mici din vîrful munţilor sau din fundul văilor, oriunde se afla un cît de mic birou de taxe de consum sau vreun oficiu poştal, ar fi fost văzuţi funcţionarii de orice grad şi categorie zvîrcolindu-se în paturi, fără somn, cu ochii mari deschişi în întuneric, şi avînd în faţa ochilor, ca o morişcă fosforescentă, salariile citite în ziar. Iar funcţionarii care izbuteau să adoarmă aveau cele mai stranii visuri, ca de exemplu Fratellini care, după ce izbutise să aţipească nitel, se trezise sărind din pat cu un strigăt înăbuşit, scăldat de sudoare. Se făcea că masa lui de la secretariat era toată plină cu bilete roşii de zece mii de lire : imprimatele, paginile de registru, formularele de contabilitate, pînă şi numerele din *Monitorul Oficial,* totul era colorat în roşu din cauza culorii magice a bancnotelor de o mie de lire, şi el trebuia să scrie ceva pe acele foi şi îi tremura tocul în mînă ; în faţa lui şedea Directorul general care-l privea fix şi din cînd în cînd, foarte distrat, făcea ghemotoc cîte una din bancnotele preţioase şi o arunca în coşul de hîrtii. Fratellini voia să întindă braţul să adune ghemotoacele, dar deodată apărea Costante şi ducea coşul afară rînjind... Fratellini se trezi din visul acela îngrozitor gîfîind, şi nemaiputînd să stea sub plapumă, se dădu jos din pat în cămaşă şi se apucă, în toiul nopţii, de o muncă ciudată. Cu *Anuarul personalului* în faţă, începu să calculeze lefurile tuturor funcţionarilor administrativi ; apoi adună cifrele scrise pe marginea fiecărei pagini ca şi cum ar fi fost vorba de un bilanţ şi simţea că i se taie răsuflarea. Îl apuca ameţeala. Deodată se înspăimîntă şi nu mai avu curajul să continue : *Anuarul* conţinea două sute cincizeci şi şapte de pa-

gini şi închipuindu-şi suma sumelor din toate acele pagini, lui Fratellini i se muiară picioarele şi căzu pe scaun într-un fel de leşin...

Cuprinşi de euforie, nici unul dintre funcţionari nu-şi mai amintea de grevă, ca şi cum lucrul era gata făcut, şi o dată cu luna viitoare urma să înceapă o nouă eră de fericire pentru funcţionari. Dar a doua zi dimineaţa Costante aduse o dată cu poşta una din acele scrisori verzui care nu putea fi confundată cu altceva, venită de la Direcţiunea generală. Chiapponi, după ce o deschisese şi citise cu mare atenţie, rămase pe gînduri, luînd în mînă mai întîi tocul negru apoi pe cel roşu, un creion şi tamponul de sugativă întocmai cum făcea *cavalier* Cimino cînd nu ştia cum să iasă dintr-o încurcătură. Era o circulară trimisă tuturor şefilor de instituţii şi semnată cu numele complet chiar de Directorul general, o scrisoare importantă, nu din acelea obişnuite, care erau semnate cu un soi de mîzgălitură a unui secretar oarecare, precedată de un „P" care însemna : pentru Directorul general. În circulară se vorbea despre grevă şi se amintea funcţionarilor de jurămîntul care îi obliga să slujească cu credinţă administraţia. Se dădeau recomandări domnilor şefi de birou să facă apel la simţul de răspundere al subalternilor lor pentru a renunţa la orice intenţie nesănătoasă. În sfîrşit, se comunica, într-o formă ambiguă, că ministerul va ţine seama, în ce priveşte cariera şi notele calificative, de comportarea funcţionarilor în această împrejurare etc. etc.

Din ziua plecării lui *cavalier* Cimino, niciodată ca atunci, după citirea acelei scrisori, Chiapponi nu renunţase să-şi îndeplinească funcţiile de şef. Neştiind acum încotro s-o apuce, cu gîtul strîmb şi cu scrisoarea Directorului general în mînă, intră la secretariat, unde după un minut toţi funcţionarii se adunară să discute cu mare însufleţire.

— V-o spuneam eu ! începu să se plîngă Fratellini, o să ne ruinăm cu toţii...

— Da' de unde ! i-o tăie scurt Mariotti. Directorul general e de acord cu noi, numai că nu o poate spune pe față, ca să și-l facă dușman pe ministru.

— Eu cred mai curînd că sînt cu toții de acord cu ministrul, interveni Părintele Zappata, mărimile astea se înțeleg totdeauna între ele și storc bani din toate părțile și puțin le pasă de sporirile de salariu !

— Desigur, încuviință Faccenda, se știe că domnii de la minister își cheltuiesc salariul numai pe tutun. Fumează din el o zi ! Pentru ei sporirile de salariu sînt o nimica toată în comparație cu tot ce adună !

— Și, la urma urmei, zise din nou Părintele Zappata, e destul să-i vezi în fotografii cît sînt de grași. Ai văzut tu vreun ministru slab ?

— Am văzut o dată unul... zise Fratellini. Dar Fratellini vorbea totdeauna din spirit de contradicție și, cum pe drept observă Mariotti, probabil că era vorba de un ministru bolnav de ulcer, căruia doctorul îi recomandase să mănînce numai pîine uscată. Atunci toți începură să discute despre personajele grase sau slabe. Fără nici o îndoială miniștrii erau în majoritate grași sau cel puțin „rotunjori" și acest lucru se putea spune despre toate gradele înalte ale birocrației, pînă la al șaselea. Chiapponi susținea că pînă la al cincilea, dar după ce dăduse exemplul cîtorva grade de categoria a șasea cu burtă, acea limită a fost încuviințată de toți. Începînd cu gradul al șaselea majoritatea o alcătuiau cei slabi și dincolo de gradul al zecelea funcționarii îți aminteau de niște cuiere pe care stătea prost agățat un palton vechi și cîrpit. De altminteri, nu era cu putință să se fixeze limite categorice, și cu toate că miniștrii tindeau toți către rotunjimi cît mai pline, și tot așa șefii de secții ori directorii generali, totuși, se amintea de unele excepții care erau apoi tot mai des întîlnite, lucru foarte ciudat, chiar printre gradele cele mai de jos ale ierarhiei administrative, de

exemplu printre uşieri. În adevăr, mai ales în ministere, se puteau vedea uşieri graşi şi lucioşi ca nişte pisoi de casă, cu burţi de *commendatori* şi purtînd galoanele lor aurite cu o morgă de amirali. Dar sănătatea excelentă a uşierilor se putea explica prin bacşişurile abundente pe care le primeau şi care le dădeau putinţa de a-şi oferi mese cu spaghete speciale şi claponi mai curînd decît cu supe de zarzavat, cum se hrănesc contabilii şi conţopiştii obişnuiţi. Dar, la urma urmei, n-avea nici un rost să se discute prea mult despre aceste lucruri şi lăsînd la o parte faptul că gradele cinci şi şase erau alcătuite din oameni graşi ori slabi, este sigur că nici un şef de secţie din minister n-ar fi refuzat o majorare a salariului. Pe de altă parte, cine ar fi putut să spună că Directorul general dăduse acea circulară numai pentru a nu se pune rău cu ministrul şi că în realitate era de acord cu funcţionarii ?

Aceştia din urmă se găseau acuma în faţa unei dileme grozave : ori să facă grevă, riscînd să atragă asupra lor fulgerele ministerului, ori să vadă dispărînd mirajul acelor lefuri care li se părea că au şi ajuns în buzunarele lor. Scrisoarea Directorului general n-a fost decît un fel de semnal de alarmă a celor ce se dezlănţuiră în zilele următoare. În toate birourile republicii, chiar în cele mai mici şi mai lipsite de importanţă, în secţiile care aveau numai doi sau trei funcţionari şi un om de serviciu, soseau zeci de scrisori recomandate, cu avertismente şi provocări, scrisori patetice şi obraznice, insinuante sau direct ameninţătoare, semnate de miniştri, secretari de miniştri, şefi de secţii administrative şi înalte personaje de toate felurile. Miniştrii scriau de asemeni intendenţilor şi administratorilor care trimiteau copii şefilor, cu recomandarea de a fi aduse la cunoştinţa funcţionarilor. Existau şefi de serviciu care, spre a-şi dovedi zelul prin acte care să rămînă consemnate, scriau scrisori personale funcţionari-

lor, pe care le înregistrau, trimiţînd copii intendenţilor, administraţiilor şi prefecţilor. Mai soseau apoi scrisori anonime, expediate de personaje obscure, a căror iscălitură era cu neputinţă de descifrat cu o mînă neagră sau un cap de mort ; şi aceste scrisori care nu se puteau bănui de unde veneau făceau funcţionarilor o impresie mai puternică decît celelalte iar ameninţările pe care le conţineau îi tulburau profund. De asemenea ziarele scriau articole incendiare împotriva funcţionarilor care ar fi îndrăznit să facă grevă şi, ici-colo, cîte un călugăr misionar, ţinînd cîteva frumoase predici despre umilinţă şi despre fericirea de a fi sărac, amintea că pustnicii se hrăneau înainte cu lăcuste, şi mulţumindu-se numai cu această mîncare, trăiseră bucurîndu-se de o sănătate prosperă.

Ameninţările contra celor care ar fi participat la grevă nu erau formulate niciodată în mod precis, lăsînd astfel pe funcţionari să-şi închipuie lucrurile cele mai teribile în legătură cu soarta lor. Între mirajul lefurilor fabuloase şi teama de cine ştie ce pedepse venite de la minister, funcţionarii trăiau într-o continuă nelinişte. Dacă pentru un moment în sufletul lor prevala teama, şi o dată cu ea resemnarea, vedeau totodată dispărînd orice posibilitate de a-şi îmbunătăţi existenţa. Se simţeau ca nişte naufragiaţi cărora un val funest le smulge scîndura de care sînt agăţaţi. Dacă în schimb predomina hotărîrea de a înfrunta cu dîrzenie ministerul, cele mai negre perspective începeau să li se perinde prin imaginaţie ; îşi vedeau cariera ruinată şi simţeau dinainte cum le cad pe cap retrogradări, transferări, destituiri şi pînă şi galerele. În adevăr, nu lipseau cei care, punînd paie pe foc, răspîndeau în acelaşi timp cele mai ciudate zvonuri, şi la un moment dat s-a vorbit chiar de un capitol special în *Codul penal* făcut anume pentru grevişti ; alţii spuneau că funcţionarii rebeli vor fi înlăturaţi pentru totdeauna de

la orice avansare şi că vor fi instituite birouri-lagăre de concentrare, în care inspectorii vor umbla printre mese cu un bici în mînă. A circulat de-a dreptul zvonul că guvernul ducea tratative secrete cu o putere străină pentru deportarea funcţionarilor. În acest sens se preciza că erau îndeosebi vizaţi funcţionarii de Cadastru care vor fi trimişi, cu instrumentele lor, să măsoare cine ştie ce întinderi pustii şi depărtate. Firește, chiar pentru cel care ar fi stat să reflecteze măcar o clipă era vădit că zvonurile aveau un caracter pur alarmist : se putea oare să fie deportaţi funcţionarii numai pentru că făcuseră grevă ? Şi la urma urmei, dacă nimeni nu se obosise pînă acum să măsoare acele pustietăţi depărtate, cum se făcea că, aşa într-o clipă, se ivise această necesitate imperioasă, şi urgenţa de a consemna în mape miile de kilometri pătraţi ale unui teritoriu unde nu existau decît păduri, deşerturi şi animale sălbatice ? Hotărît lucru, nu era cazul să se acorde atenţie unor astfel de baliverne. Cu toate că se străduiau să se convingă că era vorba numai de o exagerare, de un zvon pus în circulaţie tocmai pentru a-i înspăimînta, funcţionarii trăiau într-o atît de mare panică încît nu dormeau noaptea. Cele mai absurde temeri se prezentau închipuirii lor ca verosimile, nu din naivitate, dar în adevăr din cauza acelei greutăţi de a rezolva problemele cotidiene ale vieţii, recurgînd la ciorbele de legume, la mucurile de ţigări pe care le păstrau cu grijă şi la becurile de douăzeci de lumini pe care le aveau pe noptieră. Ideea unor măsuri drastice ale ministerului împotriva celor care ar fi participat la grevă lua, în acea stare de mizerie a funcţionarilor, culorile cele mai întunecate, şi lucrurile cele mai absurde apăreau demne de crezut din teama de a nu pierde şi puţinul care asigura existenţa familiei. La gîndul de a fi smulşi din propriul lor birou, de la masa lor şi de la dosarele lor, funcţionarii se înfiorau — mai cu seamă

în timpul nopții, cînd totul capătă proporții înspăimîntătoare — și se ghemuiau în așternut ca și cum fantoma Directorului general i-ar fi spionat din colțul cel mai întunecos al camerei. Nu, nu, nu vor îndrăzni niciodată să intre în grevă și nu vor mai cere nici o liră în plus peste salariu. Greva era un lucru rău și un funcționar adevărat, un tată de familie, un om cu conștiință nu putea să riște a-și compromite cariera și pîinea copiilor pentru o prostie, pentru un capriciu.

Dar a doua zi, la birou, înțeleptele intenții din timpul nopții se risipeau și găsindu-se toți la un loc, funcționarii începeau să-și facă curaj, spunînd că dacă greva va fi generală și nici unul nu va da înapoi, ministerul n-avea ce să le facă. Ce putea, la urma urmei, să facă ministerul? Îți venea să rîzi! Era oare cu putință să-ți închipui că toți funcționarii puteau fi dați afară, transferați sau într-un mod oarecare suspendați din posturile lor? Și cum se va face apoi ca birourile să meargă înainte? Cine va rezolva cererile?... Pe baza unor astfel de raționamente foarte logice, funcționarii se simțeau cuprinși de un suflu bătăios și ajungeau chiar să se laude, spunînd că puțin le păsa de amenințări și că se vor duce să bată cu pumnul în masă chiar în fața Directorului general și a ministrului. Acest curaj însă îl aveau numai cînd erau strînși la un loc și ridicau glasurile la secretariat, dar îndată ce rămîneau fiecare singur, o mulțime de șovăieli și de nedumeriri le întunecau entuziasmul de moment. Pentru că însuși curajul lor era provocat de frică și se năștea ca o răzvrătire împotriva nevoilor de fiecare zi, încolțiți cum erau de datorii și lipsuri. Între avertismentele Direcțiunii generale și cuvîntările colegilor, funcționarii treceau de la o stare la alta de o sută de ori pe zi, schimbîndu-și intențiile în fiecare moment, și nici unul n-ar fi știut să spună ce va face cînd va suna ceasul. Pentru că toți, socotindu-se

foarte şireţi, aşteptau să vadă cum vor proceda ceilalţi şi repetau într-una că trebuiau să fie solidari şi să se pună de acord pentru ca, după un moment, să se îndoiască de acea înţelegere, ghicind fiecare în celălalt intenţia de a amîna hotărîrea şi de a aştepta ca alţii să arunce prima piatră. Apoi, la ce servea că toţi se puneau de acord într-un serviciu sau altul? Ce făceau celelalte servicii şi dacă, de exemplu, la Intendenţa Finanţelor toată lumea făcea grevă iar la Oficiul Lucrărilor Publice sau la Impozitele Indirecte nimeni nu ar fi mişcat un deget, ce se întîmpla? Din această pricină frămîntarea era foarte mare şi funcţionarii alergau din toate părţile şi îşi trimiteau vorbă prin uşieri de la un birou la altul ori, întîlnindu-se pe stradă, alcătuiau diverse grupuri din mijlocul cărora auzeai totdeauna cuvintele: grevă, minister, leafă, destituire, deportare... Chiar şi nevestele funcţionarilor nu mai vorbeau de altceva. Întîlnindu-se la piaţă îşi repetau tot ce auziseră de la soţii lor, începînd discuţii animate la care luau parte şi precupeţele şi negustorii ambulanţi care ţineau, cu intenţie, cuvîntări de felul acesta: „Desigur, cu lefurile pe care guvernul le dă acum, nu se mai poate distinge un funcţionar de un cerşetor...“ — sau „o doamnă ca dumneavoastră ar trebui să aibă servitoare şi să nu se arate în lume cu coşniţa plină de cartofi...“ La aceste cuvinte nevestele funcţionarilor, atinse în vanitatea lor, răspundeau că soţii lor vor face revoluţie şi lăsau să scape chiar cuvinte mai îndrăzneţe, ca acestea: „era mai bine înainte!“ Afirmau că toată vina o purta republica şi că trebuiau să-l cheme înapoi pe rege. Afară de cazul cînd începeau să se certe între ele, ceea ce se întîmpla foarte des.

— Stimată doamnă — zicea de exemplu soţia unui scrib de la Oficiul Registrului către nevasta unui funcţionar de la Poştă — mari fricoşi, mari gugumani trebuie să fie cei de la serviciul soţului dumneavoastră!

— Gugumani ? răspundea înţepată soţia funcţionarului de la Poştă. De ce ? Şi cum vă permiteţi ?...

— La Poştă, spunea soţia funcţionarului de la Oficiul Registrului, întorcîndu-se către celelalte femei prezente — vor face grevă numai pe jumătate, ştiţi asta ? Ca să nu se compromită, gugumanii !

— Guguman e probabil soţul dumitale, ţipa soţia funcţionarului de la Poştă, în lipsă de alte argumente.

Atunci interveneau celelalte doamne, pentru a calma lucrurile şi terminau prin a se ciorovăi toate la un loc.

Peste tot, în sfîrşit, la piaţă, în parcuri, în cafenele, la frizerie nu se vorbea decît de greva funcţionarilor. Cei care aveau cereri urgente la diferite birouri, cei cu oarecare stare şi dispuşi să dispreţuiască pe cel care nu ştia să facă rost de bani cu îndemînare, profesionişti competenţi, obişnuiţi să pretindă eliberarea unui document chiar în decursul unei zile şi să urle prin anticamere, oameni în sfîrşit care primiseră probabil în ultimele zile comunicări de taxe de plată spuneau că toată greva era o adevărată neruşinare, că funcţionarii nu erau decît nişte leneşi care furau salariul de la cetăţenii cinstiţi. Printre aceştia unii povesteau că au văzut o dată într-un birou nişte impiegaţi jucînd zaruri, iar alţii blamau funcţionarii pentru că mîncau la birou chifle cu mezeluri, răspunzînd publicului cu gura plină şi pătînd cu grăsime imprimatele pe care scriau. Negustorii, care deşi vindeau pe credit, aveau consideraţie pentru clientela funcţionărească, susţineau motivele grevei, pe de altă parte preocupaţi de faptul ca mărind salariile guvernul să nu sporească cumva şi sarcinile fiscale pe care ei, cu toate vicleniile posibile, căutau să nu le plătească.

În sfîrşit, din cauza importanţei care se dădea grevei nu exista nimeni care să nu-şi spună părerea asupra acestei probleme. Şi în adevăr, o grevă a

funcţionarilor nu era un lucru care se întîmpla în fiecare zi. Dimpotrivă, dacă te gîndeai puţin la ea şi îţi închipuiai acele mii şi mii de oameni mărunţi — pe care lumea se obişnuise să-i privească cu oarecare compătimire şi să-i recunoască după înfăţişarea suferindă, după felul de a se uita clipind la vitrinele cu produse alimentare — punîndu-se în mişcare, toţi împreună, ca o armată, şi protestînd pe un ton ridicat împotriva guvernului, aproape că ţi se făcea frică. Ce va ieşi din toate acestea? Funcţionarii înşişi, cînd începeau să socotească cît sînt de mulţi, simţeau un fior la gîndul că se puteau aduna toţi la un loc, ca o mare în furtună şi aproape că şi ei erau înspăimîntaţi.

Cît priveşte domnii de la guvern, conştienţi de starea de spirit suspectă a funcţionarilor şi gîndindu-se că pînă la urmă puteau să-i înfricoşeze şi să-i facă să dea înapoi de la grevă, luaseră măsuri extreme.

Astfel în dimineaţa grevei, oraşul, ca toate oraşele cu instituţii şi funcţionari, apăru în ochii locuitorilor care ieşeau de obiceî la ora aceea din casă, sub înfăţişarea unei fortăreţe asediate. Soldaţi înarmaţi pînă în dinţi stăteau la fiecare colţ de stradă, pe poduri şi în pieţe, cu căşti trase pe frunte, baionetele scoase şi cîteva mici tunuri încărcate însă numai pentru salve oarbe, presupunîndu-se că — dacă era necesar — ar fi fost suficient zgomotul pentru a provoca derută în rîndurile funcţionarilor. Aceştia ieşiră în acea dimineaţă ca de obicei pentru a merge la birou — mai bine zis pentru a vedea dacă s-au dus colegii lor — şi întîlnind soldaţii înarmaţi simţiră că li se taie picioarele. Unii, întorcîndu-se repede acasă, se băgară în pat trăgîndu-şi cuverturile peste cap şi poruncind nevestelor să nu deschidă nimănui, sub nici un motiv. Cei care nu se înfricoşaseră atît de tare mergeau în grabă pe lîngă ziduri cu ochii în pămînt şi gulerul paltonului ridicat pînă

la urechi, sau ascunzîndu-se cît mai mult posibil în dosul unui ziar deschis, ori făcînd ocoluri pe bulevarde şi intrînd în ganguri imediat ce zăreau de departe uniforma unui poliţist. Dacă observau apoi pe cealaltă parte a străzii un coleg, îl ajungeau din urmă grăbind pasul fără a bate la ochi sau îl făceau să se întoarcă tuşind de cîteva ori, pentru a i se alătura şi a merge împreună, mai cu curaj.

La ora începerii lucrului, în faţa tuturor birourilor se aflau grupuri de funcţionari care stăteau acolo tropăind pe caldarîm cu mîinile în buzunarele paltonului şi cu aerul că aşteaptă să se întîmple ceva, cu nasul ridicat către ferestrele îndărătul cărora se găseau birourile lor pline de hîrtii. Cine ştie ce aşteptau să se întîmple ! Discutînd în grupuri mici şi cu ochii ţintă la extremităţile străzii ca şi cum s-ar fi temut să vadă dintr-un moment sau altul un tun îndreptat împotriva lor, îşi suflau nasul cu zgomot, mergeau pînă în faţa gangului birourilor, se întorceau înapoi, ridicau ochii către ferestrele închise, dînd din umeri şi oftînd. Părea că nu ştiu ce să facă şi că vina era toată a porţii deschise şi a ferestrelor închise. Nu mai era vorba acum de teama de avertismentele ministerului nici de bănuiala colegilor, ci de un apel misterios care venea din gang, de la acele ferestre şi care mişca sufletele funcţionarilor ; aceştia se temeau să umble pe străzile pline de oamenii aceia înarmaţi ca şi cum ar fi trebuit să se aventureze într-o pădure în timpul nopţii şi se gîndeau cu durere la birourile lor, la creioanele lor, la sobele lor care fumegau şi la flecărelile liniştite de pe coridoare. Astfel continuau să meargă în sus şi în jos pe trotuar, ridicînd ochii la ferestre, suflîndu-şi nasul şi oftînd ; iar trecerea timpului le sporea neliniştea de care erau cuprinşi toţi. Pînă ce, cîţiva, incapabili să mai reziste, se dezlipeau pe nesimţite de grup şi cu capul în jos intrau grăbiţi în gang. Ceilalţi funcţionari se prefă-

ceau că nu își dau seama de nimic, dar în adîncul sufletului lor erau foarte zguduiți, continuînd să se plimbe în sus și în jos, pe distanțe din ce în ce mai mici prin fața porții, ca niște fluturi de noapte în jurul unei făclii de lumînare, pînă cînd altul și încă un altul repede și pe furiș dispăreau în gang. După cîteva minute li se vedeau capetele în dosul ferestrelor ; simțeau acum o ciudată remuș-care pentru lașitatea lor și-și spionau colegii din stradă fără a îndrăzni să-i cheme. Se simțeau singuri și pierduți în birourile goale și se gîndeau chiar să se întoarcă îndărăt. Scena era în adevăr comică și cei care locuiau în apropiere se amuzau, privindu-i ce fac și rîzînd de ei fără multe menajamente. Dar le venea ușor să rîdă, stînd la fereastră ; ce știau ei despre poliție, de Directorul general și de ceea ce se putea întîmpla unui funcționar dacă n-ar fi intrat în birou în acea dimineață ? Știau oare ce însemna a primi un calificativ prost și a-ți vedea ruinată cariera, pentru un funcționar care douăzeci de ani de serviciu nu avusese nici o absență, venind la birou și cu febră, cu nasul care picura deasupra hîrtiilor ? Desigur, nu se putea spune că erau niște temerari cei care dintr-o clipă în alta, alergînd cu capul în jos, dispăreau în gang, dar curajul dacă nu-l ai în dar de la natură nu se poate procura și funcționarii nu erau niște lei. Orice le puteai cere cînd era vorba de serviciu, de exemplu să vie noaptea la birou pentru a face ore suplimentare sau să copieze un milion de cifre pe un formular mare cît un cearșaf, dar nu li se putea pretinde să devină eroi peste noapte și să facă revoluție.

O importantă adunare, cu discursuri ale conducătorilor sindicatului, fusese organizată într-o piață de la periferie, unde vinerea se ținea tîrgul de vechituri iar în alte zile copiii cartierului se jucau cu mingi făcute din cîrpe sau legau o tinichea de coada unui cîine, alergînd după el cu urlete și aruncînd

pietre. Toți funcționarii care rezistaseră la tentația de a trece pragul porților de la birouri începură încet-încet să se aglomereze pe străzile care duceau spre acel loc de adunare. În adevăr, fiecare, în adîncul sufletului său, ar fi preferat să se întoarcă în liniște acasă, în loc să cutreiere pe străzi, unde mișunau atîția zbiri care îi urmăreau tocmai pe ei, pe funcționari. Dar mergînd în grupuri numeroase, fiecare se simțea într-un anumit fel ocrotit de celălalt, și apoi toți erau curioși să participe la adunare nu atît cu speranța că s-ar fi putut anunța o creștere a salariului, cît pentru a vedea dacă mai erau și funcționari de la alte instituții. Observîndu-se de departe, își făceau semn și veneau unul către altul, în timp ce fiecare spunea colegilor săi : „Uite pe cei de la Intendență —... Uitați-vă, e tot Serviciul Tehnic în păr !... Cei de acolo sînt de la Prefectură... Uite și Comisia Lucrărilor Publice !... Uite și Tezaurul !... Iată și Prevederile Sociale !... Dumnezeule, părea cu neputință să existe atîția funcționari ! În adevăr, jumătate din populație era formată din funcționari și cînd te gîndești că atîția dintre ei — gugumanii — se duseseră la serviciu și, în clipa aceea, la ora aceea, stăteau ursuzi îndărătul birourilor lor ! Drept ar fi fost să nu fi avut nici o sporire de salariu : Ce făcuseră ca să o merite ?

Funcționarii, văzîndu-se în număr atît de mare, căpătau curaj și, cu toate că rămîneau în grupuri compacte, circulau discutînd cu voce tare și gesticulau dîndu-și importanță în fața acelora pe care îi întîlneau. Dacă dădeau de o patrulă de polițiști, traversau prudenți strada, de pe un trotuar pe celălalt, fără a arăta însă că se tem, dimpotrivă, luîndu-și ostentativ un aer degajat și prefăcîndu-se că se opresc să privească cîte ceva în vitrine. Lumea, la rîndul său, observa cu multă curiozitate pe toți acei funcționari care colindau pe străzi la o oră atît de neobișnuită, cu aerul unor studenți plecați mai

devreme de la cursuri. Băcanii, ieşind în pragul prăvăliilor, se uitau în linişte la acei paşnici grevişti, fără să le treacă prin minte să coboare obloanele, aşa cum se întîmpla cînd erau greve pe şantier... Cu toate acestea, funcţionarii se simţeau nişte revoluţionari. Cutreieratul acela împreună pe străzi făcea să le vină în minte luptele patrioţilor, iar unii îşi închipuiau că fiecare grup avea cîte un steag, roşu şi cusut în fir, cu inscripţii: Cadastru, Intendenţă, Oficiul Lucrărilor Publice, Impozite Indirecte...

Deodată, cînd cîteva mii de funcţionari umpluseră piaţa unde urma să aibă loc adunarea, se auzi un urlet de sirene din toate părţile şi automobile roşii, pline de poliţişti, năvăliră dinspre patru-cinci străzi diferite. Zăpăceala fu enormă, mulţimea funcţionarilor încercînd să se pună la adăpost într-o parte sau alta şi, trezindu-se ca prinsă într-o capcană, în acea neaşteptată panică, clocotea în mijlocul pieţei ca într-o căldare. Funcţionarii mai sprinteni se căţărau pe stîlpii felinarelor rămînînd acolo cu mîinile şi cu picioarele sprijinite pe unde puteau, în ciorchini de nouă sau zece inşi fără a mai ţine seama de gradul lor. Alţii căutau să se baricadeze în gangurile caselor iar alţii să treacă peste pervazurile ferestrelor la parter, unde se iviseră locatarii pentru a vedea ce se întîmplă. Automobilele roşii se repezeau împotriva funcţionarilor, cu zgomote teribile de motoare şi cu sirenele urlînd, ca şi cum ar fi vrut să-i turtească, şi din cauza fricii din cînd în cînd cădea de la înălţime cîte un funcţionar dintre cei căţăraţi pe stîlpi. Toţi, alergînd la întîmplare, cu o mînă ţinîndu-şi pălăria ca să nu le zboare — ceea ce ar fi însemnat s-o piardă iremediabil în acea învălmăşeală — protestau strigînd, plini de indignare dar şi de frică. „Sînt de gradul al optulea", striga un administrator de la Serviciul Administraţiei, sărind cu sprinteneala unui ied, cum nu mai făcuse de cînd era copil. „Ruşine — urla unul mai

bătrîn, secretar adjunct la Registru — sînt funcționar din grupul B ! Am douăzeci și trei de ani de carieră..." Dar chiar în acel moment, lovindu-se de un desenator de la Oficiul Lucrărilor Publice care alerga uitîndu-se înapoi, se rostogoli pe caldarîm împreună cu el în timp ce pălăria îi ajunsese printre picioarele unui grup de funcționari necunoscuți care călcau pe ea fără respect. Polițiștii, întărîtați de ordinele ministerului, păreau că-i urmăresc cu plăcere în acel mod pe bieții impiegați, izgonindu-i din toate părțile și terorizîndu-i cu sirenele și cu zgomotul motoarelor. La un moment dat, ca și cum ar fi vrut să captureze o pradă dintre nenorociții care fugeau fără posibilitate de a se apăra, apucară de umeri, ridicîndu-l de gulerul paltonului, pe un arhivar de la Intendență, mic și prăpădit, care printre sutele de colegi de toate gradele și categoriile, părea că mai mult decît oricare altul poartă pecetluită în fiecare părticică din ființa lui mizeria condiției sale de impiegat. Cînd acel nenorocit de arhivar se simți apucat astfel, terorizat de polițiștii care voiau să-l urce cu forța într-un automobil pentru a-l duce la închisoare, începu să strige cît putu de tare cu o voce disperată și ascuțită : „*Commendatore ! Commendatore,* salvează-mă ! socotind, în panica lui, că șeful său putea să-l libereze. Lăsați-mă ! îi implora el pe polițiști. Nu mă nenorociți ! Mi-am făcut totdeauna datoria. Lăsați-mă să plec..." Dar polițiștii îl înghesuiau și mai tare încercînd să-l urce în camion și nici unul dintre colegii acelui nefericit care asistau la scenă nu îndrăznea să miște un deget pentru a-l ajuta. „Ajutor, *commendatore,* striga arhivarul pe jumătate mort de frică, lăsați-mă să plec ! Am o familie de întreținut ! Nu sînt un delicvent ! Ajutor... Cîștig treizeci de mii de lire pe lună... Treizeci de mii... Treizeci de mii !"

Și strigătul umplea întreaga piață în care toate celelalte voci și zgomote se stinseseră, zguduind de-

odată, ca o înfiorare, miile de funcţionari. Aceştia, ca şi cum s-ar fi înţeles cu toţii, începură să se apropie cu paşi mici de poliţişti şi de arhivar înconjurîndu-i din ce în ce mai strîns ; pînă şi cei ascunşi în gangurile caselor scoaseră capul, ieşind din adăposturile lor iar cei care încă mai stăteau căţăraţi pe stîlpi săriră jos. Nici unul n-ar fi ştiut după aceea să povestească cum se petrecuseră lucrurile ; dar la un moment dat, toţi funcţionarii din piaţă strigară ca şi cum ar fi mugit şi sute de mîini îl apucară pe arhivar ridicîndu-l în văzduh ca pe ceva foarte uşor — încît părea că în aer, deasupra mulţimii, se vedea plutind doar un palton — şi îl liberară.

În învălmăşeală, funcţionarii Cadastrului care nu alcătuiau un grup numeros — şi din această cauză stăteau să asiste mai curînd ca nişte spectatori la tot ce se întîmpla — se văzură tîrîţi de mulţimea colegilor de la celelalte instituţii care se îndepărtau în mare grabă de piaţă. Astfel, o dată risipită cu forţa acea adunare din care nimănui nu i-ar fi trecut prin minte să se teamă că ar putea lua naştere o revoluţie, funcţionarii se răspîndiră pe străzi şi unii se întoarseră acasă, alţii rămaseră să vagabondeze dezamăgiţi şi umiliţi, alţii, în sfîrşit, sub efectul unei remuşcări, se duseră la birou cu speranţa că-şi vor putea pune semnătura pe condica de prezenţă, luîndu-şi toate măsurile cum se zice şi prefăcîndu-se că n-au participat la grevă.

Fratellini, care în timpul celor întîmplate în piaţă devenise palid ca un mort, ascunzîndu-se cînd în spatele Brigadierului, cînd în spatele lui Mariotti sau al lui Costante, spunea acum că el ştiuse totdeauna că aşa avea să se întîmple şi că erau pierduţi cu toţii. Ce să mai aştepte sporiri de salariu ! Partea rea urma de-abia de-acum încolo şi la minister se pregăteau probabil listele funcţionarilor care trebuiau loviţi cu cele mai grave pedepse : o vor simţi

cei care aşteptau o înaintare în grad sau o pensie de vechime în serviciu! El era dintre cei care, văzînd întorsătura proastă a lucrurilor, căutau să facă pe şireţii prezentîndu-se la birou cu un aer spăşit şi cu speranţa de a fi iertaţi ca şi cum nimic nu se întîmplase. Ruşinîndu-se însă de colegi să dezvăluie, aşa pe faţă, asemenea intenţii, se certa cu Chiapponi care în toată povestea cu greva se retrăsese cu abilitate deoparte.

În adevăr, dată fiind calitatea lui de şef de serviciu, adevărat sau improvizat, rămăsese în linişte la postul său îndărătul biroului acoperit cu muşama neagră al lui *cavalier* Cimino.

— Iată, zicea Fratellini, am riscat şi acum va trebui să suportăm consecinţele nebuniilor noastre, în timp ce el nu va fi atins. E drept acest lucru? Şi pe deasupra mai sîntem şi în mîinile lui... Numai să nu spună că n-am fost la birou, ca să nu ne nenorocească!

Fratellini era plin de venin în timp ce spunea aceste lucruri, care erau adevărate de altfel, lăsînd la o parte teama lui exagerată; pentru că nimeni nu se îndoia că în cazul cînd ar fi existat un pericol de pedeapsă din partea ministerului, Chiapponi i-ar fi salvat. Şi din această pricină nu luau în serios tot ce spunea Fratellini.

— Glumiţi, glumiţi, bombănea el, dar eu vă spun că trebuie să ne gîndim cum să dregem lucrurile! Dacă prefectul cere tuturor şefilor de serviciu numele funcţionarilor care au participat la grevă, ce ne facem? Dar dacă a şi făcut-o? Sîntem pierduţi, v-o spun eu.

La asemenea lucruri nimeni nu se gîndise şi ele erau mai mult decît probabile.

— La dracu, zise Mariotti puţin. întunecat, ce ne facem?

— Ce ne facem? răspunse Fratellini, trebuie să ne întoarcem imediat la birou înainte de a fi prea tîrziu.

Şi toţi de data asta arătîndu-se în adevăr îngrijoraţi fără să-şi dea seama grăbeau pasul în lungul străzii pe care nu se mai vedea nici un funcţionar. Puteai să juri că toţi se găseau la mesele lor, căutînd să uite şi să facă uitată de către ceilalţi povestea urîtă la care participaseră dimineaţa.

— Vom ajunge la vreme ? gîfîia Fratellini. Dacă prefectului îi trece prin minte să telefoneze... Sîntem pierduţi.

— E adevărat, zise Brigadierul oprindu-se un moment. De ce nu-i telefonăm lui Chiapponi ?

— Să telefonăm, să telefonăm, exclamară într-un glas Mariotti, Fratellini şi Faccenda, unde e un telefon ? Iute !

Dar Brigadierul, care avusese acea idee, se gîndea la cu totul alte lucruri decît să atragă atenţia lui Chiapponi cum să se comporte cu prefectul, dacă acesta se va prezenta la birou şi îi venise în minte o farsă pe care o comunică lui Gino, şoptindu-i cîteva cuvinte la ureche.

Trebuie să vă spun, în adevăr, că dacă Chiapponi se spălase pe mîini cu satisfacţie de toată greva, neputînd participa la ea în calitate de şef de serviciu, avusese griji mai mari decît toţi simţindu-se responsabil faţă de minister pentru comportarea funcţionarilor. Fiecare scrisoare care sosea şi în care erau avertizări şi ameninţări pentru cei ce ar fi participat la grevă îi sporea neliniştea.

— Vedeţi ce scriu, spunea el arătînd scrisoarea tuturor. O să mă băgaţi în mare încurcătură. Se vor răfui cu mine !

Şi retrăgîndu-se în biroul lui *cavalier* Cimino îşi lua capul între mîini frămîntat de presimţiri negre. N-avea nici o autoritate pentru a-şi convinge colegii să nu participe la grevă, pentru a-i constrînge să vină la birou, şi pe de altă parte, deşi se temea de ceea ce i s-ar fi putut întîmpla, îşi spunea că dacă ceilalţi riscau într-un fel, era drept să riște şi

el în felul său. Şi îi jucau în faţa ochilor acele cifre de măriri de salariu, regretînd timpul cînd îl aveau pe *cavalier* Cimino, cînd era un funcţionar ca toţi ceilalţi şi nu ştia cît cîntărea răspunderea conducerii.

În acea dimineaţă venise la birou ca în toate zilele şi stătuse la fereastră, spionînd ce se întîmpla în stradă. Văzînd că nimeni nu se prezintă la serviciu, se plimbase prin încăperile goale şi, în cele din urmă, pentru a nu se plictisi stînd acolo fără a face nimic, se apucase să pună în ordine rechizitele din dulapul cu geamuri, ale cărui chei le păstra la el. Era un lucru pe care dorea să-l facă de mult, dar şovăise totdeauna pentru ca ceilalţi să nu-şi închipuie că vrea să ia ceva de acolo. În schimb acum, cînd era complet singur în tot serviciul, putea să se dedice acestei îndeletniciri. Luîndu-le una cîte una din dulap, începu să le pună pe birou, mai întîi toate cutiile cu creioane negre de desen care erau douăsprezece, apoi cele cu creioane roşii şi albastre, care erau şapte, dintre care una deschisă, şi apoi treptat tot restul — gume, sticluţe de tuş, penare de tocuri, topuri de hîrtie velină sau cu pătrăţele, panglici de maşini de scris, panglici de maşină de calculat şi alte minunăţii. Clădise din toate acele lucruri un munte. Patrimoniul acesta de obiecte de cancelarie care se afla acolo sub ochii lui, la îndemîna lui, îi crea un complex sentiment de orgoliu — fiindcă se simţea stăpîn pe ele — şi de respect — pentru că în fond nu era stăpînul lor. Atingea cînd un obiect, cînd un altul, luînd un creion roşu dintr-o cutie şi punîndu-l la loc sau distrîndu-se să numere cutiile cu panglici de maşină de calculat şi făcînd din ele o piramidă ; totul era ca un joc, un joc de şef de serviciu. Chiapponi uitase de grevă şi de tot cînd deodată sună telefonul. „Cine o fi ? se întrebă el mergînd către aparat, lumea nu ştie că astăzi birourile sînt închise ?“

— Alo, zise el cu un ton autoritar ducînd receptorul la ureche.

— Alo, răspunse cu voce schimbată Brigadierul. Biroul Cadastrului ? Şeful serviciului e acolo ?

— Eu sînt şeful serviciului, zise Chiapponi, cine vorbeşte ?

— Aici prefectul — zise vocea de la telefon.

Chiapponi tresări, îi pieri suflarea, se fîstîci tot.

— *Commendatore*... Excelenţă... Bună ziua, Excelenţă, ordonaţi...

— Cîţi funcţionari aveţi în birou ? întrebă sec vocea de la telefon.

— Nici unul, Excelenţă, răspunse Chiapponi.

Acel răspuns îi venise spontan, ca un adevăr inevitabil. Chiapponi auzi un muget în aparat.

— Cum nici unul ? Nemaipomenit ! Şi dumneata ? N-ai încercat în nici un fel... Dar dumneata ştii că celelalte birouri au lucrat normal ? Ce ai făcut ca să opreşti funcţionarii să facă grevă ? Nu cumva eşti de acord cu ei ? Nu cumva eşti un subversiv dumneata ? Vrei să fii subversiv ?

Brigadierul abia se ţinea să nu rîdă în mijlocul frazelor.

— Excelenţă, eu... răspunderea mea, Excelenţă, nu e... Am făcut tot posibilul... îngăima Chiapponi căruia îi tremura receptorul în mînă.

— Eşti un incapabil, se răsti vocea. O să daţi socoteală Direcţiunii generale !

— Excelenţă, eu... încerca din cînd în cînd să răspundă Chiapponi bîlbîindu-se şi simţind cum i se înmoaie genunchii. Ar fi vrut să spună numai atît : că el nu era şeful serviciului, cel adevărat. Dar de fiecare dată nu izbutea să spună mai mult decît : Excelenţă, eu, copleşit imediat de vocea care urla în telefon.

— Ai să fii destituit ! Voi trimite chiar astăzi un raport ministrului ! Dumneata eşti nedemn de postul pe care-l ocupi. Şi în fine... sînt informat că te

ţii de băutură, ruşine ! Voi spune şi acest lucru în raportul către ministru ! Poţi să te consideri destituit!

Cu o pocnitură scurtă Brigadierul puse receptorul jos înainte de a izbucni în rîs, dar sfîrşitul brusc al înştiinţării veni ca o ultimă lovitură de măciucă pentru Chiapponi care, lac de sudoare şi clătinîndu-se, continua să bîlbîie la celălalt capăt al firului: „Excelenţă, eu... ascultaţi-mă, Excelenţă... eu nu sînt..." în receptorul care-i dîrdîia în mînă. Nici ultima acuzare de la sfîrşit, cum că ar fi un beţiv nu-i trezi nici o bănuială asupra autenticităţii personajului cu care vorbise, dîndu-i dimpotrivă certitudinea că prefectul avea ceva personal cu el şi se simţi pierdut.

Biroul se învîrtea cu el şi faptul că se afla singur în camerele acelea pustii îi spori sentimentul nenorocirii de care fusese cuprins. „Destituit !... destituit..." repeta el vorbind singur, ca un om beat, în timp ce atingea cu mîna birourile şi pereţii. „Raport la ministru... Destituit..." Şi în desperarea aceea îi apăru înaintea ochilor chipul doamnei Clorinda.

— Toate sînt din vina ta, zicea ea, papă-lapte ce eşti fiindcă n-ai ştiut să te faci respectat !

— Blestemaţilor, urlă Chiapponi adresîndu-se colegilor ca şi cum ar fi fost de faţă. Blestemaţi ce sînteţi, m-aţi nenorocit ! şi îşi da cu pumnii în cap, apoi disperarea lui transformîndu-se dintr-o dată în furie mătură cu mîna tot muntele de rechizite pe care-l adunase pe masă. Blestemaţilor ! blestemaţilor, continuă el să urle cu o voce gîtuită, izbind cu piciorul în lucrurile risipite pe jos, ca scos din minţi, aruncînd în aer cutii de creioane şi gume, peniţe şi sticluţe de cerneală, provocînd un dezastru atît de mare încît pînă şi pereţii, obişnuiţi cu calmul somnoros al lui *cavalier* Cimino, păreau îngroziţi.

Cînd începură să vină funcţionarii, îi auziră urletele de pe scară şi nu izbutiră să priceapă ce se întîmplase. Năvăliră toţi în camera şefului şi rămaseră înmărmuriţi, nu atît de înfăţişarea de nebun a

lui Chiapponi, cît de distrugerea rechizitelor de birou pe care o săvîrşise : toată podeaua era plină de cutii rupte, de creioane, de hîrtii şi alte lucruri iar ici şi colo un pîrîiaş gros de cerneală se scurgea printre despărţiturile cărămizilor. La apariţia colegilor săi Chiapponi rămase năucit, uitîndu-se la ei cu o privire înceţoşată.

— Dar ce se întîmplă ? Ce ai făcut, ai înnebunit, exclamă Costante.

— Sînt destituit, zise Chiapponi parcă vorbind cu el însuşi, destituit... Prefectul va trimite un raport la minister...

— Prefectul ! repetă Fratellini tresărind şi devenind palid. Prefectul ! Dar ce-ai făcut ?... I-ai spus că n-am venit nici unul la birou ?... (În adevăr el fusese ţinut deoparte cu un pretext oarecare de către ceilalţi în timp ce Brigadierul îi telefonase lui Chiapponi, astfel că farsa îl privea şi pe el.) Lui Fratellini îi tremura vocea de supărare şi voind să se îndrepte către Chiapponi fu gata să alunece peste creioanele semănate pe podea.

— Ce i-ai spus prefectului ? repeta el. Ne-ai nenorocit, idiotule ! Ne-ai nenorocit pe toţi.

— Ah — urlă Chiapponi — eu v-am nenorocit, blestemaţilor ? Voi, voi... Din vina voastră sînt destituit... Şi repezindu-se către Fratellini, era cît pe-aci să cadă şi el din pricina creioanelor.

Ceilalţi, cărora le trecuse uimirea provocată de ceea ce văzuseră la intrarea lor în cameră, nu-şi mai putură stăpîni rîsul, şi se ţineau de burtă, se băteau unul pe altul pe umăr, alunecînd şi ei pe creioane, dînd din mîini ca şi cum şi-ar fi ieşit din minţi. Nu se mai gîndeau la grevă, nici la obiectele de cancelarie pe care le călcau în picioare, ci numai la farsa aceea izbutită cum nu mai fusese alta.

Chiapponi şi Fratellini se uitau de la unul la altul, neputînd crede că totul fusese doar o glumă iar ceilalţi, văzîndu-le mutrele, rîdeau şi mai tare arătîndu-i cu degetul. Tocmai atunci, în hărmălaia

aceea, sună telefonul. Ca prin farmec se făcu tăcere, fiecare rămînînd în atitudinea în care se găsea, cu gura căscată sau cu un braţ în aer ori cu mîinile pe burtă, pentru că toţi avuseseră acelaşi gînd: de data asta putea fi chiar vocea prefectului! În clipa aceea, cînd telefonul sună pentru a doua oară, Chiapponi înţelese în sfîrşit. Clătinîndu-se peste creioane se duse la aparat. Toţi îşi ţinură răsuflarea.

— Alo, zise Chiapponi respirînd greu, alo... da, Excelenţă... Bună ziua, Excelenţă... Şeful serviciului în persoană... Ordonaţi, Excelenţă... Toţi sînt prezenţi... Voi comunica Direcţiunii generale... Aşa cum ordonaţi dumneavoastră... Toţi sînt prezenţi...

Şi punînd receptorul la loc înconjură biroul clătinîndu-se şi se prăbuşi în fotoliul lui *cavalier* Cimino ca şi cum era gata să i se facă rău.

IX

Într-o zi Părintele Zappata care era cel mai iute la lucru dintre toţi şi care nu umbla prin birouri să stea la palavre şi citea ziarul numai o jumătate de oră, după ce-şi lua masa pe birou, se prezentă la Chiapponi ca să-i mai ceară numere de copiat.

— Bine, bine, aşteaptă un moment, îi răspunse Chiapponi aşezat la biroul lui *cavalier* Cimino şi care imediat ce-l văzuse intrînd pe părintele Zappata se prefăcuse că deschide cu un cuţit de tăiat hîrtie o scrisoare de la Direcţiunea generală sosită cu cincisprezece zile în urmă. Scoase deci din sertarul de la mijloc al biroului „Jurnalul de lucrări" şi începu să urmărească cu degetul pe pagini. Terminînd, în timp ce părintele Zappata aştepta liniştit, bombăni ceva şi reluă operaţiunea de la capăt, mai atent. Repetă acest lucru de trei sau patru ori şi în sfîrşit o expresie de nedumerire i se aşternu pe faţă.

— Nu mai sînt... nu mai exîstă... nu mai există numere, zise el ridicînd ochii şi comunicînd părintelui Zappata prin aceste cuvinte vestea descurajantă. Acesta nu izbuti cîteva clipe să scoată nici un cuvînt, cu aceeaşi nedumerire zugrăvită pe figură.

— Cum, îngăimă el, însemnează că... s-a sfîrşit ?

— Da, răspunse cu acelaşi ton Chiapponi, chiar aşa. S-a terminat.

Amîndoi se uitau unul la altul, fără să zică nimic, cu aerul că o nenorocire de neprevăzut se întîmplase în acel moment sub ochii lor. Şi totuşi era vorba de un lucru care nu-i lua prin surprindere : toţi ştiau că în luna iunie, scăzînd din săptămînă în săptămînă, lucrările se vor termina. Numai că acum, găsindu-se deodată în faţa acelei realităţi, Chiapponi şi părintele Zappata nu puteau să-i dea crezare. La gîndul că nu mai exista nici un număr de copiat se simţeau ca şi cum pe neaşteptate li s-ar fi tăiat respiraţia, ca şi cum soarele s-ar fi întunecat, ca şi cum... Ca şi cum nu le mai venea să creadă că sînt în viaţă.

Într-o clipă vestea că nu mai erau numere de copiat se răspîndi prin birouri, lăsîndu-i pe toţi descumpăniţi. Cei care rămăseseră puţin în urmă cu lucrul începură să facă socoteli şi îşi dădură seama că nu mai aveau decît trei-patru zile pînă să-l sfîrşească.

— Acum, zise Chiapponi îngrijorat că părintele Zappata putea rămîne cu braţele încrucişate — cineva trebuie să mai dea celorlalţi din lucrul lui.

— Ce vrei să zici ? — exclamă Mariotti fără să-l lase să termine — să dau din lucrul meu ?... Nici prin gînd nu-mi trece ! Lucrul meu îl termin eu singur. Nici un număr, absolut nici unul ! şi acoperi cu mîinile formularul pe care-l avea în faţă ca şi cum ar fi vrut să-l apere de lăcomia părintelui Zappata.

— Nimic, nimic ! exclamară şi ceilalţi. Fiecare îşi va sfîrşi singur lucrul lui ! Iar dacă Chiapponi ar fi insistat să se cedeze un singur număr altcuiva, s-ar fi iscat o adevărată încăierare. Astfel că părintelui Zappata nu-i mai rămase altceva de făcut decît să se întoarcă în biroul lui unde se rezemă cu

coatele pe masă cufundat în gînduri triste. Cît despre ceilalţi, Mariotti, Brigadierul, Faccenda şi chiar Gino, care uneori rămîneau în urmă cu luni de zile la lucrări, intrînd acum în panică începură să copieze pe formulare cele cîteva sute de numere care le mai rămăseseră fiecăruia, cu atîta avînt, încît în două ore terminară tot şi rămaseră ca buimăciţi, cu tocul încă în mînă uitîndu-se lung la modelul pe care-l aveau în faţă, asemănător cu alte zeci de mii pe care timp de douăzeci de ani le umpluseră cu numere. Acesta era ultimul.

Aşa cum i se întîmplase şi lui Chiapponi şi părintelui Zappata, nimeni nu izbutea să creadă în cruda realitate pe care o avea în faţă şi, la un moment dat, cînd toţi funcţionarii erau adunaţi la secretariat parcă spre a cerceta împreună calea de a ieşi din această tristă situaţie, îi cuprinse pe toţi o ciudată nelinişte. Îşi tot spuneau unul altuia fraze ca : „Nu, nu e posibil !... Aşa ceva nu se poate întîmpla... Cine pretinde lucrul ăsta ? Nu, nu e adevărat ! Trebuie să mai existe numere pe undeva..." şi începură să caute prin tot biroul dacă nu mai existau cumva numere de copiat. Mai întîi voi fiecare să vadă cu propriii lui ochi „Jurnalul de lucrări" al lui Chiapponi, apoi începură să scotocească printre formularele şi imprimatele risipite pe mese, se uitară peste tot, prin rafturile de pe coridor unde sute de mii de formulare completate de mult erau legate în pachete de mărime egală şi acoperite de praf de ani de zile, în dulapuri, în sertarele meselor, în arhiva moartă, în sobe şi sub scaune. Cînd nu mai rămase nici o îndoială că n-ar mai fi găsit nici un număr chiar dacă ar fi mers de-a buşilea pe sub mese şi ar fi dat la o parte dulapurile de lîngă ziduri, şi în timp ce funcţionarii se priveau în tăcere, cu feţele lungi, Mariotti avu o idee :

— Poate că, zise el, ar fi cu putinţă... de atîtea ori am lucrat toţi cam în grabă, nu prea ne-am în-

grijit de caligrafie. Dar dacă fiecare şi-ar recopia acele formulare...

— Şi dacă eu v-aş spune, interveni atunci Brigadierul, că n-ar fi de loc rău să aruncăm o privire asupra tuturor bilanţurilor, aşa, pentru mai multă siguranţă ?

— O privire... la bilanţuri... repetară ceilalţi cu respiraţia tăiată. Şi cu toate că îşi dădeau seama că era vorba de un lucru absurd, care ar fi cerut cel puţin vreo zece ani de lucru, pentru o clipă se opriră cu gîndul la această propunere şi se priviră în ochi fără să spună un cuvînt.

— Nu, nu, zise Chiapponi tăind-o scurt. E inutil să căutăm pretexte de lucru. Directorul general ştie că în luna iunie totul trebuie să fie gata şi dacă pierdem timp o să mă învinuiască pe mine. Eu am răspunderea, eu răspund... Trebuie să comunic imediat Directorului general terminarea lucrărilor.

Toţi protestară fără să se opună însă. Bine, e adevărat că Directorul general ştia totul, îşi amintea de toate, notase lucrurile în carneţelul lui, dar o săptămînă se mai putea aştepta.

— Să ne luăm singuri puţină vacanţă, fără a mai face cerere nimănui, propuse Gino. Să venim la birou ca să semnăm condica şi apoi să plecăm la plimbare.

La urma urmei asta era o idee concretă. Dar Chiapponi nu vru s-o admită în ruptul capului. Începuse să stea ca pe ghimpi şi nu avea alt gînd decît acela de a-l informa pe Directorul general că lucrările erau terminate. Numai închipuindu-şi că acesta ar fi putut să i-o ia înainte cu o singură zi, fie urgentînd lucrările, fie pur şi simplu informîndu-se în ce stadiu erau, Chiapponi era agitat şi abia aştepta să se închidă în biroul lui *cavalier* Cimino, să se concentreze şi să se reculeagă pentru a fi la înălţimea evenimentului şi pentru a face ciorna scrisorii adresate Direcţiunii generale.

Cînd în sfîrşit putu să se dedice acestui lucru, recurse la toate resursele lui intelectuale. După un

ceas, pe o grămadă de foi risipite pe birou izbutise să scrie doar : Stimate domnule Director general... Ilustre *commendatore,* Domnule Director general... Domnule Director general... Distinse *signor commendatore* director preailustru... Într-adevăr... pînă în ziua aceea, nu avusese niciodată prilejul să-i scrie personal Directorului general, ci adresase scrisorile oarecum anonim Direcţiunii generale, folosind formulele cunoscute tuturor funcţionarilor din lume, ca de pildă : Informăm Direcţiunea generală... Direcţiunea generală este rugată să binevoiască a face cunoscute dispoziţiile sale... Deoarece în astfel de formule ceea ce îi izbea mai mult pe funcţionari era cuvîntul „binevoiască", prea puţin întrebuinţat în limbajul obişnuit, în care părea că se concentrează şi se exprimă esenţa puterii birocratice, Chiapponi încercase să înceapă scrisoarea lui către Directorul general şi în felul acesta : „Domnule Director general, binevoiţi..." şi în primul moment fusese mulţumit, dar apoi îl cuprinseseră îndoielile nefiind prea sigur de sensul şi valoarea cuvîntului „binevoiţi" şi terminase prin a renunţa la el.

După o oră de încercări zadarnice, se afla tot la punctul de plecare şi cu gîtul strîmb şi pleoapele strînse cerceta una după alta foile ciornelor întinse în faţa lui, în timp ce cuvintele Director general, preailustru, c*ommendatore,* binevoiţi, i se învîrteau prin cap fără vreo speranţă că le va mai putea îmbina în vreun fel. Şi apoi ? Chiar dacă ar fi izbutit să găsească formula de început, trebuia să scrie toată scrisoarea pînă la capăt... Chiapponi simţi că îngheaţă. Numai ideea că trebuia să ducă scrisoarea pînă la capăt îl făcu să-şi lase braţele în jos. Nu, cerea prea mult de la el însuşi, nu va fi niciodată în stare să-i scrie Directorului general, era ceva prea greu pentru el. El nu era *cavalier* Cimino, un adevărat şef de serviciu, era un biet funcţionar de categoria a treia. Nu îndrăznea să-i scrie per-

sonal Directorului general... Atunci îi veni dintr-o dată în minte ideea să telegrafieze. O telegramă i-ar fi dat în primul rînd Directorului general o idee despre graba cu care el comunica încheierea lucrărilor şi cu care cerea instrucţiuni asupra situaţiei personalului. Dar nici redactarea telegramei nu era lucru uşor. Izbuti totuşi s-o ducă la capăt în timpul orelor suplimentare şi după ce-l chemă pe Costante ca să-l trimită la poştă să ducă textul pe care-l redactase, se răzgîndi, luînd hotărîrea de a se duce el în persoană. De acolo se întoarse direct acasă.

Timp de două zile funcţionarii stătură în aşteptarea urmărilor. Veneau la birou ca de obicei şi-şi petreceau timpul pălăvrăgind la secretariat, dar erau prost dispuşi şi n-aveau nici un chef de vorbă de vreme ce pe mese n-aveau nimic de lucru. Din ordinul lui Chiapponi şi ca să facă totuşi ceva, începură să aranjeze în dulapuri şi rafturi pachetele de formulare de toate tipurile şi în timp ce umblau cu ele se întristau şi mai tare, gîndindu-se cîte mii şi mii de numere erau scrise pe foile acelea, acum cînd nu mai aveau de copiat nici măcar unul singur. Pe mese zăceau risipite formulare necompletate şi din cînd în cînd le venea să ia tocul şi să scrie la întîmplare trei sau patru numere, apoi rămîneau pe gînduri, privindu-le.

A treia zi sosi o scrisoare de la Direcţiunea generală şi în acelaşi timp apăru şi şeful Oficiului de păstrare — *commendatore* Bardella — care primise şi el instrucţiuni de la Direcţiunea generală să ia în primire toate actele şi aşa-zisul inventar al biroului. Chiapponi îl primi pe *commendator* Bardella în biroul lui *cavalier* Cimino, invitîndu-l să ia loc în fotoliul de la birou, lucru pe care *commendatore*-le îl făcu fără nici o şovăială trecîndu-şi chiar degetul pe muşamaua neagră şi strîmbîndu-se cu dezgust cînd văzu urma rămasă în praful de pe birou. În timp ce Chiapponi stătea în picioare în faţa biroului într-o atitudine respectuoasă, *commendatore*-le se

uita împrejur fără a spune un cuvînt, strîmba din nas şi pufăia ca şi cum ar fi simţit un miros urît, exprimîndu-şi astfel tot dispreţul pentru acele imobile vechi şi deteriorate. El avea un birou frumos, în stilul Renaşterii.

— Ce să fac cu toate vechiturile astea ? spuse el ca introducere. O să le punem pe foc. Pînă una-alta trebuie să luăm în primire totul după regulile cuvenite.

Chiapponi se sprijinea cînd pe un picior, cînd pe celălalt, foarte încurcat şi simţind aproape nevoia să se scuze :

— Da, *commendatore*, e în adevăr un birou vechi... de mulţi ani... la un moment dat *cavalier* Cimino voise să ceară birouri noi, de fag...

— Văd şi eu, i-o tăie scurt *commendatore*-le, continuînd să strîmbe din nas, nici măcar un negustor de vechituri n-ar cumpăra aşa ceva... La mine la birou am cumpărat mobile noi-nouţe în stil modern, am cheltuit cinci milioane !

Din felul cum spunea aceste lucruri ai fi crezut că cele cinci milioane le cheltuise din buzunarul lui şi era destul de ridicol că se lăuda cu o asemenea achiziţie dîndu-şi aere în faţa unui biet funcţionar cum era Chiapponi. De altminteri, toţi şefii de birou sînt aşa. Publicul căruia îi dedică de preferinţă spectacolul importanţei şi puterii lor este din rîndul funcţionarilor de a treia categorie, din moment ce orice altă persoană este exclusă de la privilegiul de a cinsti în măsura cuvenită înaltul prestigiu al gradului lor. În acest sens *commendatore* Bardella nu era, la urma urmei, dintre cei mai răi. Nu-şi dădea aere de dragul de a şi le da şi poate că nu şi le dădea de loc. Era pur şi simplu plin de un sincer orgoliu pentru biroul lui frumos mobilat şi dacă nu l-ar fi împiedicat soţia, ar fi adus şi husele şi argintăria de acasă în biroul lui mobilat în stilul Renaşterii, pentru a-l face şi mai somptuos. Nu era nici măcar — cum să spun ? — tipul obişnuit al *com-*

mendatore-lui : nu era gras şi n-avea burtă, nici chelie şi nici dinţi de aur. Deşi nu se putea spune că ar fi tînăr, avea înfăţişarea unui om bine făcut, înalt, slab, suplu, cu părul argintiu pieptănat cu îngrijire şi cu nasul acvilin ; în sfîrşit, o figură aproape aristocratică de *commendatore*. Dar nu se putea stăpîni să nu se laude în faţa oricui cu mobilele biroului său şi cu preţul lor.

Condus de Chiapponi dădu repede o raită prin toate birourile, privind fiecare lucru cu un ochi critic şi exprimîndu-şi părerile cu voce tare. Se oprea în faţa rafturilor şi dulapurilor pline cu pachete de imprimate şi repeta : „o să ajungă un camion sau două ca să transportăm toată mobila aceasta ?" sau : „unde o să pun toate lucrurile astea ? cîte încăperi vor trebui golite ca să încapă toate astea ?" Şi uitîndu-se cu răceală la „lucrurile alea" părea că le măsoară numai după greutate şi volum, uitînd de conţinutul lor preţios, rezultatul atîtor ani de muncă. Funcţionarii, care împreună cu Chiapponi mergeau în urma lui din birou în birou oprindu-se respectuos în prag, se simţeau oarecum umiliţi auzindu-i cuvintele şi plecau ochii cu tristeţe, fără a spune un cuvînt, apoi priveau sutele de pachete de imprimate în care îşi lăsaseră jumătate din viaţă şi care pentru ceilalţi nu mai reprezentau acum decît „lucrurile alea", care trebuiau strînse la un loc şi încărcate într-un camion.

— Bine, spuse în cele din urmă *commendatore* Bardella cînd îşi termină vizita. Un camion sau două, o să vedem... Şi va trebui să preiau mobila după inventar, o să vie intendentul nostru, *cavalier* Savelli, mîine, deşi... ce-aş putea face cu toate vechiturile astea ? Apoi plecă.

Funcţionarii mai trişti ca niciodată umblau prin birourile care le făceau impresia unei case părăsite şi pustii, golită deodată de orice viaţă.

În dimineaţa următoare, aşa cum spunea *commendator* Bardella, în vederea formalităţilor pen-

tru verificarea inventarului sosi *cavalier* Savelli. Era un om mic de statură şi slab, adus de spate, cu ţeasta lunguiaţă, avînd în jurul ei o firavă coroană de păr între alb şi galben — adică de culoarea hîrtiilor vechi ale birourilor — cu o pereche de ochelari groşi pe nas iar pe nara dreaptă cu o pată violetă, datorită, cum devenea limpede după numai cinci minute de conversaţie cu el, unui ciudat tic nervos care-l făcea să ridice în fiecare clipă nasul în sus apăsîndu-se cu un deget tocmai pe acel loc, iar degetul îi era întotdeauna plin de praf sau de cerneală. Prin aspectul său meschin, *cavalier* Savelli trăda oboselile unei întregi cariere de impiegat de categoria a treia, şi mişcîndu-se totdeauna ca un şoricel harnic avea în acelaşi timp un aer comic şi maliţios, într-un cuvînt acel aer de teribilă meticulozitate, caracteristic tuturor funcţionarilor vechi, aflaţi în exerciţiul funcţiunii. Atingînd limita de vîrstă pentru pensionare, el ar fi trebuit să stea de mult acasă dar fie din neglijenţă, fie ca o recompensă pentru sîrguinţa lui, Direcţiunea generală îl lăsase în serviciu. De cîteva luni, i se împlinise o dorinţă de o viaţă întreagă şi care adesea este îngăduită tocmai funcţionarilor bătrîni, pe punctul de a fi pensionaţi : fusese făcut *cavaliere*. Aceste două fapte, adică menţinerea în serviciu — care-l făcea să-şi închipuie că nu numai biroul, dar şi Direcţiunea generală şi ministerul, precum şi întregul aparat de stat ar fi dat faliment dacă ar fi fost lipsiţi de munca lui — şi primirea titlului de *cavaliere*, îi duseseră zelul pînă la limita extremă. O dată, cînd suflul vîntului intrînd ca o morişcă în birou la el îi amestecase toate hîrtiile de pe masă, smulgîndu-i una şi purtînd-o afară pe fereastră, se aruncase în zbor s-o apuce şi colegii îl apucaseră şi îl trăseseră înapoi de picioare cînd tocmai era pe punctul de a cădea de la etajul trei.

Sarcina delicată de a lua în primire patrimoniul biroului nostru în ce priveşte mobila îi dăduse lui

cavalier Savelli o stare de agitație, temîndu-se să nu se ivească vreo complicație — în cazul cînd, de exemplu, o masă ar fi avut un picior mai puțin și el nu și-ar fi dat seama — și din această pricină era hotărît să deschidă bine ochii și să nu se lase păcălit. Sosi deci cu un aer bănuitor, privi în jurul lui și examină fiecare lucru cu mare atenție din dosul ochelarilor, fără a asculta de nimeni și pretinzîndu-i lui Chiapponi să-l poftească în biroul lui *cavalier* Cimino.

— Bună ziua, *cavaliere.* Luați loc, zise Chiapponi întinzîndu-i mîna și invitîndu-l să se așeze pe fotoliu.

Cavalier Savelli răspunse la salut cu un fel de mormăit, dădu nervos la o parte hîrtiile de pe birou și se uită împrejurul lui ca și cum ar fi căutat ceva.

— Unde e inventarul? întrebă el.

După ce-l avu în mînă, începu să-l răsfoiască cu atenție pentru a-și da seama dacă nu fusese adusă vreo modificare listei de lucruri. În adevăr, din ziua cînd luase ființă biroul nimeni nu mai pusese mîna pe inventar.

— Deci, zise *cavalier* Savelli apăsîndu-și cu degetul nara dreaptă și împingînd-o tare în sus, deci, să începem. Numărul unu: birou de nuc cu șapte sertare acoperit cu mușama neagră. Unde e?

— Iată-l, *cavaliere,* zise politicos Chiapponi, acesta e.

— Care acesta?

— Acesta, *cavaliere.*

— Să-i vedem numărul de inventar. Unde e numărul?

Și fără a mai aștepta nici un răspuns, fiindcă era vorba de un lucru pe care vroia să-l verifice cu ochii săi, se aplecă înconjurînd biroul și atingînd cu nasul lemnul pînă cînd descoperi eticheta cu numărul de inventar. Se întoarse apoi și se așeză făcînd un semn roșu lîngă numărul unu și trecu mai departe.

— Numărul doi: dulap de fag cu ușile de geam. Unde e dulapul?

— Iată-l, *cavaliere,* zise Chiapponi arătîndu-i-l.

Cavalier Savelli se ridică, constată la distanţă de o palmă existenţa dulapului, controlă eticheta cu numărul de inventar şi se întoarse la locul lui.

— Numărul trei : mică etajeră cu şase rafturi. Unde e etajera ?

Se repetară toate operaţiile dinainte, numai că îi fu mai greu să descopere eticheta lipită pe faţa interioară a unuia dintre rafturi astfel că pentru a găsi numărul, *cavalier* Savelli trebui să-şi bage capul între un raft şi altul şi îi căzură ochelarii cînd se retrase.

— Numărul patru : sobă de faianţă. Unde e soba ?

De data asta eticheta nu exista. *Cavalier* Savelli cercetă centimetru cu centimetru suprafaţa sobei, deschise uşa şi îşi vîrî mîna înăuntru scoţînd-o plină de cenuşă, încercă să intre cu capul sub sobă întinzîndu-se pe podea, dar eticheta nu exista.

— Ce e de făcut ? ţipă el. Cum fac să ştiu că soba trecută la numărul patru în inventar e chiar aceasta, pentru că îi lipseşte eticheta.

— Dar, *cavaliere,* căuta să-l îmbuneze Chiapponi, înţelegeţi că după atîţia ani etichetele... vreuna din ele s-a dezlipit... dar mobila aceasta este, *cavaliere.*

— Trebuiau lipite din nou etichetele, continua să strige *cavalier* Savelli. Eu sînt răspunzător faţă de administraţie, trebuie să iau în primire, să garantez şi să semnez procesele-verbale de predare. Să semnez, înţelegeţi ? Să semnez !

De altminteri, deşi striga aşa de tare, apăsînd cu degetul pe nară şi împingînd-o în sus cu atîta forţă încît dacă ar fi avut mustăţi ar fi dispărut în răsucirea nasului, etichetele, acolo unde se dezlipiseră, nu puteau să răsară din nou pe lemnul mobilelor ca nişte ciuperci. De aceea trebui să se resemneze şi să-l creadă pe cuvînt pe Chiapponi, dar din moment în moment devenea mai nervos şi se frămînta şi mai mult, convins că era victima cine ştie cărei

înşelăciuni. Cînd trecu din biroul lui *cavalier* Cimino în alte birouri unde erau funcţionarii, le aruncă tuturora priviri piezişe, pline de neîncredere. Citea numerele de inventar cu o voce stridentă, întorcîndu-se brusc către Chiapponi, ca şi cum ar fi vrut să-l prindă asupra faptului.

— Numărul treizeci şi şapte : un dulap de castan. Unde e dulapul ?... Numărul treizeci şi opt : o masă cu patru picioare. Unde sînt picioarele ? Şi pentru a căuta eticheta cu numărul respectiv intra pe sub mobile, ieşind cu ţeasta plină de fire de păianjen. Deodată, ca şi cum i-ar fi fost greu să descifreze ce scria în inventar, îşi puse iritat ochelarii pe nas, îşi apăsă cu putere nara cu degetul şi-şi duse registrul la un centimetru de ochi, apoi citi cu multă siguranţă :

— Numărul optzeci şi nouă : o pisică. Unde e pisica ?

— Cum, *cavaliere,* zise Chiapponi tresărind, aţi spus... o pisică ?

— Numărul optzeci şi nouă, repetă *cavalier* Savelli, apăsîndu-şi degetul pe inventar, o pisică. Unde e ?

Cu mulţi ani în urmă, într-adevăr, deoarece o mulţime de şoareci invadaseră birourile şi ca să nu fie roase dosarele şi formularele lucrate, Costante găsise o pisică care fusese notată în patrimoniul biroului şi trecută în inventar de către secretarul de atunci, foarte zelos în aceste lucruri. Funcţionarii mai bătrîni îşi aduceau aminte de existenţa acelei pisici care îşi îndeplinise oficial sarcina ei timp de mai multe luni, pînă ce într-o zi, fără ca cineva să fi putut descoperi cauza, dispăruse şi toţi o uitaseră.

— Dar, *cavaliere,* încerca să dea lămuriri Chiapponi amintindu-şi de acel fapt, pisica, mai înainte... O dată exista, apoi se vede treaba că a murit. Ce vreţi, o biată pisică...

— A murit ! ţipă *cavalier* Savelli, a murit ! Aici stă scris : o pisică ! Trebuie să trec în procesul-verbal

luarea în primire a unei pisici. Şi dacă a murit, de ce n-a fost ştearsă din inventar? Trebuie să vă învăţ eu că în caz de stricăciuni sau distrugeri ale unui obiect inventariat, regulamentul cere să se redacteze un proces-verbal special? Unde e procesul-verbal?

Chiapponi nu înţelegea nimic. L-ar fi trimis la dracu' pe acel bătrîn dacă gîndul că s-ar putea afla în faţa unui viitor şef al său — dat fiind că peste puţine zile toţi funcţionarii urmau să fie transferaţi la Biroul de păstrare — nu l-ar fi făcut să adopte o atitudine plină de deferenţă.

— Dar, *cavaliere,* eu... răspunderea mea... şi la urma urmei toţi cei de faţă pot să depună mărturie că pisica aceea a murit... şi neştiind cum să iasă din încurcătură, chemă pe Costante, în timp ce *cavalier* Savelli continua să ţipe.

— Îţi aminteşti, nu e aşa, începu să-l întrebe Chiapponi pe Costante, îndată ce acesta îşi făcuse apariţia, de o pisică... O pisică pe care chiar dumneata ai adus-o la birou cu mulţi ani în urmă...

— Da, da, zise Costante cu un aer uimit. Bîntuia o armată de şoareci pe aici. Acel pisoi l-am adus chiar eu. Se numea Napoleon.

— Napoleon? urlă *cavalier* Savelli ieşindu-şi din pepeni şi făcînd un salt furios, Napoleon? O pisică, Napoleon? Nu prea se înţelegea de ce îl exasperase în asemenea hal acel nume — poate închipuindu-şi că fusese luat în bătaie de joc — un nume în adevăr oarecum neobişnuit pentru un pisoi şi prea puţin măgulitor pentru memoria marelui împărat. Îşi făcură în grabă apariţia Fratellini şi ceilalţi funcţionari din birou, înspăimîntaţi. Nimeni nu izbutea să înţeleagă ce se întîmplase şi auzindu-l strigînd acel nume — Napoleon — unii se gîndiră că Savelli se scrîntise pe neaşteptate.

— Va să zică, ţipa într-una acesta, întors spre Chiapponi, veţi iscăli un proces-verbal în care vă

luaţi răspunderea pentru dispariţia obiectului înregistrat în inventar la numărul optzeci şi nouă.

— Despre ce e vorba ? Ce spune ? întrebau pe şoptite funcţionarii.

— De-o pisică. Tot scandalul este pentru o pisică, le explica Costante.

— Care pisică ?

— Vă aduceţi aminte că aveam o pisică... Napoleon.

— Cum credeţi, *cavaliere*, cum porunciţi, repeta cu umilinţă Chiapponi, voi semna procesul-verbal, dar n-am nici o vină dacă Napoleon, vreau să zic pisica...

În sfîrşit, acel ciudat incident provocă atîta confuzie încît fu nevoie de un ceas întreg pentru ca Savelli să se potolească după ce anexase la dosar procesul-verbal semnat de Chiapponi cu privire la dispariţia numărului optzeci şi nouă.

Cu două zile mai tîrziu, un camion mare al unei firme de transporturi opri în faţa birourilor şi vreo zece hamali începură operaţiile de evacuare.

Toate acele mii de pachete de formulare de toate tipurile şi formele, şi dosarele enorme legate în coperţile lor fuseseră aşezate în zeci de lăzi care erau îngrămădite în mijlocul fiecărei camere. Birourile erau goale. Pe rafturi nu mai era nici o hîrtie şi, ca şi cum pînă atunci toate acelę mobile rămăseseră în picioare numai în virtutea conţinutului lor, acum se desprindeau goale şi strîmbe de pe pereţi, în spatele lor rămînînd urme geometrice de praf, acolo unde fuseseră îngrămădite pachetele de formulare, şi numeroase pînze de păianjen. Dulapurile, cu uşile deschise, care aminteau de obloanele gata să cadă ale unei case în ruină, dădeau şi ele o impresie dezolantă, de sfîrşit. În acel aspect trist pe care-l ofereau camerele unde atîţia ani funcţionarii lucraseră fără a muta vreodată din loc ceva, se simţea şi mai

puternic izul vechi al birourilor care înţepa nările şi te îneca, izul alcătuit chiar din mirosul prafului, al lemnului ros de cari, al dosarelor îngălbenite, al cernelii cu care erau pătate toate lucrurile, al gîndacilor morţi, găsiţi în fundul dulapurilor, al fumului sobelor stinse, al acelei oneste murdării regulamentare care se strînsese timp de mulţi ani în colţuri şi pe sub mobilele scorojite, pe podele, pe mese, pe lămpile care atîrnau de un fir subţire din tavan. Funcţionarii, circulînd ocupaţi şi tăcuţi prin birouri, se opreau din cînd în cînd, adulmecînd mirosul şi rămîneau o clipă în loc, cu o expresie nedumerită şi atentă, ca şi cum li s-ar fi părut că-i cheamă cineva.

Sosise în grabă, pentru o scurtă vizită şi *commendatore*-le Bardella în persoană, care parlamentase cu şeful hamalilor şi cu Chiapponi, recomandîndu-le să aibă grijă ca lucrul să se desfăşoare normal.

Un prim camion de mobilă fu încărcat în grabă. Erau lucruri uşoare dar incomode : mese, dulapuri, rafturi, un întreg munte de lemnărie uscată care acolo, în mijlocul străzii, îţi făcea o impresie penibilă şi te îndemna să te gîndeşti că îndată ce vor fi luate de la birou, altceva nu se mai putea face din ele decît lemne pentru foc. Locuitorii din casele vecine, stînd la ferestre, se uitau la acel du-te-vino cu indiferenţă, fără măcar să se întrebe cum se făcea că serviciul Cadastrului se muta. Ştiau de mulţi ani că se afla acolo, la etajul doi al vechiului palat care preocupa atît de mult Supraintendenţa monumentelor şi văzuseră în fiecare zi funcţionari intrînd şi ieşind pe poarta de lîngă restaurantul „Fazanul de aur", deasupra căruia atîrna stema republicii. Dar serviciul era, în fond, pentru ei un lucru anonim şi lipsit de interes. Dacă s-ar fi mutat o familie, toţi i-ar fi dat tîrcoale curioşi de a-i pune zeci de întrebări. Pentru cele cîteva mese şi rafturi vechi şi pentru lăzile acelea pline de hîrtii, era totuşi firesc ca nimeni să nu se mişte. Patronul „Fazanului de aur"

apărea din cînd în cînd în pragul restaurantului să privească. Afișa și el un aer de indiferență, deși o făcea din alt motiv. În adevăr, știind că birourile erau pe punctul de a fi închise, își închipuise că funcționarii vor organiza din nou o masă mare, dar văzînd că nimeni nu făcea nici un semn, i se păru că are dreptul să se simtă aproape ofensat. Din această pricină ieșea din cînd în cînd în prag să mai arunce o privire, cu mîinile în buzunar, și dacă i s-ar fi oferit ocazia, ar fi făcut cu plăcere și vreo glumă răutăcioasă.

Transportînd vechile mobile pe jumătate stricate, hamalii începuseră și ei să-și piardă răbdarea după atîta oboseală și făceau treaba de mîntuială, astfel că din cînd în cînd se auzea cîte un zgomot de lemne rupte și cîte o masă își pierdea cîte un picior sau cîte un raft se desfăcea complet, reducîndu-se la o grămadă de scînduri, cum fac păianjenii care își zgîrcesc picioarele cînd sînt pe punctul de a muri. Odăile biroului și scările răsunau de strigătele hamalilor, de zgomotul mobilierului frînt, de lovituri, de scîrțîituri și peste tot vedeai praf și hîrtii și toate resturile care se pot imagina, ștampile vechi, cozi de mătură, căldări ruginite, din cele care erau așezate lîngă sobe, funduri de scaun, cîrpe, scuipători sparte...

În schimb, tot ce mai putea avea o minimă utilitate, chiar dacă era vorba de obiecte de mică valoare, fusese ambalat cu atenție în lăzi. Astfel, într-una din lăzi, împreună cu multe alte fleacuri prăfuite, fusese pusă o sticlă plină de petrol care slujea portarilor pentru a da foc lemnelor cînd aprindeau sobele. În toată harababura transportului se întîmplă ca acea nefericită sticlă să se răstoarne și fiind prost astupată, picătură cu picătură tot petrolul se scurse pe podele și pătrunse sub celelalte lăzi. Așa se întîmplă că atunci cînd luă foc, poate din cauza unei scîntei căzută din țigara vreunui hamal, o imensă văpaie țîșni în toată ca-

mera, cuprinzînd toate lăzile şi vomînd un vîrtej de fum negru în coridor.

— Foc! Foc! strigară hamalii aruncînd tot ce aveau în mîini şi alergînd în jos pe scări. La acel strigăt funcţionarii, care se găseau în celelalte odăi, încercară să fugă şi ei, dar imediat ce se iviră în coridor fumul îi împinse înapoi înăbuşindu-i, şi ei se refugiară cu toţii la secretariat. Surprinşi de ceea ce se întîmpla, s-ar fi spus că nu-şi dădeau seama de gravitatea situaţiei şi se îndemnau unul pe altul să caute căldări pentru a arunca apă pe foc.

Prin ferestrele deschise vîntul aţîţase focul şi din stradă vreo zece trecători priveau în sus la fumul negru care ieşea pe acele ferestre de la etajul doi, întrebîndu-se dacă aveau de-a face cu un incendiu şi dacă era cazul să dea alarma. Dar aceasta fusese dată de hamalii care alergaseră pe scări strigînd într-una : foc, foc şi care, tîrîndu-şi după ei tovarăşii care lucrau la încărcatul mobilelor în camion, năvăliră în restaurantul „Fazanul de aur" pentru a chema la telefon pompierii. Panica şi învălmăşeala cuprinse în mai puţin de două minute întregul palat. Patronul „Fazanului de aur", înconjurat de soţie, bucătăreasă şi chelneri, sărea în toate părţile fără a şti ce să facă şi obsedat de ideea de a-şi pune la adăpost lucrurile apuca ba o salatieră, ba un mănunchi de furculiţe ori vreo duzină de şervete de masă ducîndu-le de colo-colo şi lăsîndu-le apoi jos pentru a lua altele. În acea agitaţie, toţi fiind preocupaţi de incendiu, nici unul nu-şi mai aducea aminte de funcţionarii rămaşi sus şi care se şi găseau poate în pericol.

Aceştia, asediaţi de foc la secretariat, îngrămădindu-se în dosul uşii, încercau acuma s-o deschidă pentru a năvăli în coridor şi a lupta împotriva incendiului, dar fiind înfăşuraţi imediat într-un vîrtej de fum înăbuşitor, o închideau din nou, după o clipă o deschideau iar scoţînd un picior afară şi iarăşi o închideau cu grabă. Pînă cînd, deodată, Mariotti

urlă : „lucrările cu bucata !“ și ca un nebun ieși din cameră dispărînd în fum și scîntei. În lăzile umplute, în adevăr, cu toate acele mii de pachete de formulare se găseau și formularele lucrate în acord, care încă nu fuseseră plătite de Direcțiunea generală. Funcționarii se uitară unul la altul încremeniți, ca și cum și-ar fi dat seama numai în acel moment de ceea ce se întîmpla și năvăliră și ei în coridor fără a ști dacă voiau să salveze lucrările ori să-l oprească pe Mariotti de la nebunia lui. În vîrtejul de fum negru și înfierbîntat din coridor, bîjbîind orbiți și pe jumătate înăbușiți, se loviră de trupul lui Mariotti. Și fără a ști mai tîrziu să povestească cum făcuseră, se treziră tîrînd acel trup pe podeaua de la capătul scărilor unde, pe o fereastră larg deschisă, pătrundea un curent de aer curat care ieșea apoi, împins de incendiu, pe ușa birourilor. Erau negri de fum, pîrjoliți din cap pînă în picioare. Încapabili să se miște, stăteau așa, cu gura deschisă în fața ferestrei, cînd tocmai se auzi un urlet de sirene în depărtare și în același timp pași grăbiți pe scări. Era șeful hamalilor cu trei dintre oamenii săi. Se opriră gîfîind în fața funcționarilor acoperiți de funingine.

— Dar ce faceți aici, ce mai păziți aici ? Vreți să muriți ? strigară.

— Lucrările în acord... horcăia Mariotti care începuse să dea semne de viață și părea că dorește să se arunce din nou în flăcări, înnebunit de această idee. Lucrările... Lucrările suplimentare... și toți se uitau fix, buimăciți, la ușa dincolo de care, ca o comoară condamnată la nimicire, foșneau formularele cu miile de numere copiate noaptea la masa de acasă, ardea toată munca lor de douăzeci de ani și o dată cu ea păreau că se mistuie într-un nor de fum și imaginile funcționarilor care își lăsaseră acolo, în acele formulare, o parte din existența lor. Nimănui nu-i trecu prin minte în acel moment, ca o imagine reconfortantă, gîndul că din nou, timp de

mulţi ani, mulţi funcţionari vor mai avea milioane şi milioane de numere de copiat pe formulare, cînd tot ceea ce pierea acum va fi fost, în alţi douăzeci de ani, cu răbdare reconstituit.

Văzut din stradă incendiul avea un aspect înspăimîntător. Prin toate ferestrele de la etajul doi ieşea fum şi flăcări. Sute de oameni se adunaseră pe trotuarele de pe cheiul fluviului şi din toate părţile se vedea numai lume alergînd şi strigînd. Vehiculele pompierilor, brăzdînd mulţimea, se opriră la o anumită distanţă, în timp ce oamenii îşi începeau cu înfrigurare primele pregătiri. Jeturi înalte de apă fură îndreptate către ferestre şi nori albi de aburi se amestecau cu fumul negru. Mulţimea se dădea înapoi temîndu-se de bucăţile de lemn aprins care puteau să cadă de sus. Patronul „Fazanului de aur", cu nevasta şi chelnerii, urla luptîndu-se cu pompierii care îl împiedicau să intre din nou în restaurantul lui, din care voia să salveze cele mai disparate obiecte.

Între timp ştirea se răspîndise în tot oraşul şi mai ales prin birouri. Deodată, îşi făcu loc prin mulţime un automobil negru din care coborî un personaj cu un aer important şi toţi înţeleseră că era chiar prefectul în persoană, pentru că şeful pompierilor alergă să-l întîmpine, lăsînd jos unul din furtunurile pe care le mînuia personal. Prefectul începu să gesticuleze privind în sus şi chiar în acel moment sosi în grabă, pe jos, un domn care avea şi el un aer important şi care se apropia de prefect, ridicînd braţele către cer : era în adevăr directorul de la Supraintendenţa monumentelor. În sfîrşit, sosi şi *commendatore* Bardella care, de îndată ce-l văzu de departe pe prefect, se învîrti puţin prin mulţime şi dispăru.

De la ferestrele etajului al doilea continuau să iasă, cu toate torentele de apă, avalanşe de fum şi limbi de foc fără sfîrşit. Lumea continua să vină în goană de pe toate străzile.

— Ce arde ?... Unde e incendiul ?... Unde este focul ?... se auzea pretutindeni. Cei informaţi răspundeau în grabă :

— La Cadastru... Arde Cadastrul... Un incendiu la Cadastru...

Era în adevăr ciudat să vezi cum la acele răspunsuri, cei mai mulţi îşi încetineau pasul cu aerul de a voi să se întoarcă înapoi ca şi cum nu era nimic interesant. Erau însă mulţi alţii care alergau spre locul dezastrului ca şi cum ar fi ars propria lor casă şi aceştia erau funcţionari. Funcţionari din toate birourile, de la Intendenţa Finanţei, de la Oficiul Lucrărilor Publice, de la Oficiul Registrului şi Taxelor, de la Oficiile private, de la Fondul Cultului, unde ştirea incendiului de la Cadastru se răspîndise ca fulgerul. Sosiţi la faţa locului se întrebau toţi frămîntîndu-se : „Actele, au fost salvate actele ?... Aţi avut timp să salvaţi actele ?... Ce fac pompierii ? De ce nu salvează actele... Ah, s-a sfîrşit cu toate !... Va izbucni războiul..." Toţi şefii de birou strînşi în grup în jurul prefectului se agitau strigînd : „Actele, actele..." Dar temîndu-se de pericolul unei prăbuşiri, se retraseseră la oarecare distanţă ca generalii care urmăresc de departe bătăliile. Trebuie anunţat Preşedintele Republicii ! Vor fi cu toţii destituiţi...

La un moment dat, aşa cum se aşteptau, deşi în inima lor se rugau pentru evitarea acelei catastrofe extreme, se văzu un nor de scîntei şi de flăcări ridicîndu-se deasupra acoperişului palatului după care urmă o groaznică prăbuşire. Părea că întregul edificiu era pe punctul de a se dărîma şi mulţimea începu să urle fugind în toate părţile. Şi prefectul fu luat de valul mulţimii. Acoperişul cu puternicele-i grinzi carbonizate trase în prăbuşirea lui şi cele două etaje ale clădirii. Prin ferestre ieşiră torente de fum, parcă suflate de gurile unui vulcan. După aceea, în cîteva clipe, totul rămase nemişcat printre zidurile masive ale vechiului palat, care se profilau în aer ca un schelet înnegrit.

Incendiul, provocînd acea prăbuşire, se înăbuşise singur. Numai o spirală de fum uşor se mai ridica încă din grămada de dărîmături. Uşile cu geamuri

ale „Fazanului de aur“ nu mai existau, dărîmîndu-se pe partea dinăuntru, şi o avalanşă de moloz încins se rostogolise în stradă. Uitîndu-te în sus, prin ferestrele de la etajul doi, unde se arătase o dată şi Directorul general, zăreai cerul. Numai deasupra porţii se mai vedea marele scut cu stema republicii şi firma : „Oficiul Cadastrului“.

Amestecaţi prin mulţimea care fugise cu groază în momentul prăbuşirii, Chiapponi, Fratellini, Părintele Zappata, Faccenda, Brigadierul, Gino, Mariotti, Costante şi Martino dispăruseră. Şi dacă cineva nu i-ar fi văzut puţin mai înainte mînjiţi din cap pînă-n picioare cu funingine, s-ar fi putut crede că pieriseră în incendiu sau că, pur şi simplu, nu existaseră niciodată...

(SFÎRŞIT)

CARLO MONTELLA

Scriitorul italian Carlo Montella este cunoscut publicului nostru cititor prin volumul de nuvele *Cu limuzina în paradis* [în original, *Chi parte all' alba (Cine pleacă în zori)*, Firenze, Vallecchi, 1957], apărut la E.L.U. în 1962. Montella a debutat în 1953 cu romanul *Rudele din Sud (I parenti del Sud,* Torino, Einaudi, 1953) — satiră a burgheziei agricole meridionale italiene — lucrare ce a fost distinsă cu premiul Viareggio.

În al doilea roman al său, *Incendiu la cadastru (Incendio al catasto,* Firenze, Vallecchi, 1956) Montella zugrăveşte, cu o remarcabilă vervă satirică, viaţa meschină, lipsită de orice satisfacţie şi perspectivă a micilor funcţionari de la cadastru, dintr-un mic oraş de provincie. În prima parte a lucrării, cititorul întîlneşte portretele anecdotice — minuţios fixate — ale celor opt funcţionari de la biroul cadastrului şi al şefului lor — *cavalier* Cimino. În cea de a doua, se narează vizita directorului general al cadastrului, venit în inspecţie inopinată — pentru a-şi face o cură în localitate, pe socoteala instituţiei — vizită care stîrneşte panică în rîndul bieţilor funcţionari.

În finalul romanului izbucneşte la cadastru un incendiu şi imensa hîrţogărie depozitată acolo — rezultatul muncii migăloase a zeci de ani de slujbă — este mistuită de flăcări.

Incendiu la cadastru este o satiră lucidă a birocraţiei burgheze, o tentativă izbutită de a demonta sub ochii cititorului mecanismul uneia din instituţiile tipice ale statului capitalist, descalificînd-o printr-un rîs nuanţat, care variază ca modalitate şi gradaţie, în funcţie de locul pe care-l ocupă personajele în scara socială.

Redactor responsabil : Niculina Benguș
Tehnoredactor : Aurica Ionescu

Dat la cules 02.04.1963. Bun de tipar 03.07.1963. Apărut 1963. Tiraj 15.160 ex. broșate. Hîrtie semivelină mată de 63 g/m². Format 540×840/16. Coli ed. 15,52. Coli tipar 19,5. A. T. 2720. C.Z. pentru bibliotecile mari 8A. C.Z. pentru bibliotecile mici 8A—31=R.

Tiparul executat sub comanda nr. 30.311 la Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii", Piața Scînteii nr. 1, București — R.P.R.

EDITURA PENTRU LITERATURĂ UNIVERSALĂ

Lei 8